

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, sayıtlar, sınırlılıklar, tanımlar ve araştırmanın önemi üzerinde durulmuştur.

1.1. Problem Durumu

İnsan, yaşamın her döneminde temel fizyolojik gereksinimlerini karşılama, kendini güvende hissetme, etkili kişiler arası iletişim kurma, sosyal ortamlarda bulunma, bir gruba ait olma, sevmeye-sevilmeye ve saygı duyulan bir birey olma ve kendini gerçekleştirme gereksinimi duyar. Birey, bu gereksinimlerini karşılayabilmek için de işyerinde, sokakta, alışverişte, okulda ve benzeri pek çok sosyal ortamda diğer insanlarla sürekli bir biçimde ilişki halindedir. Birey, isteyerek ya da istemeyerek de olsa günlük yaşamını sürdürürken diğer insanlarla iletişim kurmak zorundadır. Doğası gereği, toplumsal bir varlık olan insanın diğer insanlardan uzak ve çevreden kopuk bir yaşam sürdürmesi beklenemez. Etkili bir yaşam için gerekli olmasına rağmen, her insanın sosyal ortamlara katılarak diğer insanlarla kolayca iletişim kurabildiğini, sürdürebildiğini, kendisini bir gruba ait hissedebildiğini ya da kişilerarası ilişkilerde bir sorunla karşılaştığında kolayca baş edebildiğini söyleyebilmek ise oldukça güçtür (Koç, 2007).

İnsanın gereksinimlerini karşılayabilmek için kurduğu iletişim biçimleri, aynı zamanda onun davranış örüntülerini oluşturur. Bazı bireyler gereksinimlerini karşılayabilmek için çekingen davranışlar sergilerken; bazıları öfkeli ve hatta saldırgan ve zorbaca davranışlar sergileyebilir. Gereksinimlerin karşılanması ya da diğer insanlarla birlikte olma ve iletişim kurma bazı bireyler için kolay ve sıradan bir iş olurken; bazıları için de oldukça sıkıntılı ve karmaşık bir süreçtir. Bireyin duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimi için en kritik dönem olarak kabul edilen ergenlikte tüm bu süreçlerin sağlıklı bir şekilde tamamlanabilmesi, bireyin içinde

bulunduğu gelişim dönemi kadar, gelecekteki yaşamı ve içinde yaşadığı topluma uyum sağlayabilmesi için de oldukça önemlidir (Koç, 2007).

Yaşadıkları topluma ve dünyaya, bireylerin uyum sağlayabilmeleri için iletişim araçlarını ve internet erişimini kullanmaları neredeyse bir zorunluluk haline almıştır. Günümüzde internet, toplumdaki tüm bireyler ve özellikle öğrenciler için önemli bir bilgi, iletişim ve eğlence kaynağı haline gelmiştir. Dünya’da olduğu gibi K.K.T.C.’de internet erişimi günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası olma özelliği göstermektedir. Bu durum daha fazla sayıda çocuğun, gün geçtikçe gelişen teknolojik cihazlar ile internete erişimini olanaklı kılmaktadır. Bununla birlikte evlere internet bağlanması, internet kafelerin sayısının artması, sosyal mekanlarda (okullar, kütüphaneler, cafeler, restoranlar, v.b.) kablosuz internete erişim hizmetlerinin sınırsız olarak sunulması sebebi ile her türlü sosyo-ekonomik statüye sahip bireyler ve öğrenciler evlerinde bilgisayar ve internet bağlantısı olmasa da internete kolayca erişebilmektedirler. Bu sebeple internet kaynağından gelebilecek her türlü ham ve kontrolsüz bilgiye maruz kalma riski ile karşı karşıyadırlar. Bunun dışında insanlar yaşam alışkanlıklarını ve davranışlarını internet ortamına taşımaktadır. Zorbalık davranışlarının da kolayca internete taşınması; öğrencilerin zorbalık davranışlarını sanal ortamda uygulaması ve bu davranışlara maruz kalması olasılığını arttırmaktadır.

Son yıllarda K.K.T.C.’de de hissedilen bu problem, eğitim ve psikoloji alanında çalışan bazı uzmanların bu konuya eğilmesini gerektirmektedir. Sanal zorbalığın K.K.T.C.’de de yaşanan bir sorun olduğu ancak bu konuda araştırma eksikliği olduğu görülmektedir. Bu noktadan hareketle bu çalışmanın amacı, ilköğretim 5.sınıf öğrencileri arasındaki sanal zorbalık davranışlarını uygulama ve sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma durumlarının yaygınlığını incelemektir. Bu amaca bağlı olarak aşağıdaki problem ve alt problemler belirlenmiştir.

1.2. Problem Cümlesi

İlköğretim 5.sınıf öğrencileri arasında sanal zorbalık davranışlarını uygulama ve sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma durumu nedir?

1.3. Alt Problemler

1. İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin sanal zorbalık davranışlarında bulunma ve maruz kalmaları cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
2. İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin sanal zorbalık davranışlarında bulunma ve maruz kalmaları yaşlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
3. İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin sanal zorbalık davranışlarında bulunma ve maruz kalmaları kardeş sayısına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
4. İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin sanal zorbalık davranışlarında bulunma ve maruz kalmaları yaşadığı yere göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
5. İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin sanal zorbalık davranışlarında bulunma ve maruz kalmaları baba mesleğine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
6. İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin sanal zorbalık davranışlarında bulunma ve maruz kalmaları anne mesleğine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
7. İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin sanal zorbalık davranışlarında bulunma ve maruz kalmaları baba eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
8. İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin sanal zorbalık davranışlarında bulunma ve maruz kalmaları anne eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
9. İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin sanal zorbalık davranışlarında bulunma ve maruz kalmaları gelir düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
10. İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin sanal zorbalık davranışlarında bulunma ve maruz kalmaları internet ve cep telefonu sahibi olmaları ile bu cihazları kullanım durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
11. İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin sanal zorbalık davranışlarına maruz kaldıklarında başvurdukları çözüm yolları nelerdir?

1.4. Sayıtlar

1. Seçilen örneklemin evreni temsil ettiği kabul edilmiştir.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırmanın verileri K.K.T.C ilçelerindeki ilköğretim 5. sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.
2. İlköğretim öğrencilerinin sanal zorbalık davranışlarını uygulama ve sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma durumları kullanılan veri toplama aracından elde edilen veriler ile sınırlıdır.

1.6. Araştırmanın Önemi

K.K.T.C.'de sanal zorbalık ile ilgili çalışmaların sayısı birkaç makale ve tamamlanmamış tez çalışmalarından öteye gidememiştir. Türkiye'de de henüz sanal zorbalıkla ilgili yapılan çalışmalar sınırlı sayıdadır. Yurtdışında ise bu konuya ilişkin çalışmaların sayısı hızla artmaktadır. Türkiye'de de yapılan çalışmalar özellikle lise ve üniversite öğrencilerine yönelik olarak yapılmıştır. İlköğretim öğrencilerine yönelik yapılan çalışmaların nispeten daha az olduğu görülmektedir. Bu çalışma ile bir yandan bilgi ve iletişim teknolojilerinin çocuklar üzerinde oluşturduğu etkilere dikkat çekilirken, diğer yandan da yeni bir kavram olan sanal zorbalık kavramı konusunda farkındalık kazandırma hedeflenmektedir. Bu çalışmanın sanal zorbalığın ilköğretim okullarında 5. sınıflar arasında yaygınlığını tespit ederek konu ile ilgili alınabilecek tedbirlere olanak sağlaması ve konu ile ilgili yapılacak çalışmalara da kaynak olması açısından önemli olacağı düşünülmektedir.

1.7.Tanımlar

İlköğretim 5.sınıf Öğrencileri: KKTC Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi ilköğretim okullarında eğitim ve öğretimlerine devam eden 5. sınıf öğrencileridir.

Sanal Zorbalık: Uluslararası literatürde genel olarak “diğer kişilere zarar vermek amacıyla, bir birey ya da grup tarafından, elektronik posta, cep telefonu, çağrı cihazı, kısa mesaj servisi ve web siteleri gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımını içeren; kasten, tekrarlayıcı bir şekilde ve düşmanca davranışları destekleyen davranışlar” şeklinde tanımlanmaktadır (Arıcak, 2009).

Zorbalık: Bir öğrencinin bir veya daha fazla öğrenci tarafından tekrar eden biçimde olumsuz davranışlara maruz kalması” olarak tanımlanmaktadır (Olweus, 1999).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde sanal zorbalık ile ilgili kuramsal açıklamalar ile konu ile ilgili yurtdışında ve yurtiçinde yapılmış olan araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde geleneksel zorbalık kavramına ve ardından sanal zorbalık konularına açıklık getirilmeye çalışılmış bu sebeple tanımlara ve sanal zorbalık şekillerine yer verilmiştir. Yine sanal zorbalığın etki ve sonuçlarına, sonrasında sanal zorbalığa yetişkin ve okul müdahalesi, en son olarak farklı ülkelerdeki yasal düzenlemeler hakkında bilgiler aktarılmıştır.

2.1.1. Geleneksel Zorbalık

Araştırmacıların 1970’li yıllardan itibaren ilgi alanına girmeye başlayan akran zorbalığı, Kuzey Amerika, Avrupa, İskandinav ülkeleri, Uzak Doğu ve Avustralya gibi çok farklı ülkelerde ve kültürlerde çalışmıştır. Akran zorbalığına maruz kalmanın anaokulundan oldukça yaygın olduğu ve yaklaşık olarak %10-20 arasında değişen oranlarda görüldüğü ortaya konmuştur. Akran zorbalığı gösterme oranları incelendiğinde ise akran zorbalığına maruz kalma kadar yüksek olmadığı görülmektedir. Ayrıca hem akran zorbalığı gösteren hem de akran zorbalığına hedef olan çocukların oranı bunları tek tek yaşayan çocukların oranına göre genel olarak daha azdır (Kakcı, 2009).

Gillette ve diğerlerine (2009) göre araştırmalardan elde edilen genel kanı; üç çocuktan birinin mahallede, okulda ya da online zorbalığa uğradığını, yine üç çocuktan birinin başkalarına zorbalık yaptığı şeklindedir. Ayrıca, zorbalık oranları ülkeler arasında önemli farklılıklar göstermektedir. Öğrencilerin yaklaşık % 9 ile % 73’ü, başka bir çocuğun zorbalık yaptığını bildirmiş ve bu öğrencilerin % 2 ile %

36'sı zorbalık içeren davranışların kurbanı olduğunu belirtmiştir. Önceki iki ay içinde 11, 13 ve 15 yaş arası gençler, deneyimleri sorulduğunda zorbalık ve mağduriyet yaşadıklarını rapor etmişlerdir. Avrupa ve Kuzey Amerika'da 25 ülkede yaygınlık oranları % 1 ile % 50 arasında değişmektedir. (www.education.com adresinden 25.11.2011'de alınmıştır.)

Şiddet ve zorbalık eylemleri hem yetişkinler, hem de çocuklar arasında çok eski zamanlardan bu yana süregelen, ancak bir o kadar da önemsizmeyen, dikkat çekmeyen ve üzerinde çok fazla bilimsel araştırma yapılmamış bir olgu olarak göze çarpmaktadır. Özellikle çocuklar arasında zorbalığın önemsizmemesinin ardında farklı nedenler yer almaktadır. En önemli nedenlerden biri, çocuklar arasındaki zorbalık eylemlerinin yetişkinlerce normal sosyal davranışlar olarak algılanışı, büyüme ve gelişmenin doğal bir parçası olarak görülmesi, oyun, şaka vb. algılanmasıdır. Bir diğer neden, problemin üstünün örtülmesi ve öğretmen, yönetici vb. yetişkinlerden kolaylıkla saklanmasıdır. Bir diğer neden ise, zorbalı ve kurbanları ayırt etmeyi sağlayacak özelliklerin nasıl tanımlanması gerektiğinin bilinmemesi ve belirgin tanımlamaların olmamasıdır. Bu nedenlere ek olarak, saldırganlık, şiddet ve zorbalık kavramlarının da sıklıkla birbirinin yerine, eş anlamlı kavramlar gibi kullanılması da ayırt etmeyi güçleştirmektedir (Gökler, 2007).

Zorbalık, "bir öğrencinin bir veya daha fazla öğrenci tarafından tekrar eden biçimde olumsuz davranışlara maruz kalması" olarak tanımlanmaktadır (Olweus, 1999).

Bir yada birden çok öğrencinin kendilerinden daha güçsüz olan öğrencileri bilerek ve isteyerek ve sürekli bir biçimde fiziksel olarak (tekme atma, tokat vurma, itme, çekme v.b.) sözel olarak (sataşma, alay etme, dalga geçme, kızdırma, hoşla gitmeyen isim takma, küçük düşürücü sözler söyleme vb.) dedikodu ve söylenti çıkarıp yayarak, para ve diğer eşyalarını zorla alarak, almakla tehdit ederek rahatsız etmesi ile sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu saldırganlık türünü, okul zorbalığı olarak tanımlamıştır (Pişkin, 2002).

Zorbalık saldırganlık sınıfında yer alan görece yeni, ise vuruk bir çalışma alanıdır. Davranış bilimlerinde saldırganlık, kasıtlı olarak zarar verme veya acıtma amacıyla gerçekleştirilen davranışların ortaya çıkardığı durum olarak tanımlanmıştır. Kişinin sahip olduğu eşyalara zarar verme gibi her türlü yıkıcı davranış da saldırganlık olarak sınıflanır. Saldırganlık açık yada örtülü, şiddetli yada hafif, özel yada genel, tepkisel ya da planlı, görünür bir nedene bağlı ya da açık bir nedene bağlı olmadan, sözel veya fiziksel olabilir. Hangi biçimde olursa olsun, eğer davranış zarar verme niyeti ile yapılmışsa karşısındakini incitmemiş veya acı vermemiş bile olsa saldırganlık olarak nitelenir. Öte yandan kazara karşısındakini inciten veya acı veren davranış saldırganlık değildir. Saldırganlığın iki temel grupta ele alınabileceğine dair genel bir kabul vardır (Kartal ve Bilgin, 2007).

Birinci grubu düşmanlık içeren, duygusal ve öç alma biçimindeki saldırganlık oluştururken, bunun karşıtı olan ikinci grubu araçsal, amaçlı ve yağmalama yönelimli saldırganlık oluşturmaktadır (Kartal ve Bilgin, 2007).

Zorbalık normal çatışmadan farklıdır. Çatışma etkileşimin kaçınılmaz sonucudur ve her gelişim aşamasında karşımıza çıkar. Saldırganlık tüm yaşlarda çatışmaların bir parçası olarak bulunabilir. Ancak bu her çatışmada da zorba-kurban ilişkisi olduğu anlamına gelmez. “Zorbalık” bir kurban üzerinde yoğunlaşan tekrarlı olumsuz davranışlardır. Zorbalıkta fiziksel, duygusal veya bilissel güç dengesizliği vardır ve kurban kendini savunmada sıkıntı çekmektedir. Zorbalık değişik düzeylerde duygusal etkilerle belirlenir. Kurban genellikle çekingenlik, ağlama veya öfke davranışları gösterir. Zorbanın en tipik duygusal davranışı ise duygudaslık (empati) kurmakta zorluk çekmesidir (Kartal, Bilgin, 2007).

Zorbalık, okullarda önemli bir akademik problem ve dışılın sorunu haline gelmiştir. Okul zorbalığı, zorba ve kurbanlar başta olmak üzere okula devam eden tüm öğrencileri etkiler. Bunun için de okullarda çözülmesi gereken öncelikli sorunlardan birisidir (Koç, 2006).

Okul zorbalığı (school bullying) da, çocukluk ve ergenlik dönemlerindeki bireylerin çok sık yaşadıkları önemli iletişim sorunlarından birisidir. Okulda zorbalık yalnızca zorbalar için değil; kurbanlar ve zorbalığa tanıklık eden diğer öğrenciler içinde önemli ve ciddi bir akademik sorundur. Zorbalık, öğrencilerin okul dönemindeki akademik, duygusal ve sosyal gelişimlerini olumsuz bir biçimde etkileyebileceği gibi; bu dönemlerde yaşanabilecek olumsuz deneyimler zorba, kurban ve zorbalığa tanıklık eden diğer öğrencilerin yetişkinlik yaşamları boyunca da istenmeyen birçok sorun yaşamalarına neden olabilir (Koç, 2006).

Okullarda görülen zorbaca davranışlar, eğitim ortamında önemli bir sorun oluşturmaktadır. Zorbalık, öğrencilerin okul dönemindeki akademik, duygusal ve sosyal gelişimlerini olumsuz bir biçimde etkileyebileceği gibi, bu dönemlerde yaşanabilecek olumsuz deneyimler öğrencilerin yetişkinlik yaşamları boyunca da istenmeyen birçok sorun yaşamalarına neden olabilir (Bilgiç, 2007).

İnsan ilişkileri hiç kuşkusuz interaktiftir. Karşılıklı iletişim içinde gerçekleşir. Kıskanma, düşmanlık etme, kızma, küsme, sevinme, hüzünlenme gibi duyguları karşılıklı ilişki esnasında bol miktarda yaşarız. Fakat bu davranışların pozitif olsun negatif olsun süreklilik arz ediyorsa tehlikeli bir hal almış demektir. Arkadaşları tarafından dışlanarak duygusal zorbalığa maruz kalan öğrencilerin, bu durumu zihinsel ve duygusal olarak içselleştirdikleri yani bunu kişisel yetersizlikleri olarak değerlendirdikleri bu nedenle de çeşitli problemler yaşadıkları bilinmektedir. Bu problemler içerisinde, sosyal ilişki kurmada kendini yeterli görmeme, güvensizlik ve yalnızlık bu depresyon ve çekinik davranış özellikleri yer almaktadır. Sağlıklı akran ilişkilerinden yoksun olan çocukların, aynı zamanda özgüven duygusunu geliştirme fırsatını da kaçırabilecekleri belirtilmektedir. Bu çocukların, kendi yeteneklerine daha az güveniyor olmalarından dolayı, sosyal etkileşimlerde yaşanan iniş ve çıkışlardan olumsuz yönde etkilenebildikleri ifade edilmektedir (Kakıcı, 2009).

Günümüzde artık pek çok ilköğretim öğrencisi için okul güvenli bir yer değildir. Öyle ki, çocukların bir kısmı günlerini zorbalardan korkarak geçirirler. Bu çocuklar kantin, tuvalet veya oyun bahçesine gitmekten korkarlar çünkü orada

zorbalar tarafından (daha önce-önceden) rahatsız edilmişlerdir. Zorbalık güçlerdeki dengesizlikle ortaya çıkan bir tür saldırgan davranıştır. Zorbalıkta baskın kişi(ler) kasıtlı olarak ve tekrarlı biçimde daha az baskın olan kişiye zarar verir(ler). Bu saldırgan davranış, fiziksel olarak (örneğin; tekmeleme, vurma) veya sözel olarak (örneğin; isim takma) gerçekleşebilir. Doğrudan veya dolaylı olabilir. Zorbalığın en önemli uzun dönemli etkisi şiddet ve gücün yanlış kullanımıdır (Kartal ve Bilgin, 2007).

Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, ilköğretim 4. ve 5. sınıfa devam eden çocukların % 40'ının bir şekilde zorbalığa maruz kaldıkları görülmüştür (Kapıcı, 2004).

“Okulda zorbalık en çok nerelerde yapılıyor?” sorusu ile okul ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Özel okul da, % 20,6 ‘Okul Koridoru’n da ve % 49,1 ‘Sınıf’ta, resmi okullarda ise % 39,3’ü Okul Bahçesi’,% 15,6’si ‘Okul Yolu’ ve % 8,7’ ile ‘Tuvalet’te zorbaca davranışların görülme oranları daha yüksektir. Bu bulgular doğrultusunda okul türüne göre zorbalık davranışlarının görüldüğü yerlerin farklı olduğu söylenebilir. Kızlarda, % 42,7 ‘Sınıf’ta, % 30,9’su Okul Bahçesi’nde, erkeklerde ise % 35,6’sı Okul Bahçesi’,% 25,5’i ‘Sınıf’ta, % 23,5’i ‘Okul Yolu’ndadır. Zorbaca davranışların görülme oranları erkeklerde daha yüksektir. Sonuç olarak cinsiyete göre zorbalık davranışlarının görüldüğü yerlerin farklı olduğu söylenebilir (Satan, 2006).

Öğrenciler en çok okul ev yolu üzerinde ve okul bahcesinde zorbalığa uğramaktadır. Öğrenciler en çok okuldan çıktıktan sonra, okula gelirken ve teneffuslerde zorbalığa uğramaktadır. Öğrenciler en çok okul dışından grupların ve tek veya grup halinde erkek öğrencilerin zorbalığına uğramaktadır (Genç, 2007).

Zorbalığın yapıldığı yerlere ilişkin başka bir araştırmanın bulguları; kız öğrencilere göre ilk sırada sınıfta, erkek öğrencilere göre ise okul bahçesinde yapıldığını bunları okula-gidiş dönüş yolunun izlediğini göstermektedir. Ayrıca erkek öğrencilerin tuvaletler için bildirdiği zorbalık oranlarının kız öğrencilerin

bildirdiğinden önemli ölçüde farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Bu bulguyla ilgili olarak sınıf düzeyleri karşılaştırıldığında I.kademe öğrencilerinin en sıklıkla sınıfları, II. kademenin ise okul bahçesini bildirdiği belirlenmiştir (Kartal, 2008).

Kapcı (2004) göre; sosyo ekonomik düzey, sınıf düzeyi ve cinsiyet değişkenleri açısından gruplar arasında belirgin farklılıklar bulunmamıştır. Yalnızca, orta SED'den gelen çocukların bedensel zorbalığa daha fazla maruz kaldıkları görülmüştür. Benzer biçimde, kız ve erkek çocuklar arasında da yalnızca sözel zorbalıkta bir fark bulunmuştur; erkek çocuklar kız çocuklardan daha fazla sözel zorbalığa maruz kaldıklarını bildirmektedirler. Araştırmada ise, zorbalığın türü ne olursa olsun, buna maruz kalmanın benlik saygısını olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Vurgulanması gereken bir başka nokta da, zorbalığa maruz kalma, yalnızca benlik saygısını değil, hem durumluk ve sürekli kaygı ve hem de depresyon belirtilerini etkilemektedir. Bir başka bulgu da, duygusal zorbalığın, diğer tüm zorbalık türlerinden daha fazla oranda benlik saygısını, depresyonu ve durumluk kaygıyı etkilemesidir. Bu araştırma, her tür zorbalığın ruh sağlığını olumsuz yönde etkilediğini ve duygusal zorbalığa maruz kalmanın ruh sağlığı açısından en önemli bir risk faktörü olduğunu göstermektedir.

Cinsiyet ve sınıf düzeyleri açısından ilköğretim öğrencilerinin uğradıkları zorbalık türleri ve sıklıkları, zorbalığı yapanların kim(ler) olduğu, zorbalığın yapıldığı yerler ve kurbanın zorbalığı anlattığı kişilerin belirlenmesi amacıyla Kartal (2008) tarafından bir çalışma yapılmıştır. Gerçekleştirilen araştırmadan elde edilen sonuçlar; ilköğretim çağındaki çocuklarda sınıf düzeyi arttıkça zorbalık sıklığının azaldığını ve cinsiyet açısından ise erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre hem daha fazla zorbalık yaptığını hem de daha sıklıkla zorbalığa uğradığını, zorbalığın en fazla okul bahçesi ve sınıfta yaşandığını yine zorbalığa uğrayanların zorbalığı çoğunlukla ailesi ve arkadaşlarına anlattıklarını ortaya koymaktadır.

İlköğretim öğrencileri arasında yaşanan zorbalık türleri ve sıklıkları açısından, hem kız hem de erkek öğrencilerin büyük çoğunluğunun en sıklıkla sözel zorbalığa uğradığı belirlenmiştir. Fiziksel zorbalığa uğrama açısından ise erkek

öğrenciler ile kız öğrenciler arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu belirlenmiştir. mevcut araştırmada fiziksel zorbalık, öğrencilerin sözel zorbalıktan sonra ikinci sırada en sıklıkla uğradıklarını bildirdiği zorbalık türü olurken; diğer taraftan haklarında dedikodu yapıldığını bildiren kız öğrencilerin oranının ise erkek öğrencilerin oranından anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir (Kartal, 2008).

Bununla birlikte gruba alınmama veya gruptan dışlanma, herhangi bir şeyle tehdit edilme ve eşyalarının izinsiz alınması şeklindeki zorbalık davranışlarında ise kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (Kartal, 2008).

Zorbalık türleri ve sıklıkları sınıf düzeyi açısından ele alındığında; sözel zorbalık ve eşyalarının izinsiz alınması dışındaki zorbalık türlerinin hepsinde I.kademe öğrencilerinin II. kademe öğrencilerinden anlamlı oranda yüksek düzeyde zorbalığa uğradığı belirlenmiştir. Diğer bir değişle, sınıf düzeyi arttıkça, ilköğretim öğrencileri arasında zorbalığa uğrama oranının azaldığı belirlenmiştir (Kartal, 2008).

Zorbalığın kimler tarafından yapıldığına ilişkin elde edilen bir araştırma bulgularına göre, hem cinsiyetlerin hem de sınıf düzeylerinin karşılaştırılması sonucu, erkek öğrencilerin hem kız öğrenciler hem de bir grup tarafından yapılan zorbalıktan anlamlı düzeyde yüksek oranlarda zorbalık yaptığı belirlenmiştir (Kartal, 2008).

İlköğretim öğrencilerinin, zorbalığa uğradığını anlattığı kişilere ilişkin araştırma bulguları değerlendirildiğinde ise hem kız hem de erkek öğrencilerin zorbalığa uğradığını en sıklıkla bir arkadaşına ve anne-babasına anlattığı görülmektedir. Bununla birlikte kız öğrencilerin 1/3'ünün, erkek öğrencilerin ise yaklaşık olarak 1/5'inin, zorbalığa uğradığını hiç kimseye anlatmadığı belirlenmiştir (Kartal, 2008).

Kartal (2008) göre hem kız (%12,7) hem de erkek öğrencilerin (%13,6) çok azının zorbalığa uğradığını öğretmenine bildirdiği dikkat çekmektedir. Sınıf

düzeyleri açısından incelendiğinde ise, anne-babasına söyleme bakımından kademeler arasında yaklaşık olarak yarı yarıya fark olması dikkat çekmektedir. Yine hem I.kademe hem de II. kademe öğrencilerinin yalnızca % 8,4 ila % 17,8'i zorbalığa uğradığını öğretmenine anlattığını rapor etmiştir. Sınıf düzeyleri bakımından zorbalığa uğradığını hiç kimseye anlatmadığını bildiren öğrenci oranlarının ise birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Okullarda meydana gelen saldırganlık olaylarının bir türü olan okul zorbalığı eğitim-öğretim etkinliklerini olumsuz yönde etkilemektedir. Çocuklar üzerindeki psikolojik ve sosyolojik etkileri sadece okul yıllarıyla sınırlı kalmayıp yaşamın sonraki dönemlerinde de devam etmektedir. Bu etki sadece zorbalığa maruz kalan kurbanların değil, aynı zamanda zorbalığa tanık olanların ve zorbaca davranışları alışkanlık haline getiren çocukların da gelişimini olumsuz biçimde etkilemektedir (Alper, 2008).

Sorunun okullara kadar inmesi pek çok öğrencide ortama ve arkadaş ilişkilerine karşı güvensizlik, sınıfını-okulunu sevmeme, devamsızlık yapma gibi duygular geliştirmekte, bunun sonucu olarak öğrencilerin hem başarıları düşmekte hem de kendilerini değersiz hissetmelerine neden olmaktadır (Alper, 2008).

Çocukların ruh sağlığı zedelenmesi bugün her toplumda yaygın olarak görülmekte olup toplum sağlığı açısından acil çözüm getirilmesi gereken bir konudur. Çağımızda hızlı bir değişim ve gelişim, yaşanmaktadır. Toplum; standartların, değer yargılarının alt üst olduğu, kültürel tehdidin bulunduğu bir dönem yaşamaktadır. Okullarda zorbalığın görülme sıklığı ile ilgili haberlerin son zamanlarda fazlalasıyla birlikte birçok öğrencinin de bu olaylarda yer aldığından şüphe duyulmamaktadır. Üstelik zorba ve mağdurların bu tip davranışlarda yer almalarından dolayı zarar görme ihtimallerinin olduğu bilinmektedir. Zorbalık, okullarda çocukların iyi durumda olmalarından sorumlu olan tüm kişilerin dikkatini, ilgisini gerektiren önemli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır (Alper, 2008).

Zorbalık, kişisel ve kişiler arası değişkenlerin etkileşiminin bir ürünüdür. Akran grubu, aile, okul ve diğer toplumsal faktörler gibi ekolojik bağlamlar hem bireysel özellikleri etkilemekte, hem de ondan etkilenmektedir. Bu bireysel özelliklerden bir bölümü, yaş, cinsiyet ve ırk/etnik köken gibi değişkenlerdir. Bir bölümü de depresyon, kaygı ve benlik saygısı gibi daha çok psiko-sosyal değişkenlerdir. Zorbalığın, artan korku ve güvensizlikten, travmatik ve stres gibi sağlık şartlarına kadar, öğrenciler üzerinde kısa ve uzun dönem etkileri vardır (Coşkun, 2008).

Okul zorbalığı, okul çocuklarının önemli bir bölümünü etkileyen kişisel, sosyal ve eğitsel problem olarak ifade edilmektedir. Bu açıdan okullar, çocuklara güvenli bir çevre oluşturma sorumunu taşımaktadır. Bir okul kapsamı içerisinde, bütün öğrencilerin, öğretmenlerin ve yöneticilerin zorbalığın birçok değişik şekilde olabileceğini, ortaya konan bu değişik şekillerin kabul edilemez olduğunu fark etmeleri önemlidir. Aynı zamanda çocukların zorbalık eğilimlerinin ve eğilim tiplerinin bilinmesi, zorbalık problemlerini azaltmak için atılan adımların uygun bir şekilde başarılı olmasında yardımcı olacaktır (Satan, 2006).

Okullar, kısıtlı zaman ve bütçe, iş yükünün fazlalığı ve etkili liderlik başta olmak üzere pek çok sorunla da karşı karşıyadır. Tüm bu nedenlerden dolayı birçok okulun yaklaşımı, öğrenciler arasında yaşanan zorbalık olaylarına çok fazla öncelik vermemeye yöneliktir. Okulların çok az bir kısmında zorbalığı önlemeye yönelik ciddi çalışmalar yapılırken; büyük bir bölümünde zorbalık olayları ya sürekli bir biçimde görmezden gelinmekte ya da başkalarının sorunu çözmesi beklenmektedir. Araştırmalar, anne-babalar, öğretmenler ve toplumun okulda meydana gelen zorbalık türü olaylar karşısında duyarlı davranmadıklarını göstermektedir. Okulların zorbalık sorununa karşı ilgisiz davranıyor olmalarının birçok nedeni olabilir. Duyarsızlığın temel nedenlerinden birisi de, okul yönetimlerinin bu tür sorunlar açıklandığında ya da yardım talebinde bulunulduğunda; bunun bir yönetim zaafı olarak algılanacağı ve aynı zamanda da öğrenci, öğretmen, anne-babalar ve diğer meslektaşlarının gözünde otoritelerinin sarsılabileceğini düşünüyor olmalarıdır (Koç, 2006).

Okulda, zorbalığa karşı önlem almak ve zorbalık karşıtı kampanyalar düzenlemek; yönetim ve öğretmenlerin yetersizliği biçiminde algılanmamalıdır. Aksine bu tür uygulamalar, okulda ve sınıflarda kaygı ve korkudan uzak, öğrencilerin gelişimini destekleyici ve kolaylaştırıcı duygusal ve sosyal ortamlar oluşturacağı gibi, öğrencilerin akademik başarılarının yükselmesine de önemli ölçüde katkı sağlayabilecektir. Bunun içinde okullar zorbalığı önleme, müdahale etme ve durdurma ile kurbanları iyileştirmeye yönelik programlar hazırlamalı ve etkin bir biçimde öğrenciyle ilgili olanların tümünün katılımıyla da uygulamalıdır(Koç, 2006).

İlköğretim 4. ve 5. sınıf zorba davranışlarda bulunan öğrencilere uygulanan empati eğitim programının, öğrencilerin zorba davranışları üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda empati eğitim programının, deney grubunda bulunan öğrencilerin zorba davranışlarını azaltmada etkili olduğu gözlenmiş, bu programın uygulanmadığı kontrol grubunda ise zorba davranışlarda herhangi bir değişim gözlenmemiştir. İlköğretim 4. ve 5. sınıf zorba davranışlarda bulunan öğrencilerine uygulanan empati eğitim programının, öğrencilerin empatik becerilerini artırmada etkili olduğu görülmüştür. Bu programın uygulanmadığı kontrol grubunda bulunan öğrencilerin empatik beceri düzeylerinde herhangi manidar bir değişim gözlenmemiştir (Şahin ve Akbaba, 2010).

Geliştirilen programda, zorba öğrencilere duygularla ilgili bilgi verilerek duygusal duyarlılık kazanmaları, aynı olaya ilişkin farklı bireylerin farklı bakış açılarının olabileceği gösterilerek algısal farkındalık kazanmaları sağlanmıştır. İkili ilişkilerde kendi bakış açısını, karşı tarafa dikte etmeden karşı tarafı anlamaya çalışma becerisi geliştirmişlerdir. Rol oynama tekniğiyle, çocukların çeşitli rollere girerek, girdikleri rollerdeki duygu durumlarını hissetmeleri ve rollere ilişkin bakış açıları geliştirmeleri sağlanmıştır. Ayrıca empatik dinleme becerisi geliştirerek, empatik tepki vermeyi öğrenmişlerdir. Uygulama sürecinde kazanılan bu sosyal ve duygusal gelişimler, zorba öğrencilerin empatik becerilerini artırmıştır. Çalışmanın bu bulgusu, diğer araştırma sonuçlarıyla karşılaştırıldığında benzerliklere rastlanmaktadır (Şahin ve Akbaba, 2010).

Fiziksel aktivitelere katılan bireyler, gerek fizyolojik, gerekse psikolojik olarak etkilenmektedirler. Sigara-alkol kullanımı ve kabadayılık/zorbalık gibi kötü alışkanlıkların azaltılması ya da bırakılması için oluşturulan programlarda, fiziksel aktivite bir araç olarak kullanılmaktadır (Öğdem, 2009).

2.1.2. Sanal Zorbalık

2006 yılında Missouri’li genç Megan Meir’in yürek burkan intiharı online taciz ve sanal zorbalık davranışların olumsuz ve yıkıcı etkilerine ulusal dikkatleri çekmiştir. Megan onüç yaşında bir ortaokul öğrencisidir. Popüler sosyal ağ sitesi MySpace aracılığıyla online iletişime girdiği genç Josh Evans’la bir sözde bir dostluk olarak başlayan ancak zaman içinde olumsuz davranışlar ve hakaretler içeren mesaj alışverişi Megan’ı depresyona sürüklemiş; annesinin onu odasında asılı bulduğu güne kadar sürmüştür. Megan,"Dünya siz olmadan daha iyi bir yer olurdu." şeklinde bir not bırakarak yaşama veda etmiştir. Trajik olan başka bir gerçek ise anne ve babanın Josh Evans’ın hiçbir zaman varolmamış olduğunu keşfetmeleridir. Bunun ‘Lori Drew, adındaki komşularının kızı’ tarafından oluşturulmuş sahte bir profil olduğu ortaya çıkmıştır (King, 2010).

Kıbrıs Gazetesi (2012) Ne yazık ki benzer üzücü bir olay yakın zamanda Avustralya’da yaşanmıştır. Kıbrıs’lı Türk kızı Şeniz Erkan’nın sanal zorbalık kurbanı olduğu ve yaşama veda ettiği, Kıbrıs Gazetesinin manşetlerinde yer bulmuştur. (<http://www.kibrissondakika.com/avustralya/sanal-zorbalar-olume-zorladi.htm>. adresinden 13 Ocak 2012 tarihinde alınmıştır.)

Dünyada yaşanan sanal zorbalık olaylarına ilişkin birçok haber yapılmaktadır. Sanal zorbalığın yaygınlığını ele alan çalışmaların ve sanal zorbalık sonucu yaşanan mağduriyetlerin sayısı her geçen yıl artmaktadır (Dilmaç, 2009).

Teknoloji, sayısız faydalar sağlamakla birlikte bazı yetişkinler ve gençler tarafından zarar vermek için kullanılabilir. Teknolojinin aynı zamanda bir ‘‘karanlık yüzü’’ de vardır. E-posta, sohbet odaları, cep telefonları, cep telefonu kameraları ve

web siteleri yaşıtlarına gençler tarafından zarar vermek ve zorbalık amaçlı kullanılıyor olabilir. Şimdilerde bu Avustralya ve Yeni Zelanda, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Japonya, İskandinavya ve İngiltere’de ve daha birçok ülkede yaşanan küresel bir sorundur (Privitera ve Campbell, 2005).

Özellikle gençler arasında daha fazla görülmesi ve sonuçlarının tahmin edilenden de yıkıcı olması, dikkatlerin kısa sürede bu sorun üzerinde odaklanmasına neden olmuştur. Bugün Amerika Birleşik Devletleri’nde sanal zorbalık eylemleri okul başarısızlığından intihara dek uzanan pek çok sorunun nedenleri arasında sayılmaktadır (Arıca, 2009).

Sanal uzay (internet) kurallar olmaksızın ve medeniyet olmayan gerçek bir yer haline gelmiştir. Internet, (sanal uzay) teknolojik kapasite ve becerisi olan çocukların uğrak yeridir. Ama onların davranışları içsel, psikolojik ve sosyolojik kontrollerden yoksundur. Sanal zorbalık köklerini geleneksel zorbalık ve fiziksel okul ortamından alır, ancak sanal-uzay (internet) zorbalığının sayısız ve farklı şekillerde gelişmesine olanak tanır. Sanal zorbalık, doğası nedeniyle özellikle sinsi ve anonimdir. Ayrıca, sonsuz bir seyirci katılımı sağlar. Okul bağlamında, sık sık denetlemek, imkansız olmasa bile zordur, ev bilgisayarları okul saatleri dışında yer alır, bu daha tehlikelidir (Shariff ve Hoff, 2007).

Price ve Dalglish’a (2010) göre "Sanal zorbalık" agresif bir şekilde ve kasıtlı olarak birisine zarar vermek için internet ve cep telefonları gibi elektronik cihazların kullanımı anlamına gelir. Zorbalığın bu formlarını tanımlamak için kullanılan toplu bir etikettir. Tehditlerin çeşitleri şunlardır; iftira niteliğinde sosyal dışlanma taktikleri, yaralayıcı söylentiler yayma ve mağdurun dolaşımdaki görüntüleri gibi, e-posta veya kısa mesaj yoluyla iletiler gönderilmesinin ötesine uzanır. Sanal zorbalığın anahtar gözde mekanı arasında internet ve diğer iletişim teknolojilerinin sağladığı algılanan anonimlik hissi olduğu bildirilmiştir. Araştırmacılar, sanal zorbalığın olduğu ‘sanal’ bir ortamda, zorbalara daha az çekingenlik ve eylemleri için kendilerini daha az sorumlu hissettiklerini tespit etmiştir.

Erdur-Baker ve Kavşut'a (2007) göre bilgi ve iletişim teknolojileri sağladığı sayısız faydanın yanı sıra bazı olumsuzlukların yaşanmasına da aracı olmaktadır. Bu olumsuzluklardan birisi okullarda zaten bir sorun olan akran zorbalığına yeni bir boyut katmasıdır. Sanal zorbalık ya da elektronik zorbalık olarak adlandırılan bu zorbalık, diğer ülkelerde yeni çalışılmaya başlanmış, ülkemizde ise henüz çalışılmamış bir konudur.

İnternet ve online teknolojiler günümüz dünyasının en popüler iletişim araçları olarak günlük yaşamın vazgeçilmezleri arasındaki yerini almıştır. Bu teknolojik araçlar özellikle gençler ve üniversite öğrencileri arasında daha da yaygın olarak kullanılmaktadır. İnternetin eğitim-öğretim başta olmak üzere pek çok alanda sağladığı yararlar tartışılmazdır. Bununla birlikte her teknolojik gelişmede yaşandığı gibi görünen yararların yanı sıra teknolojinin kötüye kullanılmasından kaynaklanan sorunlar da ortaya çıkmaktadır (Arıcak, 2009).

Sanal zorbalık "gençlerin ve küçüklerin bilgisayarlar, cep telefonları üzerinden çoğunlukla akranları tarafından, hem çevrimiçi hem çevrimdışı en sık tehditler ile yüz yüze kaldığı zorbalık ve taciz, gerçek ve istatistiksel olarak önemli sayıda Amerikan gencini etkilemektedir. Rochester Technology Institute tarafından yapılan bir araştırmaya göre, "bazı çocuklar için bu durum 2. sınıf başlarında" başlayabilmektedir.(<http://www.rrcsei.org/RIT%20Cyber%20Survey%20Final%20Report.pdf>. adresinden 17.08.2011'de alınmıştır.)

Sanal zorbalık: sık sık okul zorbalığının devamı olarak ya da misilleme amacıyla çevrimiçi sosyal saldırganlık amaçlı zararlı materyal gönderme veya İnternet ya da diğer dijital teknolojiler kullanarak sosyal saldırganlığın ilgi çekici diğer formlarını diğerlerine karşı acımasız bir şekilde kullanmak şeklinde tanımlanmaktadır. Okul personeli de hedef olabilmektedir (Willard, 2007). (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011'de alınmıştır.)

Okul bahçesi zorbalığı onlarca yıldır devam etmektedir. Araştırmalar göstermiştir ki zorbalığın kurbanları üzerinde çok fazla olumsuz etkileri

bulunmaktadır. İnternetin gelişimi ve yeni iletişim teknolojilerinin ortaya çıkışıyla birlikte, zorbalık elektronik dünyaya geçiş yapmıştır. İnternet araştırma ve eēitimi gerçekleştiren tek araç olmaktan çıkmış, arkadaşların birbirlerine zarar verebildikleri bir araç olmuştur. Aynı zamanda, daha başka yeni iletişim teknolojileri gençlerin arkadaşlarına zorbalık yaptıkları mecralar haline gelmiştir. Sanal zorbalık denilen bu en yeni zorbalık çeşidi, geleneksel zorbalıkta olduēu gibi kurbanları üzerinde benzer olumsuz etkilere neden olmaktadır (Dueck, 2006). ([http:// www. 1ba.k12.nf.ca/ cyberbullying/ effects. html](http://www.1ba.k12.nf.ca/cyberbullying/effects.html). adresinden 30.12.2011’de alınmıştır.)

İnternet, cep telefonu, kısa mesaj servisi gibi iletişim araçları günlük yaşamı kolaylaştırmalarının yanında kötü niyetli kullanıcıların ellerinde diēer insanlara zarar veren araçlara dönüşmektedir. İsimsiz aērılar, gizli kimlikle gönderilen yararsız (spam) e-postalar, hakaret ve tehdit içeren, bir kişi ya da grubu karalamak için e-posta ya da kısa mesajlar ile yayılan ses, görüntü ve metinler, virüslü e-postalar, tüm bu zararlı eylemlerin ortak bir isim altında tanımlanmasına neden olmuştur: Sanal zorbalık. Sanal zorbalık, uluslararası literatürde genel olarak “diēer kişilere zarar vermek amacıyla, bir birey ya da grup tarafından, elektronik posta, cep telefonu, aērı cihazı, kısa mesaj servisi ve web siteleri gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımını içeren; kasten, tekrarlayıcı bir şekilde ve düşmanca davranışları destekleyen davranışlar” şeklinde tanımlanmaktadır (Arıcak, 2009).

Erdur–Baker ve Kavşut’a (2007) göre sanal zorbalık, fiziksel ortamda gerçekleştirilen zorbalık türlerine benzemektedir. Tek fark internet veya cep telefonu gibi sanal iletişimin gerekleřebildiēi bilgi ve iletişim teknolojilerinin aracı olarak kullanılmasıdır.

Baso’nun 2008’de yayınlanan çalışmasında sanal zorbalık; online zorbalık veya elektronik zorbalık olarak tanımlanır. Bu yöntemle yapılan zorbalık; e-posta, anlık mesajlaşma, web siteleri, sohbet odaları gibi teknolojik araçları kullanılarak maēdur kişiyi sindirme ve zarar vermeyi amaçlar. Zorbalıēın bu yeni şeklinde sanal zorba kendini gizleme, okulda ve evde kurbanla ulaşma imkanına sahiptir. Aşırı hatta sürekli maēduriyet sonucu kurbanlarının intiharına yolaçan etkileri vardır. Zorbalıēın

bu formu ile ilgili son on yıl içinde araştırmalarda bir artış yaşandı, ancak sanal zorbalık ve sanal zorba ve sanal zorbalık mağduru birçok açıdan keşfedilmeyi bekliyor. şimdi Gençler, her zamankinden daha fazla, akranları ile iletişim kurmak için elektronik araçları kullanmaktadır. Bazı gençler de zorbalık için bir araç olarak bu cihazları kullanmaktadır.

Hızla değişen ve gelişen toplumda bireyler, günlük hayatları içerisinde yaşanan yeniliklere karşı uyum sağlama çabası içerisindeyler. 21.yüzyılda ilerleyen teknoloji beraberinde getirdiği yararların yanında, bir takım olumsuz durumlara da neden olmaktadır. Özellikle de sosyal ilişkilerini dijital teknolojik araçları kullanarak sürdürmeye çalışan ergenler, yeni bir zorbalık türü olan, sanal zorbalıkla karşı karşı kalmaktadırlar. Sanal zorbalık, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılarak özellikle de cep telefonu ve internet yoluyla kasıtlı olarak tekrarlayan ve düşmanca davranışları içeren zorbalık türüdür. İnternet üzerinden dedikodu yapmak, bir başkası ile alay etmek, gurur kırıcı söz söylemek, bilerek virüslü e-mail göndermek, bir başkasının resmini rızası olmadan elektronik ortamda yayınlamak sanal zorbalığa örnek olarak verilebilir (Dilmaç ve Aydoğan, 2009).

Gillette ve diğerlerine (2009) göre sanal zorbalık, mevcut teknolojiye bağlı olarak birçok şekilde görülebilmektedir. Sanal zorbalığın ortaya çıkış formları genel olarak sekiz kategoriye ayrılmaktadır. Bunlar; Metin Mesajı Zorbalığı, Resim/Video Klip Zorbalığı (Video Kamera veya Cep Telefonu Kamerası İle), Telefon Araması Zorbalığı (Cep Telefonu Aracılığı İle), E-Mail Zorbalığı, Chat Odası Zorbalığı, Anlık Mesajlaşma Aracılığı İle Yapılan Zorbalık, Web Sitesi Aracılığı İle Yapılan Zorbalık, Online Oyunlar ile yapılan zorbalıktır. (www.education.com adresinden 25.11.2011’de alınmıştır.)

Topçu, Erdur-Baker ve Çapa-Aydin’a (2008) göre sohbet odasından birini atmak, ismini gizleyerek başkasına SMS gönderme, sohbet odasında birisini tehdit etme ve bir web kamerası tarafından birinin gizliliğini ihlal edilmesi en sık rastlanan zorbalık çeşitleridir.

Telefon ve tekst mesajı yoluyla yapılan sanal zorbalık, anında mesajlaşma yoluyla yapılan zorbalıkla beraber en başta gelen çeşitlerdir. Bunların etkilerinin geleneksel zorbalıkla aynı düzeyde olduğu gözlemlenmiştir. Birçok sanal zorbalık türünün aynı yaşlardaki bir veya birkaç öğrenciyle yapıldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu genelde bir hafta kadar, fakat bazen daha uzun sürmektedir. Çalışmalar sanal zorbadan ziyade sanal kurban olmanın internet kullanımı ile alakalı olduğunu göstermiştir; birçok sanal kurban, geleneksel zorbalık kurbanlarıdır (Smith ve diğerleri, 2008).

Reeckman ve Cannard (2009) tarafından yapılan çalışmada; sanal zorbalığın kurbanları, kullanılan en yaygın yöntemlerin anında mesajlaşma servisi, cep telefonu ve e-posta; sanal zorbalılar ise, en sık kullandıkları yöntemlerin cep telefonları ve anlık mesajlaşma servisi olduğunu belirtmişlerdir.

Bilinmeyen kişilerden teklif geliyor olsa bile, karşı cinsten romantik arkadaşlık teklifi alma sanal zorbalık davranışı olarak değerlendirilmemektedir. Bunun nedeni online iletişim araçlarının, yeni arkadaşlıklar kurmada araç olarak kabul görmesidir. Ancak burada ince çizgi teklifin içeriğidir. Eğer teklif bir cinsel ima içerirse sanal zorbalık oluşmaktadır (Akbulut ve diğerleri, 2010).

Gillette ve diğerlerine (2009) göre elektronik zorbalığın doğasında genellikle: online olarak metin üzerinden kaba, ya da tehdit edici mesajlar veya görüntüler gönderme, başka bir kişi hakkında duyarlı, özel bilgi veya resimler gönderme, kasıtlı bir online grubundan birisi dışlama, başka bir kişinin kötü görünmesi için onun gibi davranma, kurbanlar hakkında yalanlar ve dedikodular yayma, kişisel bilgileri açığa çıkarmak için birilerini kandırma vardır. Doğası gereği sanal zorbalık, online oyun bileşenleri ile oyun siteleri ya da PC ve konsol oyunları aracılığıyla da ortaya çıkabilir. Sanal zorbalık genellikle oyun olarak adlandırılır; diğer oyuncular 'üzmek, alay etmek ve kızdırmak' için anlık ileti, sohbet ve sesli sohbet özellikleri kullanan genç oyuncular arasında oldukça yaygındır. (www.education.com adresinden 25.11.2011'de alınmıştır.)

Gillette ve diğerlerine (2009) göre sanal zorbalık dört yolla yüz yüze zorbalıktan ayrılır: Mağdur olan öğrenciler için herhangi bir yerde gizlenmek zordur, her yerde ve her zaman hedef olabilirler. Sanal zorbalık çok geniş bir kitleye (örneğin internet üzerinde video klip) dolaşımı aracılığıyla yayılabilir. Sanal zorbalar, öğrencilere karşı diğer zorbalara nispeten, temas, ceza ya da misillemeye karşı elektronik formlar, anonimlik tarafından korunmaktadır. Öğrenciler, zorbalığın engelleme ve değişen doğası gereği bazı dolaylı geleneksel zorbalık türlerinde olduğu gibi, sanal zorbanın kim olduğunu bilmemektedir. Sanal zorba da bu sebepten sorumluluk almamaktadır. (www.education.com adresinden 25.11.2011’de alınmıştır.)

Sanal zorbalık, özellikle doğası gereği gizli ve sinsidir. Ayrıca, sonsuz bir izleyici katılımı sağlar. Okul bağlamda, sık sık denetlemek, imkansız olmasa bile, zordur. Çünkü okul saatleri dışında ev bilgisayarlarında yer alır, bu tehlikelidir (Shariff ve Hoff, 2007).

Sanal zorbalık günün veya gecenin herhangi bir zamanda ortaya çıkabilir. Sanal zorbalık mesajları ve görüntüleri hızlı bir şekilde çok geniş bir kitleye dağıtılmış olabilir. Çocuk ve gençleri takip etmek genellikle zordur. Sanal zorbalık anonim olabilir (Gillette ve diğerleri, 2009). (www.education.com adresinden 25.11.2011’de alınmıştır.)

Shariff ve Hoff’a (2007) göre sanal zorbaların, kurbanı için tehdidinin kaynağını belirlemek imkansız olmasa bile zordur. Takma isimler (Avenger) ve iyi gizlenmiş IP adresleri arkasına saklanma vardır. Meraktan sanal zorbalığa yönelenler olabilmektedir. Anonim doğası gereği, belki de en rahatsız edici kısmı gerçekten de, tüm sınıfın olaya dahil olma olasılığıyla kurbanların yüzleşmesidir. Sanal zorbalık kurbanı okulda faili meçhul ile karşı karşıyadır. Bir adada olma gibi - hiçbir kaçıışı yoktur.

Ostwg Final Report (2010) belirtildiğine göre anonim olma gibi fiziksel dünyada var olmayan unsurlar taşımasına rağmen sanal zorbalık, temelde, gerçek

dünya zorbalığın taklididir. Farklı olarak zorba kişinin, kurbanı evde takip yeteneği, bir kurbanı potansiyel olarak çok geniş ve görünmeyen online izleyiciler önünde canlı, uzun süre kalıcı şekilde utandırmak imkanı taşımasından dolayı tehlikelidir. Ayrıca, sanal zorbalıkta zorba kişinin gizli kalması mümkündür. Ama çoğu zaman sanal zorbalık ve gerçek dünya zorbalığı arasında bir bağlantı bulunmaktadır. (http://www.ntia.doc.gov/legacy/reports/2010/OSTWG_Final_Report_060410.pdf adresinden 16.09.2011’de alınmıştır.)

Gillette ve diğerlerine (2009) göre sanal alan, insanlara sanal zorbalık davranışlarını yapmaları için fırsatlar sağlar. Sanal alanda yapılan zorbalığın aşağıdaki nedenlerden ötürü engellenmesi gerekir. Sanal alanda cep telefonu ya da bilgisayar gibi iletişim araçlarını kullanarak tehdit edici, korkutucu, incitici mesajlar göndermek ve bunların başkalarına yayılması çok kolay ve hızlıdır. Bu mesajlar aynı anda birden fazla kurbanı gönderilebilir ve sanal zorbaların kimliğinin belirsiz olması onların ortaya çıkarılmasını zorlaştırmaktadır (www.education.com adresinden 25.11.2011’de alınmıştır.)

Sanal zorbalık, geleneksel zorbalık gibi, sık sık tekrarlanan ve olumsuz eylemlerden oluşan bir güç dengesizliği içerir. Zorbalığın geleneksel formları, bireyler arasında daha büyük, güçlü, ya da daha popüler bir kişi tarafından yapılmasıdır. Sanal zorbalık, insanların, sadece tek bir e-posta yoluyla anında anlık mesajlaşma, kısa mesaj, ya da Web sitesi ileti yoluyla mümkün olan çok sayıda olumsuz yorum ya da fotoğraf paylaşması şeklinde gerçekleşir. Daha güçlü bir etkiye sahiptir. Sanal Zorbalık, herhangi bir kişinin, az popüler veya daha popüler bir öğrencinin, sınıf arkadaşını, bir veya birkaç kişiyi hedef alması şeklinde olmaktadır (Kowalski ve diğerleri, 2009).

Kowalski ve diğerlerine (2009) göre geleneksel zorbalık, zaman içinde meydana gelen ve tekrarlanan olumsuz eylemler ile tanımlanır. Birisi sanal zorbalık için bir utanç verici bir fotoğraf ya da bir aşağılayıcı e-posta göndererek, bu olumsuz davranışın tekrarlamasına sebep olabilir, mesaj, sırayla bütün bir sınıf ya da okula

iletilebilmektedir. Fail, genellikle geleneksel bir zorbalık durumunda, çok bilinen biri iken sanal zorbalık olması durumunda kimliği belirsiz olmaktadır.

İnternet kullanımı ile ilgili davranışlar, aslında daha çok bir yelpaze gibi: Masum, riskli, uygunsuz, zararlı, yasadışı değişik şekillerde olabilir. Bunları daha detaylı incelemek istediğimizde aşağıda belirtilen özel risk durumları ortaya çıkmaktadır. Cinselliğe İlişkin Riskler, Emniyetsiz Topluluklar, Tehlikeli Gruplar, Dolandırıcılar ve Kimlik Hırsızlığı, Online Kumar, Sanal tehditler, Onlie Oyunlar, Kaygılar, Hacking, Bilgi Çalma, Güvenlik Kaygıları, Telif Hakları ve Sanal zorbalık (Willard, 2007). (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.)

Emniyetsiz Çevrimiçi Topluluklar; depresif gençlerin kendine zarar veren topluluklara (İntihar, Kesme, Anoreksi, Dışlanmış gruplar) dahil olması. Buralarda kendi gibi düşünen, kendini kabul edebilecek yaşlılarını bulurlar. Bu gruplar sağlıksız tutum ve davranışların yayılmasına sebep olur (Willard, 2007). (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.)

Tehlikeli Çevrimiçi Gruplar; Öfkeli gençlerin, yetişkinler veya diğer üyelerce nefret grupları ya da çetelere alınması, Ya da kendi sorunlu gençlik gruplarını kurmaları (Willard, 2007). (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.)

Sanal tehditler ve Tehlike; kaygı uyandırmak amacıyla online doğrudan bir tehdit ya da üzücü malzeme, materyal gönderme şeklinde olabilir. Bunu yapan kişi(ler) şiddet ya da kendine zarar veren, güvensiz bir topluluk ya da tehlikeli grupla ilişkili olabilir. Bu bir şaka, asılsız söylenti, kimliğe bürünme, ya da gerçek bir tehdit olabilir (Willard, 2007). (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.)

Diğer Riskler ve Kaygı sebepleri: Online Oyunlar ‘ online oyunlara aşırı bağımlılık, aşırı şiddet içeren oyunlara bağımlılık’. Online Kumar; oyun

faaliyetlerine veya gerçek çevrimiçi kumar oyunlarına katılmak. Hacking; burada bilgisayar güvenliğini kırmak veya bilgisayar sistemlerine zarar amaçlanır. Bilgi Çalma; yanlışlıkla veya kasıtlı olarak dürüst olmayan bir şekilde akademik online bilgi kaynaklarını kullanmak. Telif Hakları; uygunsuz kopyalama, yayma veya birisinin telif hakkı kapsamındaki çalışmayı değiştirmek. Güvenlik Endişeleri; kötü amaçlı yazılımı bilerek veya rastlantı sonucu bir bilgisayara bulaştırmak. Dolandırıcılar ve Kimlik Hırsızlığı; Mali kimlik bilgileri hırsızlığı da dahil olmak üzere, bir online dolandırıcılık tarafından aldatılmış olmak. İstenmeyen Posta; Aşırı veya son derece uygunsuz, istenmeyen e-posta mesajları almak olarak ifade edilmiştir (Willard, 2007) (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011'de alınmıştır.)

Online "mekana ilişkin" Kaygılar; Ticari Çevrimiçi Etkinlikler, Sosyal Ağ Siteleri, Sohbet Odaları ve Gruplar, Anlık Mesajlaşma, Cep telefonları ve PDA'lar (Personal Digital Assistant) olarak belirtilmiştir (Willard, 2007). (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011'de alınmıştır.)

Ticari Çevrimiçi Etkinlikler: Ticari web siteleri, aktif olarak piyasa profili ve reklamlarla ilgilenir. Gençlerin büyük miktarda kişisel bilgilerini ifşa etmelerini teşvik ederler. Sağlıksız tüketim, yaşam tarzı, değerler ve davranışları teşvik ederler. Bağımlılığı artırmak için özel stratejiler kullanırlar. Online pazarlama teknikleri; Reklam - oyunlar ya da diğer eğlence entegreli reklamlar kullanırlar. Çocuklara ve gençlere pazarlama amaçlı teşvik edici reklamlar sunarlar. Yine çocuklar ve gençleri teşvik etmek için onlara ücretsiz üyelik ve yaşıtlarıyla pazarlama amaçlı malzemeler gönderirler. Sosyal ağ pazarlaması denen reklam ve oyunlar aracılığı ile ticari faaliyetlerde bulunurlar (Willard, 2007). (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011'de alınmıştır.)

Sosyal Ağ Siteleri: sanal ortamda insanlara arkadaşları ile elektronik bağlantılar kurmaları amacıyla kişisel kimliklerini ifade etmek ve korumak için bir yer sunar. Burada insanlar; kişisel iletişimde, kışkırtıcı, samimi veya itibarına zararlı materyali açığa çıkarma davranışları ile karşılaşabilir. Tehlikeli bireyler ya da

gruplarla güvensiz bağlantılar gerçekleşebilir. Sanal zorba tarafından hedef olma veya kendileri ile uğraşılma davranışlarına maruz kalabilirler. Bu siteler internette çok fazla zaman harcama ile sonuçlanan bağımlılık yapıcı erişim nedeni olabilir. 18 yaşından küçükler, yaş sınırı kuralını aşmak için yaşları hakkında yalan söyleyebilmektedirler (Willard, 2007) (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.)

Sanal zorbaların sanal zorbalık davranışlarını gerçekleştirdiği birçok iletişim ortamı bulunmaktadır. Bunlardan en fazla kullanılanları anlık mesajlaşma, metin mesajı, e-posta, sohbet odaları ve bloglardır (Çetinkaya, 2010).

Sohbet Odaları ve Gruplar: Sohbet odaları (gerçek zamanlı) ve tartışma grupları (gerçek zamanlı), diğerleri ile iletişim kurmak için fırsat sağlar. Gençler için online yabancılarla karşılaşmak için en olası yerlerdir. Yer veya siteye, tartışma konusuna, bir moderatörün olup olmadığına ve güvenlik seviyesine bağlı olarak değişiklik gösterirler (Willard, 2007) (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.)

Grinter ve Palen’e (2002) göre kişilerin kimliklerini belirtmeden görüş bildirebildikleri sohbet odası türleri de vardır. Bunlara “çok kullanıcı zindanlar” (MUD, Multi-User Dungeons) adı verilmektedir. Burada da birden fazla kullanıcı sohbete eş zamanlı online olarak katılabilmektedir. Sohbet odalarından farklı olarak burada insanlar birbirlerini tanımamaktadırlar.

Bu odalarda kullanıcıların kendilerini küçük avatarlar ile tanıttıkları görsel bir çevre vardır. Katılımcılar bu odalarda kendilerine roller yaratabilir ve bu rollerde maceralar yaşayabilir. Online oyundan farklı olarak etkileşim yazı yolu ile olur (Suler, 2005). (<http://www-usr.rider.edu/~suler/psycyber/psycyber.html> adresinden 18.10.2011’de alınmıştır.)

Anlık Mesajlaşma; metin veya web kameraları kullanmak gerçek zamanlı elektronik iletişimi içerir. Yabancılar, "Arkadaş" listesine eklenebilir. Uygun

olmayan materyali, (cinsel görüntüler dahil olmak üzere) yaymak için kullanılabilir. "Arkadaş" listesine kimlerin dahil olduğu ve ne tür içeriğe sahip materyalin paylaşıldığı önemlidir. Güvenlik seviyesine bağlı olarak etkisi değişmektedir (Willard, 2007). (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011'de alınmıştır.)

Akbulut ve diğerlerine (2010) göre anlık mesajlaşma programları kullanırken; küfür ve argo dili ile karşı karşıya gelmek, kullanıcının rızası olmadan dini veya politik içerikli mesajlar almak, sosyal uygulamalarda dedikodu yada uygunsuz sohbete davet edilme, iletişim sırasında insanların kendi kimliklerini gizlemesi sanal zorbalık davranışı olma olasılığını yükseltmektedir.

İnternet yeni bir gençlik faaliyet alanı olarak düşünülmelidir. İnternetin yenilikçi yönü, yeni bireylerle bir toplantı alanı sağlayarak, sosyal etkileşim faaliyetleri için fırsat sağlar. Bu anlamda, sosyal kullanım, bir sosyal aktivite alanı, bir iletişim kanalından daha fazlasını temsil eder. Bu argüman ile tutarlı olarak, sık sık internet kullanımında çevrimiçi zorbalık riski artar ve en sık görülen meydana gelen zorbalığın sohbet odaları alanında olduğunu ilişkin kanıtlar bulunmaktadır (Mesch, 2009).

Bir sosyal ağ sitesi profili olan ve video paylaşım sitelerine katılanların çevrimiçi zorbalığa uğrama riskinin artması beklenir. Bu siteler, gençlere kişisel bilgiler sağlar (kişisel resim, yaşanan şehir, ikamet adresi gibi) ve kullanıcılar e-posta yoluyla iletişim kurma yeteneği geliştirmektedirler. Sohbet odaları ve online oyun oynarken bilinmeyen diğerlerine karşı alay edici, aşağılayıcı ve agresif tavırlar içine girilebilmektedir. Bu da çevrimiçi ortamda sanal zorbalık ya da taciz riskini artırmaktadır (Mesch, 2009).

Mesch'in 2009'da yayınlanan çalışmasında; rutin faaliyetler teorisi ile sanal mağduriyet, tutarlılık göstermektedir. İnternet faaliyetlerinin bazı türlerinin mağduriyet oranını arttırdığı görülmektedir. Sosyal ağ sitelerine katılma, çevrimiçi zorbalık için bir risk oluşturmaktadır. Bu sitelerde çevrimiçi bir profile sahip

olunması gençlerin bilinmeyen kişilerle potansiyel temas ihtimalini arttırmaktadır. Açıkçası bu durum gençlerin hem kişisel özellikleri ve iletişim bilgileri hakkında zorbalara ve diğer suçlulara bilgi sağlamakta, hemde onları motive etmektedir. Bu özel bilgiler, potansiyel suçlular tarafından zorbalık, tehdit ve eğlence amaçlı hammadde olarak kullanılmaktadır.

Önemli bir risk faktörü de çevrimiçi ve çevrimdışı kişisel bilgiler verme konusunda ergenlerin istekli olup olmamasıdır. Bu sonuç kısmen sanal zorbalık kurbanı olma riskini açıklamamaktadır. Güven, kişilerarası ilişkilerin önemli bir bileşeni olmakla birlikte genç ergenlerde olasılıkla hala kademeli bir süreç olarak, olgun bir güven anlayışı geliştirme süreci devam etmektedir. Bu nedenle, bu ayrım yapılmaksızın, olgun bir güven anlayışı gelişmemiş genç ergenlerin kendi bilgilerini ifşa etme eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu durum sanal zorbalık riskini arttırmaktadır. Önemli bir bulgu, ergenlerle ziyaret edilecek web siteleri ile ilgili kuralların oluşturulması (değerlendirici arabuluculuk) sanal zorbalığa maruz kalma riskini azaltmaktadır (Mesch, 2009).

Korku-Tabanlı Taktikler; çocuklar ve özellikle gençler online inanılmaz derecede riskli davranışları içerisine girebilmekte, bunları yapmaktan haz almakta, hatta bunları yapabilmek popülerlik sebebi sayılmaktadır. 13-18 gençlerin yarısının hiç tanımadıkları birisine, online olarak ileticekleri bir şeyleri bulunmaktadır. Yine bunların üçte biri sadece online olarak tanıştığı herhangi bir kişi ile gerçek hayatta buluşabileceğini belirtmiştir. Paula Klaas Vakfı (2006) Bu tür online riskli davranışlar internetteki yabancılara karşı güvenliği ihlal edebilecek davranışlardır (Willard, 2007). (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.)

Neden bazı gençler çok iyi olmayan seçimler yapar? Sorusuna uzmanlar; beyin gelişiminde yetersizlik, şartlı refleksin yitimi, kimlik arayışında olma, Online toplumsal normlar ve gençleri manipüle etmek için sosyal etkinin kullanılması cevaplarını vermişlerdir (Willard, 2007) (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.)

Beyin Gelişimi; çocuklar, kolayca karar verme, etkili ve güvenli online iletişimde bulunma konusunda bilişsel gelişme sahip değildir. Çocukların ve gençlerin frontal korteksi önemli bir gelişme aşamasından geçmektedir. Frontal korteksin görevi, etik rasyonel karar vermeyi desteklemektir. İyi kararlar almak için, pratik ve dikkat eylemlerinin sonuçlarını bilmek gerekir. Gençler ve çocuklarda duygular, mantıktan önce gelmektedir. Onlar online iletişim faaliyetlerini sonuçlarını bilme ve bunlara katlanma becerisine sahip değildirler (Willard,2007). (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.)

Şartlı refleksin yitimi; Sen beni göremezsın - beni seni göremem. Görünmezlik algısının oluşturulması, çevrimiçi anonimlik veya tespit edilememe, ceza kaygılarını ortadan kaldırır. Online iletişimde eylemlerin sonuçları hakkında somut bir geri bildirim eksikliği bulunmaktadır. Yanlış davranışlar empati ile karıştırılmaktadır (Willard, 2007). (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.)

Akbulut ve diğerlerine (2010) göre faillerin kendi eylemlerinin kurbanlar üzerindeki sonuçlarını gözlemleyememe gerçeğinden kaynaklanan empati eksikliği ile birlikte doğasında anonimlik olması sanal zorbalık davranışlarını tetiklemektedir.

Kimlik arayışı; internette kimlik keşfi uğraşında olmak, çocukların itibarına zarar verici malzemenin açığa çıkmasına neden olabilir. İletişiminde kurulan bağlantılar ve aktivite miktarı sayısı yeni bir sosyal statü ve kendi öz değerimizin ölçüsünü belirler. Yüksek sosyal anksiyete, bağımlılık yapıcı erişime ve kötü dikkat çekici seçimlere yolaçabilir. Sanal zorbalık sosyal statü kaygıları ile yakından bağlantılıdır (Willard, 2007). (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.)

Huang’ın 2006’da yayınlanan çalışmasında, internet kullanım oranı çok fazla artmış, bilgiye erişim ve paylaşım büyük sağlamış olsa da bazı tehlikeleri de beraberinde getirmiştir. Bu tehlikeler tüm yaş grupları için geçerli olmasına rağmen

kullanımı kontrol edilemeyen ve herkes tarafından erişilebilir bir ağ, özellikle çocuklar için daha risk haline gelir. Bu nedenle 12-18 yaş grupları arasında bağımlılık riskinin yüksek olmasının nedeni, bulunulan gelişme döneminin kimlik kazanımı dönemi olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Ceyhan (2008) ise artan sayıda ergenin internet bağımlılığı belirtileri gösterdiğini, buradaki en önemli faktör ergenlerin gelişimsel ihtiyaçları olduğu belirtmektedir.

Online Sosyal Normlar; görünmezlik algısı; ve rol oynama kolaylığı, online yanlış sosyal davranış ve görüşleri rasyonelleştirilmesi için temel oluşturmaktadır. Bu durum sanal zorbalığı desteklemektedir. Online sosyal normlar: "Herkes yapıyor", "Yaşam online iletişimde sadece bir oyun.", " Bana bakın, Ben bir yıldırım", "Bu gerçek ben değilim benim online iletişimde kullandığım kişiliğim", "Çevrimiçi olanlar çevrimiçi kalır.", "Benim, ne olursa olsun sonucuna bakılmaksızın birşeyler yazmak, göndermek ve de ücretsiz konuşma hakkım vardır.", "Bunu yapabiliyorsam, bir sorun olmaması gerekir." olarak belirtilmiştir (Willard, 2007). (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011'de alınmıştır.)

Sosyal Manipülasyon; Bireyler ve grupları arası online iletişimde manipülatif sosyal etki tekniklerinin kullanmasını içermektedir. Karşılıklılık; (maddi veya maddi olmayan) bir hediye verin ve bu borçluluk hissi yaratır. Bir taahhüt isteyin; bağlılık isteyen ticari reklamverenler ürün veya hizmetlerinin taahhüdü ile tutarlı tutum ve davranışları destekler. Grup ile birlikte hareket etme; (gruba uy ve birlikte git). Güvenli olmayan topluluklar ya da tehlikeli gruplar grup sadakatini teşvik ederler. Çekicilik, benzerlik ve yakınlık; bilinen ve sevilen popüler insanların isteklerine uymak, online "görüntü yönetimi" diye de adlandırılır. Otorite pozisyonu oluşturulması; saygı ve otorite bir pozisyonda insanlara uymak amacıyla yapılan faaliyetlerdir. Ticari web siteleri, yırtıcılar, işverenler otoritelerini oluşturmak için bunu kullanmaktadırlar. Bir şeyin azlığı ile tehdit etmek; (Ya şimdi ya da asla yasası.) "gerçek olamayacak kadar iyi" veya "şimdi harekete geçin yoksa

kaybedersiniz" gibi herhangi bir fırsat sunulduğunda çok dikkatli olunmalıdır. Bu taktikler dolandırıcılar tarafından sıkça kullanılmaktadır (Willard, 2007).

(<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.)

Erdur-Baker, Yerin-Güneri ve Akbaba-Altun (2006) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın sonuçları, sanal ortamda gerçekleşen ve sonra fiziksel ortama taşınan şiddetin kız-erkek arkadaş sorunu, chat odasında cinsiyetini farklı belirtme, chat odasında cinsel taciz ya da cinsel ilişki teklifi, chat odasında tartışma, hakaret ve tehdit gibi nedenlerden kaynaklandığını göstermektedir.

Varjas ve diğerlerine (2010) göre sanal zorbalığın iç ve dış motivasyon kaynaklarını ortaya çıkararak, bu fenomenin daha iyi anlaşılmasını sağlamak ve potansiyel nedenlerine ulaşmak, kişilerarası şiddeti azaltmada yarar sağlayabilir. Sanal zorbalığı ve olumsuz etkilerini önlemek için etkili önleyici müdahaleleri geliştirmek için davranışı motive eden iç ve dış açıklığa kavuşturmak ve bir çerçeve sunmak amacıyla yapılan bir çalışmada; sanal zorbaların, kendilerini daha iyi hissetmek için algılanan olumsuz duyguları ve intikam hissini başkalarına yönlendirmek, eğlenme ve can sıkıntısını gidermek, kışkırtma ve kışkırtılmak, başkalarına karşı kendini koruma, kıskançlık, dikkat çekme, ve onay arama, yeni bir kişiliğe bürünme, anonimlik/disinhibisyon etkisini denemek iç motivasyon kaynakları olarak kategorize edilmiştir

Varjas ve diğerlerine (2010) göre dış motivasyonlara bakıldığında kurbanın karakteristik özellikleri (farklı bir dış görünüş, konuşma biçimi v.b.) ya da duruma özgü provoke edici herhangi bir şey sanal zorbalık nedenleri olarak tanımlanmıştır. Karşı karşıya çatışma ihtimalinin olmaması, sanal zorbanın, kurbanın duygusal olarak nasıl etkilendiğini görmemesi, mağdurun fiziksel misilleme yapma imkanı olmaması, kalıcı bir sonucun (örneğin, hapis cezası) olmaması, dış motivasyon sayılmış ve korkmadan sanal zorbalık yapılmasına neden olmuştur.

Varjas ve diğerleri (2010) tarafından yapılan çalışmada, sanal zorbalık yapan öğrencilerin, dış motivasyonlarına nazaran iç motivasyonları daha yüksek

frekanslarda rapor edilmiştir. Birincil motivasyon olarak anonimlik (kim olduğunun bilinmemesi hissi) tespit edilmiştir. Sanal zorbalığın kendilerini başkalarının hedefi olmaktan korumak ve rahatlamak için olumsuz duygularını sanal kurbanlara yönlendirme amacıyla sanal zorbalık yapmaları, literatürde olmayan bir bulgu olarak keşfedilmiştir

Çevrimiçi zorbalık için kurban hakkında bilgi gerekmektedir. Online faaliyetleri yaparken, bireylerin kişisel bilgileri paylaşmaya istekli olma ölçüleri farklıdır. Bazıları temas ve kişisel bilgi sağlamak noktasında diğerlerinden daha az istekli olabilir. Yabancılarla, kişisel iletişimin sağlanması, özellikle kurban için bir risk faktörü olarak kabul edilebilir. Böylece, kişisel bilgi sağlamaya daha istekli bireylerin bu bilgileri paylaşmada daha fazla çekinceleri olanlara göre zorbalığa maruz kalma noktasında daha yüksek bir risk altında olmaları beklenir (Mesch, 2009).

Eğlence, reklam, giyim ve kışkırtıcı cinselliği teşvik eden bir toplumda; gelişmekte olan cinselliğini keşfetme aşamasındaki gençler için internet ortamında reklam, yarışma, etkinlik ve bilgi sunan pekçok web sitesi, forum ve blog mevcuttur. Buralardaki insanlarla kurulacak iletişime dikkat edilmelidir (Willard, 2007). (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.)

Kowalski ve diğerlerine (2009) göre sanal zorbalık durumunda insanların sadece e-posta, anlık mesajlaşma, kısa mesaj ya da web sitesi ileti yoluyla bir birey hakkında çok sayıda olumsuz yorum ya da fotoğrafı anında paylaşması mümkündür. Zorbalığın geleneksel formlarında, zorbalık bireyler daha büyük, daha güçlü, daha popüler olanlar arasından çıkmaktadır. Sanal zorbalık yapanlar geleneksel zorbalıktan farklı olarak herhangi bir kişi olabilmektedir. Sanal zorbalıkta, hedef bir veya birkaç kişi olabilmektedir.

Kowalski ve diğerleri (2009) sanal zorbalığın, okul ortamı dışında da sık sık oluştuğunu ama eğitimciler için bunu gözlemlemenin zor olabileceğini belirtmişlerdir. Buna ek olarak, öğrenciler kendilerini internette görünmez veya

anonim hissedebilir. Bu yüzden olumsuz eylemleri yapmaya daha istekli olabilirler. Son olarak, yüz yüze etkileşim olmadığı için sanal zorbalık yapanlar duygusal sıkıntıya girmedikleri gibi karşı tarafın düştüğü zor durumu göremez ve empati kuramazlar.(https://www.hazelden.org/web/public/document/cyber_bullying_grades_3-5_scopesequence.pdf. adresinden 16.09.2011’de alınmıştır.)

Smith ve diğerlerine (2008) göre sanal zorbalık, geleneksel zorbalığın özelliklerinden biraz farklı olan yeni ve önemli bir çeşit zorbalıktır. Büyük çoğunluğu okul dışında yaşanır.

Sanal zorbalık; internet ve cep telefonları gibi bilgi ve iletişim teknolojileri araçları aracılığıyla yapılan zorbalık türüdür. Okul çağındaki öğrenciler için büyüyen bir sorundur. Sanal zorbalık davranışları okul alanlarında görülmeyebilir, fakat zararlı etkileri okulda yaşanabilir (Bhat, 2008).

Gillette ve diğerlerine (2009) göre sanal zorbalık, sadece bir kişinin ya da okulun değil tüm toplumun meselesidir. Sanal zorbalık ile mahallede, evde ve okulda görülen zorbalığın tüm türleri birbiriyle ilişkili olabilir. Zorbalık, gücün kötüye kullanımı ile ilgilidir. Zorbalık denildiği zaman, biz genellikle fiziksel güç kullanmasını düşünürüz. Ancak, güç, hem online ve offline pek çok biçimde olabilir. İnternet, e-posta veya kısa mesaj yoluyla zarar vermek amacıyla tehdit etmek, utandırmak, söylentiler yaymak veya başkaları hakkında sırları açığa çıkarmak, sanal zorbalık bileşenleridir. Zorbalığın bir parçası olan çocukların sanal zorbalıkta yer alması daha muhtemeldir. Yine yüz yüze zorbalık kurbanların bazıları sanal zorbalık yapabilir. Sanal zorbalık yüz-yüze zorbalıktan dört şekilde ayırt edilir:

- ✓ 1. Mağdur olan öğrenciler hiçbir yerde gizlenmek şansına sahip değil ve her zaman ve her yerde hedef olabilirler.
- ✓ 2. Sanal zorbalıkta çok geniş bir kitleye (örneğin, internet üzerinden video klipleri dolaşımı yoluyla) ulaşılabilir.
- ✓ 3. Sanal zorba, ceza ya da misillemelere karşı nispeten elektronik ara formlar ve bilinmezlik/anonimlik tarafından korunmaktadır.

- ✓ 4. Sanal zorba, genellikle zorbalıkta olduğu gibi yaptığından haz alır. Mağdurun tepkilerini görmediğinden daha fazla zorbalık yapma eğilimindedir. (www.education.com adresinden 25.11.2011’de alınmıştır.)

1960’lı yıllardan bu yana yığılan araştırmalar göstermektedir ki televizyon, filmler, video oyunları, cep telefonları ve internet yoluyla karşılaşılan şiddet, (aynen gerçek şiddetin baskın olduğu ortamların şiddet eğilimini doğurduğu gibi) kurbanlarda şiddet davranışları riskini artırmaktadır (Huesmann, 2007).

Huesmann’nın 2007’de yayınlanan çalışmasında; rastgele seçilmiş denemeler göstermektedir ki medyadaki şiddete maruz kalmak kısa dönemde hem çocuk hem de yetişkinler için agresif davranışların olasılığını artırmaktadır. Mimik ve artan tahriklerin de önemli rol oynamasına rağmen, bu etkinin altında yatan asıl işlem büyük olasılıkla dolduruşa getirmedir. Uzun soluklu çalışmalardan elde edilen kanıtlar da ‘oyunlar dahil olmak üzere şiddet içeren elektronik medyaya maruz kalan çocukların uzun dönemdeki davranışlarında şiddet eğilimi görülmektedir’ görüşüyle çelişmektedir. Bu uzun dönem etkileri, gözleme dayalı öğrenmenin ve nörolog ile psikologların kendiliğinden insanda oluştuğunu anladıkları duyarsızlaşma işleminin bir sonucudur. Çocuklar otomatik olarak etraflarındaki gerçek hayattan veya medyadan gözlemledikleri davranış biçimlerinin yanı sıra bu davranışları destekleyen duygusal reaksiyonları ve toplumsal belleği de edinmektedirler. Toplumsal kıyaslama işlemi, medyada ve gerçek hayatta benzer agresif davranışları sergileyen diğer çocukları bulmaya yöneltilmektedir, ki bu da şiddet içeren davranışlar için bir risk oluşturan aşağı doğru kıvrılan sarmal bir işlemi beraberinde getirmektedir. (Huesmann, 2007)

Sanal zorbalığın etkileri, zorba ve toplum için devam eden sosyal ve ekonomik maliyetler oluşturabilir. İletişim teknolojileri kullanımı, özellikle gençler arasında nüfuz edip büyüdükçe, sanal zorbalığın potansiyel mağduriyet sıklığı ve şiddetinin artışı dikkate alınmalıdır (Price ve Dalglish, 2010).

Diamanduros, Downs ve Jenkins'e (2008) göre okul çağına gelmiş birçok çocuk, zorbalığın acımasızlığını tecrübe edinmiştir. Maalesef, zorbalığın etkileri son zamanlardaki okulda ateşli silah kullanma ve diğer okul tabanlı şiddet olaylarıyla birlikte haber başlıklarına taşınmıştır. Yeni öğrenci profili zorbalığa ek bir tehdit getirmektedir. Karışık teknolojik aletleri kullanabilmelerinden dolayı günümüz çocukları teknolojiyi sınıf arkadaşlarına sataşmak, onlarla alay etmek ve onları tehdit etmek için kullanmaktadırlar.

Steffgen ve König (2009) tarafından yapılan çalışmadan elde edilen bulgular şu hipotezleri desteklemektedir: (a) geleneksel zorbalık ve sanal zorbalık arasında bir bağ vardır; (b) zorbalar sanal zorbalığa da yeltenmektedirler; (c) zorbalık kurbanları aynı zamanda sanal zorbalık kurbanı da olmaktadır. Dahası, geleneksel zorbalık davranışlarına şahit olan veya bunları duyan öğrencilerin, sanal zorbalık hakkında da bilgi sahibi olmaları kuvvetle muhtemeldir. Geleneksel kurbanlar aynı zamanda sanal zorba olmaya da eğilim göstermektedirler. Sanal zorbalar daha az empatik duyarlılık göstermişlerdir. (<http://miha2.ef.unilj.si/cost298/gbc2009proceedings/papers/P200.pdf> adresinden 03.08.2011'de alınmıştır.)

Riskli internet davranışlarına karışmanın sanal zorbalık ve sanal mağduriyeti arttırması beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Bireyin internette tanımadığı kişilerle iletişim kurması, onlarla kişisel bilgilerini ve resimlerini paylaşması, internette çeşitli sanal ortamlara erişmesini sağlayan kullanıcı şifrelerini başkalarıyla paylaşması, onu sanal zorbalık yapmak isteyen bireylerin hedefi durumuna getirecektir. Burada özellikle üniversite öğrencilerinin en çok gösterdiği riskli internet davranışının sosyal paylaşım sitelerinde şiddet içerikli gruplara üye olmak olduğundan bahsetmek yerinde olacaktır. Üniversite öğrencilerinin en çok gösterdiği bir başka riskli davranışın ise internette şiddeti özendirici web sitelerine girmek olduğu belirlenmiştir. Bireyin internette şiddet içerikli web sitelerine girmesi ve bu tür gruplara katılması ise onun sanal zorbalık yapma eğilimini arttıracaktır (Eroğlu, 2011).

İnternetin bireylere yeni sosyal ilişkiler kurma fırsatı verdiği de göz önüne alınırsa ailelerinde sağlıklı bir iletişim ortamı bulunmayan ergenlerin yeni sosyal ilişkiler kurmak için internete yöneleceği söylenebilir. Bireyin sosyal ilişkiler kurmak için internete yönelmesinin, onu sanal ortamda tanımadığı kişilerle arkadaşlık kurmaya ve arkadaşlık kurduğu bu kişilerle gerçek yaşamda buluşmaya yönelteceği ileri sürülebilir. Ayrıca bireyin, ilişki kurma ihtiyacını gidermek için internete yönelmesi onu belli bir grubu aşağılamak amacıyla bir araya gelmiş şiddet içerikli vb. sanal gruplara katılma tehlikesiyle de karşı karşıya bırakacaktır (Eroğlu, 2011).

Didden ve diğerlerine (2009) göre sanal zorbalık özel eğitim kurumlarında eğitim alan zeka ve gelişim bozukluğuna sahip öğrenciler arasında nispeten yaygındır. Ancak bilinen engellerinden dolayı bu öğrencilerin sanal kurban olma potansiyeli daha fazladır.

Genç'in 2007'de yayınlanan çalışmasında; madde bağımlısı ve akademik olarak "Başarısız" öğrenci gruplarının, "Sozel Zorbalık, Sanal ve Cinsel Zorbalık, Basit Fiziksel Zorbalık, Duygusal Zorbalık ve Ağır Fiziksel Zorbalık" davranışlarına en fazla maruz kalan öğrenci grupları olduğu belirtilmiştir.

Topçu (2008) ise geleneksel zorbalık deneyiminin ve bilgi ve iletişim araçlarını sık kullanmanın sanal zorbalık deneyimini yormada başarılı değişkenler olduğuna işaret etmektedir.

Eroğlu'nun 2011'de yayınlanan çalışmasında öz-değerini erdem alanında yapılandıran bireyler, kendilerini ahlaki ilkelere bağlılık düzeylerini temel alarak değerlendirmektedir. Öz-değerini erdem alanında yapılandıran bireylerin yaşamlarını ahlaki ilkeler doğrultusunda düzenleme noktasında olağanüstü bir gayret içerisinde olacağı açıktır. Yaşamlarını ahlaki ilkeler doğrultusunda düzenleyen bireylerin baskalarını incitici, onları küçük düşürücü hareketleri onaylaması mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla sanal zorbalığı ahlaki açıdan onaylamamanın sanal zorbalık yapmayı ve sanal zorbalığa maruz kalmayı önlediği düşünülürse öz-değerini

erdem alanında yapılandırmanın sanal zorbalıkla ilişkili davranışları negatif yönde yordamasını anlamak zor olmayacaktır.

Dışsal öz-değer alanlarının; rekabet, onay alma ve akademik yeterlik boyutları, sanal zorbalıkla ilişkili davranışları pozitif yönde yordamaktadır. Öz-değerini rekabet alanında yapılandıran bireylerin rekabetlerini sanal ortama tasımları ve rakiplerine sanal zorbalık yapmaya çalışmaları ve bu süreçte sanal zorbalığa maruz kalmaları olasıdır. Günlük yaşamda yaşanan çekismeler ve kavgalar bireylerin sanal ortamdaki davranışlarını etkileyebilmektedir. Sanal ortamda kimliğin rahatlıkla gizlenebilmesi üniversite öğrencilerinin rakipleriyle mücadele etmek için sanal ortamı tercih etmelerine ve bu süreçte sanal zorbalık yapmalarına yol açmış olabilir(Eroğlu, 2011).

Eroğlu'nun 2011'de yayınlanan çalışmasında araştırma bulguları; öz-değerin akademik yeterlik alanında yapılandırılmasının sanal zorbalıkla ilişkili davranışları pozitif yönde yordadığını ortaya koymaktadır. Birey öz-değerini akademik yeterlik alanında yapılandırmasına karşın bu alanda başarılı olamadığında bu stres yaratıcı durumdan kurtulmak için çeşitli çözüm stratejileri geliştirmeye çalışacaktır. Koşullu öz-değer konusunda yapılan araştırmalar bu çözüm stratejilerinin alkol ve uyuşturucu kullanma ve saldırganlık gibi çeşitli problem davranışları içerdiğini belirtmiştir. Ancak araştırmadan elde edilen bulgular üniversite öğrencilerinin gösterdiği çözüm stratejilerinden birisinin sanal zorbalık olduğunu göstermiştir. Yani öz-değerini akademik yeterlik alanında yapılandıran bireyler, okulda stres yaratıcı bir sorunla karşılaştıklarında bu durumun oluşturduğu sıkıntıdan sanal zorbalık yaparak kurtulmaya çalışmaktadırlar.

Dilmaç ve Aydoğan (2010) tarafından insani değerler (sorumluluk, hoşgörü, pasifist, saygı, dürüstlük) ile sanal zorbalık davranışlarının ilgisinin araştırıldığı çalışmanın bulguları ayrı ayrı analiz edildiğinde; sorumluluk, hoşgörü, pasifist, saygı ve dürüstlük değerleri önemli ölçüde sanal zorbalık davranışını açıklamıştır. Eğitimde duygusal boyutun ihmal edilmemesi gerekmektedir. Değerler kavramı, insanların yaşamlarında önemli rol oynar. Ahlaki tutum sahibi bireylerin sanal zorbalık davranışı gerçekleştirmeleri daha az olasıdır.

David-Ferdon ve Hertz'e (2007) göre sanal kurbanların sayısı ve zorbalar sürekli artmaktadır. Bunda ergenlerin teknolojik gelişmelere ilgisi, teknoloji kullanımlarında artış ile olumlu yönde bir ilişki vardır. Ergenlerin % 80'in kendisine ait en az bir medya teknolojisi (örneğin, cep telefonu, kişisel veri asistanı, internet erişimi için bilgisayar şeklinde) vardır. Bu teknolojiyi kullanarak metin ve anlık ileti, e-posta, blog, sosyal ağ web siteleri aracılığı ile artan sıklıkta erişim imkanına sahip oldukları tespit edilmiştir.

Blais'in 2008'de yayınlanan çalışmada, internet etkileşiminde; düşük ebeveyn takibi, yüksek anonimlik ve geniş kitlelere ulaşılabilirlik gibi benzersiz öğeler büyük olasılıkla, azalma hipotezi için daha fazla kanıt sağlayarak, zorbalığın bu özel formunun artan zararlılığına katkıda bulunmaktadır.

İnternette yabancılarla çevrimiçi eğlence ve dostluklar kurmak, yüz yüze etkileşim ile karşılaştırıldığında artmış, bu da sanal zorbalığın artması ve büyümesi için bazı fırsatlar sağlamıştır (Blais, 2008).

Dilmaç'ın 2009'da yayınlanan çalışmasında, geçmiş sanal zorbalık davranışları ve sanal zorbalığa maruz kalma gelecekte sanal zorba olma ihtimalini yordamaktadır. Bu nedenle geçmiş sanal zorbalık davranışının, gelecek sanal zorbalık davranışlarının güçlü bir yordayıcısı olduğunu söylemek mümkündür.

Gillette ve diğerlerine (2009) göre hiçbir ebeveyn, çocuklarının, diğer çocuklara karşı zorbalığa karıştığını öğrenmek istemez, ancak bazı çocuklar, güç ve iktidar kazanmak için etkili bir yöntem olarak zorbalığı kullanır. Çocuğunuzun başkalarına ve akranlarına karşı sanal zorbalık yapmasının işaretleri şunlardır:

- ✓ Okulda zorbalığı olayları içinde yer almış ya da geçmişte zorbaların hedefi olmuşsa.
- ✓ Bilgisayar ve cep telefonu ile ilgili konuşmalardan kaçınıyorsa.
- ✓ Bilgisayar kullanırken yaklaştığınızda ekrandaki programlar arasında hızla geçiş yapıyor veya bilgisayardaki programları kapatmaya çalışıyorsa.

- ✓ Bilgisayar veya cep telefonu kullanırken uzun süreler aşırı gülüyorsa.
- ✓ Birden fazla  evrimi i hesabı varsa ya da kendine ait olmayan bir hesabı kullanıyorsa.
- ✓ Bilgisayar yada cep telefonu kullanarak olağandışı miktarda zaman geçiriyorsa.
- ✓ Bilgisayar ya da cep telefonu erişimi engellendi inde üzülüyor yada tedirgin oluyorsa bireyin başkalarına karşı sanal zorbalık yaptığından şüphelenilmelidir. (www.education.com adresinden 25.11.2011'de alınmıştır.)

Mesch'in 2009'de yayınlanan çalışmasında, erkek çocuklar için bir sosyal a  sitesinde aktif profili olma ve YouTube gibi video paylaşım faaliyetlerine katılmanın; kızlar için ise sosyal a  siteleri ve sohbet odaları gibi online faaliyetlere katılmanın mağduriyet riskini arttırdığını belirtmektedir.

Sanal ortamda karşılaşılan temel sorunlara bakıldığında: Pek çok genç, potansiyel zarar verebilen veya uygunsuz bilginin açığa çıkmasından kaynaklanan hasarlara karşı sınırlı bir anlayışa sahip görünmektedir. Basit bir kural "online işlemlerde kişisel bilgilerinizi ifşa etmeyin!" kuralı çoğu zaman yetersiz olabilmektedir (Willard, 2007). (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011'de alınmıştır.)

Hem erkek ve kız çocukları için internet ve cep telefonları kullanılarak; kendileri ile ilgili daha fazla bilgi ifşa etme ve arkadaşları ile iletişim kurmaları, sanal zorbalık için hedef olma riskini arttırmaktadır (Mesch, 2009).

Kowalski ve diğerlerine (2009) göre geleneksel zorbalık, genellikle okul tuvaletlerinde, koridorlarda, sınıfta, okul sırasında, belirli bir zaman ve mekan içinde oluşmaktadır. Zorbalık kurbanı olan öğrencilerde genellikle evde ya da okuldan bazı işaretler bulanabilir. Zorbalığa uğrayan öğrenciler genellikle bu durumdan kurtulup rahatlayabilirler. Sanal zorbalık ise internet erişimi olan tüm bilgisayarlar, cep telefonları gibi teknolojik aletler aracılığı ile gece veya gündüz herhangi bir zaman

ve mekanda gerekleŖebilir. Benzersiz meydan okumaların olduğu sanal zorbalık, okul ortamı dıŖında sık sık olur ve böylece eğitimcilerin gözlemlemesi zor olabilir. Buna ek olarak, ğrenciler Internet'e eriŖirken olumsuz eylemleri yapmaya daha istekli olabilir, unk görünmez ya da anonim hissedebilirler. Sonuç olarak, sanal zorbalıkta, duygusal sıkıntılara tanıklık etmek hiçbir fırsatı kaçırmayan öğrenciler, yüz yüze etkileŖim olmadan yorum yaptıkları akranlarında hasara yol amıŖ olabilir. (https://www.hazelden.org/web/public/document/cyber_bullying_grades3-5_scopesequence.pdf. adresinden 16.09.2011'de alınmıŖtır.)

Kowalski ve diğerlerine (2009) göre zorbalığın birçok geleneksel formunda doğrudan kanıt elde etmek zor olsa da, sanal zorbalığa uğrayanlar için, kanıtlar tipik olarak kaydedilebilir. Bir bilgisayar ve cep telefonundan basılı döküman alma imkanı vardır. Sanal zorbalık olaylarına müdahale ederken böyle apaçık deliller yararlı olabilmektedir. (https://www.hazelden.org/web/public/document/cyber_bullying_grades3-5_scopesequence.pdf. adresinden 16.09.2011'de alınmıŖtır.)

Akbulut ve diğerlerine (2010) göre teknolojinin geliŖmesi ile daha fazla kullanıcı, yakın gelecekte sanal kurban olacaktır. Öte yandan sanal zorbalık her yerde, her yaŖta, cinsiyet ve sosyoekonomik statü ne olursa olsun ortaya çıkabilmektedir. Dikkate alınması gereken önemli bir nokta, yetiŖkin kullanıcıların sanal zorbalığa karŖı kiŖisel korunma mekanizmaları geliŖtirmede Ŗansları olsa bile; hatırı sayılır bir sayıda acemi ğrenci, hala bu tür uygunsuz davranıŖlara karŖı çözüm bulma konusunda zorlanmaktadır. Ayrıca acemi sanal zorbalık kurbanları, öğretmenleri ve velilerinden bu tür durumları gizlemek eğilimindedir.

Burnukara'nın 2010'de yayınlanan alıŖmasında, ergenlerin, her iki zorbalık türündeki davranıŖlarla hem okul içinde hem de okul dıŖında karŖılaŖtıkları, her iki durumda da kızların sosyal destek arama davranıŖlarını, erkeklerin ise aktif bir Ŗekilde zorbalıkla mücadele etme davranıŖlarını daha fazla tercih ettikleri grlmŖtir.

Genel lise öğrencileri zorbalığa maruz kaldıklarında, en çok “karşılık vermeyip görmezlikten gelme” veya “zorbalıkla karşılık verme” yoluna gitmektedir. Öğrenciler zorbalığa uğradıklarında en çok arkadaşlarına söylemektedir. Öğrenciler zorbalığa uğradıklarında en çok arkadaşlarından ilgi ve destek görmektedir. Öğrencilerin çok büyük bir bölümü, herhangi bir zorbalık durumunda büyüklere başvurmanın, sonucu nasıl etkileyeceği konusunda fikir sahibi değildir (Genç, 2007).

Price ve Dalglish'e (2010) göre sanal zorbalığın, ilk ve ortaokul arasındaki geçiş çağlarında en yaygın bir grup fenomeni olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu çeşitli şekillerde sürer ve roller 'zorba' ve 'mağdur' arasında bir örtüşme göstermektedir. Kurbanların dörtte biri üzerinde sanal zorbalığın ciddi duygusal etkileri olmasına rağmen, kurbanların bir kısmı destek talep etmemiştir.

Smith ve diğerleri (2008) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilere mesajları bloklama veya gözardı etmeleri önerilmektedir. En iyi başa çıkma yöntem olayın 'başkalarına anlatılmasıdır'; fakat çok sayıda sanal kurban, bunun hakkında hiçbir şey söylememektedir.

Günümüzdeki gençler için teknolojiyi kaybetmek sosyal hayatlarından sürgün edilmeye benzer ve onlar teknolojiyi kaybetmektense kurban olma riskini daha çok tercih ederler (Çetinkaya, 2010).

Price ve Dalglish'e (2010) göre gençlerin tepkileri arasında pek çok benzerlikler bulunmuştur. Belirlenen ana temalar yaygınlık sırasına göre listelenmiştir. Konuşmaya son vermek, görmezden gelmek, umursamamak, karşı tarafı online olarak engellemek, pozitif düşünmek ve misilleme yapmak kullanılan başa çıkma stratejileri olarak bildirilmiştir.

Öğrencilerin sanal zorbalık davranışları ile karşılaştıklarında başvurdukları çözüm yolları incelendiğinde, öğrencilerin başvurdukları çözüm yollarının: aileden yardım alma, zorbayı bir daha yapmaması için uyarma, internet sitesine bir daha girmeme, zorbalık yapan kişiye aynısını yapma, polise şikâyet etme, dövme, zorba

grubu/kişiyi site yöneticilerine şikâyet etme, yeni e-posta adresi açma, zorba kişiyi silme/engelleme, bir daha internete girmeme, zorbayı önce uyarma, tekrar yaparsa dövme, küfür etme, zorbayı önce uyarma tekrar yaparsa aynısını ona yapma, hiçbir şey yapmama, öğretmenlerine söyleme, koruyucu şifre koyma, arkadaşlarından yardım alma ve zorba kişinin ailesine şikâyet etme olduğu ve katılımcıların büyük çoğunluğunun sanal zorbalık davranışlarıyla karşılaştıklarında ne yapacaklarını bilmedikleri tespit edilmiştir (Çetinkaya, 2010).

Smith ve diğerlerinin (2008) çalışmalarında araştırılan diğer bir alan, sanal zorbalık bilgisini ve ‘mutlu tokat’ (happy-slapping) gibi eğilimleri yayan medyanın önemini göstermektedir. Birinci çalışmadan dokuz ay sonra yapılan, ikinci çalışmadaki anlık mesaj zorbalığının popülerliğindeki gözle görünen artış, örnekleme farklılığından doğabilir, fakat aynı zamanda kendine özgü bir değişimi de gösteriyor olabilir. Sanal zorbalığın yeni çıkmış olması ve hızlı teknolojik gelişmeler araştırmaların bilgi toplama tarihlerinin verilmesini zorunlu kılmaktadır. Tarihsel faktörler de önemlidir.

2.1.3. Sanal Zorbalık Şekilleri

Sanal zorbalık, Çetinkaya'ya (2010) göre aşağıda açıklandığı gibi pekçok şekilde görülmektedir. Bunlar:

- ✓ Parlama (Flaming): Bir kişi hakkında başka bir kişiye veya gruba e-mail ya da metin mesajı ile kızgın, müstehcen ve kaba mesajlar yollama. “Ali ve Ahmet internette birbirlerine sinirlendikçe sinirlenirler. Hakaretler havada uçuşur. Ali Ahmet'i ertesi gün okulda olacaklara hazırlıklı olması için uyarır.”
- ✓ Taciz (Harassment): Bir kişiye sürekli olarak e-mail ya da metin mesajı ile çirkin, kaba ve aşağılayıcı mesajlar yollama. “Semra okul müdürüne Leyla'nın diğer öğrencilere zorbalık yaptığını bildirir. Semra eve geldiğinde e-mailinde 35 kızgınca yazılmış mesaj görür. Adı bilinmeyen bir yabancidan acımasızca yazılmış mesajlar almıştır.”
- ✓ İftira (Denigration) : Bir kişi hakkında başka kişilere onun ismine veya arkadaşlığına zarar verecek doğru olmayan, utandırıcı, acımasız sözler veya bunlara benzer online materyaller gönderme. “Bazı gençler ‘Kaan’dan Nefret Ediyoruz’ isimli bir web sitesi hazırlarlar. Buraya Kaan'ın yapmadığı ama yapmış gibi görünen dedikodular, söylentiler, onunla ilgili fıkra ve karikatürler koyarlar.”
- ✓ Taklit Etme (Impersonation): Başka bir kişiymiş gibi yaparak o kişi ile ilgili başkalarına onun ismine veya arkadaşlığına zarar verici mesajlar ya da materyaller gönderme. “Aslı, Esra'yı e-mail hesabından çıkış yaparken dikkatlice izler ve şifresini öğrenir. Daha sonra Aslı Esra'nın hesabını kullanarak, onun erkek arkadaşına incitici mesajlar gönderir.”
- ✓ Ortaya Çıkarma (Outing): Birisinin sırlarını veya mahcup edici bilgilerini veya görüntülerini online ortamda başkaları ile paylaşma. “Deniz şişman bir

lise öğrencisidir. Beden eğitimi dersinden sonra soyunma odasında üstünü değiştirirken, Anıl cep telefonu ile onun resmini çeker. Saniyeler sonra okulda cep telefonu olan çocuklar arasında resim dağıtılmıştır.”

- ✓ Hilekârlık (Trickery): Başka bir kişinin kılığına girerek başka birisiyle konuşup ondan bilgilerini alma ve bunu başkalarıyla paylaşma. “Zeynep, Hülya’nın arkadaşımı gibi yaparak ona birçok soru sorar. Hülya arkadaşı olduğunu düşündüğü için sorulan sorulara kendisiyle ilgili gerçek cevapları verir. Zeynep bu cevapları diğer kişilere kendi yorumlarıyla iletir.”
- ✓ Dışlama (Exclusion): Birini bile bile ve acımasızca bir online gruptan çıkartma. “Ceren, okuldaki kızlar grubuna katılmak için çok uğraşır ve gruba katılmayı başarır. Ama şimdi okuldaki kızlar grubundan atıldığı için gruptaki bütün kızlar tarafından internette de bloke edilmiştir.”
- ✓ Korku Yaratma (Cyberstalking): Defalarca yinelenen, kişinin gözünü korkutucu, şiddetli, acı verici ve iftira içeren tehditlerle tacizde bulunma. “Selin, erkek arkadaşından ayrılır. Erkek arkadaşı Selin’e kızgın, tehdit içeren ve suçlayıcı mesajlar gönderir. Selin’in kız arkadaşlarına onun hakkında çirkin dedikodular yayacağını ve cinsellik içeren resimlerini, e-mail adresi ve telefon numarası ile birlikte yayacağını söyler.”

2.1.4. Sanal Zorbalığın Etkileri

Mesch (2007) tarafından yapılan çalışma, internetin; bilgi arama ve bir ekran grubuna bağlı olmak için kritik bir araç olacağı gibi, bu saldırı ve zararlı davranış içeren kötüye kullanım amaçlı bir araç da olabileceğini belirtmektedir. Yüksek bir olasılıkla internet faaliyetlerine katılan, özellikle kişisel bilgi ile iletişim sağlayan web sayfaları aracılığı ile interneti kullanan gençlerin daha yüksek risk altında olduğu söylenebilir.

Mesch'in 2007'de yayınlanan çalışmasında; mağduriyet, rutin faaliyetler teorisine dayandırılmaktadır. Teorinin altında yatan temel varsayım; mağduriyete maruz kalma olasılığı kurbanlarının kişisel yaşam tarzlarının farklılıklarına atfedilir. Bu açıdan bakıldığında, rutin günlük aktiviteler, çalışma, iş ve eğlence konuları bir bireyin yaşam tarzını dolayısıyla mağduriyet riskini belirleyen önemli faktörlerdir. Mağduriyette, yaşam tarzı kritik bir unsurdur.

İnternet üzerinden mağdur olmanın, ergenlerin genel refahını ve sosyal aidiyet ile ilgili yaşam kalitesini azalttığını belirtilmektedir. İnternet üzerinden zorbalık eğitim-öğretim yılının sonuna kadar alkol, marihuana ve sabit ilaç tüketimi artışı ile orantılı olarak artmıştır. Sanal zorbalık, geleneksel zorbalığın bir uzantısıdır ve ciddi sonuçları bulunmaktadır (Blais, 2008).

Bağımlılık yapıcı erişimin, İnternet kullanarak aşırı miktarda zaman harcamanın, Oyun ortamlarının bağımlılık yapıcı özelliklerinin (Sosyal ağlara bağımlılık, Oyun bağımlılığı ve Sağlıklı akran bağlantılarının eksikliği) hayatın diğer alanlarına sağlıklı katılımı eksikliğe; sosyal anksiyete, kabullenme ve statüyle ilgili sorunlara yol açtığı belirtilmektedir (Willard, 2007). (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011'de alınmıştır.)

Willard'ın 2007'de yayınlanan çalışmasında; sanal ortamda çoklu işlem, birden fazla görev ve çok sayıda medya olduğunu belirtmektedir. Sanal ortam; önemli iş projelerine odaklanmak yeteneğinde yetersizliğe neden olabilmekte;

bilgisayardaki çok görevlilik, bireylerin ödevleri yapmak konusunda önemli bir endişeye, sırasında olası okul başarısızlığına neden olabilmektedir. (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.)

Urton’nın 2010’de yayınlanan çalışmasında teknolojinin öğrenci ve öğretmenler için sınırsız, pozitif olanakları ile büyüdüğünü belirtmektedir. İnternet, pekçok konuya hızlı bilgi ve sınırsız kaynaklarla anında cevap vermektedir. Sosyalleşmek, arkadaşlar ve meslektaşlar ile mobil cihazlar ve bilgisayarlar üzerinden bağlı kalmak şimdi her zamankinden daha kolaydır. Ancak gerçek hayatta uygun öğretim olmadan ilerlemek nasıl bir problem ise, çocuklar için doğru teknoloji kullanımı öğretilmeden onu kullanmak karanlık bir yol olabilir. Veliler ya da öğretmenler uyarı işaretlerini görmeden önce öğrenciler hızlı bir şekilde sanal zorbalıktan bunalmış olabilir. Öğrenciler depresyon yaşayabilir, notları düşebilir ve okula gitmede isteksiz olabilir, en aşırı durumlarda intiharı düşünebilirler. ([http://www. webwisekids. org/ pdf/ Cyberbullying-Prevention-and-Response-Kit.pdf](http://www.webwisekids.org/pdf/Cyberbullying-Prevention-and-Response-Kit.pdf). adresinden 19.09.2011’de alınmıştır.)

Sanal tehditler ya da doğrudan tehdit kişide kaygı uyandırmaktadır. Kişinin duygusal olarak üzgün olduğunu, kendisine zarar verilmek istendiğini ya da intiharı düşündüğü belirtmesi ipuçları olabilmektedir (Willard, 2007). (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.)

Dilmaç ve Aydoğan (2010) çalışmalarında sanal zorbalığın, insan psikolojisini olumsuz etkilediğini belirtmektedir. Zorbalık türü ne olursa olsun, bireyin psikolojisine ciddi zarar verebilir.

Zorbalığa maruz kalan öğrenciler; en çok moral bozukluğu, huzursuzluk, öç alma, kızgınlık ve üzüntü yaşadıklarını belirtmektedirler (Genç, 2007).

Şahin ve diğerleri (2010) ayrıca maruz kalınan sanal zorba davranışlar sonucunda da dile getirilen duygu ve düşüncelerin, cinsiyete göre farklılık gösterdiğini belirtmişlerdir. İfade edilen duygular incelendiğinde öfkenin kızlar ve

erkekler arasında ortak olarak yaşanan tek duygu olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca diğer duygulara bakıldığında, üzüntü ve aşağılanmışlık duygusunu sadece kızların; nefreti ve intikam isteğini ise sadece erkeklerin yaşadığı tespit edilmiştir.

Hinduja ve Patchin (2010) çalışmalarında, zorbalığın tüm formlarında önemli ölçüde artış ile intihar düşüncesi arasında bir ilişki bulunduğunu belirtmişlerdir. Sanal zorbalık kurbanlarının sanal zorbalık yaşamamış gençler ile karşılaştırıldığında neredeyse iki katının intihar girişiminde olma olasılığı olduğu tespit edilmiştir. Yani, bir suçlu ya da bir kurban olarak, geleneksel zorbalık, ya da sanal zorbalık yaşamış bu iki akran saldırganlığı formlarında deneyimli gençler daha fazla intihar düşüncesine sahiptirler. Ayrıca, geleneksel zorbalık ve sanal zorbalık mağduriyetinin, intihar düşünceleri ve davranışlarının güçlü bir belirleyicisi olduğunu bulunmuştur. Sonuçlar akran zorbalığının tüm formlarının intihar girişimi olasılığını arttırmada sorumlu olduğunu göstermektedir.

Hinduja ve Patchin'e (2010) göre ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık tecrübesi ile özgüven düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri makalelerinde; nispeten tutarlı bir şekilde sanal mağduriyet ve düşük benlik saygısı arasında bir bağlantı bulunmuştur. (<http://www.cyberbullying.us> adresinden 11.09.2011'de alınmıştır)

İnternet bağımlılığı nedeniyle sanal zorbalık artmış, gençler için önemli bir endişe nedeni haline gelmiştir. Üniversite son sınıf öğrencileri öğretmen adaylarının, oluşturduğu bir araştırmada internet bağımlılığı ve sanal zorbalığın öğretmen adaylarının kendilerine güven seviyelerini etkilediği tespit edilmiştir (Çankaya ve Tan, 2010).

Geçen on yılda internet kullanımı, ergen sosyalleşmesinin bir parçası haline gelmiştir. Gençler bilinen arkadaşlarının yanı sıra yabancılarla iletişim kurmak için interneti kullanmaktadırlar. Bu, oyun ve internette sörf olacağı gibi online eğlence şeklinde de olabilir. Ergenler, genellikle önceden varolan dostluklarını devam ettirmek için internet kullanımını sürdürürler. Ayrıca sanal zorbalık şeklinde

olumsuzluklarla çevrimiçi karşılaşmaktadır. Ergenlerin yaşamlarında internet tabanlı faaliyetlerinin yaygınlaşması rağmen, mevcut ilişkileri, özellikle, en iyi arkadaşlıkları ve romantik ilişkileri gibi göze çarpan ilişkilerine, yine ergen, psiko-sosyal uyumuna uzun vadeli etkileri hakkında nispeten az şey bilinmektedir (Blais, 2008).

Kulig, Hall ve Kalischuk (2008) yaptıkları çalışmada sanal zorbalığın zorbalar için de uzun vadeli etkilerinin bulunduğunu; sanal zorbaların, yetişkinlikte daha yüksek antisosyalite, şiddet ve / veya suç davranışı seviyeleri gösterdikleri tespit etmişlerdir.

Blais'in 2008'de yayınlanan çalışmasında en iyi dostluklar ve romantik ilişkilerin, ergenlik döneminde öneminin arttığı belirtilmektedir. İnternet teknolojisi ergenlere aynı anda farklı mekanizmalar sunar. Aynı anda birden fazla özel konuşma fırsatı verir. Fırsatlardaki artış yakın arkadaşları ile iletişimde ergenlerin yakın ilişkiler için fonksiyonlarını yerine getirme olasılığını artırır. Buna ek olarak, ergenler, belki de diğer sosyal ipuçlarının sınırlı sayıda olması nedeniyle diğer iletişim modları ile karşılaştırıldığında, internet üzerinden gerçek duyguları ile iletişim kurmanın daha mümkün olduğunu söylemişlerdir. İnternet üzerinde bu daha az doğrudan ancak daha samimi etkileşimler sayesinde ergenler; sosyal beceriler, kimlik kazanmada, yüz-yüze bağlamından daha az riskli ispat edebilir stratejiler ile girişimlerde bulunurlar. Bu tür az riskli girişimler ergenlerin, yüz-yüze dostlukları ya da, bir akran grubu içinde durumunu tehlikeye atmadan ayarlamalarla sosyal becerilerini geliştirmesine yardımcı olabilir. Artan sayıda daha büyük fırsatlar deneyimlerler. Daha samimi etkileşimler ve kendini açma için ergenler arasında anlık mesajlaşmanın yaygın kullanımı, ergenlik döneminde göze çarpan ilişkileri kalitesini etkileyebilir.

Blais'in 2008'de yayınlanan çalışmasında erken araştırmacıların daha sonraları ergenlerin sosyo-duygusal işleyişindeki değişiklikleri incelediğini belirtilmektedir. Erken araştırmacılar, evinde internet teknolojileri kullanan Amerikalı yetişkinler ve gençler için internet kullanımının, aile içi iletişimde

azalmaya, sosyal ilişki ağları boyutunda düşüşler ve yalnızlıkta artışa neden olduğunu belirtmişlerdir. Online iletişim, ergenlerde önceden varolan dostlukların daha da geliştirilmesini engellemektedir. Bu sayede erken bulgular azalma hipotezini desteklemektedir.

Azalma hipotezine göre, bireyin internette yabancılarla iletişime girdiğinde "gerçek dünya" bağlamında ergenlerle daha yüzeysel ve bu nedenle daha az yararlı dostluklar kuracağını belirtilmektedir. Bu da bir ergenin daha az yararlı dostluklar oluşturmak ve korumak için harcayacağı çabanın çok zamanını almasına neden olabilir. Bu zaman "gerçek dünya" dostlukları yaratmak ve sürdürmek için harcanan zamanı ortadan kaldıracak ya da internetteki dostluklar teorik olarak daha az faydalı olacaktır. Bu nedenle azalma hipotezi, daha yararlı "gerçek dünya" dostluklar "pahasına daha az yararlı bir dostluk kurmanın bir sonucu olarak, mevcut dostlukların kalitesinde bir azalma olacağını söylemektedir (Blais, 2008).

Gross (2004) ise azalma hipotezini destekleyen erken internet çalışmalarının; internetin, çoğu Kuzey Amerikalı haneler için gelişmekte olan gerekli teknolojiye ve düzenli erişime pekaz kişinin sahip olduğu 1990'lı yılların sonunda yapılan çalışmalardan oluştuğunu belirtmiştir. Bu nedenle, internet kullanıcılarının bilinen kişiler ile iletişimi daha az olasıdır. Dolayısı ile yabancılar ile iletişim olasılığı daha yüksektir.

Valkenburg ve Peter'e (2007) göre daha büyük ve daha yaygın internet erişimi sayesinde ergenlerde, önceden var olan arkadaşları ile iletişim kurmanın, giderek daha mümkün hale geldiğini belirtmiştir. İnternet, ergenler için daha tanıdık hale geldikçe, daha sonraki çalışmalar azalma hipotezi destekleyen erken bulguları yalanlamaya başlamıştır.

İnternetin farklı yönlerinin ergen psiko-sosyal uyumunda, farklı sonuçlara yolaçtığını ve farklı teorik çerçeveleri desteklediği belirtilmektedir. İlk çalışmada elde edilen bulgular uyarım teorisini desteklemektedir. İnternette vakit geçirmenin ilişki kalitesinde önemli artışlar öngörmektedir (Blais, 2008).

Uyarım teorisi varsayımında, ergenlerin (zaten mevcut) arkadaşları ile iletişim kurduklarını, internette harcadıkları zamanın bu ilişkileri teşvik etmede yardımcı olduğunu belirtilmektedir. Bulgular, daha önceki önermeleri; internetin bir yerde ergenlere bu tür dostluklar için samimiyet ve romantik ilişkileri geliştirme gibi önemli gelişimsel görevleri yürütmeye yardımcı olduğunu teyit etmektedir. Araştırmada ilişkinin kalitesinin arttığı belirlenmiştir. Birçok kişi, aslında yüz-yüze bağlamlardan daha farklı olarak, samimi konular hakkında internet ortamında iletişim kurmakta kendilerini daha rahat hissettiklerini belirtmişlerdir (Blais, 2008).

Blais'in 2008'de yayınlanan çalışmasında; ergenlerde internet kullanımının, en iyi arkadaşları ve romantik ortakları ile iletişim kurmada daha rahat bir mekan sunarak, bu ilişkilerin kalitesini uyardığını belirtmiştir. Araştırma, iyi arkadaşlıklar ve romantik ilişkiler kurmada hem de ergen gelişiminde internetin önemli bir rol oynadığını göstermiştir. Bu nedenle, aslında internet, iyi yapıcı ilişkileri, gelişimsel görevleri kolaylaştırması ve samimiyeti arttıran bir etken olabilir.

İnternetin iyi sosyal ağları uyardığı; yapılan ikinci çalışmadaki bulguların, online arkadaşları olan ergenlerde, arkadaşı olmayanlara göre uyarım hipotezi için daha fazla kanıt sağladığı belirtilmiştir. İnternet, ergenlere büyük sosyal destek grupları sağlamaktadır (Blais, 2008).

Gençler, sık internet kullanma, etkileşimli oyunlar, sosyal ağ siteleri, forumlar ve sohbet odaları gibi elektronik alanlardaki faaliyetler sayesinde bilinen ve bilinmeyen kişiler ile iletişim ihtiyaçlarını karşılamaktadır (Mesch, 2009).

Akran grubunun özellikleri, güçlü bir sosyal destek ağı olanlar için ilişkilerinde olumlu bir katkı sağlamaktadır. Marjinalleşmiş hisseden ergenlerin internet üzerinden sosyal temas aramaya çıkma olasılığı daha fazladır. Marjinalize olmuş veya bu hisse kapılmış gençler sosyal desteği online ortamda ararken, büyük olasılıkla yabancılarla etkileşimleri daha fazla olacaktır (Blais, 2008).

Blais'in 2008'de yayınlanan çalışmasında online arkadaşı olmayanların, online arkadaşı olan ergenlere göre daha düşük toplam yakınlığa sahip olduğunu belirtilmektedir. Online arkadaşları olan ergenler daha yüksek düzeyde toplumsal hassasiyetlere sahiptir. Aynı zamanda, iyi online arkadaşları olmayanlar daha fazla sanal zorbalık yapmakta ve mağduriyet yaşamaktadır.

Önceki araştırmalarda da vurgulandığı üzere ergenlerin davranışları eğer gerçek hayatta da problemlili ise bunun internet ortamına taşınacağını belirtilmektedir. İnternet tabanlı dostluklar kurmada öğrencilerin daha düşük kaliteli ilişki ve sosyal destek sağlayacakları belirlenmiş azalma hipotezi desteklenmiştir (Blais, 2008).

Ergenler, daha fazla arkadaş sahibi olmak için internette daha çok zaman geçirseler de online oluşturduları dostlukların kalitesi ile ilgili hayal kırıklığı yaşayabilmektedirler. Ergenlerde daha fazla arkadaş yapmak gibi internet tarafından sağlanan "uyarım", aslında zaten kısıtlılı olan sosyal destek ağlarına, düşük kaliteli dostluklar ekleyerek, marjinalleşen ergenler için bir risk faktörü oluşturabilir. Ancak, bu düşük kaliteli dostluklar, içi doldurulmamış sosyal destek boşluklarını da doldurulabilir. Böyle bir durumda, düşük kaliteli online dostluklar, hiç dostu olmayan ve daha da marjinalleşen ergenler için faydalı da olabilir. Yani bu online düşük kalitede bir ilişki ya da dostluk hiç arkadaşı olmamaktan iyidir şeklinde yorumlanabilir. Bu bulgu, internetin tamamen kaçınılması gereken bir şey olmadığını göstermektedir. Hatta marjinal gençler, sosyal ihtiyaçlarını internet yoluyla karşılama imkanı edinirler (Blais, 2008).

Blais'in 2008'de yayınlanan çalışmasında; sohbet ve e-posta yazmak için interneti kullanmanın yüksek kalitede ilişki sağladığı gerçeğine rağmen, eğlence aktiviteleri ve oyun amaçlı internet kullanımının, sosyal ilişkilerde azalmaya neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ergenler interneti eğlence amaçlı kullandığı zaman sosyal ilişki kalitelerinde düşüş, sosyal izolasyon, anksiyete, reddedilme hassasiyeti gibi psiko sosyal problemler ve zorluklar yaşamaktadırlar.

Blais'in 2008'de yayınlanan birinci ve ikinci çalışmasında, internetin, dostluk kalitesinde ve yaşam kalitesinde artış benzer seviyelerde olanlarda kişilerarası gelişim için bir buluşma ortamı sağladığı tespit edilmiştir. Sanal zorbalığın incelendiği üçüncü çalışmada yüz-yüze zorbalığın diğer formu olan internet tabanlı zorbalığın, sosyal izolasyonda artışa, sosyal ilişki kalitesi ve psiko-sosyal uyumda azalmaya neden olduğu kaydedilmiştir. İnternet ortamında sanal zorbalık ve mağdur edilmişlik, bir yıl sonra mağdur olanın sosyal aidiyet ile ilgili yaşam kalitesi belirli bir miktarda azalmıştır

Ön ergenlik döneminde bireyin destekleyici sosyal ağları ve yakın çevresiyle olan ilişkilerinin, fiziksel ve psikolojik sağlığını etkilediğini belirtilmektedir. Arkadaş, öğretmen ve aile tarafından sosyal desteğin yoksunluğu, çocuk ve ergenlerde fiziksel ve duygusal sorunlar açısından bir risk etmenidir. Sosyal destek bireye güven kazandırmakta ve hayatına olumlu yönler katmakta hem de stres yapıcı olaylarla karşılaşıldığında bu durumla daha etkili bir biçimde mücadele etmesi açısından önemlidir (Dilmaç ve Aydoğan, 2009).

Hinduja ve Patchın'e (2010) göre gerginlik, öfke ve hayal kırıklığı deneyimi yaşamış ve yaşamamış kişilerde, zorbalığın geleneksel ve geleneksel olmayan formları arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Gerginlik, öfke ve hayal kırıklığı deneyimi yaşamış kişilerin hem geleneksel hemde sanal zorbalık yapmaya daha çok eğilimli oldukları tespit edilmiştir. (<http://www.cyberbullying.us> adresinden 11.09.2011'de alınmıştır.)

Dilmaç ve Aydoğan'a (2009) göre ön ergenlik döneminde bulunan çocukların böyle bir zorbalık türü riskiyle karşı karşıya olmaları hem stres hem de zarar vermesinin yanı sıra, çocuklukta yaşanan zorbalığın olumsuz etkilerinin yetişkin yaşamında da devam edebildiği, zorbalıktan yalnızca kurbanların değil, zorbaların da olumsuz biçimde etkilendiğini belirtmektedir.

Kowalski ve diğerleri (2009) sanal zorbalığın uyarı işaretlerinin, duygusal etkileri açısından geleneksel zorbalığına benzediğini belirtmektedir. Bununla

birlikte, bazı farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, sanal zorbalık yaşamış bir çocukta morluklar ya da yırtık giysiler görülmesi beklenmemelidir. Ancak aklınızda tutmanız gereken sanal zorbalığa uğrayan bazı kişilerin okulda geleneksel zorbalıkla karşılaşmış olabileceği ihtimalidir. Bir öğrencide sanal zorbalığın belirtileri aşağıdaki şekillerde olabilir: Karamsar, üzgün veya endişeli görünüyorsa, okula gitmekten kaçınırmak, içine kapanmaya başlamış ya da sosyal aktivitelere ilgi eksikliği gösteriyorsa, notlarında ya da akademik performansında düşüşler başlamışsa, bilgisayar kullanırken veya online aktiviteler sonrasında tedirginlik yaşıyorsa, görünür bir metin mesajını gördükten sonra huzursuzlanıyorsa, bir öğrenci bu uyarı işaretlerinin herhangi birini gösteriyorsa, kendisi ile konuşmak çok önemlidir. Sanal zorbalık meydana geldiğinde ve gerektiğinde öğrenciye veya öğrencilere yardım sunmak yararlı olacaktır. ([http:// www. hazelden. org/ web/ public/ document/ cyberbullyinggrades3-5 scopesequence. pdf](http://www.hazelden.org/web/public/document/cyberbullyinggrades3-5 scopesequence.pdf). adresinden 16.09.2011’de alınmıştır.)

Gillette ve diğerleri (2009) sanal zorbalığın türüne bağlı olarak pek çok mağduriyet yaşanabileceğini belirtmektedir. Ayrıca sanal zorbalığın birçok kurbanının sessizlik içinde acı çekmesi muhtemeldir. Tanıdığınız biri de sanal zorbalık kurbanı olabilir. Uyarı işaretleri şunlardır: Bilgisayar, cep telefonu ve diğer teknolojik cihazlar kullanmaktan kaçınmak. Bir e-posta, anlık ileti veya metin alırken stresli görünmek. Aile ve arkadaşlarından kendini geri çekme ya da okul ve sosyal etkinliklere katılmada isteksizlik. Bilgisayar kullanımı ile ilgili konuşmalardan kaçınmak. Üzüntü, öfke, hayal kırıklığı dahil olmak üzere çok sayıda olumsuz duygular, daha az hoşgörü ve endişe. Notlarının düşmeye başlaması. Yeme veya uyku eksikliği görülebilmektedir. (www.education.com adresinden 25.11.2011’de alınmıştır.)

Dilmaç (2009) Sanal zorbalığın psikolojik etkilerinin, psikolojik ihtiyaçlar ile sanal zorbalık arasındaki ilişkilerin incelendiği araştırmasında; saldırganlık ve ilgi görmenin, sanal zorbalığı olumlu olarak yordadığına işaret etmektedir. Duyguları anlama ile sanal zorbalık arasında negatif yönde bir ilişki tespit edilmiştir. Sebat ve yakınlık sanal zorbalığa maruz kalma durumunu negatif olarak yordamaktadır. Yalnızca değişim ihtiyacı ile sanal zorbalığa maruz kalma arasında zayıf fakat

olumlu bir ilişki bulunmuştur. Çalışmada elde edilen bir diğer ilginç bulgu ise ilgi görme özelliğinin sanal zorbalığa karışmayı olumlu bir şekilde yordamasıdır. Sanal zorbaların ilgiye ihtiyaç duyabileceğini tahmin etmek güç değildir. Sanal zorbalar, sanal alemde agresif ve yönlendirici davranışlar sergileyerek üstünlük ihtiyaçlarını giderebilmektedirler.

Gillette ve diğerlerine (2009) göre tüm akademik çalışmalar, zorbalığa hedef çocukların ciddiye alınacak şekilde ruh sağlığının, fiziksel sağlığının etkilendiğini göstermiştir. Bu sebepten yeni ortaya çıkan sorun sanal zorbalık dahil zorbalığın tüm biçimlerinin sona erdirmek için çalışılmalıdır. Araştırmalar incelendiğinde sanal zorbalık ve geleneksel zorbalık kaynaklı zararlar karşılaştırıldığında sanal zorbalığın benzer bir etkiye sahip olarak değerlendirilmesine rağmen, resimler ve video klipler yoluyla yapılan sanal zorbalığın geleneksel zorbalıktan çok daha büyük zarara neden olduğu algılanmıştır. (www.education.com adresinden 25.11.2011’de alınmıştır.)

İnternet kullanımı, psiko-sosyal sorunların ciddi formlarında küçük artışlara neden olabileceğini düşündürmektedir. Örneğin, sanal zorbalığa katılanların madde kullanımında artışa ilişkin bulgular elde edilmiştir. Benzer şekilde, internet tabanlı bir eğlence faaliyetleri yapan bir genç tarafından alınan sosyal destek kalitesinin azalacağı tahmin edilebilir (Blais, 2008).

Jones, Manstead ve Livingstone (2011) sosyal kimlik kuramı ve gruplar arası duygu teorisi (IET) ve sanal zorbalık davranışı altında yatan grup süreçlerini incelendikleri çalışmalarında, çocukları rastgele üç gruba ayırmışlardır. Grup üyeliği, grup normları ve toplumsal kimlik, araştırmacılar tarafından öngörülen şekillerde grup tabanlı duygu ve davranış eğilimini etkilemiştir. Gurur, utanç, öfke ve grup tabanlı duygular (ama suçluluk hariç) sanal zorbalığın öncülü olarak bulunmuştur. Sonuçlar sanal zorbalıkla mücadelede, grup düzeyinde duygusal tepkileri anlamının önemini vurgulamakta ve bir grubun parçası olmanın, zorbalığın olumsuz etkilerinin aşılmasında yararlı olabileceğini göstermektedir.

2.1.5. Sanal Zorbalığa Yetişkin ve Okul Müdahalesi

Szoka ve Thierer'e (2009) göre en önemli anne-babalık sorumluluklarından biri, çocuklara temel ve toplumsal görgü kuralları öğretmeyi içerir. Örneğin, öksürük veya hapşırık esnasında ağzını kapatmak, başkaları bir şey verdiği zaman "teşekkür ederim" demek; bir yemek masasında uyulması gereken görgü kurallarını öğretmek gibi. Anne ve babalara, hükümetler bunları yapmaları için bir talimat yada bir el kitabı vermez. Aksine, görgü kuralları ve toplumsal gelenekler, bizlere bizden önceki kuşakların yaptığı gibi, doğal olarak aktarılır. Bu gayri resmi sosyal görgü kuralları, iyi işleyen sivil toplum için çok önemlidir. Ve genellikle aileler, topluluklar ve diğer sosyal gruplar veya kurumlar çocuklara bunları aşılamanın öncelikli sorumlulukları olduğuna inanırlar. Uygun teknoloji kullanımı neden bundan farklı olsun ki? Olmamalıdır da. " Ne yazık ki, aynı şey online görgü kuralları için her zaman söylenemez".

Bilim ve teknoloji alanındaki hızlı gelişmeler, geleneksel eğitim anlayışında değişikliklere yol açmıştır. Bu yeni anlayışa göre, öğrenciler bilginin pasif alıcısı değil, onlar, yeniden araştırma ve bilgileri kendi kendilerine öğrenmeden sorumlu kişilerdir. Bunun sonucu olarak, teknoloji ve özellikle internet, ebeveynler ve çocuklarda kendini ihtiyaç olarak hissettirmiştir (Gündüz ve Şahin, 2011).

Szoka ve Thierer'e (2009) göre internet ve dijital iletişim teknolojileri dünyada bir fırtına gibi şimdiki nesilleri, anne ve babaları gafil yakalamıştır. Bazı ebeveynler iyi online görgü kuralları ve temel online güvenlik konularında öğretim görevlerini ihmal etmişlerdir. Bazı ebeveynler çocukları online faaliyetlerinde kendi hallerine bırakma yoluna giderken; pek çoğu teknolojik değişimin hızına ayak uydurmada, kendileri ve çocukları arasındaki bilgi boşluğunu azaltmada zorlanmaktadır.

Çoğu zaman anne ve babalar, çocuklarının online olarak ne yaptığını farkında değildir. Kendi yaşamları ve kariyerleri ile daha çok meşguldürler. Wallis'in 2006'de yayınlanan çalışmasında, pek çok ailenin evlerinde; her odada bilgisayar, ailenin her

üyesi için cep telefonları ile i-pod, CD çalar, televizyon, kablolu veya kablosuz internet imkanına sahip olduğu belirtilmiştir. Gençlerin birçoğu, yaşamında bu aletleri anne babalarından aynı anda daha çok işlevli ve çok daha ustaca kullanma becerisine sahiptir. Çocuklar büyüdükçe "gerçek" sanal ya da fiziksel yaşamları arasındaki çizgiler, giderek daha da bulanıklaşır ve teknolojiye dalmış olurlar.

Görsel ve yazılı basında özellikle son dönemlerde okullarımızda şiddet, saldırganlık, zorbalık gibi olaylarla ilgili haberlerin daha çok yer alması gerek eğitim öğretim kurumlarını gerekse toplumun diğer katmanlarını tedirgin etmektedir. Özellikle öğretim kademeleri içinde çocuğu bulunan ailelerin tedirginlikleri daha çok artmakta, çocuklarının güven ortamı içinde eğitim kurumlarına devam edebilmelerini istemek, akademik beklentilerinden daha önemli bir hâle gelmektedir (Alper, 2008).

Okul yaşlarındaki pek çok çocuk geleneksel zorbalığın acımasızlığı ile karşılaşmaktadır. Gençlerin teknolojiyi yoğun olarak kullanmaları sonucunda fizikselden sanala transfer olan yeni bir zorbalık şekli sanal zorbalık ortaya çıkmıştır. Sanal zorbalık, zorbalığın yeni bir biçimidir ve okul personeli için ilave güçlükler getirmektedir. Literatür gözden geçirildiğinde anne baba ilgisinin ve okullardaki önleyici müdahalelerin genç insanlarda sanal zorbalıkla ilgili farkındalık ve güvenin oluşmasını ve sürdürülmesini sağladığı anlaşılmaktadır (Aksaray, 2011).

Diamanduros ve diğerlerine (2008) göre sanal zorbalık en yeni zorbalık türüdür ve okul personeline fazladan zorluklar getirmektedir. Sanal zorbalığın kendine has yanlarından dolayı, okul psikologları bu tehditkar davranışlarla yüzleşen öğrencilere ve okul çalışanlarına ve kılavuzluk etmek için yeni stratejilere gereksinim duymaktadır. Ayrıca bu stratejileri ve klavuzları hazırlaması gerekmektedir.

Ergenleri risklere karşı koruma amaçlı araştırmalar korku temelli önleme yaklaşımlarının etkisiz olduğunu göstermiştir. Birçok gencin çevrimiçi yabancılarla iletişim kurmak ve online yabancılarla şahsen bir araya gelmesi olasılığı çok yüksektir. Bu yabancıların büyük çoğunluğu aslında zararlı kişiler değildir.

Yetişkinler korku tabanlı mesajlarla iletişim kurduğu zaman; gençler, yetişkinlerin yeni teknolojilerden korktuğunu anlar. Bu yüzden yetişkinler korktukları için yaptıklarımızı anlamazlar düşüncesi ile korkuya dayalı mesajları göz ardı ederler. Çünkü onlar yetişkinlerin gerçekten aşırı tepki verdiğini düşünürler. Gerektiğinde bir yetişkinden yardım almada daha az istekli olurlar (Willard, 2007). (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.)

Willard’ın 2007’de yayınlanan çalışmasında; gençlerin, yetişkinlere güvenmesi; internette olumsuz bir durum ile karşılaştıklarında bunu mutlaka bir yetişkine anlatabilmeleri gerektiği belirtilmiştir. Bu temel kuralı; gençler, yetişkinlerin aşırı tepki vereceği, onları suçlayabilecekleri, onların online erişimini kısıtlayabilecekleri ya da sorunu daha da kötüleştirebileceği kaygı ve endişesi yüzünden ihlal etmektedirler. Gençlerin, internetteki olumsuz bir faaliyetinde; yetişkinler, etkin bir biçimde cevap vermeli, aşırı tepkilerden kaçınmalı, gerektiğinde bir uzmana danışmalıdırlar. (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.)

Kowalski ve diğerlerine (2009) göre okullar öğrenciler için gelişmiş öğrenme fırsatları ve kaynakları sunma yeteneği nedeniyle teknoloji hızla kucaklamaktadır. Öğretmenler ve bazı okullar internette araştırma ödevleri için öğretim araçları olarak öğrencilerine online blogları, dizüstü bilgisayarlar ve PDA'ları (Personal Digital Assistant) sınıf ortamında kullanırmaktadır. Eğitimcilerin, teknolojiyi kucaklama ve öğrencileri teknolojinin çeşitli formlarını keşfetmeye teşvik etme, aynı zamanda bu teknolojileri sorumlu bir şekilde kullanmayı, öğrencilerine öğretme gibi bir görevi vardır. (https://www.hazelden.org/web/public/document/cyber_bullying_grades3-5_scopesequence.pdf. adresinden 16.09.2011’de alınmıştır.)

Cep telefonları ve sosyal medya kullanımı sınıfta sorun haline gelmiştir. Öğrenciler açıktan olmasa da, en çok titreşim, metin ya da e-posta yoluyla gelen mesajlar ile sınıf içinde arkadaşları iletişim kurmakta; sınavlarda mobil cihazlar üzerinden hile yapma yoluna gidebilmektedir. Öğretmenler bazı öğrencilerin ceplerinden telefonlarını hiç çıkarmadan kısa mesaj oluşturmak ve akranlarına bu

mesajları gönderme becerisine sahip olduğunu bildirmişlerdir. Bu çocuklar metin yazarken parmak uçları ile tuşları hissetmek yeteneğini geliştirmiştir. Başkaları okul kurallarına rağmen ebeveynleri tarafından kendilerine okul ortamında gönderilen metin mesajları yanıtlamak zorunda hissettiği birçok durum anlatmıştır. Bu durumlarda okul politikaları ve ebeveyn talimatları arasında parçalanmış çocuklar problem yaşamaktadırlar (Urton, 2010). ([http:// www. webwisekids. org/ pdf/ Cyberbullying-Prevention-and-Response-Kit.pdf](http://www.webwisekids.org/pdf/Cyberbullying-Prevention-and-Response-Kit.pdf). adresinden 19.09.2011’de alınmıştır.)

Cep telefonları ve PDA'lar (Personal Digital Assistant), bir gencin avuç içine sığabilecek kadar gelişen teknoloji ile her yerde ve her zaman online erişim sağlanabilmektedir. Bu durum özellikle okulda, etkin bir şekilde çocukların online faaliyetlerini denetlemek için yetişkinlerin yeteneklerini sınırlar. Bu da bizim çocuk ve gençleri bağımsız iyi seçimler yapmaları konusunda güçlendirmemiz gerektiği anlamına gelir. (Willard, 2007). (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.)

İnternet teknolojileri giderek daha kişisel; örneğin, PDA (Personal Digital Assistant) ve cep telefonları gibi ‘metin mesajlaşma ve e-posta erişimi’ için sürekli fırsatlar sunar hale geldikçe, internet aktivitelerinin fiziksel formlarının, takibinin daha zor olacağı belirtilmektedir (Blais, 2008).

Gençlerin araları, modern teknoloji (cep telefonları, e-posta, sosyal ağ siteleri ve oyun cihazları) ile çok iyi olmuştur. Ancak uygun sınırlar ve bilgelik eksikliğine sahipler. Biz yetişkinlerin çocukların sanal dünyada bilgiyi nasıl analiz edecekleri, uygun bilgiyi akıllıca kullanmaları üzerinde küçük yönlendirmeler yapmamız uygun olacaktır (Urton, 2010). ([http:// www. webwisekids. org/ pdf/ Cyberbullying-Prevention-and-Response-Kit.pdf](http://www.webwisekids.org/pdf/Cyberbullying-Prevention-and-Response-Kit.pdf). adresinden 19.09.2011’de alınmıştır.)

Szoka ve Thierer’e (2009) göre çocuklara, cep telefonları, mobil medya cihazları, interaktif video oyunları, anlık mesajlaşma, sosyal ağ siteleri ve bloglar da

dahil olmak üzere interaktif iletişim ve bilgisayar teknolojilerini doğru şekilde kullanmayı öğretmek gerektiğini belirtmektedir.

Bilgi Okuryazarlığı: Herkesin herhangi bir konuda vermek istediği bir mesajı vardır. Birçok kişi ve grup, başkalarının tutum ve davranışlarını etkilemeye çalışır. Birçok kişi web sitelerinde sunulan bilginin içeriğine sorgulamadan inanmaktadır. Yine pekçok kişi çevrimiçi yabancılar ile verilen online malzemenin doğruluğunu değerlendirmek becerisinden yoksundur. Gençlerin çevrimiçi yabancılarla etkileşimi giderek artmaktadır. Bazen gençler, online yabancı bir kişi ile gerçek hayatta tanışmak isteyebilir. Çoğu yabancı zararsız olsada bazıları değildir. Birinin güvenilirliğini değerlendirmeyi öğrenmek, online tanışma ve güvenli bir toplantı düzenlemenin nasıl oluşturalacağını bilmek, yeni ve önemli bir güvenlik becerisidir. (Willard, 2007) (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.)

Teknoloji öğrencilere büyük bir imkanlar dünyası açmaktadır. İnternet ve yeni iletişim teknolojileriyle birlikte, öğrenciler dünyayı parmaklarının ucuna almışlardır. Öğrenme ve sosyalleşme için mümkün olan yollar sonsuzdur, aynı oranda bu yolla başkalarına ciddi zarar verebilme imkanları da sonsuzdur. Kurbanları üzerinde geleneksel zorbalığın etkileri gibi zararlı etkileri kadar olmasa da sanal zorbalığın da etkileri olduğu aşikardır. Bu sebepten, genç insanlara, parmaklarının ucundaki bu teknolojik gücün sorumluluk duyguları içinde kullanımın vurgulanması, sorumluluk duygularının aşılması gerekmektedir. Hızla gelişen ve çabuk değişen yeni teknolojiler, öğrencilere büyük bir güç vermektedir. Büyük güçle birlikte bu gücü akıllı şekilde kullanabilmek büyük sorumluluklar gerektirmektedir (Dueck, 2006). (<http://www.lba.k12.nf.ca/cyberbullying/effects.htm>-erişim adresinden 30.12.2011’de alınmıştır.)

Erdur –Baker ve Kavşut’a (2007) göre sanal zorbalığın önlenmesi için hem okul personeline hem de ailelere önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu sorumluluklardan en önemlisi çocuklara etkin supervizyon sağlamak ve bilgi ve

iletişim teknolojilerinin kullanımı konusunda sorumluluk duygusu ve etiksel anlayış kazandırmaktır.

Willard'ın 2007'de yayınlanan çalışmasında, çocuklara ve gençlere, sadece interneti güvenli yerlerde kullanmak ve basit güvenlik kurallarını değil onlara daha iyi seçimler yapmaları için, bilgi, beceri ve değerleri de öğretmek gerektiğini belirtmektedir. ([http:// cyberbully. org](http://cyberbully.org) and [http:// csriu. org](http://csriu.org). adresinden 20. 09. 2011'de alınmıştır.)

Çocuklar, online iletişimde bağımsız iyi seçimler yapmak için bilişsel kapasite ve deneyime sahip değildir. Çocukları korumak için tüm kullanım kontrollü bir ortamda olmalıdır; İşaretlenmiş siteler, yakın ve kontrollü iletişim, yine onların yakından gözlenmesi faydalı olacaktır (Willard, 2007). (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011'de alınmıştır.)

Öğrenciler açısından ayrımcılığa dayalı, uygun olmayan malzeme erişimine engel olmak gerekir. Bunun için birçok filtreleme ürünleri kullanılabilir (Willard, 2007) (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011'de alınmıştır.)

Tek başlarına filtreleme, basite indirgenmiş kurallar, korku tabanlı taktikler, yetişkinlere güvenin teşvik edilmesi, rahatsız edici bilgileri önlemek; çocuğun her zaman mağdur olabileceği düşünüldüğünde işe yarar değildir. (Willard, 2007) (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011'de alınmıştır.)

Çetinkaya'nın 2010'de yayınlanan çalışmasında, birçok yetişkin bilgisayara koruma filtresi kurarak çocuklarını istenmeyen iletişimlerden ve onlara uygun olmayan sitelerden koruduklarını düşünmektedir. Buna rağmen çocuklar bazen bu filtreleri atlatmada oldukça beceriklidirler.

Yapılan araştırmalar filtre programlarının zararlı içeriğe sahip sitelere ulaşmayı yüzde yüz engellemediğini ortaya koymuştur. Online işlemlerde kişisel

bilgilerinizi vermeyin demek basit bir kural olsa da ticari siteler ve bankacılık işlemleri gibi konularda kişisel bilgiler vermek zorunda kalınmaktadır (Willard, 2007). (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20.09.2011’de alınmıştır.)

Willard (2007) kişisel iletişimde mali, samimi ve özel bilgilerin, birinin itibarına zarar verici düzeyde malzemelerin, başkaları ile ilgili bilinen hassas kişisel bilgilerin internet ortamında paylaşılmaması gerektiğini belirtmektedir. (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.)

Eğitimciler bugünkü ekonomik kültürde pek çok zorluklar ile karşı karşıyadır. Onların öğretmek yükümlülüğüne ek olarak, verilen kısıtlı zaman ve kaynaklarla çok sayıda sivil skolastik talepler ve beklentilerle karşılaşılır. Eğitim ve test baskıları arasında, hatta en sağduyulu eğitmen için bile sanal zorbalığın teknolojisi karmaşık olabilir. Onlardan bu durumlara yanıt bulmaları beklenmektedir. En iyi öğretmenler dijital vatandaşlık ve dijital okuma yazmanın günümüz öğrencilerinin öğrenmesi gereken sayısız beceriler arasında olduğunu kabul ederken, onlar bu kavramların çocukların yararına nasıl öğretilmesi gerektiğini bulmaya çalışmaktadırlar (Urton, 2010). (<http://www.webwisekids.org/pdf/Cyberbullying-Prevention-and-Response-Kit.pdf>. adresinden 19.09.2011’de alınmıştır.)

Okullar için Yasal Sorunlar; Gizlilik (arama ve el koyma), yerel internet sistemi üzerinden internet kullanımı ve kişisel dijital cihazların okulda kullanımı, öğrencinin bilgiye erişim hakkı gibi konulardan oluşur. Yerel internet sistemi aracılığıyla öğrencilerin serbest konuşması, kampüs dışında yapılan öğrenci konuşmalarına, okulların müdahalesi hala yasal süreçlerle engellenebilmektedir (Willard, 2007). (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.)

Okulun gizliliği sağlama gibi bir sorumluluğu vardır. Öğrenci gizlilik haklarını internet kullanırken ihlal etmek; "Okul dolablarını aramaya" benzetilebilir. Öğrencilerin, kişisel veya teknik online faaliyetleri genel bir şekilde izlenmelidir,

kötüye kullanım hakkında makul bir şüphe varsa, bireysel aramalar yapılabilir (Willard, 2007) (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.)

Okullar, öğrencilerin yerel internet sistemi üzerinden gerçekleştirdiği konuşmalarına eğitim temelli kısıtlamalar getirme hakkına sahiptir. Okullar, bu konuşmalar okulda maddi veya psikosozal açıdan önemli bir bozulma nedeni ya da böyle bir bozulma tehdidi oluşturduğunda kampüs dışı konuşmalar içinde resmi bir disiplin uygulayabilirler. Öğrenciler yerel internet sistemi aracılığıyla ortaya çıkan eylemlerinden (Sanal zorbalık, cinsel veya ırksal taciz de dahil olmak üzere, zarar verebilecek biri yada zorba kişi ile iletişim kurma. Güvensiz bir topluluğa katılma. Okula saldırı planlama v.b.) sorumludurlar (Willard, 2007). ([http:// cyberbully.org](http://cyberbully.org) and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.)

Willard’ın 2007’de yayınlanan çalışmasında, okulların; internete ilişkin olası tehlikeleri öngörülebilme, bunları ortadan kaldıracak amacıyla, etkin politikalar geliştirme ve uygulama beceri ve de anlayışına sahip olmalarının beklendiğini belirtmektedir. Yine öğrencileri korumak için gerekli tedbirleri almak gibi görev ve sorumlulukları vardır. Küçük yaştaki çocuklar ve öğrencilerin zararlı içerik ve davranışlardan korunması; büyük yaştaki ergenler ile gençlerin eğitilip aynı zamanda davranışlarından sorumlu tutulmaları gerekmektedir. Çocukların, öğretmenlerin ve ebeveynlerin teknoloji kullanımı ve medya okuryazarlığı konularında eğitilmesi uygulamalı faaliyetleri de içermelidir. İnternet ortamında iyi ve doğru seçimler yapabilmeleri için bilgi, beceri, ve değerler ile gençler güçlendirilmelidir. ([http:// cyberbully.org](http://cyberbully.org) and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.)

İnternet faaliyetlerinin, müfredatın içine etkili bir şekilde entegre edilmesi; internetin okullarda sık rastlandığı üzere eğlence amaçlı değil eğitim amaçlı kullanılması sağlanmalıdır. Ödevler, bağımsız çalışmalar, araştırmalar ve kaynak taraması için internetin kullanımı daha çok teşvik edilmelidir. Eğlence amaçlı kullanıma sınırlamalar getirilmelidir (Willard, 2007). (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.)

Willard'ın 2007'de yayınlanan çalışmasında internet ve teknolojik aletlerin okullarda kullanım kurallarının açık ve anlaşılır bir şekilde öğrenciler ve personele iletilmesi gerektiğini belirtilmektedir. Aksi durumlarda olası yaptırım uygulamaları net ve caydırıcı olmalıdır. Öğretmenler veya yetkili personele internet kullanım denetimi ve internet geçmişini inceleme yetkisi verilebilir. Teknolojinin de yardımı ile gerçek zamanlı ve akıllı içerik analizi yapılması olası olumsuz davranışların önlenmesinde yardımcı olacaktır. (<http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20.09.2011'de alınmıştır.)

Farklı çocuklarda farklı risklere karşı uyarlanmış duyarlı olan risk önleme ve müdahale yaklaşımlarına gerek duyulmaktadır. 2009 yılında İnternet Güvenlik Teknik Görev Gücü tarafından tüm gençlerin internette eşit derecede risk altında olduğu sonucuna varılmıştır. Gençler gerçek hayattta yüksek risk profillerine sahipse benzer şekilde riskli çevrimiçi olma eğilimindedirler (Ostwg Final Report, 2010). (http://www.ntia.doc.gov/legacy/reports/2010/OSTWG_Final_Report_060410.pdf adresinden 16.09.2011'de alınmıştır.)

Sağlıkla ilgili önleme çalışmalarında kullanılan Birincil, İkincil ve Üçüncül modelleri gençlerin çevrimiçi riskine karşı uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Birincil önleme; temel bilgi, beceri ve tüm çocuklar için gereken online davranış bilgilerini içerir. Çocuklara çok olağanüstü bir risk almamaları öğretilir. Çünkü birincil korunma, gençlere çoğunlukla neyin ne için kullanılması gerektiği fikrini verir. İkincil önleme çalışmaları çetelerin musallat olduğu mahallelerde yaşayan veya muhtemel erken bazı riskli davranışlar sergileyen çocuklar gibi biraz daha yüksek risk altında olan çocuklar için geçerlidir. Üçüncül önleme ve müdahale genellikle sadece hastane ortamında, aşırı durumlarda, özel ileti gerektirmektedir. Ancak, büyük olasılıkla, bir psikolog ile profesyonel müdahale gerektiren ve "yüksek riskli gençlik" grubuna giren bireylerle yapılan çalışmalardır (Ostwg Final Report, 2010). (http://www.ntia.doc.gov/legacy/reports/2010/OSTWG_Final_Report_060410.pdf adresinden 16.09.2011'de alınmıştır.)

Dilmaç ve Aydoğan'a (2010) göre sanal zorbalığın olumsuz etkilerine karşı 'önleyici danışmanlık' etkinlikleri ve toplumsal değerlere dayalı programların okullarda organize edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Mesch (2009) özel online faaliyetlerin zorbalık yapmaya etkisi ve olasılığını; ebeveyn denetimi ve arabuluculuk rolü hakkında ABD'de 935 kişi ile yaptığı çalışmada; sosyal ağ siteleri üzerinde aktif profili olan, sohbet odalarını sıkça kullanan ergenler için riskin daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Cinsiyetler arasında risklere maruz kalma açısından farklılıklar vardır. Gençlerde kişilerarası iletişim için internet kullanımından kaynaklanan riskleri azaltmak için daha fazla ebeveyn katılımına ihtiyaç olduğu saptanmıştır.

Mesch'e (2009) göre literatürde çeşitli ebeveyn arabuluculuk türleri vardır ama sadece ikisi ile çalışılmıştır:

- ✓ Kısıtlayıcı arabuluculuk; çocuğun izleme süresi ve izlediği programların miktarını sınırlamayı içerir. Çocuğun aktif katılımı yoktur. Çünkü kısıtlayıcı ve üst bir karardır. Bu tür, gençlerin maruz kaldığı içerik ve web sitelerinin kullanımını sınırlandıran elektronik cihazların kullanımı ile ölçülür.
- ✓ Değerlendirmeli arabuluculuk; burada internet kullanımı, internet içeriği, izin verilmeyen web siteleri ile zaman miktarına ilişkin ortak kurallar oluşturmak için açık tartışmayı ve değerlendirmeyi içerir. Aynı zamanda ebeveynlerin çocukları ile birlikte internet kullanımı için bilgisayarın ortak bir mekanda olması gerekmektedir.

Livingstone (2007) tarafından Birleşik Krallık'ta yapılan bir çalışmada, bilgisayar konumu, Internet kullanarak harcanan günlük süre miktarını anlamak için kritik bulunmuştur. Bilgisayar, oturma odası gibi ortak bir yaşam alanı bulunduğu zaman, çocukların günlük bilgisayar kullanımı, gencin odasında yer almasından daha düşük olmuştur.

ABD'de, veli ve ergenlerin online davranışlarını araştıran bir çalışma; ebeveynlerin online faaliyetleri izlemesinin; gençlerin tam adlarını, e-posta adresini,

anlık iletileri, okul adı ve sosyal etkinlik bilgileri gibi kişisel bilgileri ifşa olasılığını düşürdüğü tespit edilmiştir (Rosen, 2007). ([http:// books. google. com. tr/ books?id=AO5VfihMISMC&printsec= frontcover&hl=tr](http://books.google.com.tr/books?id=AO5VfihMISMC&printsec=frontcover&hl=tr) adresinden 15.08.2011’de alınmıştır.)

Beebe, ve diğerleri (2004) Kanada’da genç ergenlerle yaptıkları çalışmada, ailelerin ayarladığı kurallar ve gençlerin uygunsuz sitelere erişim eğilimi araştırılmıştır. Sonuçlar; uygunsuz sitelere ziyaret, yabancılarla toplantı, kişisel bilgi verme ve online harcanan zaman miktarı konularında belirli bir ebeveyn kuralı olan yerlerde daha düşük eğilim tespit edilmiştir. Böylece, kısıtlama ve değerlendirme yoluyla ebeveyn katılımının online davranış üzerinde bir etkisi olabileceğine kanıtlar varken, sanal zorbalık üzerinde yapılan çalışmaların çoğunda ebeveynlerin çevrimiçi zorbalığa maruz kalma riskini azaltma konusunda rolü dikkatten kaçmıştır.

Mesch’in 2009’de yayınlanan çalışmasında evde internet kullanımının düzenlenmesi konusunda ebeveynlerin nispeten yüksek bir yüzdesinin bazı düzenlemeler yaptıkları belirtilmiştir. Ebeveynlerin % 73’ü, bilgisayarın oturma odası gibi evin bir ortak kullanım alanında yer aldığını, Ebeveynlerin % 86’sı, gençlerin ziyaret etmemesi gereken web siteleri ile ilgili kuralları olduğunu bildirmiştir. Yine % 66’sı çocukların internette geçirilen online zaman miktarı ile ilgili kuralları olduğunu ve aynı oranda ebeveyn düzenli olarak çocukların ziyaret ettiğini siteleri kontrol ettiklerini belirtmiştir. Sadece % 56’sı bir filtre programı yüklediğini ve aynı oranda bir grup, çocukların internet üzerinden bilgi sağlamak amacıyla yaptıkları faaliyetlerde bilgi türlerine ilişkin izin ve kuralları olduğunu belirtmiştir.

Sanal kurban olmayanların, velilerinin, internet kullanımı konusunda kuralları olması daha muhtemeldir. Sanal zorbalığa maruz kalmayanlar bilgisayarın paylaşılan bir alanda olduğunu daha yüksek bir düzeyde rapor etmişlerdir. Bu bulgu ile tutarlı olarak, ziyaret ettikleri Web siteleri için ebeveyn kuralların varlığını rapor eden gençlerin yüzdesi ve online harcanan zaman için verilen izinler konusunda kurallara sahip gençlerin yüzdesi, sanal kurban olmayanlar için daha yüksektir. Aynı zamanda ebeveynleri online faaliyetleri kısıtlayan bir filtre takılı gençlerin, herhangi bir filtre

olmayanlara göre mağdur olma olasılığının daha düşük olduğu tespit edilmiştir (Mesch, 2009).

Mesch (2009) çalışmasında koruyucu ebeveyn arabuluculuk modelinin potansiyel etkisi ile ilgili olarak, sonuçların karışık olduğunu belirtmiştir. Tüm kısıtlayıcı arabuluculuk teknikleri içinde, sadece gençlik tarafından ziyaret edilen web sitelerini izleme, mağduriyet riskini azaltmıştır. İkinci model; değerlendirmeli ebeveyn arabuluculuk yöntemleri içeren önlemler, kısıtlayıcı önlemlerin yerini almıştır. Online faaliyetler gösteren çocukların ziyaret etmek için izin aldıkları sitelerle ilgili kuralların varlığı, sanal zorbalık mağduriyet oranını azaltmıştır. Ancak, bilgisayar konumu, online harcanan zamana ilişkin kısıtlamalar ve bilgi paylaşımı ile ilgili kurallar gibi diğer faktörler istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip bulunmamıştır.

Dehue ve diğerlerine (2008) göre sanal zorbalık öncelikle evden yapılan, oldukça anonim, bireysel bir faaliyet gibi görünmektedir. En sık kullanılan şekilleri isim takma ve dedikodudur. Gençlerin bu durumlarda çoğunlukla gerçek tepkileri, bunu görmezden gelmek şeklindedir. İnternet kullanmanız gereken yol hakkında çoğu ebeveyn çocukları için internet kullanımı konusunda kurallar koyar. Ama tacizin gerçekten bilincinde değildir. Onlar kendi çocuklarının sanal zorbalık davranışını hafife alabilir veya sanal zorbalık mağduru olan çocuklarının yetersiz olduğunu düşünebilmektedirler.

Mesch (2009) aile denetimi açısından, erkek çocuklar için ziyaret edilen internet sitelerini izleme ve bilgi paylaşımı kuralları belirlenmesinin, erkekler için online mağduriyet riskini azalttığını belirtmiştir.

Gündüz ve Şahin (2011) yaptıkları çalışmada çocukların internet bağımlısı haline gelmesini önlemek için ebeveynlerin % 44'nün çoğunlukla internete kullanım limiti getirmeyi düşündüğünü belirtilmektedir. % 34'ü çocukları uyarma (çoğunlukla sözlü olarak) ve cezalandırabileceğini belirtmiştir. Konu ile ilgili veli görüşlerinin

bazıları ise uzman yardımı almak, kendi yetenekleri ile ilgili etkinlikler, spor, oyun ya da kitap okumak gibi aktivitelere yönlendirmek şeklinde olmuştur

Blais (2008) ebeveynlerin, ergenlerin sadece internet kullanımını gözetimi ve denetlemesi değil onlarla doğrudan iletişimi de arttırarak bunu yapmaları daha uygun olacağını belirtmektedir.

Ailede şiddet olması öğrencilerin zorba davranışlar göstermesinde etkili bir faktördür. Ailesinde şiddet olan öğrenciler, bütün zorbalık türlerini uygulamaktadır. Baba eğitim durumu öğrencilerin “Sanal ve Cinsel Zorbalık” davranışlarına başvurmalarında; Anne eğitimi, öğrencilerin “Sanal ve Cinsel Zorbalığa” uğramalarında etkilidir. Annenin çalışma durumu, Ailenin gelir durumu, öğrencilerin “Sanal ve Cinsel Zorbalığa” maruz kalmalarında önemli bir faktordur. Ailesinin geliri üst düzey grubunda olan öğrenciler sanal veya cinsel zorbalığa daha fazla maruz kalmaktadır (Genç, 2007).

Gündüz ve Şahin (2011) tarafından yapılan çalışmada; Veliler, çocuklarının akademik gelişimine katkısı (ödevlerini yapmak, ders çalışma ve genel kültür) ve istenmeyen davranışlarını (internet cafelere gitmek v.b.) engellemek, eğlence, iletişim ve sosyalleşmelerine katkısı için internet bağlantısı sağladıklarını belirtmişlerdir. Veliler çocuklarının oyun oynamak, derslerine yardım etmek, film izlemek müzik dinlemek ve iletişim kurmak için internet kullandığını belirtmiştir.

Gündüz ve Şahin’e (2011) göre ailelerin yaklaşık yarısı, çocuklarının internet kullanımı ile ilgili sözlü anlaşmış ancak hiçbir aile yazılı kural koymamıştır. Ailelerin çoğu filtre programı kullanmamaktadır. Aileler, çocuklarının aile üyeleri ile iletişim sorunları yaşadığını, günlük yaşam kalıplarının bozulduğunu, sınıf derslerinde başarısızlık yaşandığını, internet üzerinden çok zaman harcadıklarını, çocuklarının internet bağımlılığı olduğunu belirtmişlerdir. Ailelerin internet bağımlısı çocuklarını çoğu zaman sözlü olarak uyardığı ve internet yasağı koyduğu, ailelerden sadece dördünün uzman yardımı aldığı belirtilmiştir.

Diamanduros ve diğerlerine (2008) göre sanal zorbalık okul personeline zorluk çıkaran yeni bir olgudur. Okul psikologları, sanal zorbalık hakkında farkındalığı artırma, değerlendirme, önleme, müdahale ve kural koyma süreçlerine katılımda aktif rol almalıdırlar. Üzerinde düşünülmesi gereken uygulamalar bulunmaktadır. Sanal zorbalık karşı lider rolü üstlenmek, değerlendirme, danışma, kriz müdahalesi gibi birçok sorumlulukla çoktan aşırı yüklenmiş olan okul psikologlarının iş yükünü artırmaktadır. Bunun bütün görevlerini dengelemeye çalışan okul psikologlarına stres yaşatması muhtemeldir. Fakat tam aksine, okul psikologları “kutunun dışı”na dair uygulamaları gerçekleştirebilme fırsatını yakalayacaktır ve bu uygulamalar genel eğitim ve özel eğitim öğrencileri üzerinde beklenen etkiyi gösterebilecektir.

Didden ve diğerleri (2009) gelişim bozukluğu olan öğrenciler için sanal zorbalıkla baş edebilmenin zor olabileceğini belirtmektedirler. Öğrencilerin, öğretmenlerin ve ebeveynlerin birlikte çalışacağı programlara ihtiyaç duyulmaktadır. Öğretmenler gelişim bozukluğuna sahip öğrencilerin elektronik aletlerle zorbalığa karışmaları konusunda daha bilgili olmalıdırlar. Görülüyor ki, gelişim bozukluğu olan öğrenciler bu tür rahatsızlıklara sahip olmayan öğrencilerle aynı oranda bu araçları kullanmaktadırlar.

David –Ferdon ve Hertz (2007) göre elektronik medya ergenler için çok olumlu bir toplumsal ve öğrenme fırsatları oluşturur, ancak makalelerin de işaret ettiği gibi, yeni teknolojinin, aynı zamanda bazı riskler içerdiğini belirtmişlerdir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte daha genç bir kitleye görsel olarak çekici olacak şekilde tasarlanmış; küçük çocukların elleri içine dahi sığacak kadar küçük olan yeni cep telefonları, daha küçük çocukları, yeni teknolojinin yetkin ve sık kullanıcıları yapacaktır. Bu büyüme, muhtemelen gelişmekte olan bir halk sağlığı sorunu olarak devam eden elektronik saldırganlığın artışına katkıda bulunacaktır. Bu alanda ilerlerken, teknolojinin hızlı ve değişen doğasına ayak uydurmak için yeterince esnek olunması gerekir, yoksa müdahale stratejileri ve politikaların uygulama potansiyeli şimdiki bilgilerle sınırlı kalacaktır.

Huesmann'nın 2007'de yayınlanan çalışmasında elektronik medya şiddetine maruz kalmak kısa dönemde hem çocukların hem de yetişkinlerin agresif davranış riskini ve özellikle uzun dönemde çocukların saldırgan davranış riskini artırmaktadır. Bu, önemli oranda ve halk sağlığına tehdit olarak adlandırılan birçok faktörler kadar artırmaktadır. Halk sağlığını tehdit eden risklerin yanı sıra, bu tehdide maruz kalan her çocuk şiddet davranışı gösterecek değildir, fakat bu tehdide maruz kalmayan çocuklar ise bu tür davranışları edinebilmektedir. Bununla beraber, bu durum tehdidin önlenmesi gereksinimini ortadan kaldırmamaktadır.

Smith ve diğerlerine (2008) göre ortaya çıkan yeni sanal zorbalık medyalarını gözlemek zorunluluğumuz bulunmaktadır. Pratik bir adım yetişkinlerin konu hakkındaki farkındalığını artırmak olacaktır. Tıpkı genç insanlar gibi birçok yetişkin cep telefonlarının ve internetin potansiyelini bilmemektedir. Kesin bir adım ise okullardaki anti-zorbalık programlarının; öğretmenler için sanal zorbalığı, sanal zorbalık araç-gereçlerini ve anti zorbalık araç-gereçleri hakkında eğitimleri içermesidir. Bunun yanında ebeveynler, çocuklar ve gençler için kılavuzluk hizmetlerini de içermelidir. Zorbalık için kullanılan bazı geleneksel metotlar sanal zorbalık için yararlı olsa da (müfredat çalışması ve arkadaş desteği gibi), cep telefonu şirketleri ve internet servis sağlayıcılarıyla nasıl kontak kurulacağı ve konuyla ilgili yasal haklar hakkında bilgiler ve bazı özel müdahaleler de yararlı olmaktadır.

Hinduja ve Patchin (2010) ise okul sağlığı profesyonellerinin sanal zorbalık olaylarını tespit ve müdahalesinin şart olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmacılara göre sanal zorbalık deneyimleri ile ilgili en az bir psikolojik sorunun (yani, düşük öz saygı gibi) diğer sorunlu davranışlar veya bozukluklarla birlikte ortaya çıktığını göstermektedir. (<http://www.cyberbullying.us> adresinden 11.09.2011'de alınmıştır.)

Hinduja ve Patchin (2009) okul yetkililerinin, bazen, sık sık kampüs kaynaklı veya kampüsten uzakta oluşan olayların içinde yer almak konusunda isteksiz olduklarını; ama bunun yapılmaması durumunda öğrencilerin birden fazla gelişimsel sorun içinde yer alması riskine neden olabileceğini belirtmişlerdir. Eğer kampüs dışı davranışları sonucunda okulda öğrenme ortamı önemli ölçüde kesintiye uğrar ise bu

durumunda; okul yetkilileri, sorgusuz sualsiz, öğrencilerin ebeveynleri iletişime geçmede ve online tacizi disiplin altına alma noktasında mahkemeler tarafından kabul edilmiş açık bir role sahiptir. (<http://www.cyberbullying.us> adresinden 11.09.2011’de alınmıştır.)

Hinduja ve Patchin’e (2010) göre okul sağlığı uzmanları da sanal zorbalığa maruz olanlar için savunucu olabilir. Sanal zorbalığın kapalı küçük formlarında öfke parlaması başladığında (örneğin, taciz metin mesajları engelleme, oturum kapatma, yaralayıcı mesajları yanıt vermeme) gibi yön değiştirmek veya umursamamak yollarını öğretebilirler. (<http://www.cyberbullying.us> adresinden 11.09.2011’de alınmıştır.)

Okul yetkilileri, bazı öğrencilerin yüksek benlik saygısı geliştirmeleri için çalışabilirler. Sanal zorbalığın olumsuz etkilerini telafi etmek mümkün olabilir. Birçok okul çocukların öz-değerini artırma programları uygulamaya başlamıştır. Ayrıca, sanal zorbalık ve ergenler arasında düşük benlik saygısı, akran destek programları oluşturulması ve kullanımı ile ortaklaşa ele alınabilir (Cowie, 2004).

Cowie ve Wallace (2000) yaptıkları çalışmada akran desteğinin; genellikle kendi akran grubu arasında kişilerarası sorunların ele alınması ve empati, çatışma çözme alanlarında eğitim, gençlerin yardıma gönüllü katılımını içerdiğini ve şiddet içermeyen sorun çözme becerileri şeklinde olduğunu belirtmişlerdir.

Hinduja ve Patchin’e (2010) göre genel olarak ve zaman içinde, öğrencilerin akran algılamaları genellikle büyük ölçüde kendiliğinden bir değer belirleyecektir. Gençler zayıf bir gelişimsel aşamada birbirlerine-özellikle önemli görünüyor- yardım etmeye istekli bir koruyucu ağ oluşturma konusunda teşvik etme eğilimindedirler. (<http://www.cyberbullying.us> adresinden 11.09.2011’de alınmıştır.)

Shariff ve Hoff’a (2007) göre tüm zorbalık türleri gibi sanal zorbalık da okulların öğrenme ortamını önemli ölçüde bozar. Okulun eğitim misyonu engeller.

Böylesi durumlar da geleneksel zorbalık ya da ciddi zarar verici olaylarda olduğu gibi okullara duruma müdahale hakkı doğar.

Mason'nın 2008'de yayınlanan çalışmasda; ister okul ağı, ister daha geniş internet (kampüs içinde okul saatleri sırasında ya da sonrasında) olsun, taciz amaçlı kullanılabileceğini belirtmektedir. Sanal tacizin tüm formları, genellikle sanal zorbalık olarak adlandırılır, bu doğru değildir. Ancak, aşağıdaki teknolojinin tüm kötüye kullanımları; Taciz, alay, korkutucu, tehdit ya da uygunsuz ve yaralayıcı e-posta iletileri, anlık mesaj, metin mesajları, dijital fotoğraf veya görüntüleri göndermek veya yayınlamak suretiyle başka bir kişiyi yıldırma manevraları veya Web sitesi ilanları (bloglar dahil olmak üzere) sanal zorbalık içerir. Genellikle uygunsuz malzeme yazarı (gönderici veya poster) oturumlarda başkası olarak gizlenmiştir. Topluluk üyeleri, teknolojinin kötüye kullanımı kurbanı olduklarına inanıyorlarsa, sistemden malzeme silmemeli; bu malzemenin bir kopyasını yazdırmalı ve hemen bir okul yetkilisine (müdür, müdür yardımcısı, danışman, öğretmen ya da teknoloji direktörüne) olayı rapor etmelidir. Sanal taciz ve zorbalıkla ilgili tüm şikayetler incelenmelidir. Gerekirse okul bilgisayar ayrıcalıkların kaybı, gözaltı, durdurma, ayrılık ya da uzaklaştırma gibi yaptırımlar uygulanabilir. Ancak sadece cezalarla yetinmek de doğru değildir. (www.interscience.wiley.com adresinden 17.10.2011'de alınmıştır.)

Johnson (2009) Profesyonel okul danışmanlarının, okul sistemi içinde sanal zorbalık sorunu ve dinamiklerinin bilincinde olması gerektiğini belirtmiştir. Profesyoneller olarak, okul danışmanları, her öğrencinin akademik, sosyal / kişisel ve kariyer gelişimine yardım etmelidir. Öğrencilerin sanal zorbalık kurbanı, tanık ya da bir zorba olup olmadığına bakmak gerekir; çünkü araştırmalar öğrencilerin yukarıda belirtilen üç alandan da etkilenebilir olduğunu göstermiştir.

Li (2008) tarafından yapılan çalışmadan elde edilen bulgularda; Kanada ve Çin'li ergenlerin sanal zorbalık deneyimleri arasındaki benzer ve farklı desenler görülmektedir. Kanadalı ve Çinli öğrencilerin örneklemeleri arasında, geleneksel zorbalık desenleri benzerlik göstermektedir. Ama sanal zorbalık ile ilgili davranışları

biraz farklı desenler göstermektedir. Her iki ülke içinde sanal zorbalık katılan öğrencilerin yüksek oranda olduğunu ve sanal zorbalığın ciddi bir küresel bir sorun haline geldiğini göstermektedir. Buna ek olarak, yetişkin müdahalesi konusunda Kanadalı ve Çinli öğrencilerin algıları arasında belirlenen farklı desenler önleme / müdahale programlarının tasarımında kültürün önemini vurgulamaktadır.

Beale ve Hall'e (2007) göre eğitimciler, sanal zorbalığı önlemek ve mücadele etmek için sanal zorbalığın doğasını daha iyi anlamalıdır. Okullarda bu tür eylemlerin farkında olup bunların önüne geçmeleri gerekmektedir.

Feinberg ve Robey (2008) yaptıkları çalışmada sanal güvenlik endişesi ve ergenlerin refahı, yetişkinler için ciddi bir sorun haline geldiğini belirtmişlerdir. ABD 12-17 yaşları arası gençlerin yaklaşık % 93'ü, 2004 yılından itibaren artan bir şekilde interneti kullanmaktadır. Sosyal ağ siteleri de dahil olmak üzere çevrimiçi profile sahip gençlerin sayısı da artmıştır. Daha önemlisi, öğrencilerin % 38'i, ebeveynlerinden kendi online faaliyetlerini gizleme çabasıdadır. İnternet kullanım oranlarındaki artış ile sanal zorbalık arasında uyum gözlenmiş; yanı sıra okullar için de sorun büyümüştür. Nerede, ne zaman ve nasıl gerçekleşirse gerçekleşsin; okul öğrencileri üzerindeki etkileri son derece açık bir gerçektir. Sanal zorbalık okul iklimini sarsar, kurbanlara ve okul işleyişine müdahale eder, bazı öğrenciler ciddi ruh sağlığı ve güvenliği sorunları yaşarlar. Okul liderleri, sanal zorbalığı görmezden gelmemelidir. Hukuki ve psikolojik etkilerini anlamalı ve bunu durdurmak için okul personeli, öğrenciler ve veliler ile ortak çalışmalıdırlar.

Luther'in 2010'de yayınlanan çalışmasında gelişmekte olan dijital teknolojiler ve geleneksel kaynaklar; sanal zorbalığa karşı sanal güvenliği güçlendirmek, sağlık profesyonelleri, veliler ve eğitimciler ile öğrencilerde giderek büyüyen güvenlik endişesini azaltmak için kullanılabilir.

Gündüz ve Şahin'e (2011) göre akademik çalışmalarda; ebeveynler ve çocuklar arasında internet kullanım sözleşmesi önerilmektedir. İnternet kullanım sözleşmesi için Microsoft (2010) kendi resmi web sitesinde; veliler ve onların

çocukları tarafından kabul edilecek, evde bilgisayarı ortak bir alanda kullanmayı içeren, bir dizi kurallar koymayı ebeveynlere önermektedir. İnternet üzerinde özellikle çocuklar için zararlı içeriğe sahip (ırkçılık ve terör faaliyetleri, alkol, uyuşturucu ve kumar, gizli yada yanlış bilgi kullanarak onları yanlış yönlendirebilecek) siteler vardır. İnternet olası risklerden kurtulmak için en yaygın çözüm filtreler kullanmaktır. Filtreler yasadışı ve zararlı sitelere girişi engeller. Çocukların internet üzerinden sörf (gezinti) kontrolü için filtre programları kurulabilir.

Bradshaw ve diğerleri (2007) okul danışmanlarının, sanal zorbalığın; kendi okullarında bir sorun olduğunun kabulü ve sorun hakkında, öğretmenler ve okul yöneticilerini eğitmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Bazı araştırmalar, öğretmenlerin, okuldaki sanal zorbalık ve sonucunda ortaya çıkan etkileri ile akran mağduriyetinin ciddiyetinin farkında olmadıklarını ve zorbalığa maruz olan öğrencilerin sayısını hafife almak eğiliminde olduklarını göstermiştir.

Bradshaw ve diğerlerine (2007) göre okul danışmanları, sanal zorbalık konusunda da proaktif bir şekilde, diyalog yoluyla bir "değişim ajanı" olmalıdır. Bu ise eğitim, okul personeline ve öğrencilerine sanal zorbalık ilgili bilgi yayma, hizmet-içi eğitim alma veya akran mağduriyetinin potansiyel zararlı etkileri hakkında okul personelinin eğitime yoluyla olur. Okul danışmanı / arkadaşları ile bir ekip olarak çalışabilen, çatışmacı olmayan ve yetkin bir kişi olmalıdır.

Bradshaw ve diğerlerine (2007) göre bir kere, öğretmenler ve yöneticiler; sanal zorbalık ve sonuçlarının ne kadar farkındadır. Okul danışmanı, bir zorbalık önleme programı uygulamadan önce program etkinliğini sağlamak için öğretmenler ve okul personelinin katılımını sağlamalı, ilgi düzeyini belirlemelidir.

Bradshaw ve diğerleri (2007) yaptıkları çalışmada, okuldaki tüm profesyonelleri içeren bir anlaşma da olsa; istenmeyen davranışa karşı birleşik bir cephe oluşturmak gerekliliğini vurgulamışlardır. Okullarda zorbalık önleme programlarının entegrasyonu kısmında herkesin (yönetim ve personel bölümü,

öğrencilerin ve ebeveynlerin) sanal zorbalığa karşı okul politikası ile dayanışma göstermesi gerekmektedir.

Bradshaw ve diğerlerine (2007) göre ayrıca, sanal zorbalık, faillerinin eylemleri için sorumlu tutulacakları gösterilmelidir. Tüm okul zorbalık önleme yaklaşımlarında okul psikologları, öğretmenler, öğrenciler ve veliler arasında işbirliğini artırmaya yönelik çalışmalar genellikle önerilmektedir.

Bradshaw ve diğerleri (2007) sanal zorbalığa karşı okulların çok sayıda imkana sahip olmasına rağmen aileler için aynısının söylenemeyeceğini belirtmişlerdir. Okul danışmanları, anne-babalar ve ailelerin işbirliğini sağlamalı ve ek desteğe ulaşmaları için onları eğitmelidir. Okul danışmanları; sanal zorbalık ve çocukların bir zorba ya da bir kurban olması potansiyel işaretleri ile ilgili eve bilgiler gönderebilir. Okul danışmanları, ebeveynler ile açık tartışmalar için gayri resmi toplantılar düzenleyebilir. Buna ek olarak, okul danışmanları, yöneticiler, öğretmenler ve ebeveynleri; zorbalık ve iletişim ile ilgili kaygılarını çocuklarına anlatmak için etkili iletişim stratejileri hakkında eğitebilir.

Johnson'nın 2009'da yayınlanan çalışmasında bireysel olarak sanal zorbalıktan etkilenmiş olan öğrenciler ve aileleri için, okul danışmanınca, grup oturumlarının düzenlenebileceği belirtilmektedir. Bu grup oturumlarına düzenli bir şekilde devam edilmesi ve katılımcıların özel ihtiyaçlarını ele alacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Grup oturumlarında, örneğin, yer değiştirme, (kurbanlar zorba, zorbalılar kurban rolü oynayabilirler) velilere ve öğrencilere endişelerini dile getirmede yardımcı olma, ev ve okul ortamında olumlu başa çıkma becerileri öğretilir.

Johnson (2009) son olarak, pekçok kuruluşun, sanal zorbalık konusunda veliler, öğrenciler, öğretmenler, yöneticiler ve üyelerine, bu yaygın sorun ile nasıl başa çıkılacağı hakkında yararlı bilgiler sağladığını belirtmiştir. Okul danışmanları çeşitli kurum ve kuruluşlarla işbirliğine giderek onların eğitim programları, konferanslar ve bilgilendirme toplantılarına katılma; diğer profesyoneller ile istişare

sağlayarak onların deneyimlerinden öğrenme yoluyla faydalanabilirler. Böylece bu alanda daha etkin çalışabilirler.

Okul danışmanları, rehberlik müfredatına sanal zorbalığı ekleme, bireysel ve grup oturumları düzenleme, sanal zorbalığın etkilerini hafifletmeye ama daha önemlisi ne olduğunu ve onun zararlı etkilerini anlamaları için öğretmenler, yöneticiler, öğrenciler ve velilere yardımcı olabilirler. Okul danışmanları, kriz veya acil durumlar sırasında öğrencilerle ilk etkileşime giren destek personelidir. Bu nedenle onlar daha etkin bir şekilde sanal zorbalık ve okulda kaos durumları ile başetme tekniklerini kullanmak durumundadırlar (Johnson, 2009).

Shariff ve Hoff'a (2007) göre de çocuk "davranışları" zorbalık ve sanal zorbalık karşıtı politikaların tek odağı olamaz - multi-disipliner yaklaşım ve kurumsal dikkat bu bağlamda çok önemlidir. Okulların eğitim lideri olma görevi vardır. Ebeveynlerin inkar edilemez bir şekilde çocuklarının internet faaliyetleri izlemek için zorunluluğu var iken, öğretmenler, okul danışmanları, yöneticiler, yargıçlar ve politika yapıcılar ve toplumun hızla gelişen teknoloji uyum konusunda gerekli politikalar geliştirme gibi sorumlulukları vardır. Okullarda buna ilişkin müfredat sunmak ve ödevler vermek, teknoloji kullanımı için teknolojik ürünler sağlamak, öğrencilerin teknolojiyi kullanımını kontrol etmek. İnternet ve cep telefonu kullanımı ile ilgili standartlar ve davranış kodları oluşturmak, öğrencilerin sanal ortamda sosyal ilişkileri için kabul edilebilir sınırları tanımlamak gerekir. Eğitimciler, kapsayıcı ve olumlu bir okul ortamını oluşturmada teşvik edici rolündedir. Akademisyenlerin çalışmaları ve hukuken savunulabilir politika ilkeleri yararlı olacaktır. Tüm bunlar, öğretmen yetiştirme programları, liderlik programları ve mesleki gelişimin bir parçası haline gelmelidir. Zorbalık ve sanal zorbalıkla çalışma, disiplinler arası, kurumsal, eğitsel ve hukuki bir bakış açısıyla yenilenebilir politikaları içermelidir. Disiplinlerarası bir bakış açısı, eğitim, psikoloji, kriminoloji, sosyoloji, hukuk ve akademik uzmanlık alanlarındaki çalışmaları içermelidir.

Diamanduros ve diğerleri (2008) yaptıkları çalışmada okullarda sanal zorbalığı önlemede okul psikologlarının ve danışmanlarının rolünü araştırmışlardır.

Araştırmacılara göre, okul psikologları okullarda sanal zorbalıkla ilgili yapılacak çalışmalarda önemli bir role sahiptirler ve başlıca görevleri şunlardır:

- ✓ Sanal zorbalığın çocuklar ve gençler üzerindeki etkileri ile ilgili farkındalık geliştirecek etkili bir lider olmak.
- ✓ Sanal zorbalığın yaygınlığını ve ciddiyetini değerlendirmek için bu konu ile ilgili anketler uygulamak.
- ✓ Sanal zorbalığı önleyici programlar hazırlamada etkin olmak.
- ✓ Müdahale edici stratejiler planlamak.
- ✓ Diğer okul çalışanları ile birlikte bir takımın üyeleri gibi işbirliği içinde çalışarak bu problemle nasıl baş edilebileceğine dair politikalar geliştirmek.

Zorbalıkla ilgili önleyici bir eğitim müfredatı oluşturulurken sanal zorbalık da dahil olmak üzere tüm biçimlerinin önlenmesini desteklemeli ve zorbalığın varlığına asla izin verilmemelidir. Program okul ve tüm paydaşlarını kapsayacak şekilde genişletilmelidir.

Dojcinovic'in 2008'de yayınlanan çalışmasında UNICEF tarafından 2008 yılında, Hırvatistan'da sanal zorbalık konusunda bir bilinçlendirme kampanyası başlatıldığı belirtilmiştir. Hırvat çocuklar için bir yardım hattı ile ortaklık kurulmuştur. "Zinciri Kır" kampanyası çocukların zorbalığı durdurmak için teşvik edilmesi ve güvenli Internet kullanımını desteklemek için kamu bilinçlendirme kampanyalarının kullanımına iyi bir örnektir. ([http:// www. unicef. org/ ceecis/ media_9646.html](http://www.unicef.org/ceecis/media_9646.html). adresinden 07.06.2011'de alınmıştır.)

Blais'in 2008'de yayınlanan çalışmasında, sanal zorbalık ve uyuşturucu kullanımının her ikisinin de yetişkinler tarafından takip edilmemiş, ortaya çıkması muhtemel olası davranışlardan olup, bulgular, internet kullanımında erişkin takibinin önemli olduğunu göstermiştir. Ergenlerin, ebeveynler tarafından kolayca takip edilebilecek merkezi bir bölgede bir bilgisayar kullanımını sağlamak belki bir çözüm olabilir. Ebeveynlerin fiziksel varlığının arttırılması ergenlerde sadece çevrimiçi (online zorbalık gibi) meşgul olduğu aktiviteleri izlemeye yardımcı olmayabilir, aynı

zamanda (zararlı tüketim maddeleri gibi) buna eşlik eden davranışları azaltmak için fırsat verebilir.

Southworth ve diğerlerine (2007) göre de bir ölçüde hükümetlerin bu sorunla ilgili yapıcı bir şeyler yapması, eğitim ve farkındalık oluşturma konusundaki çalışmaları, daha derin ve kalıcı sonuçları sağlayacaktır. Biz vatandaşlar, hükümetin (ve hatta okulların) bizim için her şeyi yapmasını beklememeliyiz. Yine, şu bir gerçektir ki çevrimiçi güvenlik ve uygun kurallar evde başlar. Bizim, iyi bir sanal-vatandaş olmayı çocuklarımıza öğretmemiz gerekmektedir. ([http:// vaw. sagepub. com/ cgi/ content/ abstract/13/8/842](http://vaw.sagepub.com/cgi/content/abstract/13/8/842). adresinden 12.11.2011’de alınmıştır.)

Szoka ve Thierer’e (2009) göre online ortamda diğerlerine saygılı davranmak, akranlarına karşı online rahatsız edici davranışlardan kaçınmak, online iletişimde saçık ya da müstehcen bir dil kullanmaktan kaçınmak, yine online olarak öğretmenleri, okul yöneticileri, arkadaşları veya diğer insanlar hakkında olumsuz yorum yapmamak, başkaları ile olumsuz ve uygunsuz yazılar veya kendinize ait uygunsuz resimleri paylaşmamak, yabancılarla çevrimiçi konuşurken son derece dikkatli olmak, bilinmeyen şahıslarla kişisel bilgileri paylaşmamak, online ciddi endişeler hakkında ebeveynler ve eğitimciler ile konuşmak, yetişkinleri tehlikeli ya da taciz durumlarında bilgilendirmenin daha uygun olacağı çocuklara öğretilir. Anne-babalar evde böylesi kuralları resmileştirmeli ve sonra çocuklarına bu kurallar ihlal edildiğinde belki bir süre için PC’ler, cep telefonları veya diğer dijital cihazlar kullanmayı engelleme yoluna gidebilirler.

Willard (2007) anne-babaların, kendi yaşam aktiviteleri sürdürmede dengeyi önemini gençlere mutlaka öğretmesi gerektiğini belirtmiştir. Çevrimiçi yabancılarla gerçek hayatta iletişim kurulmamalıdır. Gençlerin, online bir yabancıyla güvenlik ve güvenilirliğini belirlemeyi öğrenmeleri gerekir. Tanışmak gibi bir arzu varsa, bu kişi ile nasıl güvenli bir şekilde karşılaşılacağı konusunda yabancıyla tanışma kurallarına uyulmalıdır. Çevrimiçi klavuzların değerleri kullanılmalıdır. Değerlendirme yaparken bu kişiyle nasıl tanıştığımız üzerine düşünülmelidir. Kişinin online varlığı; sunduğu malzemeler, mesajları, arkadaşları ve iletişim yöntemleri dikkatlice gözden geçirilmelidir. Yabancı kişileri çevrimiçi tanımak için aceleci davranılmamalıdır.

Mesajlarındaki tutarsızlıklar izlenmeli, detaylara dikkat edilmeli ve onların ileri sürdükleri görüşler başkalarına danışılmalıdır.

Çocuklar için üç adet basit kural önerilebilir; İzinsiz, özizlemesi yapılan siteler dışındakilere gitmeyin. Online iletişimde isim, adres veya telefon numarası yazmayın. Bir şey "yanlış" görünüyorsa, ekranı kapatın ve durumu bir büyüğe anlatın' şeklindedir (Willard, 2007).

Willard (2007) özellikle, "aşırı samimi" mesajlar gönderen, hediyeler sunan, resimlerinizi ısrarla isteyenlere karşı dikkatli olunması gerektiğini belirtmiştir. Ebeveyn onayı olmadan online bir yabancıyla görüşme ASLA kabul edilmemelidir. Güvenli Toplantı Kuralları: Herhangi bir toplantı yapılacaksa anne-baba ya da güvenilir arkadaş eşliğinde, kamuya açık bir yerde olmalıdır. Güvenli bir toplantı planı yapılmalı. Toplantıyı ebeveyn düzenlemeli bunun için enaz 5 dakikalık bir ön görüşme yapılmalıdır. Toplantının düzenlemesi ve güvenlik kontrolünden sonra da online yabancıyla halka açık bir yerde çocuklar yalnız bırakmamalıdır.

Sanal zorbalıkla karşılaştığınızda size karşı kullanılabilir bilgiler verilmemelidir. Misilleme yapılmamalıdır. Bu sadece zorbaları tahrik eder. Saldırganın kimliğini tespit etmeye yarayan kanıtlar kaydedilmelidir. Sakin olunmalı. Daha fazla sayıda davranışı durdurmak için karşı taraf güçlü bir şekilde uyarılmalıdır. İletişim yoksayılmalı ya da bloke edilmelidir. Tanıyorsanız saldırganın ebeveynleri ile iletişim kurulmalıdır. İlgili web sitesi, ISS (servis sağlayıcı) veya cep telefonu şirketine bir şikayet dosyası sunulmalıdır. Okul görevlilerinden yardım istenmeli, gerekir ise bir avukata başvurulmalı, kolluk kuvvetleri ile iletişime geçilmelidir (Willard, 2007).

Willard (2007) online iyi seçimler konusunda; aile değerleri, okulun internet politikaları, web sitesi kullanım anlaşmaları, medeni ve ceza hukuku standartları ile yapılan davranışlar karşılaştırılabileceğini belirtmiştir. Araştırmacıya göre online iyi seçimler yapmak için şu soruları sormak ve olası sonuçları farketmek davranış değişikliğinde işe yarayabilir:

- ✓ "Bu davranış kibar ve başkalarına saygılı bir davranış mı?"
- ✓ "Başka birisi ya da bir arkadaşım bana aynı şeyi yapsa nasıl hissederim?"
- ✓ "Annem, babam, ya da başka bir güvendiğim yetişkin bu durumda ne düşünür veya ne yapar?"
- ✓ "Ben herhangi bir anlaşmayı, kuralları veya kanunları ihlal ediyor muyum?"
- ✓ "Bu davranışlarım, bir gazetenin ön sayfasında haber olsaydı nasıl hissederdim?" "Herkes bunu bilseydi neler olurdu?"
- ✓ "Gerçek Hayatta bu doğru olur muydu? "Bunun bana etkisi nasıl olacaktı?"

Gillette ve diğerlerine (2009) göre zorbaların kurbanlarına karşı teknolojiyi kullanması ve anonim olmasına rağmen, kurbanların ve ailelerin atabileceği adımlar vardır. Bunlar: Mesajlara cevap verilmemesi. Kanıtların kaydedilmesi. Durumun güvenilir bir yetişkine anlatılması. Daha ileriye doğru gidilmemesi. Çocuklara sanal zorbaları engellemek ve onların mesajlarını okumadan silmek öğretmelidir. Çocuklar asla intikam almaya ve sanal zorbalık sorununu daha da tırmandırmaya teşvik edilmemeli. Şifrelerini gizli tutmaları gerektiği çocuklara hatırlatılmalı. Sanal zorbalığa uğradıklarında çocuklara bunun asla onların hatası olmadığını anlamaları sağlanmalı. Yeni bir e-posta, anlık mesajlaşma, oyun, ya da cep telefonu hesapları kurulmasını ve sadece güvenilir arkadaşlar ile yeni iletişim bilgilerini paylaşması sağlanmalı. Online oyun bağlamında sanal zorbalık olduğunda: sanal zorbalığın bu türü için, anne-babalar, bunları engelleyebilir veya yasaklayabilirler. ‘Görmezden gelin.’ kuralı işletilmelidir. Oyuna sakinleşene kadar bir mola verilmeli, gerekirse çocuklara yeni oyun hesapları ayarlamaları öğretilmeli. Anne-babalar olarak çocuklarının oyunlarını izlenmeli, sanal zorbalık söz konusu ise sesli sohbeti devre dışı bırakılmalıdır. (www.education.com adresinden 25.11.2011’de alınmıştır.)

Gillette ve diğerlerine (2009) göre evinizdeki bilgisayar(lar), oturma odası ya da mutfak gibi kolayca görülebilir yerlerde tutulmalıdır. İçerisinde yer aldığı online faaliyetleri hakkında çocukla birlikte düzenli olarak konuşulmalıdır. Sanal zorbalık hakkında konuşulmalıdır. Çocuğunuz sanal zorbalık, sanal takipçilik, ya da diğer yasadışı veya sorunlu online davranışlarda bulunuyor yada mağduru durumunda ise hemen harekete geçilmelidir. Çocuğunuz başkalarının, böyle bir davranışının kurbanı

olabilir. Farkında ise söylemesi için teşvik edilmelidir. Sanal zorbalığın zararlı ve kabul edilemez bir davranış olduğunu anlatılmalıdır. Sorumlu olduğu online davranışları, beklentileri, dışsal ve uygunsuz davranışlarının ne tür sonuçları olacağı açıkça ortaya koyulmalıdır. Yetişkinler, böyle durumlarda çocuk ve gençlerin, güvenliği için gizliliği endişelerine saygı göstermelidir. Çocukları sakın bir tavırla rahatlatmalı ve onları işbirliğine ikna etmelidir. Ebeveyn kontrolü yazılımı ve / veya izleme programları, filtreleme programları kurulmalı. Ancak sadece bu araçlara güvenilmemelidir. Sanal zorbalık durumlarında çocuğun online faaliyetleri takip edilmelidir. (www.education.com adresinden 25.11.2011’de alınmıştır.)

Gillette ve diğerleri (2009) tarafından yapılan çalışmada çocuk ve gençlerin, akranlarını mağdur etmek için yüksek oranlarda teknolojiyi ve cep telefonunu kötüye ve istismar amaçlı kullanmayı benimsedikleri durumlarda bilgi ile çocuğun güçlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Araştırmacılara göre evde bir iletişim başlatılmalı ve çocuğunuzun sanal zorbalık olarak neleri kabul ettiği anlaşılmalıdır. Neyin ne olduğunu bildiğinden emin olunmalıdır. Burada verimli bir tartışma başlatmak için çocuğunuza aşağıdaki birkaç soruyu sorabilirsiniz:

- ✓ Sence insanlar neden sanal zorbalık yada tacizde bulunur?
- ✓ Bu davranışlar nasıl hissettirecek?
- ✓ Hiç bu şekilde hissettin mi?
- ✓ Hiç öfke dolu bir e-posta, metin ya da bir anlık ileti aldın ve gönderdin mi?
- ✓ Bir sosyal ağ sitesinde bir akranı tarafından alaycı sahte bir profil oluşturulsa, nasıl tepki veririsin?
- ✓ Sanal zorbalığa karşı kendimi nasıl koruyabilirim? gibi sorularla sanal zorbalığın olası etkileri ve sonuçları hakkında konuşulmalıdır.

Birisinin çocuğunuzun aleyhine kullanabileceği bu kişisel bilgi veya kışkırtıcı fotoğraflar gönderme ve arkadaşları ile şifrelerin paylaşımı gibi onların göz önüne alamadığı durumlara ve önleme yöntemlerine odaklanılmalıdır. (www.education.com adresinden 25.11.2011’de alınmıştır.)

Gillette ve diğerlerine (2009) göre çocuğunuzun online davranışlarının denetimi artırılmalıdır. Çocuklarla birlikte daha fazla zaman geçirildiği ve

arkadaşlarının kim olduğunu öğrenilmelidir. Onunla arkadaşları hakkında konuşulmalıdır. Bu yöntem akranlar, özellikle gençlere yönelik çok etkili olabilir. Çocuğunuzun davranışları için aileniz içinde net ve tutarlı kurallar geliştirilmelidir. Çocuk kurallara uyduğunda övgü ile güçlendirilmeli. Kural ihlalleri için fiziksel ve düşmanca olmayan sonuçlar üretilmelidir. Ebeveynler, çocuklarının kullandığı teknolojilerden tüm türlerinden habersiz olabilir: Teknoloji bilginizi artırın. Alınacak rehberlik hizmetleri ilgili yasal sorunlar ve cep telefonu şirketleri ve internet servis sağlayıcıları ile iletişim yolları hakkında bilgi içermelidir. Bu tür davranışların kabul edilemez olduğu çocuğa açıklanmalı. Gördüğünüz herhangi bir saldırganlık gösterisini durdurulmalı ve çocuğunuzun durumla başa çıkabilmesinin diğer yolları hakkında konuşulmalıdır. Çevrimiçi yapıcı şeyler yapmak, yeni fikirler bir çocuk için faydalı olabilir. Ciddi zorbalık yapması durumunda çocuğunuza açık ve anlaşılır bir şekilde bu davranışları tolere etmeyeceğiniz gösterilmelidir. Kendi davranış ve etkileşimlerinizi de incelemeniz gerekmektedir. Evinizde sanal zorbalık davranışlarını teşvik eden bir şeyler var mı? Saygı, nezaket ve empati konularında model olunmalıdır. Siz çocuğunuzun rol modeli olduğunuzda o sizi izleyerek diğerlerine saygı ile davranmayı öğrenecektir. Gerçekçi olunmalıdır. Çocuğunuzun davranışları bir gecede değişmeyecektir. Çocuğunuzun yeteneklerini teşvik edin ya da onun olumlu sosyal aktivitelerde (örneğin, kulüpler, müzik dersleri, şiddet içermeyen sporlar gibi) yer almasını sağlanmalı. Çocuğunuzun öğretmeni, danışman, ya da sorumlusu ile kaygılarınızı paylaşılmalıdır. Onunla zorbalığı durdurması gerektiği konusunda çocuğunuza açık mesajlar göndermek için birlikte çalışılmalıdır. Eğer sizin veya çocuğunuzun ek bir yardıma ihtiyacı varsa bir okul danışmanı ya da ruh sağlığı uzmanı ile konuşulmalıdır. (www.education.com adresinden 25.11.2011’de alınmıştır.)

Willard (2007) yaptığı çalışmada, ortaokul öğrencileri için önde gelen iki internet güvenlik eğitim programının tavsiyelerini: "Cinsel ima içeren " sözcükler kullanmamak. Kötü niyetli (yırtıcılar) insanlar ile cinsel niyetlerini tartışmamak. Bu insanların size ulaşması ihtimaline karşı adresinizi vermemek, Bu durumu derhal site yetkilisi ve bir yetişkine bildirmek, olarak belirtmiştir.

Kowalski ve diğerlerine (2009) göre 3-5 Sınıflar için Sanal Zorbalığı Önleme Programı Eğitimi ile ilgili bazı yararlı ipuçları:

- ✓ Bir öğrencinin zorbalık veya sanal zorbalık yaptığı yada maruz kaldığı ortaya çıktığında; Bu durumun önlenmesi noktasında müfredat eğitiminde ilkönce, okulda bunun bildirilmesine ilişkin bir politika olup olmadığı kontrol edilmelidir. Raporlama işlemlerini hakkında emin değilseniz, olayların nasıl rapor edileceği konusunda okul yönetimi ile konuşulmalıdır. Zorbalık yapan öğrenciler bu eğitimi almış bir öğrenci de olabilir. Öğrencilerin bir bilgiyi öğrendiklerinde bunun üzerine ne yapacakları kendilerinin sorumluluğudur. Öğrencilerin olası yanlış davranışları yüzünden ihanete uğramış ya da suçlu hissedilmemelidir. Sınıf tartışması sırasında bu bilgi ortaya çıkarsa, herkes varken bu konuyu devam edilmemelidir. Ardından, özel konuşmak için öğrenci davet edilmelidir. Bunun için öğrenciye bir bilgi notu yazılabilir. Uygun okul yetkilileri ve öğrencilerin veli veya vasileri ile irtibata geçip işbirliği sağlanmalıdır.
- ✓ Öğrenciler, teknolojiyi kullanmada daha becerikli hale geldikçe internet endişe kaynağı olur. Onları okulda veya başka ortamlarda sanal zorbalık davranışları ile meşgul bulma ihtimaliniz artabilir. Böyle durumlarda mümkünse, bilgilerin çıktısı alınmalı ve okul yönetimi ile paylaşılmalıdır. Çoğu durumda, sosyal ağlar ve diğer web sitelerindeki uygunsuz bilgilerin kaynağına ulaşmak mümkündür. Genellikle sadece bu özelliğinden dolayı tarafların veli veya vasileri bildirilen durumu çözmeleri için yeterli olabilir. Ancak, sorunun ciddiyetine bağlı olarak, kolluk kuvvetlerini olaya dahil etmek gerekebilir.
- ✓ Nadir durumlarda, ebeveynler / veliler çocuklarının sanal zorbalığı önleme eğitimi almaları konusundaki çekincelerini ifade edebilir. Bu gerçeği bazı ebeveynler / veliler, çocuklarının bazı sanal teknolojileri kullanma veya internet güvenliği hakkında endişe duymalarından ve eğitim sonrası yanlış davranışlar içine girebilecekleri düşüncelerinden dolayı olabilir. Eğitim programları velilerin bu kaygılarını gidermelidir. Bu amaçla: sanal zorbalığın yaygınlığı ve gençler üzerindeki olası etkileri anlatılabilir. Velilerin olabilecek herhangi bir ek endişeleri tartışılıp giderilmelidir. Özellikle

çocukları zorbalık yapan veya ilgisiz ebeveynler / veliler uygulamalı eğitimlere öğrencileri ile alınabilir. Önceden okul haber bültenleri ya da ebeveyn geceleri ve eve müfredatı açıklayan bir mektup veya broşür göndererek, ebeveynler / veliler, eğitim müfredatı hakkında bilgilendirilebilir. (https://www.hazelden.org/web/public/document/cyber_bullying_grades3-5_scopesequence.pdf. adresinden 16.09.2011’de alınmıştır.)

Kowalski ve diğerleri (2009) göre 3-5 Sınıflar için Sanal Zorbalığı Önleme Programı Eğitimi ile ilgili sınıf içi oturumlarda bazı yararlı ipuçları:

- ✓ İlk oturum sırasında, grupta güven ve güvenlik duygusu yaratmak önemlidir. Temel oturum kurallarının belirlendiğinden ve öğrencilerin program boyunca bu kurallara uymakla yükümlü olduğundan emin olunmalı.
- ✓ Bir grup çalışması yaptığınızda, kendisi veya başkalarının yaşamış sanal zorbalığın etkisini açıklayan öğrencilerin gerçek adları veya çok fazla detay kullanmamalı. Öğrenciler kaygılarını paylaşmak için cesaretlendirilmelidir.
- ✓ Sınıfta bazı öğrenciler zorbalığı yaşıyor, ya da sanal zorbalık yapıyor olabilirler bunun farkında olunmalı. Öğrencileri rahatsız edici kendi deneyimleri hakkında konuşmak için zorlamayın. Eğer öğrenciler isterse soruları cevaplayabilir. Ayrıca bazı öğrenciler sınıfta başkalarının zorbalığa uğradığının farkında olabilir.
- ✓ Tam bir gizliliği garanti altına almak sınıf ortamında zordur. Bu gerçek konusunda öğrencileri uyarılmalıdır. Ayrıca vaktinde öğrencileri uyarmak onların başkaları ya da birisi tarafından size bu bilgileri bildirdiği için kendisine zarar verileceği, incitileceği korkusunu giderir.
- ✓ Tartışmalar sırasında saygı korunmalı, öğrencilere karşıt görüşlerin sunulmasına izin verilmelidir.

(https://www.hazelden.org/web/public/document/cyber_bullying_grades3-5_scopesequence.pdf. adresinden 16.09.2011’de alınmıştır.)

2.1.6. Yasal Düzenlemeler

Sanal zorbalık; İnternet güvenliği hakkında en çok konuşulan, kural koyucular, ebeveynler ve çocukları ilgilendiren en önemli konulardan birisi olarak ortaya çıkmıştır. Bu dünya çapında büyüyen bir sorundur ve bu suç gün geçtikçe büyüyen platformlarda, araçlarda ve web sitelerinde işlenmektedir. Tekst mesajları, Twitter gibi sosyal ağlar ve anlık mesajlaşmalar gibi yeni teknolojiler çocukların okul bittikten sonra birbirlerine zorbalık yapmalarına olanak vermektedir. Ebeveynler, eğitimciler ve kural koyucular; sanal alem bilgisine sahip okul zorbasının, yumruk yumruğa kavgaya etmekten ziyade sosyal ağları kullandığı bu yeni zorbalık çeşidiyle nasıl başa çıkmaları gerektiği ikilemiyle karşı karşıyadırlar (Hanley, 2010). (<http://www.fosi.org/downloads/resources/Cyberbullying.pdf> adresinden 12.10.2011’de alınmıştır.)

Hanley’in 2010’da yayınlanan çalışmasında kural koyucuların bu tür davranışlara karşı mücadele etmek için eğitimsel çözümlere odaklanarak konunun çözümü için cesaretlendirilmeleri gerekmektedir. Var olan kurallar sanal zorbalığın en şiddetli formlarının cezalandırılmasında kullanılmaktadır. Konuyla ilgili endüstrinin artış gösteren çabaları, öğrencilere verilen eğitimler ve farkındalık ve ebeveynler için kaynaklar sanal zorbalık hareketlerinin sayısının azalmasında ve bu davranışlar gerçekleştiğinde ortaya çıkan etkilerin hafifletilmesinde önemli yol kat edilmesine olanak sağlayacaktır.([http:// www. fosi. org/ downloads/ resources/ Cyberbullying. pdf](http://www.fosi.org/downloads/resources/Cyberbullying.pdf) adresinden 12.10.2011’de alınmıştır.)

Teknoloji; cep telefonları, internet iletişimi, küresel konumlandırma sistemi (GPS) cihazları, kablosuz video kamera ve diğer dijital tabanlı cihazların kapsam alanını genişletmiştir. Sanal zorbalar ve sanal tacizciler kurbanlarını korkutmak ve kontrol için bu araçları kullanmaktadırlar. Yeni bilgi teknolojilerinin servis sağlayıcılar ile hızla yaygınlaşması ve kullanılabilirliği mağdurlar için yeni tehditler oluşturmaktadır. Teknoloji ile takip etme anlayışının geliştirilmesi ve kurtulanların tecrübelerinin değerlendirilmesi, güvenliğinin planlanması noktasında mağdurlara yardımcı olacaktır (Southworth ve diğerleri, 2007).

A.B.D’de gizli taciz yasal olarak 1990 yılından bu yana bir suç olmuştur. Gizli taciz yasaları, birçok durumda, sadece, video ya da GPS’le izlemeyi gizli taciz içerecek şekilde yorumlamaktadır. Buna ek olarak, Michigan ve Nevada gibi birkaç eyalet, bir kişinin önemli ölçüde zarar veya şiddet kurbanı riskini artıran, kurbanın rızası olmadan elektronik ortamda iletişim yoluyla bir mesaj gönderilmesini yasaklamaktadır (Medlin, 2002). (<http://gsulaw.gsu.edu/lawand/papers/fa02/medlin> adresinden 15.09.2011’de alınmıştır.)

Southworth ve diğerlerine (2007) göre sürekli değişen ve giderek daha ucuzlaşan teknolojiler kullanarak kurbanlarını izlemek ve kontrol etmek istismarcılar için her zamankinden daha kolay hale gelmiştir. Bireyler ve sivil toplum kurumları bu durumu anlamak ve bu tehlikelere karşı bireyleri korumak için çalışmak zorundadır. Sanal taciz ve takip ile sanal zorbalığı önleme, teknoloji ve online güvenlik konuları hakkında eğitim gereklidir ama yeterli değildir. Buna ek olarak, mevcut teknolojiler ile toplulukların, (teknoloji tabanlı istismar ve bunun hukuki sonuçları) avukatların, (kurbanlar için koruma yasalarının doğru çalışması) ayrıca kurtulanların (gizlilik ihtiyaçları) hakkında toplum bilincinin artırılması gerekmektedir.

Hukukun üstünlüğünün hakim olması gereken yerlerde bile, medeniyet ve medeni davranışın sürdürülmesi yeterince zordur. Örgütlü toplumda düzen ve otorite masum vatandaşları korumak için vardır. Ama kurallar, otorite ne zaman ve nasıl kullanılacak? Okulların olaylara müdahale etmesi durumunda tahmin edilebilir ölçüde önemli yasal sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu da yasal ve ahlaki yönden sanal zorbalığa çare bulmak için okulların karşı karşıya olduğu bir ikilemdir. Sonuçta, öğrencilere teknolojiyi kullanmaları noktasında uygun ahlaki pusulalar geliştirmek gerekir. Nihayet, yeni hukuk kurallarında internet hizmeti veren şirketlerin ve okulların kurumsal olarak okul öğrencilerini koruma ve yardım sağlama görevi olduğu; eğitim yoluyla sanal zorbalığı azaltma yoluna gidilmesi ve mümkün olduğunca davalardan kaçınılması gerektiği vurgulanmaktadır (Shariff ve Hoff, 2007) .

Shariff ve Hoff (2007) tarafından A.B.D. Kongresinin, federal yasalarla internet servis sağlayıcıları (ISS) için geniş bir dokunulmazlıklar sağladığı belirtilmektedir. Hukuk süreci ağır işlediğinden ve yargıçlar internet sağlayıcıları bu davranışlardan sorumlu tutarlarsa pekçok davanın önündeki seti kaldıracaklarının farkındadır. Bu arada, okullar kendi sorumlulukları ölçüsünde makul sınırlar ve yönlendirici kurallar belirlemelidir. Burada öğrenci hak ve ifade özgürlüklerini ihlal etmemek bu hakların garanti altına alınmasına dikkat edilmelidir. Eğitimciler mağduru korumak için ne tür yetki ve sorumluluklar taşıdıklarını ve nerede nasıl davranacaklarını bilmek zorundadır. Yasalar bu konularda okul yönetici ve öğretmenlerine, ebeveynlere, topluma yardımcı ve yol gösterici olmalıdır.

Shariff ve Hoff'a (2007) göre sanal zorbalık için geleneksel zorbalığa verilen tepkiler, sonsuz bir izleyici kapasitesi, sanal zorbalıkla ve çok sayıda gençlerin katılımı anonim doğası nedeniyle büyük ölçüde etkisiz kalmaktadır. Bu bağlamda, sanal tacize karşı mahkemeler tarafından kabul edilen gelişmekte olan yasal durumu dikkate almak önemlidir. Sanal zorbalıkla ilgili olarak Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri yasal ilkeler gözden geçirildiğinde: konuşma / ifade özgürlüğü, gizlilik, Haksız fiil ve insan hakları / ayrımcılık karşıtı konularında hassasiyet içeren bir yasa ihtiyacı görülmektedir.

Örneğin, okullar genellikle normal okul saatlerinden sonra oluştuğunda zorbalık ve sanal zorbalığın kendi sorumluluk sahalarının dışında olduğunu iddia edebilirler. Ancak, Kanada ve ABD'de kullanılan mantığa dikkat çekmek gerekir. Bu eylemlerin öğrenme ortamında aksamalara neden olması; önemli bir diğer etken taciz, zorbalık ve tehditlerin (fiziksel okul ortamında dışında yapılmış olduğu gerçeğine rağmen) öğrenci üzerindeki etkisidir. Okullar için anahtar nokta, sanal zorbalık ile okul arasında açık bir bağ tespit etmektir. Sanal zorbalık öğrenme ortamında önemli bir aksamaya neden oluyor mu? Okulda düşmanca ve psikolojik açıdan olumsuz bir ortam yaratıyor mu? Bu bağ belirlendikten sonra, okul yetkilileri gerekçelendirilmiş olurlar ve bu konuda biran önce harekete geçmeye yükümlüdürler (Shariff ve Hoff, 2007).

ABD mahkemeleri, öğrencilerin kendilerini özgürce ifade etmelerine destek vermektedirler. Ancak onlar okul bağlamında belirli limitleri desteklemektedirler. Önemli ölçüde maddi zarar ve eğitim misyonunu ya da öğrenme ortamını bozacak ifadeler ve faaliyetler ile okulun sahip olduğu teknolojinin tehdit veya diğer öğrencilere taciz için kullanılması durumunda okulların müdahalesine izin vermektedirler. Kanada Anayasa Mahkemesinin de benzer kararları vardır (Shariff ve Hoff, 2007).

Başka bir yasal sorun sanal zorbalık durumlarda ortaya çıkabilecek, okulların bilgisayarlarında kanıt aramaya olan gereksinimdir. Kanada'da, herkes, makul olmayan arama ve el koymaya karşı koyma hakkına sahiptir. Bu nedenle gizliliğinizin korunması, özgür ve demokratik bir toplumda makul sınırlar içinde garanti edilir. Ayrıca, "Herkes yaşam hakkı, özgürlük ve kişisel güvenliğin sağlanması hakkına sahiptir. Sanal zorbalık bağlamında ise okul sınırları içinde, okul yükümlülüklerine saygı ve başkalarını korumak için arama ve el koyma hakları geçerli kılınabilir. Başkalarını korumak için el koyma hakları, yaşam, özgürlük ve kişi güvenliği hakkı ile dengeli olmak gerekmektedir. Ayrıca, okullar sanal zorbalığa karşı öğrencilerini korumak için müdahale etmediklerinde veya başarısız olduklarında, yaşam, özgürlük ve kişi güvenliği haklarının ihlal edildiği kabul edilmektedir (Shariff ve Hoff, 2007).

Kanada'da Mahkemeler, güvenlik endişesi ile güvenliğe öncelik vermektedir. Genellikle daha fazla sayıda gizlilik haklarını geçersiz kılan gerekçeleri kabul etmektedir. Yüksek mahkeme, okul dolaplarının okulların mülkiyetinde olduğunu kabul etmiştir. Mağdurlar ve tüm okul ortamında sanal zorbalığın yıkıcı psikolojik etkileri göz önüne alındığında, öğrencilerin öğrenme ve güvenliği için bir tehlike olduğunda, öğrenci gizlilik hakları makul şartlarda ihlal edilmektedir (Shariff ve Hoff, 2007).

Kanada Yüksek Mahkemesi, güvenli ve düzenli bir okul ortamı için yorumunu şöyle açıklamıştır: Öğretmenler ve yöneticiler, okulu güvenli bir konuma getirmek konusunda ağır sorumluluklar taşırlar. Çocukların okulda bulunma ya da

okul faaliyetlerine katılma süresince, çocukların güvenliği ve refahı için dikkat etmeleri gerekir. Böylece toplumunda işlev ve potansiyellerini yerine getirmeleri için çocukların eğitimi gibi temelde önemli bir görevleri vardır. Okul yetkililerinin; öğretmek amacı ile öğrenmeyi teşvik eden bir ortam sağlamaları; okul günü boyunca, çocukları korumaları ve öğretimi gerçekleştirmeleri gerekmektedir (Shariff ve Hoff, 2007).

Aynı şekilde Amerika Birleşik Devletlerinde, okulları kapsayan hukuki davalar genellikle dolap ve sırt çantaları aramalarını içermektedir. Ama son zamanlarda bu vakaların ilkeleri, bilgisayar aramalarına uygulanmaktadır. Mahkemeler okullarda arama yapmak için sadece "makul şüphe" ihtiyacı olduğunu belirtmekte, ama bu konuda okul görevlilerinin dikkatli ve dengeli olması tavsiye edilmektedir. Okullar, rutin bakım ya da yasadışı bir şey barındıran bir öğrenci olduğuna dair makul şüphenin varlığında dolaplar gibi okula ait mallarda arama yapabilir. Yine eğitimciler, öğrencilerin bu kurallara uymasını sağlamak için dolaplarda yerinde kontroller ya da istem dışı aramalar yapmaya yetkilidir. Aslında, mahkemeler, bunu bir hak olarak değil, bir öğrencinin okulu kullanarak yasadışı malzemeleri saklamasına karşı engel olmak amacıyla okulların bir görevi olduğunu düşünmektedirler (Shariff ve Hoff, 2007).

Shariff ve Hoff'a (2007) göre eknoloji açısından okullar bu dayanaklar ile okul bilgisayarlarıyla yapılmış sanal zorbalık davranışlarını engellemek adına elektronik faaaliyetleri izleme, arama ve inceleme yapabilmektedirler.

Anayasa iddiaları, pahalı ve zaman alıcıdır. Kurumlar tarafından yapılan "yanlışlar" için çoğu zaman anne ve babalar, okullara haksız fiil ve ihmal konusunda hukuk davaları açıp, tazminat talep edebilmektedirler. İhmal iddiası, bir okul aleyhine, okul görevlisi eylemleri ya da eksikliklerden, yakın ya da uzaktan yaralanmanın neden olduğunu dair davacının maddi zararını öngörülebilir. Kanada da fiziksel yaralanmalar, maddi zarar oluşan durumlarda dava açmak daha kolay olmasına rağmen, ABD'de okullara karşı, psikolojik zarar içeren durumlarda

açılmış hukuk davalarının, az da olsa emsalleri bulunmaktadır (Shariff ve Hoff, 2007).

Shariff ve Hoff'a (2007) göre mahkemeler, intihar ya da psikolojik zarar içeren, intihar nedeni potansiyel durumlarda davacıları desteklemiştir. Benzer şekilde, İngiltere mahkemeleri zorbalığın sadece bir eğitim sorunu olmadığını karar vermiş; kurbanların duygusal ve bazen de fiziksel sağlık üzerinde ciddi sonuçları olduğunu, aynı zamanda bir sağlık sorunu olduğunu kabul etmiştir..Yavaş yavaş, mahkemeler, zihinsel şok ve acı da dahil olmak üzere, "somut" olarak, duygusal ve psikolojik zararı tanımaya başlıyor. Bu nedenle, haksız fiil hukuku altında okullara karşı ihmal iddialarının faillerine karşı suçlama, taciz suçu kapsamında algılanmaktadır.

Sanal zorbalık ile ilgili davranışlar; cinsel taciz ve ayrımcılığa karşı kurbanların korunması amacıyla alınmış yargı kararlarında vurgulandığı gibi okulları kurumsal bir zorunlulukla karşı karşıya bırakabilir. Mahkemeler taciz ve ayrımcılık davalarında okulların kendi öğrencileri veya çalışanları için güvenli ortamlar sağlamaktan sorumlu olduğuna karar vermiştir. Kurbanın sorununu etkin bir şekilde çözmek için okullara bir yükümlülük getirmektedir. Bu durumlara karşı okul yetkilileri, öğrencileri arasında ister okul alanları, okul saatleri veya dışında olursun; etkin politikalar ve müdahale yöntemleri ve olumlu bir okul ortamı oluşturmak zorundadır. Sanal zorbalık davranışları siber uzayda olmasına rağmen gerçek zorbalık ve şiddetin değişik formu olduğu mahkemeler tarafından kabul gören bir kanı olmaktadır (Shariff ve Hoff, 2007).

Szoka ve Thierer'e (2009) göre hükümetler, online güvenlik endişelerini ele aldıklarında, eğitim çalışmalarını finanse ederken; ebeveynlerin eğitimi, bu endişeleri gidermede önemli bir rol oynayabilir. Teknoloji kullanımı ve güvenliği konularında da ebeveyn gözetimi ve rehberliğinin yerini hiçbirsey tutmamaktadır.

Başlangıç için çocuklara, dijital, çevrimiçi dünyada her şeyin sonsuza kadar arşivlendiği; gelecekteki işverenleri, romantik çıkarları, çocuk ve torunları için

kullanılabileceğinin farkettilmesi gerekmektedir. Ancak online eylemlerinin bugün yarın kendileri için derin sonuçlara yol açabileceğini küçüklere sık sık hatırlatmaktansa; onların, İnternet ve diğler interaktif teknolojileri kullanırken bazı mantıklı kuralları takip etmelerinin teşvik edilmesi uygun olacaktır (Szoka ve Thierer, 2009).

Szoka ve Thierer'e (2009) göre okullar aynı zamanda önemli bir role sahiptirler. Çünkü duygusal zarar veren zorbalık olayları genellikle okulda birbirleri ile etkileşim içinde olan gençleri içermektedir. Bu yüzden zorbalık davranışlarını engelleme konusunda proaktif lider rolü üstlenmelidir. Okullar bazı yasal kısıtlamalar olmasına rağmen, okul kampüsünde meydana gelen zorbalık davranışlarına cevap verme yetkisine sahiptir. Son zamanlarda okullarda zorbalığı önleme ve zorbalık karşıtı programaların içeriğine sanal zorbalık davranışları da dahil edilmektedir.

Sanal zorbalık küresel bir sorundur, ancak hükümetlerin tepkileri ülkelere göre değişir. Bu sorun çözülebilir. Gençleri ilk etapta suçlama cezalandırma yerine, en iyi çözüm, çocukları doğru online seçimler yapmaları için teşvik etmektir. Çocukların gizlilik, güvenlik ayarlarının nasıl kullanılacağını, kendilerini rahatsız eden kullanıcıların engellenmesinin ve sosyal ağlara kötü kullanım bildirimini yapılmasının öğretilmesi, sanal zorbalığı önlemeye ve azaltmaya yardımcı olabilir. İnternet Firmaları bu çözümleri sunmak ve güvenlik kurallarına uyan kullanıcıları güçlendirmek için tüketici eğitimini teşvik etmeye devam etmelidir (Hanley, 2010). (<http://www.fosi.org/downloads/resources/Cyberbullying.pdf>.adresinden.12.10.2011' de alınmıştır.)

Önemli ve de popüler sitelerden MySpace ve Facebook da dahil olmak pekçok sosyal paylaşım sitesi ve servis sağlayıcılar; online olarak çocuklar ve gençler arasında, zararlı içerik alınması ve zarar verici konuşmaları, şikayet prosedürleri sonucu yasaklamaktadır. Kullanım politikaları ve kullanım koşulları ihlallerine karşı bazı yaptırımlar uygulamaktadırlar (Szoka ve Thierer, 2009).

Sanal zorbalık konusunda hızlı reaksiyonları önlemek için sansasyonel haberlerden kaçınmak en iyi çözümdür. Ayrıca yasa yapıcılar, bu davranış ile mücadelede eğitim çözümlerine odaklanarak bu konu ile başa çıkmayı teşvik etmelidir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, mevcut yasalar zaten sanal zorbalığın en şiddetli formlarını cezalandırmak için kullanılmaktadır. Artan çalışmalar, sanal zorbalık eylemlerinin sayısını azaltmak ve etkisini hafifletmek adına öğrenciler için eğitim ve bilinçlendirme ve dünya çapında anne-babalar için kaynaklar sunma noktasında gidilecek hayli yol olduğunu göstermektedir (Hanley, 2010). (<http://www.fosi.org/downloads/resources/Cyberbullying.pdf>.adresinden.12.10.2011’ de alınmıştır.)

Sanal zorbalık dünyada giderek artan bir endişe kaynağıdır. Sanal zorbalığın dünya çapında bir etkisi olduğu açıktır. Ama bu konuda oluşturulacak yasalar ve artan eğitim ile ülkelerin buna yanıt vermesi, sorunun ortadan kaldırılmasına yardımcı olabilir.

Kanada haber kaynaklarına göre, karalama ve taciz gibi sanal zorbalığın aşırı durumlarında uygulanabilir mevcut yasaların aksine, bazı Kanadalı öğretmenler, belirgin bir sanal zorbalık yasası istemektedirler. ([http:// www. cbc.ca/ canada/ story/ 2008/07/12/cyberbullying.html](http://www.cbc.ca/canada/story/2008/07/12/cyberbullying.html). adresinden 10.01.2012’de alınmıştır.)

Kanada hukuku sanal zorbalığın aşırı durumlarına bir çözüm sunmaktadır. Onur kırıcı, iftira niteliğindeki durumlarda bireyleri korumaktadır. Kanada’da Ceza Kanuna göre, bir kişinin itibarının yanlış ve zararlı olduğu bilinen malzeme yayımlayarak zedelenmesi durumunda suçlu olduğunuz anlaşılırsa 5 yıla kadar hapis cezası alabilirsiniz. Bu, diğer insanların bir kişi hakkında baştan çıkarıcı olabilecek, yalan ve alaylarını sürdürmelerine olanak verecek gerçek dışı ifadeleri bir haber grubunda yayınlama, bir web sayfası oluşturma veya mesajlar göndermeyi içerir. Kanada Ceza Kanunu, Bölüm 264, elektronik iletişim yoluyla tacizi yasadışı hale getirmektedir. Kanada da tacizin cezai tanımı, teknolojik gelişmelere ayak uydurmak için güncelleştirildi ve bu nedenle ciddi sanal zorbalık davranışlarını kapsamaktadır. Kanada Ceza Kanunu Taciz kapsamında suçlu bulunan bir kişi için ceza on yıla

kadar hapis öngörmektedir (Hanley, 2010). ([http:// www. fosi.org/ downloads/ resources/ Cyberbullying. pdf](http://www.fosi.org/downloads/resources/Cyberbullying.pdf). adresinden 12.10.2011'de alınmıştır.)

Kanada İnsan Hakları Yasası, bir kişinin boyu, yaşı, ulusal veya ırksal kökenli, engellilik, cinsel tercih gibi konularda nefrete dayalı ayrımcılığa karşı insanları korumaktadır. Bilgisayar suçları ve İnsan Hakları Yasasını ihlal eden teknoloji tabanlı sanal zorbalığa 50.000 \$'a kadar para cezası verilebilmektedir. Kanada'da mevcut yasalar sanal zorbalığın ciddi durumlarına karşı bireyleri korumaktadır (Hanley, 2010). ([http://www. fosi.org/ downloads/ resources/ Cyberbullying. pdf](http://www.fosi.org/downloads/resources/Cyberbullying.pdf). adresinden 12.10.2011'de alınmıştır.)

ABD'de birçok eyalet, sanal zorbalık ile ilgili endişelerinin tepkisi olarak sanal zorbalık yapanları cezalandırmak amacıyla bir yasanın olması için bastırmaktadır. Bu yasaların çoğu konuşma özgürlüğünü ihlal etme potansiyeline sahiptir. Yasa yapıcılar, okul faaliyetleri ile ilgili kampüs dışı konuşmaları düzenleyen ve önemli ölçüde engelleyen bir yasa çıkarmadan dikkatli davranmak gerekmektedir. Okullar, sanal zorbalık eylemleri okulu mülkiyetinde okul bilgisayar ağı üzerinde meydana geldiğinde, sanal zorbalığa müdahale için pek çok yetkiye sahiptirler. Bazı eyaletler okul dışında da meydana gelen; okulun yada öğrencinin eğitim ve öğretimini olumsuz yönde etkileyebileceğine kanaat getirilen, öğrencilerin sanal zorbalık içeren suç veya online davranışlarını cezalandırmak için okul disiplin kodlarının kullanılabildiği kanunları kabul etmiştir (Hanley, 2010). ([http://www. fosi. org/ downloads/ resources/ Cyberbullying. pdf](http://www.fosi.org/downloads/resources/Cyberbullying.pdf). adresinden.12.10.2011'de alınmıştır.)

Çocuk, Okul ve Aile Departmanı'na göre, İngiltere'deki okullarda zorbalığa sıfır tolerans vardır. Birleşik Krallık'ta okul topluluklarının güvenli, sağlıklı bir çevre sağlayarak üyelerini korumak amaçlı bir görevi vardır. Mevcut eğitim yasaları, Birleşik Krallık'ta ciddi zorbalığı durdurmak için yardımcı olabilir. Eğitim ve Denetimler Yasası 2006 (ÇED), sanal zorbalık ile başa çıkmak için okullara bir miktar güç sağlar. 'Başöğretmenlerin site dışı öğrencilerin davranışlarını düzenlemek amacıyla 'makul gibi belli bir ölçüde' gücü var. ÇED aynı zamanda okul

personelinin, öğrencilerin cep telefonlarına el konması durumlarında bir savunma sağlar.’ (http://www.safesocialnetworking.com/img/safety/Cyberbullying_1.pdf. adresinden 12.10.2011’de alınmıştır.)

Birleşik Krallık'ta sanal zorbalık ile başa çıkmak için özel ceza kanunları yoktur. Ancak taciz gibi sanal zorbalığın, şiddetli vakalarında uygulanabilir mevcut yasalar bulunmaktadır. Sanal zorbalığın bazı türleri taciz de dahil olmak üzere Birleşik Krallık'ta bir dizi farklı yasalar altında suç faaliyeti olarak değerlendirilmektedir (Scott, 2009) (<http://www.wired.co.uk/news/archive/2009-01/26/uk-unprepared-for-cyber-bullying-cases-.aspx>. adresinden 16.12.2011’de alınmıştır.)

Birleşik Krallık hükümeti sanal zorbalığı durdurmak için aktif bir rol alır. Hükümet mevcut yasaları, aşırı durumlarda insanları korumak için kullanılabilir ve aileleri sanal zorbalık ile mücadele etmek ve bu konuda farkındalığı artırmak için nasıl eğitileceği konusunda çalışmaktadır. ([http:// news. bbc.co.uk/ 2/hi/uk_news/ education/ 5210886.htm](http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/education/5210886.htm). adresinden 12.10.2011 tarihinde alıntılanmıştır.)

Diğer birçok ülke de sanal zorbalığın meydan okumasıyla yüzleşmektedir. Avustralya'da yapılmış 2008 Gençlik Anketine göre, Avustralyalı beş gençten biri sanal zorbalıktan etkilenir. Mevcut yasa sanal zorbalığın uç vakaları için kullanılır. Federal Ceza Kanunu, taciz veya rahatsız edici, tehditkar bir şekilde, taşıma hizmeti (örneğin, bir mobil telefon hizmeti ya da internet) kullanarak bir suç işleyenlere; suç için muayyen olan cezanın yukarı sınırı üç yıl hapis öngörmektedir. Avustralya mahkemeleri sosyal ağ siteleri gibi bu aracı kuruluşlar zorbalık oluştuğunun farkına vardıklarında zorbalıktan sorumlu tutulmazlar. Avustralya'da şu anda mevcut yasa elektronik taciz sanal zorbalığın ciddi formlarını (hakaret ve taciz hükümleri de dahil olmak üzere), cezalandırmanın yanında, sanal zorbalık ile başa çıkmak için eğitim programlarının kullanılmasını öngörmektedir. (Hanley, 2010) ([http://www.fosi.org/ downloads/ resources/ Cyberbullying. pdf](http://www.fosi.org/downloads/resources/Cyberbullying.pdf). adresinden.12.10.2011’de alınmıştır.)

Türkiye de teknoloji kullanımının yaygınlaşması teknoloji ile işlenen suçların sayısında artış paralel gitmektedir. Bu suçları önlemeyi amaçlayan kanunlara bakıldığında İnternet ortamında yapılan ve içeriği aşağıdaki suçları oluşturduğu hususunda yeterli şüphe sebebi bulunan yayınlarla ilgili olarak erişimin engellenmesine karar verilir:

a) 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda yer alan;

- 1) İntihara yönlendirme (madde 84),
- 2) Çocukların cinsel istismarı (madde 103, birinci fıkra),
- 3) Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma (madde 190),
- 4) Sağlık için tehlikeli madde temini (madde 194),
- 5) Müstehcenlik (madde 226),
- 6) Fuhuş (madde 227),
- 7) Kumar oynanması için yer ve imkân sağlama (madde 228), suçları.

b) 25/7/1951 tarihli ve 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanunda yer alan suçlar.

(2) Erişimin engellenmesi kararı, soruşturma evresinde hâkim, kovuşturma evresinde ise mahkeme tarafından verilir. Soruşturma evresinde, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı tarafından da erişimin engellenmesine karar verilebilir. Bu durumda Cumhuriyet savcısı kararını yirmidört saat içinde hâkimin onayına sunar ve hâkim, kararını en geç yirmidört saat içinde verir. Bu suçları internet ortamında işleyenler altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. İçerik veya yer sağlayıcının tüzel kişi olması halinde, bu fıkra hükmü yayın sorumlusu hakkında uygulanır.

(11) İdarî tedbir olarak verilen erişimin engellenmesi kararının yerine getirilmemesi halinde, Başkanlık tarafından erişim sağlayıcısına, onbin Yeni Türk Lirasından yüzbin Yeni Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir. (<http://bilisimsuclari.iem.gov.tr/kanun.html> adresinden 12.02.2012’de alınmıştır.)

Hanley’in 2010’da yayınlanan çalışmasında zorbalıkta ihmali olan okullar aleyhine hukuk davalarına bazı örneklerin olduğu, ancak İspanya’da, sanal zorbalık ile ilgili belirli bir mevzuat olmadığı belirtilmektedir. Taciz mevzuatına yönelik İspanya Ceza Kanunu ve Medeni Kanununda gerekli düzenlemeler hazırlanmaktadır.

(<http://www.fosi.org/downloads/resources/Cyberbullying.pdf>.adresinden.12.10.2011’ de alınmıştır.)

Avrupa Komisyonu da bilinçlendirme kampanyaları ile sanal zorbalık ile mücadele etmek için çalışmaktadır. 2009 yılı Şubat ayında, komisyon, tüm AB dillerinde ve Avrupa televizyonlarında online sanal zorbalık ile ilgili bir video yayınlamıştır. Bu çözüm odaklı video, sanal zorbalığın kurbanın durumun kontrolünü nasıl ele alacağı ve kötüye kullanımı rapor etme hakkında içerik sunmaktadır. Komisyon ayrıca, sanal zorbalık ile ilgili ipuçları ve online güvenlik için kaynaklar sağlamaktadır (Hanley, 2010). ([http:// www. fosi.org/ downloads/ resources/ Cyberbullying. pdf](http://www.fosi.org/downloads/resources/Cyberbullying.pdf). adresinden.12.10.2011’de alınmıştır.)

Southworth ve diğerlerine (2007) göre takipçilik ve sanal zorbalıkla ilgili yasalara gün geçtikçe daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. Yasalar oluşturulurken anayasaya aykırı ve belirsiz olmamalı, mümkün olduğu kadar geniş gizli tacizi teşkil eden davranışları tanımlamalıdır. Devletler, yasaları oluştururken kendilerine üç soru sormalıdır:

- ✓ Hukukta kullanılan dil, teknolojinin gelecekteki gelişmelerini olabilecek tüm davranış ve iletişim biçimlerini karşılayacak mı?
- ✓ Yasa, fail ve mağdur arasında doğrudan bir fiziksel temas gerektirir mi ? Ya da elektronik izleme ve gözetleme anlamına gelen davranışlar gizli taciz kabul edilebilir mi?
- ✓ Takipçilerin gizli taciz için kullandıkları teknoloji ve iletişim yasalarda üçüncü taraf mı? (<http://vaw.sagepub.com/cgi/content/abstract/13/8/842>. adresinden 12.11.2011’de alınmıştır.)

Buna ek olarak, takipçiler ve istismarcılardan; kamu üyelerinin ellerinde bulunan kurbanın verilerini uzak tutmak için veri toplama ve veri paylaşımı politikaları gözden geçirmelidir. Aile içi şiddete karşı olan kuruluşların da yer aldığı ve teknolojinin tüm formları ve kaynağı ile iletişim, teknoloji ve gizlilik politikalarını gözden geçirmek gereklidir (Southworth ve diğerleri, 2007) ([http:// vaw. sagepub. com/ cgi/ content/ abstract /13/8/842](http://vaw.sagepub.com/cgi/content/abstract/13/8/842). adresinden 12.11.2011’de alınmıştır.)

Aile içi şiddeti önleme örgütlerinin, kendi politikaları ve teknoloji ile ilgili prosedürleri değerlendirmeleri gerekmektedir. Birincisi, teknoloji ile takip etme veya taciz ile ilgili olası zorluklar için tarama alımı protokollerinin bir parçası haline gelmelidir. Teknoloji konusunda hayatta kalanlar, eğitim ile güvenlik planlarının geliştirilmesine dahil edilmelidir (Safety Net, 2004). (<http://vaw.sagepub.com/cgi/content/abstract/13/8/842>. adresinden 12.11.2011’de alınmıştır.)

Southworth ve diğerlerine (2007) göre savunuculuk ve bilinç yükseltme çalışmaları bu Internet üzerinden yayınlanan, özellikle, hükümet kurumları sivil toplum ve diğer kuruluşlar ile birlikte, hayatta kalanlarla ilgili hassas bilgilerin genel kamuoyunda yayımlanmaması veya paylaşmaması gerekir. Bu; adliyenin yayınlarını, seçmen kayıtlarını ve ikametgah bilgilerini de içermelidir. (<http://vaw.sagepub.com/cgi/content/abstract/13/8/842>. adresinden 12.11.2011’de alınmıştır.)

Sanal takipçiler ile ilgili araştırma konularının; işin doğasının anlaşılması, kurbanların desteklenmesi ve sanal takipçiliği ortadan kaldırmak veya azaltmak müdahale stratejileri ile ilgili sonuç çalışmaları; buna ek olarak, kurtulanların öyküleri ile ilgili niteliksel çalışmalar, kullanılan başa çıkma mekanizmaları, gün-gün deneyimleri ve mağdurlar üzerinde kısa vadeli ve uzun vadeli etkilerinin anlaşılması amacıyla araştırmaların derinleştirilmesi anlayışının teşvik edilmesi gereklidir (Southworth ve diğerleri, 2007). (<http://vaw.sagepub.com/cgi/content/abstract/13/8/842>. adresinden 12.11.2011’de alınmıştır.)

Southworth ve diğerlerine (2007) göre kolluk kuvvetlerinin sanal veya gizli taciz ve takipçilikle mücadele için bunların kaynağına ulaşmaları ve sorunu böylece kökten çözmeleri teşvik edilmelidir. Buna ek olarak, kolluk kuvvetleri, savcılar ve hakimlere, sanal veya gizli taciz uygulamaları ile ilgili kanun değişiklikleri, kullanılan yeni teknolojilerin kullanımı ile ilgili periyodik eğitim verilmesi gerekecektir. (<http://vaw.sagepub.com/cgi/content/abstract/13/8/842>. adresinden 12.11.2011’de alınmıştır.)

Yeni teknolojilerin karmaşıklığı bazı olumsuz potansiyellerinin ortaya çıkmasına karşı, öğrenciler, veliler, teknoloji şirketler, üniversiteler, kolluk kuvvetleri sağlayıcıları ve hükümet ile işbirliği içinde, davranmalı ve yeni kural kodları oluşturmak için çalışmalıdır (Shariff ve Hoff, 2007).

Teknoloji başlarda okul günü bittikten sonra okul zorbasının uzun zaman daha tacize devam edebilmesi anlamına geliyordu, ama daha da önemlisi, bu şimdilerde zorbalığı durdurmaya yardımcı olmaktadır. İnternet sektörü, sanal zorbalığı önlemek ve durdurmak için çalışmaktadır. Bu sosyal ağ sitelerinin ilgili sanal zorbalığı durdurmaya yardımcı olmak için ortak bir çözüm olarak sundukları, kötüye kullanımı bildirme yeteneğidir. Bu sayede teknolojik bir denetim mekanizması oluşturulmuştur. Teknolojik imkanlar ve eğitim programlarının çok çeşitliliği sayesinde internet sektörü, ebeveynler, çocuklar ve sanal zorbalığa uğramış olan insanlar için bu soruna yönelik bazı çözümler sunmaktadır. (<http://cyber.law.harvard.edu/pubrelease/isttf>. adresinden 12.10.2011’de alınmıştır).

2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde öncelikle sanal zorbalık ile ilgili yurtdışında; yaygınlığı, cinsiyet, yaş, sınıf düzeyindeki mevcut durumu, geleneksel zorbalıkla olan ilişkisi, psikolojik etkisi gibi konularda yapılan çalışmalar ve ortaya çıkan bulgular aktarılmaya çalışılmıştır.

2.2.1. Sanal Zorbalık İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Literatür incelendiğinde, sanal zorbalığın yaygınlığı, cinsiyete göre farklılıkları, görülme şekilleri ve geleneksel zorbalıkla ilişkisi, başlıca araştırma problemleri olarak göze çarpmaktadır.

Juvonen ve Groos (2008) tarafından yapılan çalışmada; gençler arasında sanal zorbalık yaygınlığının oldukça değişkenlik gösterdiği saptanmıştır. Literatürde okullarda bir yıl içinde % 9 ile % 49 aralığında yaygınlık oranları rapor edilmiştir.

Beran ve Li'e (2007) göre pek çok çocuğun okul arkadaşları ile olabilecek ilişkilerinde saldırganlık yaşaması muhtemeldir. Modern iletişim formlarının gelişi ile çocuklar artık cep telefonları ve e-postalar ile akranlarını rahatsız edebilir. Kanada'da 7-9 sınıflar arasında 432 öğrenci ile okul zorbalığı ve sanal zorbalık arasındaki ilişkiyi belirlemek için bir çalışma yapılmıştır. Sonuçlar zorbalık yapan öğrencilerin akranlarına sanal zorbalık da yaptıklarını göstermiştir. Öğrencilerin (% 58)'i sanal zorbalığı bir veya iki kez ya da daha sık yaşadığını; (% 26)'sı bir veya iki kez ya da daha sık diğerlerine sanal zorbalık yaptığını bildirmiştir. Ayrıca, öğrencilerin üçte biri (% 37)'si hem zorbalık hem de sanal zorbalık yaşadığını bildirmiştir. Sonuçlar istatistiksel olarak cinsiyet veya sınıf düzeyinde anlamlı farklılıklar göstermemiştir.

Li (2006) liseli 264 öğrenci ile yaptığı bir anket çalışmasında; öğrencilerin yarısına yakınının zorbalık kurbanı olduğunu ve yaklaşık dört birinin sanal zorbalığa maruz kaldığını tespit etmiştir. Öğrencilerin yarısından fazlası, kendilerine kimin sanal zorbalık yaptığını bilmektedir. Sanal zorbalıktan olaylarını yaşayan kurbanların

büyük çoğunluğu yetişkinlere bu durumu anlatmamıştır. Cinsiyete bakıldığında, zorbalık ve sanal zorbalık yaşama bakımından önemli farklılıklar tespit edilmiştir. Erkeklerin zorba ve sanal zorba olma olasılığı kızlardan daha yüksektir. Buna ek olarak, erkeklere oranla kız öğrenciler daha fazla sanal zorbalık kurbanı olduklarını yetişkinlere bildirmiştir. Sanal zorbalık kurbanlarının büyük çoğunluğu yetişkinlere bilgi vermemiş ya da onlardan yardım istememiştir.

Coşkun (2008) ilköğretim ikinci kademe öğrencisi 298 kişi ile yaptığı çalışmada; kız öğrencilere oranla erkek öğrencilerin daha fazla zorbalık yaptığı ve öğrencilerin internette uzun süre zaman geçirmeleri, internet yoluyla iletişim kurmayı, yüz yüze iletişim kurmaya tercih etme gibi problemleri internet kullanma davranışları ile okul zorbalığı arasında ilişki olmadığı, internette daha fazla vakit geçirmek için günlük işleri ihmal etme, tekrar internete girene kadar kendini huysuz, karamsar, rahatsız ve huzursuz hissetme gibi problemleri davranışlar ile okul zorbalığının fiziksel boyutu arasında anlamlı ilişki bulunduğunu tespit etmiştir.

Mesch (2009) Yaş ve cinsiyet de göz önüne alınarak yapılan çalışmada; zorbalık yapma riski büyük ergenler için daha yüksek ve genç ergenler için daha düşük bulunmuştur. Bunun; yaş farkı, internet kullanım yaygınlığı ve tipini etkileyen gelişimsel faktörlerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Yine bu sonucun büyük gençlerin büyüme ile birlikte bilinmeyen diğer çevrimiçi zorbalık türleri ile meşgul olma olasılığı, internette daha fazla zaman geçirmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Sanal zorbalık ve maruz kalma konusunda cinsiyet farklılıklarına bakıldığında anlamlı fark vardır. Erkeklerin daha çok sohbet odalarında, kızların ise e- posta yoluyla zorbalığa maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Genel olarak, gençlerin % 40'ı en azından bir tür sanal zorbalık davranışı kurbanı olduğunu bildirmiştir. Cinsiyet ve sanal zorbalık arasında anlamlı ilişki bulunmuş, kızların % 61'i, erkeklerin sadece % 39'u en az bir kez sanal zorbalık kurbanı olduğunu bildirmiştir.

Mesch'in 2009'da yayınlanan çalışmasında, sanal zorbalık ve çevrimiçi faaliyetler arasında ilişkiye bakıldığında, mağduriyet ile sohbet odaları, sosyal ağ siteleri ve Youtube video paylaşım sitesinde aktif bir profile sahip olma arasında

anlamalı bir ilişki bulunmuştur. Sanal zorbalık ile online oyun oynama arasında ilişkili bulunmamıştır. Ergenlerden, akranları ile iletişim için internet ve cep telefonlarını daha yüksek seviyede kullananlar daha fazla sanal zorbalık kurbanı olmuştur.

Hinduja ve Patchin (2010) ABD’de, 12-18 yaşları arasında 4000 öğrenci ile yaptıkları bir çalışmada; öğrencilerin % 20,4’ünün hayatında bir kez olsun sanal zorbalığa uğradığı, %19,7’sinin de sanal zorbalık yaptığı belirtilmiştir. Yine cinsiyete göre incelendiğinde kızların % 25,8 ve erkeklerin % 16’sı hayatlarında enaz bir kez sanal zorbalığa maruz kaldıkları tespit edilmiştir. (<http://www.cyberbullying.us> adresinden 11.09.2011’de alınmıştır.)

Riebel ve diğerleri (2009) Almanya’da 6-19 yaş arası öğrencilerle yaptıkları bir çalışmada, öğrencilerin %14,1’inin yaşamlarında enaz bir kez elektronik iletişim cihazları ile taciz, deşifre edilme, dışlanma gibi sanal zorbalık içeren davranışlara uğradığını belirlemişlerdir.

Topçu (2008) tarafında yapılan bir araştırmada öğrencilerin % 47,6’sı sanal zorbalık yaptığı; kızların % 40,1’i, erkeklerin % 57,6’sı sanal zorbalığa maruz kalmıştır. Bunlardan % 14,6’sı forum siteleri, % 14’ü internet yoluyla, % 10’u cep telefonu aracılığı ile sanal zorbalık yaptıklarını belirtmişlerdir.

Kayıp ve İstismara Uğrayan Çocuklar ve John Walsh Ulusal Merkezi ile işbirliği yapılarak Cox Communications adına Harris Interactive tarafından gerçekleştirilen 2009 daki çalışmada gençlerin yaklaşık % 19’u internette ve % 10’u kısa mesaj yoluyla sanal zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir (Magid, 2009). (http://news.cnet.com/8301-19518_3-10272311-238.html adresinden 07.10.2011’de alınmıştır.)

Steffgen ve König (2009) acaba zorbalık kurbanları sanal zorbalığa yelteniyor mu? Sanal zorbalar empatik duyarlılıktan yoksunlar mı? Bu sorulara cevap bulmak amacıyla Lüksemburg ortaokullarından 2,070 öğrenci ile online olarak gerçekleştirilen çalışmada; öğrencilerin % 11,5’i zorbalığa maruz kalmış; % 9,8’i ise

hayatında enaz bir kez, % 4,3'ü sıklıkla sanal zorbalık yaşadığını rapor etmiştir. Eldeki çalışma tekrar doğrulamıştır ki sanal zorbalık geleneksel zorbalıktan daha az yaygın değildir ve sanal zorbalık okul içinden daha ziyade okul dışında tecrübe edilmektedir. Bulgular, çalışmalardaki metodoloji farklılığından dolayı direkt olarak karşılaştırılabilir olmasa da, Lüksemburg için halihazırdaki yaygınlık oranı düşük görünmektedir.(<http://miha2.ef.uni-lj.si/cost298/gbc2009-proceedings/papers/P200.pdf> adresinden 03.08.2011'de alınmıştır.)

Gerçek yüzdesini aşağı yukarı tutturmak zor olsa da (CDC) Elektronik Medya ve Gençlik; Şiddet, Hastalık Kontrol Merkezi sorun için 2008'de yaptığı bir çalışmada; "gençlerin % 9 ila % 35'nin elektronik saldırganlığının kurbanı olduğunu tespit etmiştir." (<http://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/EA-brief-a.pdf> adresinden 18.08.2011'de alınmıştır.)

Williams ve Guerra (2007) 2005 yılında ABD'de Colorado Eyaleti çapında devam eden bir zorbalık önleme programında 5. , 8. ve 11. sınıflardan 3339 kişi ile çalışmışlardır. Takip eden 2006 yılında bu orijinal numunenin 2293 kişisi ile anketler yapılmıştır. Anketlerle zorbalığın işlenmesi, mağduriyet, önlemler, zorbalık hakkında normatif inançlar, akran sosyal destek algısı ve okul iklimi algıları dahil araştırılmıştır. En yüksek yaygınlık oranları; sözlü, fiziksel ve sanal zorbalık olarak bulunmuştur. Fiziksel ve sanal zorbalık ortaokulda enyüksek seviyede lisede ise daha düşük bulunmuştur. Sözel zorbalık oranları, ortaokulda enyüksek seviyede ve lisede de nispeten yüksektir. Erkeklerin kızlara göre fiziksel zorbalık yapması daha muhtemeldir. Ama cinsiyet farklılıkları daha çok sanal ve sözlü zorbalıkta bulunmuştur. Her üç tür zorbalıkta normatif inançlar, negatif okul iklimi ve negatif akran desteği zorbalık yapma ile önemli ölçüde ilişkilidir.

Bayar (2010) tarafından ilköğretim ikinci kademe (6, 7 ve 8. sınıf) ve liseye (9, 10, 11 ve 12. sınıf) devam eden toplam 1238 ergenle yapılan çalışmada elde edilen bulgular; okul sosyal iklimini, fiziksel ortamda zorbalığa karışmayan ergenlerin, zorbalığa dahil olan ergenlere göre daha olumlu olarak algıladığını. Zorbalığa dahil olmayan ve zorba statüsündeki ergenlerin de içindeki bulundukları

akran grubuna ilişkin algılarının daha olumlu olduğunu göstermektedir. Buna karşın sanal ortamda akran zorbalığına karışmayan ergenlerin hem okul iklimi hem de akran algısının daha olumlu olduğu ve sanal ortamda akran zorbalığına hedef olan ergenlerin ise zorba ve zorba-kurban statüsündeki ergenlerden okul iklimi ve akran algısı bakımından farklılaşmadığı görülmektedir. Ayrıca okul iklimi ile fiziksel zorbalığa maruz kalma ve uygulama arasındaki ilişkiye akran algısının kısmen aracılık ettiği görülmektedir. Okul iklimi ile sanal zorbalığa maruz kalma arasındaki ilişkiye de akran algısının kısmen aracılık ettiği, okul iklimi ile sanal zorbalık uygulama arasındaki ilişkide böyle bir rolünün olmadığı görülmektedir.

Murphy (2009) tarafından 9. sınıf öğrencileri ile yapılan bir çalışmada sosyal zorbalık ve sosyal saldırganlık yoluyla mağdur olanların, sanal zorbalık mağduriyeti yaşamaları daha olasıdır. Kız öğrencilerin de daha önceleri zorbalığa maruz kalanlar gibi sanal zorbalık konusunda riskli bir grupta oldukları tespit edilmiştir. Aynı grupta yapılan ikinci çalışmada, öğrencilerin elektronik zorbalığı, (özellikle son derece olumlu sosyal davranışlara sahip kızlar ve öğrenciler için) sosyal ve fiziksel saldırganlıktan, daha zararlı olarak algılandıkları belirlenmiştir.

Dehue ve diğerleri (2008) sanal zorbalığın yaygınlığı ve doğası ve genç ve ebeveyn algılarını açıklanması amacıyla ilköğretim okullarının son sınıf öğrencileri ve ortaöğretim okulları birinci sınıf öğrencileri ile bunların ebeveynlerinden oluşan 1211 kişilik gruba iki anket uygulamışlardır. Öğrenciler sınıfta, ebeveynleri ise evde anketleri tamamlamıştır. Sonuçları, gençlerin yaklaşık % 23'ü sanal zorbalık kurbanı olurken, gençlerin yaklaşık % 16'sının, internet ve kısa mesajlar yoluyla, zorbalık yaptığını göstermiştir.

Aoyama ve diğerlerine (2011) göre okullarda son zamanlarda geleneksel zorbalığın yerini sanal zorbalık almaya başlamıştır. A.B.D'de 133 Lise öğrencisi ile yapılan bir çalışmada, lise öğrencilerinin sanal zorbalık deneyimleri incelendiğinde " kız öğrenciler ve alt sınıflardaki daha fazla öğrencinin, " daha fazla sanal zorbalık kurbanı " olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyet, sınıf düzeyi ve ebeveyn izleme derecesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

Katzer ve diğerkleri (2009) Almanya'daki çeşitli orta dereceli okullarda toplam 1700 öğrenci ile yaptıkları bir çalışmada; internette sohbet odalarında, sanal zorbalık kurbanı olma ile okulda zorbalık kurbanı olma arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, sohbet odasında sanal zorbalık kurbanı olma ve okul zorbalığı kurbanı olmayı etkileyen faktörlerin cinsiyet, benlik kavramı, çocuk-ebeveyn ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Turan ve diğerkleri (2011) tarafından 18-30 yaş aralığında, 579 kişi ile yapılan bir anket çalışmasında; katılımcıların % 59,8'i bir şekilde sanal zorbalığa maruz kalmıştır. % 20,7'si internette, % 27,7'si cep telefonu ile ve % 51,7'si hem internet hem de cep telefonu ile rahatsız edildiğini belirtmiştir. Elektronik yollarla şiddete maruz kalmış olan kişilerin % 80'nin, birden fazla sanal zorbalık formu ile şiddete maruz kaldığı tespit edilmiştir.

Mishna ve diğerkleri (2012) yaptıkları çalışmada öğrencilerin % 30'nun sanal zorbalığa, zorba ya da kurban olarak bir şekilde bulaştığını öğrencilerin dörtte birinin % 25.7 bir önceki üç ay içinde zorba ve kurban olarak sanal zorbalığa dahil olduğunu bildirmişlerdir. Sanal zorbalık; akranlarına karşı şiddete bulaşan, gün içinde uzun süre bilgisayar kullanan ve arkadaşlarına kendi şifrelerini veren öğrencilerde diğerklerine göre daha fazla tespit edilmiştir. Diğerk risk faktörlerinin, cinsiyet, yaş ve güvenlik olduğu tespit edilmiştir.

Beran ve Li (2007) tarafından yapılan çalışmada; sanal zorbalığa uğrayan öğrencilerde okula ve derslerine devamsızlık, zayıf konsantrasyon, notlarında düşüş gibi güçlüklerle karşılaştıkları tespit edilmiştir. Bu sonuçlar okul içi veya okul dışında da oluşsa zorbalığın, çocukların eğitim ve öğretimi üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Blumenfeld ve Cooper'a (2010) göre belirli popülasyonlar arasında sorun daha da kötüdür. Warren Blumenfeld ve Robyn Cooper tarafından Iowa Devlet Üniversitesi'nde yapılan bir çalışma sonucunda, lezbiyen, gey, biseksüel ve transseksüel (LGBT) gençlerin% 54'ü son 30 gün içinde sanal zorbalık kurbanı

olduğu belirtmiştir. Ankete katılanların % 45'i çalışmanın yazarlarına göre, "sanal zorbalığa maruz kalmanın bir sonucu olarak kendini depresif, % 38'i mahcup ve % 28'i okulda endişeli hissetmiş. Yine Yazarlar, "dörtte birinden (% 26) daha fazlasının intihar düşünceleri olduğunu." bildirmiştir.

Kowalski ve Fedina (2011) ise literatürdeki bu boşluğu doldurmak için, "geleneksel" zorbalık ve sanal zorbalığın DEHB ve / veya Asperger Sendromu olan gençlerde yaygınlığını incelemiş ve katılımcılar üzerinde zorbalığın, sosyal, psikolojik ve sağlık etkilerini değerlendirmiştir. 42 çocuk ve genç, geleneksel ve elektronik yollarla zorbalık kurbanı olduklarını yüksek oranlarda bildirmiştir. Zorbalığa maruz kalmayan kişilerin, zorbalığı yaşamış olanlardan fiziksel ve psikolojik sağlığı göreceli olarak daha iyi bir seviye göstermektedir.

Didden ve diğerleri (2009) de özel eğitim programlarına katılan zeka ve gelişimsel engelli öğrenciler arasında sanal zorbalığın çeşit, yaygınlık ve ilgili değişkenlerini araştırmışlardır. 12-19 yaşları arasındaki zeka ve gelişim engelli 114 öğrenci internet ve cep telefonları yoluyla yapılan zorbalık ve mağdur edilme hakkında sorular içeren bir anket tamamlamışlardır. Buluntular; öğrencilerin % 4-9'u en az haftada bir defa sanal zorbalık veya sanal zorbalık mağdurluğu bildirmiştir. Sanal zorbalık ile IQ problemi ve (ADHD, ASD),'nin varlığı, benlik saygısı ile depresif duygular ve de bilgisayar kullanım sıklığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sanal zorbalık ile yaş ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Didden ve diğerleri (2009) yaptıkları çalışmada özel eğitim kurumlarında eğitim alan zeka ve gelişim bozukluğuna sahip öğrenciler arasında cep telefonlarını kullanan sanal zorba öğrencilerin oranı zorbalık çeşidine bağlı olarak % 0- % 26 arasında değiştiğini bildirmişlerdir. En yaygın sanal zorbalık çeşitleri kasten telefonu açmamak, sık arama veya aranma, bilinmeyen kişilerden mesaj alma veya gönderme şeklindedir. İnternete bağlı sanal zorbalıkla ilgili olarak, bu çalışmada öğrencilerin % 16'sının ayda en az bir kere zorbalık yaptığını sonucuna ulaşmıştır. İnternet yoluyla mağdur edilme öğrencilerin % 22'sinde ayda bir kere meydana gelmektedir.

Maher (2008) yaptığı çalışmada Avustralya’da 11 ila 12 yaş arası çocuklarda sanal zorbalık davranışlarına rastlamış; kız ve erkek çocuklar arasında sanal zorbalık davranışları bakımından bazı farklılıklar olduğunu tespit etmiştir.

Tokunaga (2010) tarafından yapılan çalışmada ABD’de gençlerin % 97’den fazlasının bir şekilde Internet’e bağlandığını; tüm gençlerin yaklaşık % 20-40 hayatlarında en az bir kez sanal zorbalık yaşadığını belirtmiştir. Yaş ve cinsiyet gibi demografik değişkenler sanal zorbalık mağduriyetini etkilemektedir. Kanıtlar gösteriyor ki kurban, ciddi; duygusal, psiko-sosyal ve akademik sorunlar ile karşı karşıya kalmaktadır.

Williams ve Guerra (2007) Kanada’da 5, 8 ve 11. sınıflardan seçtikleri 3339 öğrenci ile yaptıkları çalışmada yaş ve sanal zorbalık ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmanın sonunda 5. sınıftaki öğrencilerin sanal zorbalığa katılma oranlarının diğer gruplara göre en düşük düzeyde olduğunu, 8. sınıfta en üst düzeye ulaştığını, 11.’ci sınıfta yavaş yavaş azaldığını tespit etmişlerdir.

Dehue, Bolman ve Völlink (2007) Hollanda’lı ilkökul son sınıf ve ortaokul birinci sınıf öğrencileri ile yaptıkları çalışmada ilkökul son sınıf çocuklarının ortaokul ilk sınıftakilere göre daha fazla sanal zorbalıkta bulunduklarını ve aynı şekilde daha fazla kurban rolünde yer aldıklarını tespit etmişlerdir.

Dilmaç ve Aydoğan (2010) Türkiye’de 300 ortaöğretin öğrencisi ile yaptıkları bir çalışmada, öğrencilerin (% 19,6)’sı sanal zorbalık yaptığını (% 56,2)’si sanal zorbalığa maruz kaldığını belirtmiştir.

Arıcak (2009) 695 üniversite öğrencisiyle yaptığı çalışmada öğrencilerin % 19,7’ sinin yaşamı boyunca en az bir defa zorbalık yaptığını, % 54,4 ünün en az bir defa kurban % 17,7 sinin ise sanal zorba–kurban olduğunu ifade etmiştir.

Arıcak’ın (2009) çalışmasında araştırmaya katılan katılımcıların yaklaşık yarısı internet üzerinden ya da cep telefonu ile daha önceden (en az bir kez) bir

başkasıymış gibi davrandıklarını ifade etmişlerdir. İnternet ya da cep telefonu üzerinde kimliğini gizleme davranışı ile sanal zorbalık arasında da anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Cinsiyete göre sanal kurban olma durumu arasında anlamlı bir fark olmamasına karşın, erkeklerin kadınlara göre daha fazla sanal zorbalık eylemlerine karıştıkları bulunmuştur. Aynı zamanda erkekler, gelecekteki olası sanal zorbalık davranışlarında bulunmaya daha yatkın olarak belirlenmiştir.

Dilmaç ve Aydoğan (2009) amacı ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sosyal destek düzeylerinin cinsiyet, sınıf ve sosyoekonomik düzey değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını saptamak ve öğrencilerin sanal zorbalık davranışlarını değerlendirmek olan bir araştırmada 285 öğrenci çalışmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin % 22,5'i bir ve daha fazla sanal zorbalık yaptığını bunun yanı sıra % 32,6'sı bir ve daha fazla sanal zorbalığa maruz kaldığını belirtmiştir. Bugüne kadar internet ve cep telefonu üzerinden kendisini biri olarak tanıtan öğrencilerin oranı ise %17,2'dir.

Li (2008) tarafından kültürler arası bir bakış açısıyla zorbalık ve sanal zorbalık konularının araştırıldığı çalışmada Kanada ve Çin'den iki veri kümesi toplanmıştır. Kanada örneğinde, 157 öğrenciden; Çin örneğinde, 202 öğrenciden veri toplanmıştır. Kanada'lı öğrencilerin % 55'i geleneksel zorbalık kurbanı, % 25 ise sanal zorbalık kurbanı olmuşken % 31'i geleneksel zorbalık % 15'i sanal zorbalık yaptığını belirtmiştir. Çin'li öğrencilerde ise öğrencilerin % 65'i geleneksel zorbalık kurbanı, % 33'ü sanal zorbalık kurbanı olduğu, yine % 34'ü geleneksel zorbalık, % 7'si sanal zorbalık yaptığını belirtmiştir.

Berarducci (2009) 14 ila 18 yaş arası 106 lise öğrencisi ile online bir anket aracılığı ile yaptığı çalışmada; katılımcıların% 72'si akranları arasında sanal zorbalığın olduğunu belirtmesine rağmen, katılımcıların sadece % 4,7'si, sanal zorbalık davranışları yaptığını belirtmiştir. Sonuçlar incelendiğinde katılımcıların % 17'si sanal zorbalık kurbanı, % 15'i sanal zorba-kurban, % 5 civarında ise sanal zorba olarak tespit edilmiştir. Sanal zorbalık kurbanları arasında cinsiyet farklılıkları istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Erdur –Baker ve Kavşut (2007) yaşları 14 ile 19 arasında değişen 228 gönüllü lise öğrencisi ile yaptıkları bir çalışma sonucu diğer ülkelerde karşılaşılan sanal zorba veya sanal kurban olma durumlarının Türkiye’de de yaşandığını tespit etmişlerdir. Erkek öğrenciler kız öğrencilere oranla hem daha fazla sanal zorbalık yaptıklarını hem de daha fazla sanal zorbalığa maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. Ayrıca internet temelli iletişim kaynaklarının kullanımı ile sanal zorba ya da kurban olma arasında pozitif yönde ilişki bulunmuşken, okul türü, ailenin ekonomik geliri, yaş ve sınıf değişkenlerinin sanal zorba ya da sanal kurban olma ile ilişkili olmadığı gözlenmiştir.

Blais (2008) 884 ergen ile yaptığı bir yıllık boylamsal bir çalışmada; Kanadalı ergenlerde uzunlamasına bir yıllık süre içinde sanal zorbalığa dahil olmuş öğrenciler ile psiko-sosyal uyumları (sosyal anksiyete, yaşam kalitesi ve madde kullanımı da dahil olmak üzere) arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sanal zorbalığın yaşam kalitesini etkilediği ve zaman içinde madde kullanımı değişiklikleri ile de ilişkili olduğu bulunmuştur. Yine anlık mesajlaşma (MS, ICQ v.b.) kullanmanın; romantik bir ilişki, iyi ve kaliteli arkadaşlıklar için çok yönden olumlu bir ilişkili bulunmuştur. Buna karşılık, sohbet odalarını sürekli ziyaret etme ile olumsuz yönde ilişkili bulunmuştur. Eğlence ve oyun oynamak için internet kullanımı da, iyi arkadaşlarla ve romantik ortaklarla ilişkinin kalitesinde azalmaya neden olmuştur. Yine ergenlikte sosyal ilişkilerin geliştirilmesi ve bakımı için çevrimiçi sosyalleşmenin önemli ve karmaşık fonksiyonları azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Kızların sanal zorbalığa erkeklere göre daha fazla bulaşmış oldukları tespit edilmiştir.

David-Ferdon ve Hertz (2007) yaptıkları çalışmada sanal zorbalığın, kurbanın genel psikolojik sıkıntılar yaşamasına, kötü psikososyal uyumuna ve daha kötü gelişimine neden olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Sanal zorbalık mağdurlarını kapsayan bu çalışmada, mağdur öğrencilerin % 31'i son derece tedirgin ve üzgün, % 19'u çok korkmuş, ve % 18'i, online taciz sonrası utanç duygusu yaşadığını belirtmiştir.

Price ve Dalglish (2010) yaptıkları çalışmada katılımcıların % 86'sının, sanal zorbalıktan bir şekilde etkilendiğini tespit etmişlerdir. En sık görülen etki alanları kendine güven %78, benlik saygısı %70 ve % 42 dostluklardır. Özellikle, % 35'i okul notları üzerinde olumsuz etkisi olduğunu, % 28'si okula devamı etkilediğini ve % 19'u kendi aile ilişkilerini etkilediğini bildirmiştir. Sanal zorbalığın kadınlar üzerindeki etkisi erkeklere oranla daha fazla bulunmuştur.

Price ve Dalglish (2010) göre birçok katılımcı aynı zamanda birden fazla duygusal etki bildirmiştir. % 75'i üzgün olduğunu, benzer şekilde % 72'si, rahatsızlık hissettiğini, % 52'si öfke duygusu yaşadığını, % 58'i hayal kırıklığına uğramış hissettiğini, % 48'i utandığını, % 48'i korktuğunu ve 29'u dehşete kapılma duygusu yaşadığını belirtmiştir. Yine mesajlar üzerinden % 3'ü de intihar düşüncelerine kapıldığını % 2'si, kendine zarar verileceği şeklinde bir hisse kapıldığını ifade etmiştir.

Erdur-Baker (2010) sanal zorbalık ve geleneksel zorbalık deneyiminde cinsiyet farklılıkları arasındaki ilişkiyi incelediği bir çalışmada; sık ve riskli internet kullanım deneyimlerinin sanal zorbalığa katkılarını da incelenmiştir. Katılımcılar, yaşları 14 ila 18 arasında değişen 276 ergenden ibaret olup sonuçlar; öğrencilerin % 26'sının, çevrelerinde sanal ve fiziksel olarak her türde de başkalarına zorbalık yapıldığını belirtmişlerdir. Öğrencilerin % 32'sinin ise, hem sanal ve hemde geleneksel zorbalığın mağduru olduklarını ortaya çıkmıştır. Kız öğrencilere kıyasla, erkek öğrencilerin fiziksel ve sanal çevrelerinin her ikisinde de zorba ve kurban olma olasılıkları daha yüksektir. Sanal ve geleneksel zorbalığın, daha çok erkek öğrenciler ile ilgili olduğunu belirtilmiştir. Ayrıca, sanal zorbalığın oluşmasında, sık sık internet hesabına girme ve internetin riskli kullanımı olduğu ancak bunların katkılarında cinsiyete göre farklılık olduğu saptanmıştır. ([http:// nms. sagepub. com/ content/ 12/1/109](http://nms.sagepub.com/content/12/1/109) adresinden 24.09.2011'de alınmıştır.)

Hinduja ve Patchin (2010) ABD'de 1963 ortaokul öğrencisi ile yapılan bir araştırmada hem sanal kurban ve zorba olanlar ile sanal zorbalık yaşamış kişilerde, bu deneyimi çok az veya hiç yaşamamışlara göre benlik saygısının daha anlamlı

derecede düşük olduğu bulunmuştur. Sanal zorbalığın bireysel davranışlarda yaygınlık oranları, rencide etme davranışında % 9,1 ile % 23,1 arasında, sanal mağduriyetin oranları % 5,7 ile % 18,3 arasında değişmektedir. Sanal zorbalığın en sık bildirilen formu: diğerlerini güldürmek için başka bir kişi hakkında çevrimiçi bir şey göndermek (%23,1) olarak belirtilmiştir. Sanal zorbalık mağduriyetinin en yaygın formu; "bilinen birinden üzücü bir e-posta alma (% 18.3)" , " üzücü anlık ileti alma (% 16)" yine "MySpace'de kendi hakkında rahatsız edici bir şey yayınlanması (% 14.2)" dir. Katılımcıların (% 13,7)'si başka bir kişi veya kişileri rahatsız edici bilgisayar metin mesajları, (% 9,1)'i e-posta gönderme yoluna başvurmuştur. Daha az yaygın, ama yine de önemli bir durum katılımcıların % 5,7'sinin tekrar bilgisayara girmeye korkuyor hissetmeleridir. Ortaokul örneğinde öğrencilerin yaklaşık % 30'nun sanal zorbalığın bazı formlarının kurbanı olduğu tespit edilmiştir. (<http://www.cyberbullying.us> adresinden 11.09.2011'de alınmıştır.)

Slonje ve Smith (2008) tarafından 12-20 yaş arası 360 öğrenciye, İsveç okullarında, sanal zorbalığın niteliğini ve kapsamını incelemek için yapılan anket uygulamasında; Sanal zorbalığın (metin mesajı, e-posta, telefon görüşmesi ve fotoğraf/video klip) dört kategoride, yaş ve cinsiyetle ilgili olarak algılanan etkisi incelenmiştir. Cinsiyet farklılıkları anlamlı bulunmuştur. Yaş olarak, yaş arttıkça zorbalık yapma ve zorbalığa maruz kalma oranlarında azalma görülmüştür. Sanal zorbalığın, resim/video klip formu son derece olumsuz algılanmıştır. Katılımcılara ilk olarak, son birkaç ay içinde okulda zorbalık (herhangi bir tür zorbalık) yaşayıp yaşamadıkları sorulduğunda, % 10 'u civarında evet demiştir. Sanal zorbalık kurbanı olma noktasında oranlar biraz artmıştır. Öğrencilerin okul içinde veya dışında, sanal zorbalığın, dört çeşidinden herhangi birinin kurbanı olmasına bakıldığında, % 11,7'si evet demiştir.

Hinduja ve Patchin (2010) tarafından A.B.D. yaklaşık 2000 civarı öğrenci ile yapılan araştırmada, zorbalığa uğrayan katılımcıların % 20'si intihar girişimi hakkında ciddi düşüncelere sahip olduklarını rapor etmiştir. Bu öğrencilerin % 19'u ise intihar girişiminde bulunduğunu bildirmiştir. Katılımcılar tarafından bildirilen soruna neden olan zorbalığın en yaygın biçimi: " Bir şekilde eğlenmek amacıyla

öğrenci isimlerini başka anlamlara çevirmek ve yaralayıcı alay " (% 27,7) oranında zorbalığın en sık bahsedilen formu olmuştur. Zorbalığın mağduriyet kısmında: "Diğer öğrenciler benim hakkımda yalan, yanlış söylentiler yaydılar ve diğerlerini benden nefret eder hale getirmeye çalıştılar” ibaresi (% 29,3) oranında tespit edilmiştir. (<http://www.cyberbullying.us> adresinden 11.09.2011’de alınmıştır.)

Kanada’ da yapılan çalışmalar göre öğrencilerin % 70’i online en az bir kez zorbalığa maruz kalmıştır. İncelenen ortaokul öğrencilerinin % 23’ü e-posta ve % 41’i ise kendilerine cep telefonları kullanılarak kısa mesaj yoluyla zorbalık yapıldığını belirtmiştir. ([http:// www. cbc.ca/ canada/ story/ 2007/ 04/ 18/ cyberbullying. html](http://www.cbc.ca/canada/story/2007/04/18/cyberbullying.html). adresinden 10.01.2012 tarihinde alıntılanmıştır.)

Rivers ve Noret (2007) son çalışmalara göre Birleşik Krallık’ta çocuk ve gençlerin %15’i kötü niyetli ya da agresif mesajlar almaktadır. Çocuklarda yeni teknolojiler üzerinden zorbalıkta bir artış olmuştur. ([http:// www. qmuc.ac.uk/ marketing/ press_releases/ Bullying.htm](http://www.qmuc.ac.uk/marketing/press_releases/Bullying.htm) adresinden 06.09.2011’de alınmıştır.)

Holden (2009) Her hafta yaklaşık 10.000 çocuk İngiliz yardım kurumu Beatbullying tarafından kurulan cybermentors.co.uk göre sanal zorbalık ile başa çıkmak için yardım istemektedir. Bu kurum çocukların üçte birinin sanal zorbalığa maruz kaldığını, kurbanların en çok 11-18 yaş aralığında olduğunu, kızların erkeklere göre zorbalığa dört kat daha fazla olasılıkla sanal zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmiştir. ([http:// www. reuters.com/ article/ technologyNews/ idUSTRE5221TV20090303](http://www.reuters.com/article/technologyNews/idUSTRE5221TV20090303). adresinden 17.10.2011’de alınmıştır.)

Avrupa Komisyonu'na göre, "Belçika ve Birleşik Krallıktaki gençlerden daha fazlası Polonyalı gençlerin yarısına yakını yani % 34’ü sanal zorbalığın hedefi olmuştur. (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/09/58>. adresinden 18.09.2011’de alınmıştır.)

İspanya'da, sanal zorbalık ile ergenlerin neredeyse % 30'unu etkiler. ([http://www. barcelonareporter. com/ index. php?/ news/ comments/ 12997](http://www.barcelonareporter.com/index.php?/news/comments/12997). adresinden 12.10.2011'de alınmıştır.)

Price ve Dalglish (2010) tarafından sanal zorbalığın çok sayıda genç insanın refah, eğitim, aile ve akran ilişkileri üzerindeki etkilerinin araştırıldığı bir çalışmada 548 genç Avustralyalıya ulaşılmıştır. Yaygınlığına bakıldığında katılımcıların çoğunluğunun sanal zorbalığa, ilköğretimden liseye geçiş döneminde maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan 548 kişiden 10-12 yaş arası olanların % 49'u, 13-14 yaş arası olanların % 52'si 15-16 yaş arası olanların % 29'u bir şekilde sanal zorbalığa maruz kalmıştır. İlginçtir ki yaşı büyük olanların çoğu 13-14 yaş dolaylarında (15-18 yaşında aralığında olanların % 72'si ve 19-25 yaşlarındakilerin % 50'si) sanal zorbalığa maruz kaldığını bildirmiştir. Ortalama olarak katılımcıların % 100'ü yaşamının bir döneminde sanal zorbalığa maruz kalmıştır. Katılımcıların % 33'ü bir şekilde sanal zorbalık yapmıştır

Price ve Dalglish (2010) çalışmalarında sanal zorbalığın en sık görüldüğü şekilleri; e-postalar (% 21), çevrimiçi sohbet odaları (% 20), sosyal ağ siteleri (% 20) ve cep telefonları (% 19) olarak tespit etmişlerdir. Diğer web siteleri (% 8) ve Twitter'da mesajlaşma (% 6) gibi diğer formları da bildirilmiştir. Ücretsiz metin ve konuşma özelliği sayesinde, katılımcıların % 12'si, aynı zamanda MSN Messenger'ı sanal zorbalık aracı olarak bildirmiştir.

Price ve Dalglish (2010) sanal zorbalık deneyimleri belirli bir yaşa göre analiz edildiğinde 13 yaşından büyükler için büyük oranda sosyal ağ siteleri üzerinden gerçekleştiği tespit etmişlerdir. 10 - 12 yaşındakiler için sanal zorbalığın için en yaygın yöntemleri chatrooms (% 48) ve e-posta (% 41) kullanılarak yapılan şekilleridir.

Price ve Dalglish (2010) tarafından yapılan çalışmada cinsiyete göre bakıldığında; sanal zorbalığa, erkeklerin % 52'sinin chatrooms (sohbet odaları), kızların % 47'nin e-postalar, % 43'nün cep telefonları, % 46'nın sosyal ağ siteleri ve

% 42'nin chatrooms (sohbet odaları) aracılığı ile maruz kaldıkları görülmüştür. Cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Price ve Dalglish (2010) örnekleminin genelinde, en yaygın sanal zorbalık formları; ad takma (% 80), kötü niyetli yorumlar (% 67) ve söylentiler yayma (% 66); en az yaygın formu ise mağdurun utanç verici ve / veya küçük düşürücü görüntülerinin (% 19) dolaşımında olmasıdır. Ad takma konusunda cinsiyetlere göre çok az fark tespit edilmiştir.

Price ve Dalglish (2010) tarafından kız ve erkeklerde, küfürlü yorumların 15-16 yaşındaki kurbanlar arasında çok daha yaygın olduğu tespit edilmiştir. Kızlar da mağdur olma; söylentiler yayma, başkalarının fikirlerini online acımasızca eleştirme ve hakaret etme anlamlı derecede yüksek seviyelerde bulunmuştur. Geleneksel zorbalık yaşayanların % 51'i sanal zorbalıkla yüz yüze gelmiştir. Ayrıca kurbanların % 27'si hem sanal hemde geleneksel yöntemlerle zorbalığa uğramıştır.

Hinduja ve Patchin (2010) tarafından yapılan ve 2.000 civarında ortaokul öğrencisini kapsayan bir araştırma, Amerika Birleşik Devletleri en büyük okul bölgelerinden birinde gerçekleştirilmiştir. Ergenlik çağındaki çocuklarda, anlamlı bir sayıda zorbalık davranışı bildirilmiştir. En sık rapor edilen zorbalık formu: 'eğlenmek amacıyla başka bir öğrencinin adının anlamı ile dalga geçme veya onunla kırıcı, yaralayıcı bir şekilde alay etmek (%27,7) şeklindedir. Öğrenciler son 30 gün içinde (%34,1) yaklaşık üçte biri geleneksel zorbalığa uğramıştır. Sanal zorbalığın da yaygın olduğu öğrencilerin (%22,8)'i sanal zorbalığa maruz kaldığını ve özellikle son ayda 'diğerlerini güldürmek için başka bir kişi hakkında online birşeyler yayınladıklarını' belirtmişlerdir. (<http://www.cyberbullying.us> adresinden 11. 09. 2011 'de alınmıştır.)

Eroğlu (2011) tarafından yapılan araştırma bulguları; sanal zorbalık ve sanal mağduriyet puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini ve erkeklerin kızlardan daha çok sanal zorbalık yaptığını ve sanal zorbalığa maruz kaldığını ortaya koymuştur.

Arıcak ve diğerleri (2008) tarafından 269 ortaokul öğrencisi ile yapılan bir çalışmada, bu öğrencilerden % 35,7'sinin zorba davranışlar gösterdikleri, % 23,8'inin hem zorba davranışlar gösterdikleri hem de kurban olarak seçildikleri yalnızca % 5,9'nun sadece zorba davranışlara maruz kaldığı; bunların % 25'nin aile ya da arkadaşlarına sanal zorba davranışlarla karşılaştıklarını anlattıkları, % 30,6'nın bu duruma engelleme ya da karşı tepkide bulunma gibi davranışlar gösterdikleri ifade edilmiştir. Yine bu öğrencilerin % 23,7 si cep telefonu ile rahatsız edildiklerini ifade etmişlerdir. İnternet kullanım sıklığı ile taciz edilme arasında da anlamlı bir korelasyon bulunmuştur.

Şahin ve diğerleri (2010) tarafından yapılan çalışmada ise en çok sergilenen sanal zorba davranışı erkeklerde ve kızlarda özel numara ile rahatsız etme davranışdır. Sanal zorba davranışları sergileme temasında göze çarpan erkeklerle kızlar arasındaki farktır. Sanal zorba davranışları erkeklerin kızlara oranla çok daha fazla sergilediği görülmektedir. En çok maruz kalınan sanal zorba davranış türü erkeklerde e-posta aracılığı ile birisinden hakaret/cinsel içerikli/tehtid içeren mesajlar alma, kızlarda ise özel numaradan rahatsız edilmedir. Bu temada da görülmektedir ki sanal zorba davranışlara maruz kalma durumu cinsiyete göre değişkenlik göstermekte, maruz kalma durumu kızlara oranla erkeklerde çok daha fazladır.

Reeckman ve Cannard (2009) tarafından yapılan başka bir çalışmada ankete katılan 91 öğrencinin; % 9'u sanal zorbalık yaşadığını; yaklaşık % 7'i okulda sanal zorbalık yaşadığını bildirmiştir. Gençlik Birimi öğrencileri, sanal zorbalık deneyimlerini (% 63) gibi yüksek bir düzeyde bildirmiş; bunlardan (% 58)'i sanal zorbalığın kurbanı olduğunu ve % 49'u hem zorba hem kurban olduğunu belirtmiştir.

Topçu ve diğerleri (2008) tarafından yapılan çalışmada; Türkiye'deki kamu ve özel okul öğrencileri arasında sanal zorbalık deyiminin doğasını incelemek amacıyla 14 ve 15 yaşları arası 183 öğrenci ile bir çalışma yapılmıştır. Sonuçlar devlet okulu öğrencilerinin özel okul öğrencilerine kıyasla daha fazla sanal zorbalık yaptıkları ve sanal zorbalığa maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Özel okul öğrencilerinden sanal yaşayanlar bunun bir şaka olduğunu düşünüp sanal zorbalığa

aldırmama şeklinde tepki göstermiştir. Devlet okulu öğrencileri sanal zorbalık yaşadıklarında öfke ve kızgınlık hissettiklerini bildirmiştir. Tüm öğrencilerin yardım alma konusunda ilk tercih ettikleri kişiler arkadaşları olmuştur.

Topçu ve diğerlerine (2008) göre devlet okulu öğrencilerinin % 69,7'nin ve özel okul öğrencilerin % 64,9'nun sanal zorbalık yaşadığı tespit edilmiştir. Devlet okulu öğrencileri için internet üzerindeki toplam aktivite düzeyi sanal kurban olma olasılığını anlamlı derecede artırmaktadır.

Wade ve Beran (2011) cinsiyet ve bulunulan sınıf düzeyi farklılıkları incelenerek sanal zorbalığın yaygınlığının araştırıldığı bir çalışmada; 6, 7, 10 ve 11 Sınıf öğrencilerin önemli bir bölümünün sanal zorbalığın içinde yer aldığı görülmüştür. Kızların sanal zorbalığın hedefi olma olasılığı erkeklerden daha fazla ve sınıf düzeyi arttıkça sanal zorbalığın azaldığı tespit edilmiştir.

Berarducci (2009) tarafından yapılan çalışmada 14 ila 18 yaş arası değişen 106 lise öğrencisinin % 72 'si, akranları arasında sanal zorbalık olduğunu belirtmiştir. %16'sı sanal zorbalık yaşadığını, sadece % 4,7'si sanal zorbalık yaptığını % 14,2'si ise hem kurban hem de zorba olduğunu belirtmiştir. Sanal kurban ve sanal zorbalık konusunda cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmamıştır. Buna ek olarak, sanal zorbalık mağduriyetinin katılımcıların hafta boyunca online harcanan zaman miktarı ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Erdur –Baker ve Kavşut (2006) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin % 64,7'nin ödev için, % 32'nin oyun oynamak için, % 60'nın ise sohbet etmek için internete bağlandıkları ifade edilmiştir. İnternete bağlanan öğrencilerin % 35'i evden, % 62'si internet cafeden bağlandıklarını belirtirken, okuldan bağlananların sayısı sadece % 1 olarak bulunmuştur.

Erdur –Baker ve Kavşut (2007) tarafından yapılan çalışmada; teknolojinin kullanım sıklığına bakıldığında % 11,8 ile SMS ve % 24 ile MSN % 38 ile forum sitelerine bağlanma ve % 49,5 ile chat odalarına bağlanma izlemektedir. Cep telefonu

yoluyla hemen her gün mesajlaşan öğrenciler katılımcıların yaklaşık % 51'ni oluşturmaktadır. Bu çalışmaya katılan lise öğrencilerinin internet temelli iletişim teknolojilerin kullanım oranının bir hayli yüksek olduğu görülmektedir. Lise öğrencilerinin yaklaşık % 80'i internete zaman harcamakta ve cep telefonu/SMS aracılığı ile iletişim kurmaktadır.

Lenhart ve Madden (2007) tarafından ABD'de yapılan bir araştırmaya göre, gençlerin % 87'si e-posta göndermek veya almak,% 68'i Anlık iletileri göndermek veya almak, % 55'i bir online sosyal ağ sitesi, % 57'si video paylaşım sitelerine katılmak ve % 18'i sohbet odalarını ziyaret amacıyla interneti kullanmaktadır. (<http://www.pewresearch.org>. adresinden 14.11.2011'de alıntılanmıştır.)

Reeckman ve Cannard (2009) tarafından yapılan araştırmada internet erişimini sık sık ev dışında gerçekleştiren bir dereceye kadar ekonomik dezavantajlı, Gençlik Birimi öğrencilerinin, % 98'i e-posta adresine , % 95'i bir cep telefonuna sahip olup; sanal teknoloje kolay erişim imkanları vardır.

Çetinkaya (2010) tarafından yapılan çalışmada; öğrencilerin yarısından fazlası bilgisayar sahibidir ve tamamına yakını internet kullanmaktadır. Öğrencilerin yarısından çoğunun kendisine ait bir e-posta hesabı bulunmaktadır. Öğrencilerin interneti kullanma amaçlarına bakıldığında ödev, oyun ve sohbet ön planda bulunmaktadır. Öğrencilerin yarısına yakını ise bu amaçların hepsi için interneti kullanmaktadır. Öğrencilerin neredeyse tamamına yakını haftada en az bir kere internet kullanmakta ve öğrencilerin internete bağlandıkları yerler öncelikle kendi evleri daha sonra internet kafeler ve bunu okullar izlemektedir. Cep telefonu kullanımları incelendiğinde ise öğrencilerin yarısına yakınının cep telefonu vardır. Bu sonuçlar iletişim teknolojilerinin kullanım oranının ilköğretim ikinci kademe öğrencileri arasında yüksek olduğunu göstermektedir.

Urton (2010) yaptığı çalışmada; sosyal medyanın, akranları ile iletişimde öğrenciler için büyük bir rol oynadığını tespit etmiştir. Amerika Pew / İnternet tarafından yapılan ankete göre gençler'in % 75'nin bir cep telefonu bulunmaktadır.

% 73'ü bir online sosyal ağ sitesi üyesi, % 37'si günlük olarak sosyal ağlar üzerinden ileti göndermektedir. Gençlerin % 80'nin bir oyun konsolu, % 51'i taşınabilir bir oyun cihazı bulunmaktadır. ([http:// www. webwisekids. org/ pdf/ Cyberbullying-Prevention-and-Response-Kit. pdf](http://www.webwisekids.org/pdf/Cyberbullying-Prevention-and-Response-Kit.pdf). adresinden 19.09.2011'de alınmıştır.)

Dickie ve ark. (2004) tarafından yapılan çalışma ile Japonya'da, çocuklar çok erken yaşta dijital araçlarla tanıştığı bildirilmiştir. İngiltere'de ise çocuk ve ergenlerin % 80'nin evinde bilgisayarı ve internet erişimi olduğunu ve on bir yaşındaki çocukların % 75'nin cep telefonu sahibi olduğu belirtilmiştir.

İngilterede NCHTM'nin (2002) yaptığı bir çalışmada ebeveynlerin ve 11 yaşından küçük çocukların öğretmenlerinin sanal zorbalık hakkında, az bilgi sahibi olduğunu bulmuştur. Ankette katılan anne babaların % 56'sı, onbir yaşından küçüklerin öğretmenlerinin % 67'si, çocukların, bu tür davranışlarla ilgisi olmadığını açıklamıştır. % 19'u bu tür olayların varlığına nadiren inanmaktadır. Ancak onbir yaşından büyük çocukların öğretmenlerinin % 50'si, öğrencilerin bu zorbalık türüne deneyimli olduğunu doğrulamaktadır. ([http:// www. nch. org. uk/ information/ index.php?i=237](http://www.nch.org.uk/information/index.php?i=237). adresinden 18.09.2011'de alınmıştır.)

Gottfried (2012) Ipsos/Reuters'in dünya çapında gerçekleştirdiği online anket verilerine göre ailelerin % 10'undan fazlası çocuklarının siber zorbalıkla karşılaştığını bildirirken, dörtte bire yakın bir bölümü de bu çeşit bir zorbalığa maruz kalan birilerini tanıdığını belirtmektedir. Ankete katılanların üçte birinden fazlası siber zorbalığın diğer taciz türlerinden bir farkı olup olmadığını sorgulamaktadır. Konuyla ilgili yapılan çevrimiçi ankete 24 ülkeden 18 binden fazla yetişkin katılırken 6 bin 500'ü ebeveynleri temsilen katılmıştır. Katılanların % 60'ı siber zorbalığın en yaygın aracının Facebook ve benzeri sosyal ağlar, % 40'ı Mobil cihazlar ve çevrimiçi sohbet odaları olduğunu belirtmiştir. ([http:// www. reuters. com/ article/ 2012/01/11 /us-cyberbullying-poll-idUSTRE80A1FX20120111](http://www.reuters.com/article/2012/01/11/us-cyberbullying-poll-idUSTRE80A1FX20120111) adresinden 12.02. 2012'de alınmıştır.)

Gottfried (2012) raporunda, siber zorbalığa karşı duyarlılığın göreceli yüksek olduğunu görülmektedir. Ankete katılanların üçte ikisi siber zorbalık kavramı konusunda bilgi sahibi olduğunu belirtirken, konuyla ilgili bir şeyler duyduğunu veya okuduğunu iletmiştir. Bu oranlara ülkeler bazında bakıldığında en yüksek % 91 Endonezya, % 89 ile Avustralya ve Polonya, % 82 A.B.D. ve en düşük % 29 ile Suudi Arabistandır. ([http:// www. reuters. com/ article/ 2012/01/11/us-cyberbullying-poll-idUSTRE80A1FX20120111](http://www.reuters.com/article/2012/01/11/us-cyberbullying-poll-idUSTRE80A1FX20120111) adresinden 12.02. 2012’de alınmıştır.)

Gottfried (2012) Hindistan’da ailelerin % 32’si çocuklarının bir siber zorbalıkla karşılaştığını bildirirken, bu oran Brezilya’da % 20, Kanada’da ve Suudi Arabistan’da % 18, ABD’de % 15, Fransa ve İspanya’dan katılan aileler ise, kendi çocukları veya etraflarındaki kişilerin siber zorbalıkla en az karşılaştığını belirtmektedir. ([http:// www. reuters. com/ article/ 2012/01/11/us-cyberbullying-poll-idUSTRE80A1FX20120111](http://www.reuters.com/article/2012/01/11/us-cyberbullying-poll-idUSTRE80A1FX20120111) adresinden 12.02. 2012’de alınmıştır.)

Gottfried (2012) Türkiye’ye bakıldığında yetişkin duyarlılığı % 50 civarındadır. Katılımcılarının % 22’si çocuklarının bir siber zorbalıkla karşılaştığını bildirmektedir. Türk katılımcıların % 80’i Facebook gibi sosyal ağlarda rahatsız edici tavırlarla karşılaşıldığı bilgisini verirken, Türkiye özelinde bu oranın Çevrimiçi sohbet odalarında % 55, çevrimiçi anlık mesaj sisteminde % 46 ve diğer web sitelerinde % 45, e-postada % 41, mobil telefon veya diğer mobil cihazlarda % 39, olduğu görülmektedir. ([http:// www. reuters. com/ article/ 2012/01/11/ us-cyberbullying -poll- idUSTRE80A1FX20120111](http://www.reuters.com/article/2012/01/11/us-cyberbullying-poll-idUSTRE80A1FX20120111) adresinden 12. 02. 2012’de alınmıştır.)

Çetinkaya (2010) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma sıklığı cinsiyet açısından incelendiğinde; Cep telefonu, İnternet, Forum siteleri ve Chat/Sohbet odaları aracılığı ile yapılan sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma sıklığı cinsiyet açısından karşılaştırıldığında, bu

davranışlar erkeklerin kızlardan anlamlı oranda daha fazla maruz kaldıkları ortaya çıkmıştır.

Çetinkaya (2010) tarafından yapılan çalışma ile Cep telefonu, İnternet, Forum siteleri ve Chat/Sohbet odaları aracılığı ile yapılan sanal zorbalık davranışlarını uygulama sıklığı cinsiyet açısından karşılaştırıldığında; bu davranışları erkeklerin kızlardan anlamlı oranda daha fazla uyguladıkları ortaya çıkmıştır.

Genç (2007) tarafından yapılan araştırmada zorba davranışların uygulanması ve maruz kalınması bakımından cinsiyet önemli bir faktördür. Bütün zorbalık türlerini erkek öğrenciler kız öğrencilerden daha çok uygulamaktadır. “Sanal Zorbalık ve Cinsel Zorbalık” davranışlarına uğrayan öğrenci oranı yüzde 15,2’dir. “Sanal Zorbalık ve Cinsel Zorbalık” davranışlarını uygulayan öğrencilerin oranı yüzde 8,6’dır “Sanal Zorbalık ve Cinsel Zorbalık” davranışlarına tanık olan öğrencilerin oranı yüzde 39,0’dır. Zorba öğrenciler için “yaş”, önemli bir faktördür. “Sanal ve Cinsel Zorbalık” türünü ise, en az uygulayan grup, 14–15 yaş grubudur. Sozel Zorbalık, Sanal ve Cinsel Zorbalık ve Ağır Fiziksel Zorbalık” türlerine en fazla ileri yaş grubu olan 17–18 yaş grubu maruz kalmaktadır.

Smith ve diğerleri (2008) 11 ve 16 yaşları arasındaki öğrencilerle yaptıkları birbiri ile bağlantılı iki adet çalışmada: birinci çalışmada hedef gruba ek olarak 14 okuldan 92 öğrenci seçilmiş; ikinci çalışma ise, ilk araştırmanın bulgularının genellenebilir olup olmadığını değerlendirmek için ve sanal zorbalığın genel internet kullanımı ile olan ilişkisini irdelemek için 5 okuldan 553 öğrenci ile yapılmıştır. Her iki çalışmada sanal zorbalığın geleneksel zorbalığa göre daha az fakat göz ardı edilemez olduğu bulgusuna ulaşmıştır ve okul dışında okul içine oranla daha çok rapor edilmiştir.

Topçu (2008) tarafından cinsiyete ilişkin yapılan araştırma sonuçları; katılımcıların % 55,2’sinin geleneksel zorbalık yaptığını, % 47,6’sının ise sanal zorbalık yaptığını göstermektedir. Erkek katılımcıların hem geleneksel zorbalık

deneyiminde hem de sanal zorbalık deneyiminde kız katılımcılardan daha yüksek puanlar aldığı ortaya çıkmaktadır.

Dilmaç (2009) tarafından 666 lisans öğrencisi ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin % 22,5'i en az bir kere sanal zorbalık yaptıklarını belirtirken % 55,3'u ise hayatlarında en az bir kere sanal zorbalığa maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Erkekler kızlara oranla daha çok sanal zorbalık olayına değinmiştir.

Calvete ve diğerleri (2010) 12 ve 17 yaşları arasındaki 1431 ergenle yapılan bir çalışmada; ergenlerin % 44,1, en az bir kez sanal zorbalığa uğradığını belirtmiştir. Erkekler kızlara göre daha büyük ölçüde sanal zorbalık yapmıştır. Son olarak, sanal zorbalık; proaktif saldırganlık, şiddet gerekçesi, şiddete maruz kalma ve daha az algılanan sosyal destek ve arkadaşlık ile anlamlı derecede ilişkili bulunmuştur.

Dilmaç ve Aydoğan (2010) tarafından ilkokullarda anne baba tutumları ve sanal zorbalık arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla yapılan çalışmada sanal zorbalığın en önemli belirleyicisinin, otoriter anababa tutumu olduğu tespit edilmiştir. 346 öğrenci ile yapılan bu çalışmada öğrencilerin (% 25,7)'si birden fazla kez sanal zorbalık yaptıklarını (% 42,4)'ü en az bir kez sanal zorbalığa uğradıklarını yine öğrencilerin (%44,4)'ü kendilerini internet ve cep telefonunda başkası olarak tanıttıklarını belirtmişlerdir.

Aydoğan ve diğerleri (2009) tarafından ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sosyal destek düzeylerinin cinsiyet, sınıf ve sosyoekonomik düzey değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını saptamak ve öğrencilerin siber zorbalık davranışlarını değerlendirmek amacıyla 285 öğrenci ile çalışmıştır. Öğrencilerin % 22,5'i bir ve daha fazla siber zorbalık yaptığını, % 32,6'sı bir ve daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığını belirtmiştir.

Burnukara (2009) tarafından 12-18 yaş arası 868 ergenle yapılan bir araştırmada; ergenlerin % 31,8'inin fiziksel ortamda, % 21,7'sinin de sanal ortamda, akran zorbalığına herhangi bir şekilde dâhil oldukları, erkeklerin fiziksel ve sanal

ortamda zorbalık davranışlarını kızlara göre daha fazla sergiledikleri, hem geleneksel hem de sanal zorbalığa maruz kalma açısından kızlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Ortaokula devam eden ergenlerin hem fiziksel hem de sanal ortamda zorbalığa maruz kalma açısından daha fazla risk altında oldukları, sanal zorbalık göstermenin sınıf düzeyine göre değişme göstermediği görülürken, geleneksel zorbalığın sınıf düzeyine bağlı olarak azaldığı ancak 10. sınıfta arttığı bulunmuştur.

Burnukara (2010) tarafından yapılan çalışmada ergenlerin internet kullanma sıklıkları ile sanal zorbalığa herhangi bir şekilde dâhil olmaları arasında ve annenin çalışma durumu ile sanal ortamda zorbalığa maruz kalma arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Fiziksel ve sanal ortamda meydana gelen bu iki tür zorbalık arasında % 29 oranında bir örtüşme olduğu, fiziksel ortamda sosyal ilişkilere zarar vermeye yönelik davranışların sanal ortamda zorbalığa dahil olma ile güçlü bir ilişki sergilediği görülmüştür.

Topçu (2008) tarafından yapılan araştırmada, empati düzeyleri yüksek olan kızlar daha az geleneksel ve sanal zorbalık yaptıklarını rapor etmişlerdir. Empati düzeyi düşük olan erkekler ise daha sık geleneksel ve sanal zorbalık yaptıklarını rapor etmişlerdir.

Arıca (2009) tarafından sanal zorbalık ve psikiyatrik belirtiler arasındaki ilişkiyi incelemek; psikiyatrik belirtilerin sanal zorbalığı yordayıp yordamadığı, yorduyorsa hangi değişkenlerin anlamlı düzeyde yordama gücüne sahip olduğunun belirlenmesinin amaçlandığı çalışmada, 695 kişilik bir üniversite öğrencisi grubuna anketler uygulanmıştır. Daha önceki pek çok araştırmada görüldüğü gibi bu çalışmada da ortaya çıkan sonuç, sanal kurbanların sayısının sanal zorbalara göre daha fazla olduğudur. Erkeklerin kadınlara göre daha fazla sanal zorbalık eylemlerinde bulunmuş olması da diğer ülkelerde elde edilen bulgularla uyum göstermektedir. Bu araştırmadan ortaya çıkan en önemli sonuç, düşmanca duygular ve psikotik belirtilerin sanal zorbalığı yordayan iki temel değişken olmasıdır.

Eroğlu (2011) tarafından yapılan araştırmada öz-değerin fiziksel görünüm alanında yapılandırılmasıyla riskli internet davranışlarının pozitif yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Stefanone ve diğerleri (2010) öz-değerin yapılandırıldığı alanlar ile bireylerin sosyal paylaşım sitelerindeki davranışları arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında sosyal paylaşım sitelerinde riskli internet davranışları göstermeye en eğilimli grubun özdeğerini fiziksel görünüm alanında yapılandıran bireyler olduğunu bulmuştur. ([http:// www. liebertonline. com/ Doi/ Full/ 10.1089/ Cyber.2010.0049](http://www.liebertonline.com/Doi/Full/10.1089/Cyber.2010.0049) adresinden 14.09.2011’de alınmıştır.)

Arıcak (2009) tarafından yapılan çalışmada göze çarpan en önemli bulgulardan ilki, sanal zorba-kurban olmayan, saf-sanal kurban, saf-sanal zorba ve sanal zorba-kurbanlar arasında psikiyatrik belirtiler açısından anlamlı bir farklılığa rastlanmış olmasıdır. Herhangi bir zorbalık yapmamış ve zorbalığa maruz kalmamış kişiler, saf-kurbanlardan ve zorba-kurbanlardan anlamlı düzeyde daha düşük psikiyatrik belirti göstermişlerdir. Diğer önemli bulgu ise düşmanca duygular ve psikotik belirtiler sanal zorbalığı anlamlı olarak yordayan iki temel değişkendir. Aynı zamanda kişiler arası duyarlılık ve psikotik belirtiler sanal zorbalığa uğrama yani sanal zorba olma olasılığını da anlamlı düzeyde açıklamaktadır. Bu bulgulara ek olarak daha önceden sanal zorbalık yapmış olmak gelecekte de bu tür eylemlerde bulunma olasılığını artırmaktadır.

Eek (2009) tarafından yakın zamanda yayınlanan bir UNICEF raporu; Malezya’da da sanal zorbalık konusunun ele alınması ve konu hakkında artan bir farkındalığın gerekli olduğunu kaydetti. "Malezya Medya raporları sanal zorbalığın burada çocuklar ve gençler arasında yaygın olduğunu göstermektedir. Ancak çok az insan bunun ciddi bir sorun olduğunu farkındadır ve oranlar varolanın çok altında rapor edilmiş olabilir. (http://www.unicef.org/infobycountry/malaysia_51549.html. adresinden 24.08.2011’de alınmıştır.)

Szoka ve Thierer (2009) İnternet Ruh Sağlığı Sorunları konusunda yaptıkları bir çalışmada ruh sağlığı uzmanlarının yüzde altmışı sorunlu bir internet deneyimi ile önceki beş yıl içinde en az bir hasta tedavi ettiklerini rapor etmişlerdir. Bu müşterilerinin % 54'ü ise 18 yaş ve altındaki gençlerden oluşmaktadır.

Privitera ve Campbell'e (2009) göre çocuklar ve gençlerde sanal zorbalık konusu ele alınmaya başlandı derken; daha az ilgi ve araştırma işyerinde, sanal zorbalık üzerine odaklanmıştır. Keşif niteliğindeki çalışmada iş yerinde erkekler arasında yüz-yüze zorbalık ve sanal zorbalık yöntemlerinin yaygınlığı araştırılmıştır. Anket, 'Avustralya İmalat İşçileri Birliği (AMWU)' tarafından üyeleri arasında rastgele seçilmiş katılan 103 kişiye uygulanmıştır. Ankete katılanların % 34'ü yüz-yüze zorbalık yaşadığını ve % 10,7'sinin sanal zorbalığa maruz kaldığını belirtmektedir. Sanal zorbalık mağdurların tümünün aynı zamanda yüz-yüze zorbalık ile ilgili bir tecrübesi olduğu tespit edilmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni ve örnekleme, veri toplama araçları, araştırmada verilerin toplanması ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntem ve teknikler üzerinde durulmuştur.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, ilköğretim 5.sınıf öğrencilerinin sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışlarını uygulama yaygınlıklarını ve bu yaygınlığın cinsiyete göre değişimini incelemeye dayalı olarak oluşturulmuş survey (betimleyici) modelinde bir çalışmadır. Bu model ile sanal zorbalığın K.K.T.C.’deki 5. Sınıf öğrencileri arasındaki mevcut durumu analiz edilip alan yazındaki bir eksikliğin giderilmesi amaçlanmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini, K.K.T.C. ilçelerindeki tüm resmi ilköğretim okullarında öğrenim gören 5.sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise 2011-2012 eğitim öğretim yılında K.K.T.C. M.E.B’na bağlı resmi ilköğretim okullarının 5.sınıf öğrencilerinden rastgele (random) örnekleme yolu ile seçilen 217 kız ve 207 erkek toplam 424 öğrenciden oluşmuştur.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veriler öğrencilere uygulanan “Kişisel Bilgiler Formu” ve “Sanal Zorbalık Davranışlarını Uygulama ve Maruz Kalma Anketi” ile elde edilmiştir.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. İki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sınıf, yaş, cinsiyet, yaşanılan yer, anne/baba mesleği, anne/baba eğitim düzeyi ve gelir düzeyi gibi demografik özellikler, ikinci bölümde ise internet ve cep telefonu kullanımını sorgulayan sorular sorulmuştur (EK-1).

3.3.2. Anket

Topcu ve Erdur-Baker'e (2010) göre internetin kullanılmasıyla yapılan sanal zorbalık davranışlarının ölçülmesi çoğu zaman mümkün olamamaktadır, çünkü internetteki uygulamalar çok hızlı değişim göstermektedir. Bu hızlı gelişmeler iki sorun doğurmaktadır. Birincisi, uygulamalar ortaya çıktığı hızda ortadan kaybolmaktadır. Bu yüzden, katılımcıların yaşı önemli hale gelmektedir, birkaç yıl önce popüler olan bir uygulamayı bilmiyor olabilirler. Mesela, 10 yıl önce konuşma odaları oldukça yaygındı ve bazı insanlar hala sosyalleşmek için bu yolu kullanmaktadır. Fakat 15 yaşındaki bir ergen konuşma odaları hakkında hiçbir şey bilmiyor olabilir. Facebook, Twitter gibi siteler bulunmuyordu ve popüler değildi. Bundan dolayı her bir uygulamayı eklemek pratik değildir. İkinci zorluk ise bu sitelerde veya uygulamalarda gerçek isimler kullanmak, kullanıcılar formları doldururken problem teşkil edebilir. Katılımcının yaşını veya uygulamanın popülerliğini hesaba katmaksızın, bazen insanlar uygulama hakkında bilgi sahibi olamayabiliyorlar. Bu zorluklar, ölçeğin geçerliliği hakkında sorunlar yaratabilir. Özetlemek gerekirse, uygulama ismini kullanmaktansa, 'İnternet ortamındaki iletişim araçları' veya 'bilgi ve iletişim teknolojileri' gibi genel bir tanımlama kullanılması daha uygun olacaktır.

Akbulut ve diğerlerinin (2010) 200 kişi ile yaptıkları sanal kurban ölçeği geliştirme çalışmasında; katılımcılar, sanal zorbalık olarak, özellikle kendilerine ya da arkadaşlarına yönelik istenmeyen davranışları dikkate almak eğilimi göstermişlerdir. Örneğin katılımcılar sanal zorbalık sayılan spamların müstahcen mesajlarını ve içeriğini göz önünde bulundurmamışlardır. Ancak bu e-postalar veya

anlık mesajlaşma yoluyla kendilerine gönderildiğinde sanal zorbalık olarak kabul etmişlerdir. Muhtemelen istenmeyen içeriğin yaygınlığı veya ortaklığı sanal kurban olma algısını bozmuştur. İnternet kullanıcıları artık ciddi haber sayfalarında bile müstehcen sahneler görebilmektedir. Böylece sanal zorbalık algısını bozmuştur. Her yerde müstehcen içerik ile karşı karşıya olmak sanal kurbanlarda öğrenilmiş çaresizlik ya da duyarsızlığa neden olabilmektedir. Araştırmada, araştırmacı tarafından alan yazınına dayalı olarak, uzmanlar tarafından geliştirilmiş alanda kullanılan geçerlilik ve güvenirlik çalışmaları yapılmış ölçek ve anketlerden uyarlanmış olan Sanal Zorbalık Davranışları ve Maruz Kalma Anketi kullanılmıştır. (EK-2)

İlk aşamada 27 maddelik bir anket hazırlanmıştır. 73 kişilik bir gruba ön çalışma olarak uygulanmış; yapılan geçerlilik ve güvenirlik çalışmaları sonucunda bazı maddeler çocukların yaş ve gelişim seviyesine uygun olmayacağı gerekçesi ile anketten çıkarılmıştır.

Anket kullanılmadan önce geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmış. Güvenirlik için Cronbach Alpha değerleri sanal kurban olma (Bana da yapıldı) kısmı için .89 ile sanal zorba olma (Ben de yaptım) kısmı için .88 olarak elde edilmiştir.

Geçerlik için faktör analizi yapılmıştır. Araştırmada kullanılan 24 maddelik Sanal Zorbalık ve Maruz kalma Anketinin sanal kurban olma, bana da yapıldı kısmına uygulanan varimax rotasyonu sonucunda toplam değişimin % 49'nu açıklayan ve özdeğerleri 1'in üzerinde olan beş faktör elde edilmiştir. Ancak elde edilen beş faktöre yüklenen maddelerin anlamlı gruplar oluşturmadığı görülmüştür. Bu sonucun daha önceki çalışmalarda elde edilen bulgularla tutarlı olduğu görülmektedir (Burnukara, 2009; Erdur-Baker ve Kavsut, 2007, Topçu, 2008).

Anketin sanal zorba olma, ben de yaptım kısmına uygulanan varimax rotasyonu sonucunda özdeğerleri 1'in üzerinde olan altı faktör elde edilmiştir. Bu altı faktör toplam değişimin % 53'nü açıklamaktadır. Ancak bu altı faktöre yüklenen

maddelerin anlamlı bir faktör örüntüsü oluşturmadığı gözlenmiştir. Bu sonucun daha önceki çalışmalarda elde edilen bulgularla tutarlı olduğu görülmektedir (Burnukara, 2009; Erdur-Baker ve Kavsut, 2007, Topçu, 2008) Anket son şekli verilerek örneklem grubuna uygulanmıştır

3.4. Verilerin Toplanması

2011-2012 eğitim öğretim yılında K.K.T.C. ilçelerindeki ilkokullarda 5. sınıfa devam eden ve örneklem kapsamına alınan öğrencilere veri toplama araçları araştırmacının kendisi tarafından uygulanmıştır.

Veri toplama araçlarının uygulanması ders saatlerinde gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler kendilerine verilen veri toplama araçlarını yanıtlamaya başlamadan önce araştırmacı tarafından araştırmanın amaçları ve anketlerin yanıtlanması konusunda bilgilendirilmiştir. Veri toplama araçları öğrencilere tek oturumda (40 dakika) araştırmacı tarafından uygulanmıştır.

Öğrencilerin veri toplama araçlarını içten ve doğru bir şekilde yanıtlamalarını sağlamak amacıyla veri toplama araçlarının üzerlerine isimlerini yazmak zorunda olmadıkları, kendilerinden toplanan bilgilerin sadece araştırmacı tarafından okunacağı, okul idaresi, öğretmenleri ya da aileleri tarafından görülmesinin mümkün olmayacağı belirtilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmanın istatistiksel analizinde, ilköğretim 5.sınıf öğrencileri arasında görülen sanal zorbalık davranışlarını uygulama ve maruz kalma yaygınlığının ve öğrencilerin sanal zorbalık davranışlarına maruz kaldıklarında başvurdukları çözüm yollarının betimlenmesinde yüzde ve frekans dağılımı, öğrenciler arasında görülen sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve uygulama yaygınlığının cinsiyet, yaş, yaşanan yer ve bazı sosyodemografik değişkenler açısından anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını belirlemek amacıyla T-Testi ve Anova Testi yapılmıştır.

Bulguların anlamlı olup olmadığının yorumlanmasında $p<0.05$ anlamlılık düzeyi ölçüt alınmıştır. Toplanan verilerin çözümünde SPSS-WINDOWS 17 paket programı kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde ilköğretim 5. Sınıf öğrencileri arasında sanal zorbalık davranışların yaygınlığına ilişkin araştırmadan elde edilen bulgulara tablolar halinde yer verilmiştir

4.1. İnternet Ve Cep Telefonu Kullanım Bilgilerine İlişkin Bulgular

Tablo-1 Bilgisayarınız Var mı? Sorusuna İlişkin Veriler

	N	%
EVET	380	89,6
HAYIR	42	9,9
Total	422	99,5
Missing System	2	,5
Toplam	424	100

TABLO-1 Bilgisayarınız var mı? sorusuna ilişkin verilere bakıldığında 5. Sınıf öğrencilerin % 89,6'sının bir bilgisayar sahibi olduğu görülmektedir.

Tablo-2 Bilgisayarınız Ne Kadar Süredir Var? Sorusuna İlişkin Veriler

	N	%
1 YILDAN AZ	55	13,0
1-2 YIL	93	21,9
2 YILDAN FAZLA	234	55,2
Total	382	90,1
Missing System	42	9,9
Toplam	424	100,0

TABLO-2 Bilgisayarınız ne kadar süredir var? sorusuna ilişkin verilere bakıldığında 5. Sınıf öğrencilerin % 55,2'nin iki yıldan fazla ve % 21,9'nun bir iki yıldır bilgisayar sahibi olduğu görülmektedir.

Tablo-3 İnternet Kullanıyor Musunuz? Sorusuna İlişkin Veriler

	N	%
EVET	393	92,7
HAYIR	25	5,9
Total	418	98,6
Missing System	6	1,4
Toplam	424	100,0

TABLO-3 İnternet kullanıyor musunuz? sorusuna ilişkin verilere bakıldığında 5. Sınıf öğrencilerinden % 92,7'nin interneti yaygın bir şekilde kullandığı görülmektedir.

Tablo-4 Kendinize Ait Bir E-Mail Adresiniz Var Mı? Sorusuna İlişkin Veriler

	N	%
EVET	307	72,4
HAYIR	107	25,2
Total	414	97,6
Missing System	10	2,4
Toplam	424	100

TABLO-4 Kendinize ait bir e-mail adresiniz var mı? sorusuna ilişkin verilere bakıldığında 5. Sınıf öğrencilerinin % 72,4'nün bir e-mail adresine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tablo- 5 İnterneti En Çok Hangi Amaçlar İçin Kullanıyorsunuz? Sorusuna İlişkin Veriler

	N	%
ÖDEV	80	18,9
FİLM İZLEME	4	,9
OYUN	36	8,5
MÜZİK	4	,9
SOHBET	18	4,2
HEPSİ	135	31,8
ODEV VE OYUN	27	6,4
ÖDEV , OYUN VE SOHBET	19	4,5
ÖDEV, FİLM VE OYUN	10	2,4
OYUN, MÜZİK VE SOHBET	8	1,9
ÖDEV, OYUN VE MÜZİK	16	3,8
ÖDEV,MÜZİK VE SOHBET	12	2,8
OYUN VE SOHBET	3	,7
ÖDEV,FİLM, OYUN VE MÜZİK	13	3,1
FİLM VE OYUN	3	,7
ÖDEV VE MÜZİK	8	1,9
ÖDEV, OYUN, MÜZİK VE SOHBET	20	4,7
Total	416	98,1
Missing System	8	1,9
Toplam	424	100,0

TABLO- 5 İnterneti en çok hangi amaçlar için kullanıyorsunuz? sorusuna ilişkin verilere bakıldığında 5. Sınıf öğrencilerinin; % 31,8'si ödev, film, oyun, müzik, sohbet gibi belirtilen tüm amaçlar için % 18,9'u sadece ödev için, % 8,5'i sadece oyun için interneti kullanırken, geriye kalan büyük bir kısmın ise birden fazla amaçla interneti kullandığı görülmektedir.

Tablo-6 İnterneti Ne Kadar Sıklıkla Kullanıyorsunuz? Sorusuna İlişkin Veriler

	N	%
HAFTA 1-2 GÜN	179	42,2
HAFTADA 3-4 GÜN	87	20,5
HERGÜN	144	34,0
Total	410	96,7
Missing System	14	3,3
Toplam	424	100,0

TABLO-6 İnterneti ne kadar sıklıkla kullanıyorsunuz? sorusuna ilişkin verilere bakıldığında 5. Sınıf öğrencilerinin % 42,2'nin haftada bir iki gün, % 34'nün her gün % 20,5'nin haftada üç dört gün interneti kullandığı görülmektedir.

Tablo-7 Günlük İnternet Kullanım Süreniz? Sorusuna İlişkin Veriler

	N	%
1 SAATTEN AZ	136	32,1
1-2 SAAT	189	44,6
3-4 SAAT	32	7,5
4 SAATTEN FAZLA	54	12,7
Total	411	96,9
Missing System	13	3,1
Toplam	424	100,0

TABLO-7 Günlük internet kullanım süreniz? sorusuna ilişkin verilere bakıldığında 5. Sınıf öğrencilerinin % 44,6'nın günde bir iki saat, % 32,1'nin günde bir saatten az, % 12,7'nin günde 4 saatten fazla ve % 7,5'nin günde üç dört saat interneti kullandığı görülmektedir.

Tablo-8 İnternete Nerelerden Bağlanıyorsunuz? Sorusuna İlişkin Veriler

	N	%
EV	318	75,0
OKUL	1	,2
İNTERNET CAFE	47	11,1
DİĞER	12	2,8
EV,OKUL VE İNTERNET CAFE	2	,5
EV VE İNTERNET CAFE	35	8,3
Total	415	97,9
Missing System	9	2,1
Toplam	424	100,0

TABLO-8 İnternete nerelerden bağlanıyorsunuz? sorusuna ilişkin verilere bakıldığında 5. Sınıf öğrencilerinin % 75’ nin evden, % 11,1’nin internet cafelerden, % 8,3’nün hem ev hem de internet cafelerden internete bağlandığı görülmektedir.

Tablo-9 Cep Telefonunuz Var Mı? Sorusuna İlişkin Veriler

	N	%
EVET	341	80,4
HAYIR	80	18,9
Total	421	99,3
Missing System	3	,7
Toplam	424	100,0

TABLO-9 Cep telefonunuz var mı? sorusuna ilişkin verilere bakıldığında 5. Sınıf öğrencilerinin % 80,4’nün cep telefonu sahibi olduğu görülmektedir.

Tablo-10 Cep Telefonunuz Ne Kadar Süredir Var? Sorusuna İlişkin Veriler

	N	%
1 YILDAN AZ	141	33,3
1-2 YIL	99	23,3
2 YILDAN FAZLA	99	23,3
Total	339	80,0
Missing System	85	20,0
Toplam	424	100,0

TABLO-10 Cep telefonunuz ne kadar süredir var? sorusuna ilişkin verilere bakıldığında 5. Sınıf öğrencilerinin % 33,3'nün bir yıldan az, % 23,3'nün bir iki yıldır ve yine % 23,3'nün iki yıldan fazladır cep telefonu sahibi olduğu tespit edilmiştir.

Tablo-11 Günde Kaç Mesaj Alıyorsunuz? Sorusuna İlişkin Veriler

	N	%
1 SMS	22	5,2
2 SMS	42	9,9
3 SMS	43	10,1
4 SMS	21	5,0
5 SMS	41	9,7
6 SMS	13	3,1
7 SMS	2	,5
8 SMS	2	,5
9 SMS	3	,7
10 SMS	28	6,6
11 VE ÜSTÜ SMS	65	15,3
0 SMS	50	11,8
Total	332	78,3
Missing System	92	21,7
Total	424	100,0

TABLO-11 Günde kaç mesaj alıyorsunuz? sorusuna ilişkin verilere bakıldığında 5. Sınıf öğrencilerinin % 15,3'nün günde onbirden fazla mesaj aldığı, % 11,8'nin hiç mesaj almadığı, % 10,1'nin üç , % 9,9'nun iki, % 9,7'nin beş civarında mesaj aldığı görülmektedir.

Tablo-12 Günde Kaç Mesaj Gönderiyorsunuz? Sorusuna İlişkin Veriler

	N	%
1 SMS	35	8,3
2 SMS	24	5,7
3 SMS	27	6,4
4 SMS	17	4,0
5 SMS	21	5,0
6 SMS	4	,9
7 SMS	5	1,2
9 SMS	4	,9
10 SMS	17	4,0
11 SMS VE ÜSTÜ	52	12,3
0 SMS	123	29,0
Total	329	77,6
Missing System	95	22,4
Total	424	100,0

TABLO-12 Günde kaç mesaj gönderiyorsunuz? sorusuna ilişkin verilere bakıldığında 5. Sınıf öğrencilerinin % 29'u hiç mesaj göndermediklerini, % 12,3'ü günde onbirden fazla , % 8,3'ü bir mesaj, % 6,4'ü üç mesaj, % 5,7'si iki mesaj gönderdiklerini % 5'i beş mesaj gönderdiklerini belirtmişlerdir.

Tablo-13 Cep Telefonunu Ne Kadar Sıklıkla Kullanıyorsunuz? Sorusuna İlişkin Veriler

	N	%
GÜNDE 1-2 KEZ	148	34,9
GÜNDE 3-4 KEZ	72	17,0
GÜNDE 4'TEN FAZLA	119	28,1
Total	339	80,0
Missing System	85	20,0
Total	424	100,0

TABLO-13 Cep telefonunu ne kadar sıklıkla kullanıyorsunuz? sorusuna ilişkin verilere bakıldığında 5. Sınıf öğrencilerinin % 34,9'u günde bir iki kez, % 28,1'i günde dörtten fazla % 17'si günde üç dört kez cep telefonunu kullandıklarını belirtmişlerdir.

Tablo-14 Cep Telefonunuzu En Çok Hangi Amaçlar İçin Kullanıyorsunuz?
Sorusuna İlişkin Veriler

	N	%
HABERLEŞME	122	28,8
BİLGİ ALIŞVERİŞİ (SMS)	3	,7
MÜZİK	16	3,8
OYUN	8	1,9
İNTERNET	9	2,1
HEPSİ	58	13,7
HABERLEŞME, MÜZİK	26	6,1
HABERLEŞME VE OYUN	6	1,4
HABERLEŞME, MÜZİK VE OYUN	44	10,4
HABERLEŞME, MÜZİK, OYUN VE İNTERNET	25	5,9
SMS, MÜZİK, OYUN	1	,2
SMS VE MÜZİK	1	,2
MÜZİK VE OYUN	7	1,7
OYUN VE İNTERNET	1	,2
HABERLEŞME, MÜZİK VE İNTERNET	12	2,8
Total	339	80,0
Missing System	85	20,0
Total	424	100,0

TABLO-14 Cep telefonunuzu en çok hangi amaçlar için kullanıyorsunuz? sorusuna ilişkin verilere bakıldığında 5. Sınıf öğrencilerinin % 28,8'nin haberleşme, % 13,7'nin haberleşme, sms, müzik, oyun ve internet gibi ankette belirtilen tüm amaçlar için % 10,4'nün haberleşme, müzik ve oyun amacıyla daha çok cep telefonu kullandıkları görülmektedir.

4.2. Sanal Zorbalık Yapma ve Maruz Kalmaya İlişkin Bulgular

Tablo-15 Sanal zorbalık yapma ve maruz kalma anket maddelerinin işaretlenme yüzdeliği

Maddeler	Ben de yaptım		Bana da yapıldı	
	EVET	HAYIR	EVET	HAYIR
	%	%	%	%
1 Başkalarının telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme.	14,9	85,1	35,4	64,6
2 Cep telefonunda kendini başka biri olarak tanıtmak.	17,2	82,8	29,5	70,5
3 SMS aracılığıyla utandırıcı, kırıcı mesajlar gönderme.	8,5	91,5	20,0	80,0
4 Cep telefonu ile izinsiz görüntü çekme.	18,4	81,6	24,1	75,9
5 Cep telefonu ile gizlice çekilen görüntüleri başkalarına gösterme.	9,7	90,3	19,8	80,2
6 İzin almadan başkasının bilgisayardaki bilgileri (dosya, fotoğraf, messenger konuşma kayıtları vb.) alma.	8,7	91,3	20,0	80,0
7 İnternette kendini başka biri olarak tanıtmak.	17,5	82,5	29,5	70,8
8 İzin almadan başkasının İnternet takma adını (nick'i) kullanmak	13,0	87,0	17,2	82,8
9 E-mail aracılığıyla utandırıcı, kırıcı mesajlar gönderme.	9,7	90,3	22,2	77,8
10 E-mail hesaplarının şifrelerini ele geçirerek erişimi engelleme.	14,2	85,8	25,5	74,5
11 E-mail hesaplarının şifrelerini ele geçirerek mesajlara ulaşma.	11,3	88,7	17,9	82,1
12 Virüslü E-mail yollama	9,0	91,0	19,6	80,4
13 Chat (Sohbet) odasında tehdit etme.	10,4	89,6	18,9	81,1

14 Chat (Sohbet) odasında hakaret etme.	12,0	88,0	20,8	79,2
15 Nedensiz yere MSN'e girişi engelleme.	10,8	89,2	29,5	70,5
16 MSN'de paylaşılan bilgileri izin almadan başkalarına yayma.	11,8	88,2	20,5	79,5
17 Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara SMS, e-mail veya video yollama	12,3	87,7	15,6	84,4
18 Web -kamarası ile kişisel görüşmeleri farketmeden başkalarına izletme.	11,3	88,7	19,3	80,7
19 Facebook, Twitter gibi arkadaşlık sitelerinde birini kötüleyici/utandırıcı web sayfası veya gruplar oluşturma.	9,9	90,1	14,6	85,4
20 Oyun sitesinde birisini tehdit etme.	13,7	86,3	18,4	81,6
21 Oyun sitesinde birisine hakaret etme.	15,1	84,9	16,3	83,7
22 Bir forum sitesinde yazılan yorumlarla, bilgilerle alay etme.	13,9	86,1	19,1	80,9
23 Bir forum sitesinden grup halinde ya da bireysel olarak birini dışlama, küçük düşürme.	10,1	89,9	19,8	80,2
24 Forum yetkilisi (admin/moderatör) tarafından nedensiz yere üyeliğin iptal edilmesi	9,2	90,8	21,2	78,8

Tablo-15'te 5. sınıf öğrencileri arasında Sanal zorbalık yapma ve maruz kalma anket maddelerinin işaretlenme yüzdeliklerine bakıldığında; sanal zorbalığa maruz kalma noktasında işaretlenen maddeler: % 35,4 Başkalarının telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme ve % 14,6 Facebook, Twitter gibi arkadaşlık sitelerinde birini kötüleyici/utandırıcı web sayfası veya gruplar oluşturma arasında değişmektedir. Sanal zorbalığa maruz kalmaya ilişkin en çok işaretlenen maddelere bakıldığında 5.sınıf öğrencilerinin % 29,5'nin Cep telefonunda kendini başka biri olarak tanıtmaya, % 29,5'nin Nedensiz yere MSN'e girişi engelleme, % 29,5'nin İnternette kendini

başka biri olarak tanıtmama, % 25,5'nin E-mail hesaplarının şifrelerini ele geçirerek erişimi engelleme, % 24,1'nin Cep telefonu ile izinsiz görüntü çekme davranışlarına maruz kaldıkları görülmektedir.

5.sınıf öğrencilerinin, sanal zorbalık davranışları yapmaları noktasında işaretlenen maddeler: % 18,4 Cep telefonu ile izinsiz görüntü çekme ve % 8,5 SMS aracılığıyla utandırıcı, kırıcı mesajlar gönderme arasında değişmektedir. Sanal zorbalık davranışlarını içeren maddeler içerisinde en çok işaretlenen maddelerin % 18,4 Cep telefonu ile izinsiz görüntü çekme, % 17,5 İnternette kendini başka biri olarak tanıtmama, % 17,2 Cep telefonunda kendini başka biri olarak tanıtmama, % 15,1 Oyun sitesinde birisine hakaret etme, % 14,9 Başkalarının telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme davranışları olduğu görülmektedir.

Tablo-16 Katılımcıların Cinsiyet, Yaş, Kardeş, İkamet, Baba Mesleği, Anne Mesleği, Baba Eğitim, Anne Eğitim Ve Gelir Değişkenlerine Göre Dağılımı.

		N	%
Cinsiyet	Kız	217	51,2
	Erkek	207	48,8
Yaş	10	122	28,8
	11	276	65,1
	12	26	6,1
Kardeş Sayısı	Tek çocuk	56	13,2
	1-2 kardeş	212	50,0
	3 veya daha fazla	156	36,8
İkamet	İlçe	294	69,3
	Köy	130	30,7
Baba Mesleği	Memur	92	21,7
	İşçi	152	35,8
	Esnaf	137	32,3
	Çiftçi	9	0,7
	Emekli	5	1,2
	Serbest Meslek	29	6,8
Anne Mesleği	Memur	53	12,5
	İşçi	83	19,6
	Esnaf	43	10,1
	Çiftçi	5	1,3
	Ev Hanımı	240	56,6
	Emekli	2	0,5
Baba Eğitimi	Okur yazar değil	2	0,5
	İlkokul	111	26,5

	Ortaokul	83	19,6
	Lise	111	26,2
	Üniversite	103	24,3
Anne Eğitimi	Okur yazar değil	16	3,8
	İlkokul	114	26,9
	Ortaokul	72	17,0
	Lise	119	28,1
	Üniversite	82	19,3
Aile Geliri	1000-2000TL	172	40,6
	2001-3000TL	73	17,2
	3001-4000TL	46	10,8
	4001TL ve üstü	99	23,3

Tablo- 16 ‘da görüldüğü gibi katılımcıların % 51,2’si (217) kız % 48,8’si (207) erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Katılımcıların yaş dağılımına bakıldığında % 65’inin 11 yaşında olduğu görülmektedir. Baba ve anne mesleği incelendiğinde babaların %35,8’nin işçi olduğu annelerin % 56,6’sının evhanımı olduğu görülmektedir. Baba ve anne eğitim düzeylerine bakıldığında babaların % 26,2’ si lise mezunu annelerin % 28,1’nin lise mezunu olduğu görülmektedir. Ailelerin gelir düzeyine bakıldığında % 40,6’sının 1000-2000 TL arasında aylık geliri olduğu görülmektedir.

Tablo-17 Cinsiyet Değişkenine Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma Ve Sanal Zorbalık Yapma

Cinsiyet		$\bar{X}$	N	SS	t	df	P
Bana Yapıldı	Kız	43,9352	217	4,84892	4,333	421	.002
	Erkek	41,7101	207	5,69389			
Ben yaptım	Kız	46,2719	217	3,03907	6,355	422	.000
	Erkek	43,8213	207	4,75230			

□ $p < .05$

Tablo-17’de görüldüğü gibi cinsiyet değişkenine göre ($p < .05$) düzeyinde anlamlı fark olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan T- testi sonuçlarına göre sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık yapma noktasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir. Bu farkın erkeklere göre kızların daha fazla sanal zorbalık davranışlarına maruz kaldığı ($\bar{X}=43,93$) ve sanal zorbalık davranışları sergiledikleri ($\bar{X}=46,27$) görülmektedir.

Tablo-18 Yaş Değişkenine Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma Ve Sanal Zorbalık Yapma

	Yaş	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
	Grupları Arası	97,134	2	48,567	1,677	0,188
Bana yapıldı	Gruplar içi	12159,878	421	28,952		
	Toplam	12257,012	422			
	Grupları Arası	32,068	2	16,034	,931	,395
Ben yaptım	Gruplar içi	7251,517	421	17,225		
	Toplam	1283,585	423			

□ $p < .05$

Tablo-18’de Yaş değişkenine göre sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları yapmanın ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan Anova testi ile Yaş değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları sergileme arasında anlamlı bir farkın ($p > .05$) olmadığı görülmektedir.

Tablo-19 Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma Ve Sanal Zorbalık Yapma

	Kaç Kardeş	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
	Grupları Arası	79,675	2	39,838	1,374	0,254
Bana yapıldı	Gruplar içi	12177,337	421	28,994		
	Toplam	12257,012	423			
	Grupları Arası	32,068	2	16,034	,931	,395
Ben yaptım	Gruplar içi	7251,517	421	17,225		
	Toplam	1283,585	423			

□ $p < .05$

Tablo-19’da Kardeş sayısı değişkenine göre sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları yapmanın ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan Anova testi ile Kardeş sayısı değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları sergileme arasında anlamlı bir farkın ($p > .05$) olmadığı görülmektedir.

Tablo-20 Yaşanan Yer Değişkenine Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma Ve Sanal Zorbalık Yapma

Yaşanan Yer	$\bar{X}$	N	SS	T	df	p
Bana Yapıldı	İlçe	42,8601	293	5,32867	0,81	420
	Köy	42,8140	129	5,56603		
Ben yaptım	Kız	45,3129	294	3,99710	1,832	421
	Erkek	44,5116	129	4,45133		

□ $p < .05$

Tablo-20’de Yaşanan yer değişkenine göre sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları yapmanın ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan T- testi ile Yaşanan yer değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları sergileme arasında anlamlı bir farkın ($p > .05$) olmadığı görülmektedir.

Tablo-21 Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma Ve Sanal Zorbalık Yapma

	Baba Eğitim	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Bana yapıldı	Grupları Arası	125,649	4	31,412	1,063	0,375
	Gruplar içi	11943,285	40	29,563		
	Toplam	12068,934	40			
Ben yaptım	Grupları Arası	14,062	4	3,516	,198	,939
	Gruplar içi	7197,460	40	17,772		
	Toplam	7211,522	40			

□ $p < .05$

Tablo-21’de Baba Eğitim değişkenine göre sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları yapmanın ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan Anova testi ile Baba Eğitim değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları sergileme arasında anlamlı bir farkın ($p > .05$) olmadığı görülmektedir.

Tablo-22 Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma Ve Sanal Zorbalık Yapma

	Anne Eğitim	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Bana yapıldı	Grupları Arası	127,671	4	31,918	1,083	0,365
	Gruplar içi	11702,192	397	29,477		
	Toplam	11829,863	401			
Ben yaptım	Grupları Arası	14,062	4	3,516	,198	,939
	Gruplar içi	7197,460	405	17,772		
	Toplam	7211,522	409			

□ $p < .05$

Tablo-22’de Anne Eğitim düzeyi değişkenine göre sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları yapmanın ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan Anova testi ile Anne Eğitim düzeyi değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları sergileme arasında anlamlı bir farkın ($p > .05$) olmadığı görülmektedir.

Tablo-23 Baba Mesleği Değişkenine Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma Ve Sanal Zorbalık Yapma

	Baba mesleği	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Bana yapıldı	Grupları Arası	230,270	5	46,054	1,585	,163
	Gruplar içi	11942,382	41	29,057		
	Toplam	12172,652	41			
Ben yaptım	Grupları Arası	78,193	5	15,639	,898	,482
	Gruplar içi	7174,190	41	17,413		
	Toplam	7252,383	41			

□ $p < .05$

Tablo-23'te Baba mesleği değişkenine göre sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları yapmanın ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan Anova testi ile Baba mesleği değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları sergileme arasında anlamlı bir farkın ($p > .05$) olmadığı görülmektedir.

Tablo-24 Anne Mesleği Değişkenine Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma Ve Sanal Zorbalık Yapma

	Anne mesleği	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Bana yapıldı	Grupları Arası	293,483	4	73,371	2,576	,037
	Gruplar içi	11820,314	41	28,483		
	Toplam	12113,798	41			
Ben yaptım	Grupları Arası	92,246	4	23,061	1,341	,254
	Gruplar içi	7152,676	41	17,194		
	Toplam	7244,992	42			

□ $p < .05$

Tablo-24'te Anne mesleği değişkenine göre sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları yapmanın ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan Anova testi ile Anne mesleği değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma açısından anlamlı bir farkın olduğu ($p < .037$) ve sanal zorbalık davranışları sergileme açısından anlamlı bir farkın ($p > .05$) olmadığı görülmektedir.

Tablo- 25 Anne Mesleği Değişkenine Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma

		$\bar{X}$	N	SS	F	Df	P
Bana Yapıldı	Memur	44,6792	53	4,09866			
	Ev hanımı	42,5188	239	5,47710	2,576	419	.008
	İşçi	42,1928	83	5,76037			

Tablo- 25'te Sanal zorbalık davranışlarına maruz kalmanın anne mesleğine göre tespit edilen ($p < .037$) düzeyinde anlamlılık sonucu detaylı incelendiğinde; bu farkın mesleği memur ve işçi olan anneler için ($p < .008$; memur $\bar{X}=44,67$, işçi $\bar{X}=42,19$) düzeyinde; memur ile evhanımı olan anneler için ($p < .008$; memur $\bar{X}=44,67$, evhanımı $\bar{X}=42,51$) düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Anne mesleği memur olanların, anne mesleği ev hanımı ve işçi olanlara göre daha fazla sanal zorbalığa maruz kaldığı görülmektedir.

Tablo-26 Gelir Değişkenine Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma Ve Sanal Zorbalık Yapma

	Gelir	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
	Grupları Arası	138,403	3	46,134	1,536	0,205
Bana yapıldı	Gruplar içi	11564,785	395	30,038		
	Toplam	11703,188	488			
	Grupları Arası	39,762	3	13,254	,741	,528
Ben yaptım	Gruplar içi	6904,228	386	17,887		
	Toplam	6943,990	389			

□ $p < .05$

Tablo-26’da Gelir değişkenine göre sanal zorbalığa maruz kalma ve sanal zorbalık yapmanın ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan Anova testi ile Gelir değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları sergileme arasında anlamlı bir farkın ($p > .05$) olmadığı görülmektedir.

Tablo-27 Bilgisayar Olup Olmamasına Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma Ve Sanal Zorbalık Yapma

	Bilgisayar var mı	$\bar{X}$	N	SS	T	df	P
	Evet	42,7493	379	5,33512			
Bana Yapıldı					-0,963	419	.996
	Hayır	43,5952	42	5,95945			
	Evet	45,0053	380	4,18188			
Ben yaptım					-0,943	420	.283
	Hayır	45,642	42	3,92504			

□ $p < .05$

Tablo- 27’de Bilgisayar olup olmaması değişkenine göre sanal zorbalığa maruz kalma ve sanal zorbalık yapmanın ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan T- testi ile Bilgisayar olup olmaması değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları sergileme arasında anlamlı bir farkın ($p > .05$) olmadığı görülmektedir.

Tablo-28 Bilgisayarın Var Olma Süresine Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma Ve Sanal Zorbalık Yapma

	Bilgisayarın var olma süresi	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Bana yapıldı	Grupları Arası	20,352	2	10,176	,358	,699
	Gruplar içi	10745,432	37 8	28,427		
	Toplam	10765,785	38 0			
Ben yaptım	Grupları Arası	13,805	2	6,903	,395	,674
	Gruplar içi	6624,100	37 9	17,478		
	Toplam	6637,906	38 1			

□ $p < .05$

Tablo-28’de Bilgisayarın var olma süresi değişkenine göre sanal zorbalığa maruz kalma ve sanal zorbalık yapmanın ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan Anova testi ile Bilgisayarın var olma süresi değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları sergileme arasında anlamlı bir farkın ($p > .05$) olmadığı görülmektedir.

Tablo- 29 İnternet Kullanma Değişkenine Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma Ve Sanal Zorbalık Yapma

İnternet Kullanma		$\bar{X}$	N	SS	T	df	P
Bana Yapıldı	Evet	42,7347	392	5,39262	-1,098	415	.864
	Hayır	43,9600	25	5,64565			
Ben yaptım	Evet	45,1043	380	4,05156	,264	416	.198
	Hayır	44,8800	42	5,19070			

□ $p < .05$

Tablo-29’da İnternet kullanma değişkenine göre sanal zorbalığa maruz kalma ve sanal zorbalık yapmanın ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan T-testi ile İnternet kullanma değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları sergileme arasında anlamlı bir farkın ($p > .05$) olmadığı görülmektedir.

Tablo-30 E-mail’in Var Olup Olmaması Değişkenine Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma Ve Sanal Zorbalık Yapma

E-mail var mı		$\bar{X}$	N	SS	T	df	P
Bana Yapıldı	Evet	42,3366	306	5,44250	-3,378	411	.048
	Hayır	44,3458	107	4,84691			
Ben yaptım	Evet	44,8404	307	4,27532	-2,233	412	.020
	Hayır	45,8692	107	3,56102			

□ $p < .05$

Tablo-30’da E-mail’in var olup olmaması değişkenine göre sanal zorbalığa maruz kalma ve sanal zorbalık yapmanın ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan T-testi ile Email’in var olup olmama değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma arasında anlamlı bir farkın ($p > .05$) olmadığı görülmektedir. Ancak sanal zorbalık davranışları sergileme ile Email’in var olup olmaması arasında anlamlı bir farkın ($p < .02$) olduğu görülmektedir.

Tablo-31 İnterneti Kullanım Amacı Değişkenine Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma Ve Sanal Zorbalık Yapma

	İnterneti Kullanım Amaç	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Bana yapıldı	Grupları Arası	577,310	16	30,082	1,250	,227
	Gruplar içi	11489,621	39	28,868		
	Toplam	12066,930	41			
Ben yaptım	Grupları Arası	406,364	16	25,398	1,487	,101
	Gruplar içi	6816,345	39	17,084		
	Toplam	7222,709	41			

□ $p < .05$

Tablo-31’de İnterneti Kullanım Amacı değişkenine göre sanal zorbalığa maruz kalma ve sanal zorbalık yapmanın ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan Anova testi ile İnternet kullanım amacı değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları sergileme arasında anlamlı bir farkın ($p > .05$) olmadığı görülmektedir.

Tablo-32 İnterneti Kullanım Sıklığı Değişkenine Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma Ve Sanal Zorbalık

	İnterneti kullanım sıklığı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Bana yapıldı	Grupları Arası	346,558	2	173,279	6,056	,003
	Gruplar içi	11616,239	406	28,611		
	Toplam	11962,797	408			
Ben yaptım	Grupları Arası	543,286	2	271,643	16,73	,000
	Gruplar içi	6605,165	407	16,229		
	Toplam	7148,451	409			

□ $p < .05$

Tablo-32’de İnterneti kullanım sıklığı değişkenine göre sanal zorbalığa maruz kalma ve sanal zorbalık yapmanın ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan Anova testi ile İnternet kullanım sıklığı değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ($p < .03$) ve sanal zorbalık davranışları sergileme arasında anlamlı bir farkın ($p < .00$) olduğu görülmektedir.

Tablo-33 Günlük İnternet Kullanım Süresi Değişkenine Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma Ve Sanal Zorbalık

	Günlük İnternet kullanım süresi	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Bana yapıldı	Grupları Arası	258,507	3	86,169	2,989	,031
	Gruplar içi	11722,784	40	22,874		
	Toplam	11981,290	40			
Ben yaptım	Grupları Arası	712,417	3	237,472	15,01	,000
	Gruplar içi	6439,880	40	15,823		
	Toplam	7152,297	41			

□ $p < .05$

Tablo-33’de Günlük İnternet kullanım süresi değişkenine göre sanal zorbalığa maruz kalma ve sanal zorbalık yapmanın ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan Anova testi ile Günlük İnternet kullanım süresi değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ($p < .03$) ve sanal zorbalık davranışları sergileme arasında anlamlı bir farkın ($p < .00$) olduğu görülmektedir.

Tablo-34 İnternete Bağlanılan Ortam Değişkenine Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma Ve Sanal Zorbalık

	İnternete bağlanılan ortam	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Bana yapıldı	Grupları Arası	335,359	5	67,072	2,335	,041
	Gruplar içi	11721,011	40 8	28,728		
	Toplam	12056,370	41 3			
Ben yaptım	Grupları Arası	409,785	2	81,957	4,923	,000
	Gruplar içi	6808,808	40 9	16,647		
	Toplam	7218,593	41 4			

□ $p < .05$

Tablo-34'te İnternete bağlanılan ortam değişkenine göre sanal zorbalığa maruz kalma ve sanal zorbalık yapmanın ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan Anova testi ile İnternete bağlanılan ortam değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma için anlamlı bir fark ($p > .05$) olmadığı ancak sanal zorbalık davranışları sergileme arasında anlamlı bir farkın ($p < .00$) olduğu görülmektedir.

Tablo-35 Cep Tel. Var Olup Olmaması Değişkenine Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma Ve Sanal Zorbalık Yapma

Cep tel. varmı		$\bar{X}$	N	SS	T	df	p
Bana Yapıldı	Evet	42,4912	340	5,3550	-2,511	418	.294
	Hayır	44,1625	80	5,3638			
Ben yaptım	Evet	44,9032	341	4,23077	-1,545	419	.211
	Hayır	45,7000	80	3,78337			

□ $p < .05$

Tablo-35'te Cep telefonu var olup olmaması değişkenine göre sanal zorbalığa maruz kalma ve sanal zorbalık yapmanın ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan T- testi ile Cep telefonu var olup olmaması değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları sergileme arasında anlamlı bir farkın ($p > .05$) olmadığı görülmektedir.

Tablo-36 Cep Tel. Varolma Süresi Değişkenine Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma Ve Sanal Zorbalık Yapma

	Cep Varolma Süresi	Tel.	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Bana yapıldı	Grupları Arası		50,469	2	25,237	,875	,418
	Gruplar içi		9662,407	33 5	28,843		
	Toplam		9712,876	33 7			
Ben yaptım	Grupları Arası		78,251	2	39,125	2,133	,120
	Gruplar içi		6164,374	33 6	18,346		
	Toplam		6242,625	33 8			

□ $p < .05$

Tablo-36’da Cep Telefonu Varolma Süresi değişkenine göre sanal zorbalığa maruz kalma ve sanal zorbalık yapmanın ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan Anova testi ile Cep Telefonu Varolma Süresi değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları sergileme arasında anlamlı bir farkın ($p > .05$) olmadığı görülmektedir.

Tablo-37 Cep Tel. Alınan Mesaj Değişkenine Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma Ve Sanal Zorbalık Yapma.

	Cep Alınan Mesaj	Tel. Tel.	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Bana yapıldı	Grupları Arası		455,395	11	41,400	1,446	,151
	Gruplar içi		9134,642	31	28,635		
	Toplam		9590,36	33			
Ben yaptım	Grupları Arası		241,960	11	21,996	1,199	,287
	Gruplar içi		5871,101	32	18,347		
	Toplam		6113,060	33			

□ $p < .05$

Tablo-37’de Cep Telefonu Alınan Mesaj değişkenine göre sanal zorbalığa maruz kalma ve sanal zorbalık yapmanın ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan Anova testi ile Cep Telefonu Alınan Mesaj değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları sergileme arasında anlamlı bir farkın ($p > .05$) olmadığı görülmektedir.

Tablo-38 Cep Tel. Gönderilen Mesaj Değişkenine Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma Ve Sanal Zorbalık Yapma

	Cep Gönderilen Mesaj	Tel. Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Bana yapıldı	Grupları Arası	385,743	10	38,574	1,335	,210
	Gruplar içi	9158,083	31 7	28,890		
	Toplam	9543,826	32 7			
Ben yaptım	Grupları Arası	374,670	10	37,467	2,077	,026
	Gruplar içi	5736,327	31 8	18,039		
	Toplam	6110,997	32 8			

□ $p < .05$

Tablo-38’de Cep Telefonu Gönderilen Mesaj değişkenine göre sanal zorbalığa maruz kalma ve sanal zorbalık yapmanın ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan Anova testi ile Cep Telefonu Gönderilen Mesaj değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma arasında anlamlı bir farkın ($p > .05$) olmadığı; ancak sanal zorbalık davranışları sergileme arasında anlamlı ($p < .02$) farkın olduğu görülmektedir.

Tablo- 39 Cep Telefonu Kullanma Süresi Değişkenine Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma Ve Sanal Zorbalık Yapma

	Cep Kullanma süresi	Tel. Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Bana yapıldı	Grupları Arası	408,541	2	204,270	7,347	,001
	Gruplar içi	9314,539	33 5	27,805		
	Toplam	9723,080	33 7			
Ben yaptım	Grupları Arası	538,881	2	269,440	15,88	,000
	Gruplar içi	5698,447	33 6	16,960		
	Toplam	6237,327	33 8			

□ $p < .05$

Tablo-39’da Cep Telefonu Kullanma süresi değişkenine göre sanal zorbalığa maruz kalma ve sanal zorbalık yapmanın ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan Anova testi ile Cep Telefonu Kullanma süresi değişkeni ve sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma arasında anlamlı bir fark ($p < .01$) olduğu; yine sanal zorbalık davranışları sergileme açısından da anlamlı bir farkın ($p < .00$) olduğu görülmektedir.

Tablo-40 Cep Telefonu Kullanım Amacı Değişkenine Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma Ve Sanal Zorbalık Yapma

	Cep Kullanım amacı	Tel. Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Bana yapıldı	Grupları Arası	617,285	14	44,092	1,568	,087
	Gruplar içi	9082,895	32	28,120		
	Toplam	9700,180	33			
Ben yaptım	Grupları Arası	579,666	14	41,405	2,377	,004
	Gruplar içi	5677,396	32	17,415		
	Toplam	6257,062	34			

□ $p < .05$

Tablo-40'da Cep Telefonu Kullanım amacı değişkenine göre sanal zorbalığa maruz kalma ve sanal zorbalık yapmanın ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan Anova testi ile Cep Telefonu Kullanım amacı değişkeni ve sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma arasında anlamlı bir fark ($p > .05$) olmadığı; ancak sanal zorbalık davranışları sergileme açısından da anlamlı bir farkın ($p < .00$) olduğu görülmektedir.

Tablo-41 Sanal Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalan Öğrencilerin Geliştirdikleri Çözüm Yöntemleri

ÇÖZÜM YÖNTEMLERİ	N	%
ANNE	18	4,2
BABA	7	1,7
ANNE VE BABA	78	18,4
ARKADAŞ	12	2,8
KARDEŞ	1	,2
ÖĞRETMEN	1	,2
HİÇ BİRŞEY YAPMADIM	135	31,8
POLİSE SÖYLEMEK	36	8,5
SİTE YETKİLİSİNE ŞİKAYET	12	2,8
KENDİM HALLEDERİM	124	29,2
Toplam	424	100,0

Tablo-41’te Sanal zorbalık davranışlarına maruz kalan öğrencilerin geliştirdikleri çözüm yöntemlerine bakıldığında % 18,4’nün durumu ailesine bildirdiği, % 31’8’nin hiçbir şey yapmadığı ve % 29,2’nin sorunu kendi başlarına çözmeye çalıştıkları görülmektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgulara ilişkin yorumlar yapılarak, bulguların literatürdeki diğer araştırma sonuçlarıyla benzerlik ve farklılıkları gözden geçirilmiştir.

5.1. Öğrencilerin İnternet ve Cep Telefonu Kullanım Bilgilerine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada ilköğretim 5. Sınıf öğrencilerinin internet kullanım bilgilerine ilişkin bulgular incelendiğinde, öğrencilerin tamamına yakınının bilgisayar sahibi olduğu ve buradan öğrencilerin yarısından çoğunun ilkokul 3. Sınıf düzeyinde bilgisayar kullanmaya başladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Tamamına yakınının da internet kullandığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin interneti kullanma amaçlarına bakıldığında daha çok ödev, oyun, sohbet, film izleme ve müzik dinleme gibi birden fazla amaçla kullandığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin neredeyse tamamına yakını haftada en az bir saat internet kullanmaktadır. Öğrencilerin internete bağlandıkları yerler öncelikle kendi evleri olup daha sonra bunu internet kafeler izlemektedir. Bu bulgular internete bağlanmanın ilköğretim öğrencileri arasında yaygın olduğunu gösteren çalışmalar ile (Bayar, 2010; Burnukara, 2009; Erdur-Baker vd., 2006; Topçu vd., 2008; Arıcak vd., 2008) paralellik göstermektedir.

İnternet kullanım sıklığının araştırıldığı çalışmalar incelendiğinde (Burnukara, 2009; Çetinkaya, 2010; Bayar, 2010; Smith ve diğerleri 2008; Arıcak vd., 2008 Tokunaga, 2010) ilköğretim öğrencilerinin internet kullanım sıklıkları ile benzer sonuçlar elde edilmiştir. İlköğretim 5. Sınıf öğrencileri arasında internet kullanımının oldukça yaygın olduğu söylenebilir.

Cep telefonu kullanım bilgileri incelendiğinde öğrencilerin neredeyse tamamına yakını cep telefonu sahibidir. Bu sonuçlar diğer araştırma bulguları ile

paralellik göstermektedir. (Bayar, 2010; Burnukara, 2009; Smith ve diğerleri 2008; Erdur-Baker ve Kavsut, 2007; Li, 2005; Topçu, 2008; Topçu ve Erdur-Baker, 2007; Ybarra ve Mitchell, 2004) Çalışmada elde edilen veriler incelendiğinde, iletişim teknolojileri kullanım oranının ilköğretim 5. Sınıf öğrencileri arasında oldukça yüksek olduğu söylenebilir.

Literatürde internetin bir yandan bilgiye ulaşmada ve sosyal iletişimde bazı kolaylıklar sağlarken, diğer yandan da uygun olmayan bilgileri içeren web sitelerine ulaşma, yüz yüze iletişim yerine internet iletişimini tercih etme ve siber zorbalık gibi tehlikeler içerdiği (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Arıcak, 2009; Aksaray, 2011; Beran ve Li, 2007; Dueck, 2006) vurgulanmaktadır.

Aynı zamanda yapılan araştırmalarda internet temelli iletişim kaynaklarının kullanım sıklığı ile sanal zorba ve sanal kurba olma arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. İletişim kaynaklarının kullanım sıklığı arttıkça siber zorba ya da siber kurban olma durumu da (Bayar, 2010; Çetinkaya, 2010; Burnukara, 2009; Arıcak vd., 2008; Ybarra ve Mitchell, 2004; Li, 2005; Erdur-Baker ve Kavşut 2007) artmaktadır.

5.2. Sanal Zorbalık Yapma Ve Maruz Kalma Oranlarının Tartışılması.

Araştırmada sanal zorbalığa maruz kalan ve sanal zorbalık yapan 5.sınıf öğrencilerinin oranları incelenmiştir. Literatür incelendiğinde sanal zorbalık yapma ve sanal zorbalığa maruz kalma oranlarının hangi zaman diliminde, ne sıklıkta ele alındığına ve hangi sanal zorbalık alt türlerinin değerlendirildiğine bağlı olarak sanal zorbalığa katılma oranlarının % 17 ile % 48 arasında, sanal zorbalık yapma oranının % 4.1 ile % 21 arasında, sanal zorbalığa maruz kalma oranının ise % 9 ile % 35 arasında değişmekte olduğu (Kowalski ve Limber, 2007; Raskauskas ve Stolz, 2004; Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippet, 2005; Topçu, 2008; Williams ve Guerra, 2007; Ybarra ve Mitchell, 2004a; Dehue ve diğerleri, 2008; Juvonen ve Groos, 2008; Didden ve diğerleri, 2009; Hinduja ve Patchin, 2010) görülmektedir. Araştırmada

5.sınıf öğrencilerinin % 8,5 ile % 18,4 oranında sanal zorbalığa karıştıkları ve %35,4 ile % 14,6 oranında sanal zorbalığa maruz kaldıkları tespit edilmiştir.

Literatüre baktığımızda sanal zorbalığın tanımlanmasına ve yaygınlığının ölçülmesine ilişkin araştırmaların henüz başlangıç aşamasında olduğu, bu nedenle de farklı türde ölçme yöntemlerinin sanal zorbalığın yaygınlık oranlarının farklı şekillerde ortaya çıkmasına neden olduğu dikkat çekilmektedir. Bu durum da araştırmaların doğrudan karşılaştırılmasını zorlaştırmaktadır.

5.3. Sanal Zorbalık Ve Cinsiyet İlişkin Bulguların Tartışılması.

Araştırmada 5.sınıf öğrencilerinin sanal zorbalığa maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları sergilemede toplam puanlarının cinsiyete göre değişme gösterip göstermediği incelendiğinde; kızların sanal zorbalığa maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları sergileme açısından erkeklerden daha fazla risk altında oldukları görülmektedir. Sanal zorbalıkta bulunmanın cinsiyet açısından bir farklılık gösterip göstermemesi konusunda literatürde farklı görüşler bulunmaktadır.

Bazı araştırmacılar sanal ortamda meydana gelen zorbalığın, geleneksel zorbalığın daha çok ilişkisel zorbalık türü davranışları (birisinin hakkında söylenti çıkarma, sosyal dışlama ve dedikodu) içermesinden hareketle kızların bu tür olaylara daha fazla karışabileceğini öne sürmektedirler. (Keith ve Martin, 2005) Yine Smith ve diğerlerinin (2008), 11-16 yaşları arasındaki ergenlerle yaptıkları çalışmada, erkeklerin daha fazla fiziksel zorbalık gösterdikleri, kızların ise dolaylı ve ilişkisel zorbalığa daha fazla dahil oldukları bulunmuştur. Bu bulgulardan yola çıkarak araştırmacılar, sanal zorbalığın dolaylı zorbalıkla benzer özellikler gösterdiğini, bu nedenle kızların sanal zorbalığa daha fazla dahil olabileceklerini öne sürmüşlerdir.

İncelenen çalışmaların bir kısmında, kızların zorba olma oranlarının (Willard, 2005; Wolak ve diğerleri 2006; Blais, 2008; Slonje ve Smith, 2008; Pörhölä, 2009) diğer araştırmalarda kurban olma oranlarının (Mesch, 2009; Dempsey ve diğ.,2009; Vandebosch ve VanCleemput, 2009; Dehue, Bolman ve Völlink ve 2008; Li, 2007; Ybarra ve diğerleri, 2006; Dilmaç, 2009) ve bir grup araştırmada ise hem zorba, hem

de kurban olma oranlarının erkeklerden daha yüksek olduğu (Campbell, 2005; Kowalski ve Limber, 2007; Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippett, 2006; Smith ve diğerleri, 2008; Ybarra, Diener-West ve Leaf, 2007) göze çarpmaktadır.

Sanal zorbalık ile cinsiyet arasındaki ilişkileri inceleyen bazı araştırmalarda aksi görüş beyan edilmiştir. Bu çalışmaların bir kısmı erkeklerin kızlara göre daha fazla oranda sanal zorbalığa maruz kaldıkları (Erdur-Baker ve Kavsut, 2007; Katzer, Fetschenhauer, Belschak, 2009; Akbulut, Sahin ve Erişti 2010; Eroğlu, 2011) Yapılan araştırmaların bazılarında erkeklerin kız öğrencilere göre daha fazla oranda sanal zorbalık yaptıkları görülürken; (Li, 2005; Li, 2007; Slonje ve Smith, 2008; Vandebosch ve VanCleemput, 2009; Williams ve Guerra, 2007; Arıca ve diğ., 2008; Erdur-Baker ve Kavsut, 2007; Dilmaç, 2009; Bayar, 2010; Eroğlu, 2011) bazı araştırmalarda sanal zorbalığa maruz kalma açısından kızlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. (Burnukara, 2009; Li, 2006; Slonje ve Smith, 2008; Williams ve Guerra, 2007, Patchin ve Hinduja, 2006; Hinduja ve Patchin, 2008; Topçu ve diğ., 2008).

Bazı araştırmalarda da sanal zorbalığa maruz kalma türleri açısından kızlar ve erkekler arasında farklılıklar olduğu görülmüştür. Blair'in (2003) yaptığı bir araştırmada kızların akranlarıyla iletişim kurmak için hem e-posta hem de cep telefonu yoluyla mesaj göndermeyi daha fazla kullandıkları, bu nedenle kızların erkeklere e-posta ve mesajlaşma yoluyla daha fazla sanal zorbalık yaptıkları ortaya konmuştur. Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippett (2006) 11-16 yaş arası ergenlerle yaptıkları araştırmada, kızların erkeklerden daha çok telefon konuşması, yazılı mesaj ve e-posta yoluyla zorbalık yaptıkları bulunmuştur

Slonje ve Smith (2008) ergenlerle yaptıkları bir araştırmada kızların en çok e-posta yoluyla sanal zorbalığa maruz kaldıkları görülürken, Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippet (2006) de yazılı mesaj ve telefon konuşması yoluyla kızların erkeklerden daha fazla sanal zorbalığa maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. Topçu ve Erdur-Baker (2007) tarafından yapılan bir başka araştırmada ise erkeklerin sohbet odası ve MSN'de sanal zorbalığa maruz kalma olasılıklarının daha fazla olduğu rapor

edilmiştir. Burnukara, (2009) Sanal zorbalığın alt türlerine göre değerlendirildiğinde erkeklerin kızlardan daha fazla cep telefonu ile mesajlaşma sırasında zorbalığa maruz kaldıkları, kızların ise erkeklerden daha fazla e-posta yoluyla zorbalığa maruz kaldıkları ortaya çıktığını belirtmiştir.

Bu araştırmada hem sanal zorbalık yapma hem de sanal zorbalığa maruz kalma türleri ayrı ayrı incelendiğinde maruz kalma kısmında kızların daha çok; Başkalarının cep ve bilgisayar modeli ile alay etme, Cep telefonunda kendini başka biri olarak tanıtmak, İnternette kendini başka biri olarak tanıtmak, Nedensiz yere msn'e girişi engelleme, E-mail hesaplarının şifrelerinin ele geçirilip erişimin engellenmesi, Cep telefonu ile izinsiz görüntüsünün çekilmesi, davranışlarına maruz kaldıkları tespit edilmiştir.

Yine sanal zorbalık yapma kısmında Cep telefonu ile izinsiz görüntü çekme, İnternette kendini başka biri olarak tanıtmak, Cep telefonunda kendini başka biri olarak tanıtmak, Oyun sitelerinde birisine hakaret etme, Başkalarının cep telefonu ve bilgisayar modeli ile alay etme davranışları sergiledikleri tespit edilmiştir.

Araştırmada 5.sınıf öğrencilerinin sanal zorbalığa maruz kalma ve sanal zorbalık davranışlarında bulunma toplam puanlarının cinsiyete göre değişme gösterip göstermediği incelendiğinde de kızların erkeklerden daha fazla sanal zorbalık yaptıkları ve sanal zorbalığa maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Bu araştırmadan elde edilen bulguların, literatürde kızların erkeklerden daha fazla sanal zorbalık yaptığına ilişkin araştırma bulgularıyla tutarlı olduğu görülmektedir.

5.4. Öğrencilerin Sanal Zorbalık Davranışlarına Maruz Kaldıklarında Başvurdukları Çözüm Yollarına İlişkin Bulguların Tartışılması.

Araştırmada çözüm yöntemleri incelendiğinde literatürdeki bazı araştırmalarla paralellik gösterdiği(Akbulut ve diğerleri, 2010; Çetinkaya, 2010; Burnukara, 2010; Price ve Dalglish, 2010; Genç, 2007) tespit edilmiştir. Araştırmada, 5. Sınıf öğrencilerin siber zorbalık davranışlarına maruz kaldıklarında, geliştirdikleri çözüm yöntemleri; durumu aileye bildirme, hiçbirşey yapmama,

sorunu kendi başına çözmeye çalışmak (dövme, zorba grubu/kişiyi site yöneticilerine şikâyet etme, yeni e-posta adresi açma, zorba kişiyi silme/engelleme, bir daha internete girmeme, zorbayı önce uyarma tekrar yaparsa dövme, küfür etme, zorbayı önce uyarma tekrar yaparsa aynısını ona yapma, koruyucu şifre koyma, zorba kişinin ailesine şikâyet etme) olarak ifade etmişlerdir.

Araştırma sonuçlarında, öğretmenlerden yardım alma oranının çok düşük olduğu göze çarpmaktadır. Bu noktada öğrencilerin öğretmenlerden yardım almada gönülsüz olmalarının sebebi olarak öğrencilerin bu davranışları daha çok okul dışında yapmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Yine bu konunun iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte son zamanlarda ortaya çıkması ve okullarda siber zorbalık hakkında henüz kapsamlı çalışmaların yapılmaması, öğrencilerin bu konuda yardım alabilecek kişiler arasında öğretmenlerini ve okul idaresini düşünmemelerine sebep olduğu öngörülmüştür.

Araştırmalarda en çok yardım alınan kişiler arkadaşlar iken bu araştırmada 5. Sınıf öğrencilerin en çok yardım aldıkları kişiler aile bireyleridir. Bu noktada öğrencilerin içinde bulundukları gelişim dönemleri, yaş ve sınıf düzeyleri göz önüne alındığında yardım alacakları ve danışacakları ilk kişilerin aileleri olması, öğrencilerin ailelerini tavsiye ve yardım alma konusunda otorite kabul ettikleri; onlara danışarak kendilerini daha güvende hissettikleri söylenebilir.

Araştırma bulguları incelendiğinde göze çarpan diğer bir sonuç da, öğrencilerin siber zorbalığa karşı verdikleri şiddet içerikli tepkilerdir. Öğrencilerin çözüm yolu olarak gördükleri “döverim”, “uyarırım, tekrar yaparsa döverim”, “küfür ederim” gibi şiddet içerikli tepkiler göz önüne alınmalıdır. Yapılan birçok çalışma gençlerin siber ortamda yaşadıkları zorbalıkları okul ortamında devam ettirdiklerini göstermektedir (Bayar, 2010; Çetinkaya, 2010; Burnukara, 2009; Arıca vd., 2008; Patchin ve Hinduja, 2006; Erdur-Baker vd., 2006) Bu noktada ilköğretim öğrencileri arasında yaşanan siber zorbalık olaylarının okul ortamına taşınarak, öğrencilerin bu durumu geleneksel zorbalık olarak yaşamalarını engellemek için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

Öğrencilerin siber zorbalık davranışlarına buldukları çözüm yolları bir bütün olarak incelendiğinde, öğrencilerin küçük bir kısmının online ortamda o anda uygulanabilecek çözüm yollarını kullandıkları ve büyük bir oranında siber zorbalıkla karşılaştığında ne yapacaklarını bilmedikleri tespit edilmiştir. Bu durum öğrencilerin siber zorbalık hakkında ve siber zorbalıkla baş etme konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını göstermektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde 5. Sınıf öğrencileri arasında sanal zorbalık ile ilgili araştırmadan çıkan sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuçlar

5. Sınıf öğrencilerin tamamına yakınının bilgisayar sahibi olduğu; bu öğrencilerin ilköğretimin ilk yıllarından itibaren bilgisayarla tanıştıkları ve kullanmaya başladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

5. Sınıf öğrencilerinin neredeyse tamamının interneti yaygın bir şekilde kullandığı, % 72,4'nün bir e-mail adresine sahip olduğu; % 31,8'si ödev, film, oyun, müzik, sohbet gibi belirtilen tüm amaçlar için % 18,9'u sadece ödev için, % 8,5'i sadece oyun için interneti kullanırken, geriye kalan büyük bir kısmının ise birden fazla amaçla interneti kullandığı görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrenciler iletişim teknolojilerini yaygın olarak kullanmaktadır.

Araştırmaya katılan 5. Sınıf öğrencilerinin büyük çoğunluğu neredeyse her gün ve günde bir saatten fazla internet kullanmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu evden internete erişim sağlamakla beraber beş öğrenciden biri internet cafeleri kullanmaktadır.

5. Sınıf öğrencilerinin tamamına yakınının cep telefonu sahibi olduğu görülmektedir. 5. Sınıf öğrencilerinin yarısından fazlasının ilköğretimin ilk yıllarından itibaren cep telefonu sahibi olduğu söylenebilir.

5. Sınıf öğrencilerinin kısa mesaj teknolojisini pek yaygın kullanmadıkları ancak bunu yaygın kullananların sanal zorbalık davranışları sergileme olasılığında artış olduğu görülmektedir.

Cep telefonu kullanım amacına bakıldığında 5. Sınıf öğrencilerinin genel olarak cep telefonlarının fonksiyonlarına göre birden fazla amaçla cep telefonlarını kullandıkları görülmektedir.

5. sınıf öğrencileri arasında Sanal zorbalık yapma ve maruz kalma anket maddelerinin işaretlenme yüzdelerine bakıldığında; sanal zorbalığa maruz kalma noktasında işaretlenen maddeler % 35,4 Başkalarının telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme ve % 14,6 Facebook, Twitter gibi arkadaşlık sitelerinde birini kötüleyici/utandırıcı web sayfası veya gruplar oluşturma arasında değişmektedir. Sanal zorbalığa maruz kalmaya ilişkin en çok işaretlenen maddelere bakıldığında 5.sınıf öğrencilerinin % 29,5'nin Cep telefonunda kendini başka biri olarak tanıtmaya, % 29,5'nin Nedensiz yere MSN'e girişi engelleme, % 29,5'nin İnternette kendini başka biri olarak tanıtmaya, % 25,5'nin E-mail hesaplarının şifrelerini ele geçirerek erişimi engelleme, % 24,1'nin Cep telefonu ile izinsiz görüntü çekme davranışlarına maruz kaldıkları görülmektedir.

5.sınıf öğrencilerinin, sanal zorbalık davranışları yapmaları noktasında işaretlenen maddeler %18,4 Cep telefonu ile izinsiz görüntü çekme ve % 8,5 SMS aracılığıyla utandırıcı, kırıcı mesajlar gönderme arasında değişmektedir. Sanal zorbalık davranışlarını içeren maddeler içerisinde en çok işaretlenen maddelerin % 18,4 Cep telefonu ile izinsiz görüntü çekme, % 17,5 İnternette kendini başka biri olarak tanıtmaya, % 17,2 Cep telefonunda kendini başka biri olarak tanıtmaya, %15,1 Oyun sitesinde birisine hakaret etme, % 14,9 Başkalarının telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme davranışları olduğu görülmektedir.

Katılımcıların % 51,2'si (217) kız % 48,8'si (207) erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Katılımcıların yaş dağılımına bakıldığında % 65'inin 11 yaşında olduğu görülmektedir. Baba ve anne mesleği incelendiğinde babaların % 35,8'nin işçi olduğu annelerin % 56,6'sının ev hanımı olduğu görülmektedir. Baba ve anne eğitim düzeylerine bakıldığında babaların % 26,2' si lise mezunu annelerin % 28,1'nin lise mezunu olduğu görülmektedir. Ailelerin gelir düzeyine bakıldığında % 40,6'sının 1000-2000 TL arasında aylık geliri olduğu görülmektedir.

Cinsiyete bakıldığında 5. sınıf öğrencileri arasında sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık yapma noktasında anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir. Yaygın kanının aksine erkeklere oranla kızların daha fazla sanal zorbalık davranışlarına maruz kaldığı ve sanal zorbalık davranışları sergiledikleri görülmektedir.

Yaş değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları sergileme arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir. Yaş aralığının düşük olması sebebiyle anlamlı bir farkın olmadığı düşünülmektedir.

Kardeş sayısı, Yaşanan yer, Baba Eğitim düzeyi, Anne Eğitim düzeyi, Baba mesleği, Gelir değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları sergileme arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Yine Bilgisayar olup olmaması, Bilgisayarın var olma süresi, İnternet kullanma, İnternet kullanım amacı, Cep telefonu var olup olmaması, Cep Telefonu Var olma Süresi ve Cep Telefonu Alınan Mesaj değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları sergileme arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Anne mesleği değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma açısından anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir. Bu fark detaylı olarak incelendiğinde 5. Sınıf öğrencileri arasında anne mesleği memur olanlar; anne mesleği işçi ve ev hanımı olanlara göre daha fazla sanal zorbalığa maruz kalmaktadır

E-mail'in var olup olmama ve İnternete bağlanılan ortam değişkeni ile sanal zorbalık davranışları sergileme arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir.

İnternet kullanım sıklığı ve Günlük İnternet kullanım süresi değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları sergileme arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir.

Cep Telefonu Gönderilen Mesaj ve Cep Telefonu Kullanım amacı değişkeni ile sanal zorbalık davranışları sergileme arasında anlamlı farkın olduğu görülmektedir.

Cep Telefonu Kullanma süresi değişkeni ile sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışları sergileme açısından da anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir.

Sanal zorbalık davranışlarına maruz kalan öğrencilerin geliştirdikleri çözüm yöntemlerine bakıldığında % 18,4'nün durumu ailesine bildirdiği, % 31'8'nin hiçbir şey yapmadığı ve % 29,2'nin sorunu kendi başlarına çözmeye çalıştıkları görülmektedir. Katılımcıların sorunun çözümüne yönelik aslında çok şey bilmedikleri, geliştirdikleri çözüm yöntemlerinin de sanal zorbalık davranışlarını yeterince engellemediği görülmektedir.

Sonuç olarak, bu araştırmadan elde edilen bulgular; dünyada yaygınlaşan sanal zorbalık alanındaki araştırmalara destek sağlaması ve elektronik ortamda çocukların ve ergenlerin birbirlerine uyguladıkları zorbalık davranışlarına dikkat çekmesi açısından önem taşımaktadır.

6.2. Öneriler

Bu araştırmanın bulgularına bakıldığında cinsiyete göre kız ve erkekler arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. K.K.T.C.'de resmi ve özel ilköğretim okulları, ortaokul ve liseler ile üniversite öğrencileri arasında sanal zorbalık davranışlarının yaygınlığı, cinsiyete göre anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılması gereken başlıca konular arasındadır. Yaş değişkeni göz önünde bulundurularak farklı yaş ve sınıf düzeylerinde araştırmalar yapılabilir. Anne mesleği değişkeni, sanal zorbalığı yordayan ihtiyaçlar, geleneksel zorbalık ile arasında bir ilişki olup olmadığı, sanal zorbalığın öğrenciler üzerindeki psikolojik etkileri araştırılması gereken diğer problem durumlarıdır.

Sanal zorbaların büyük çoğunluğu kimliği kolayca tespit edilebilen geleneksel zorbalardır; geleneksel zorbalara karşı etkisi kanıtlanmış müdahaleler sanal zorbalar için de etkili olabilir. Buna ek olarak, bazı özel müdahaleler de eklenebilir.

Öğretmenlere, velilere ve öğrencilere gelişmekte olan teknolojileri kullanarak, etik davranış modellemeleri konusunda yardım sağlanabilir. Saygı ve sorumluluk teşvik edilerek okul ortamı zorbalığın olmadığı yerler olarak düzenlenebilir.

Zorbalık Önleme Programları, sınıf müfredat ile bağlantılı olarak, her tür zorbalığı kapsayacak şekilde ve okul çapında bir program olarak uygulanabilir. Online eğitim programları geliştirilebilir.

Okul içi veya dışında olması, oluşum şekilleri, sanal zorbalığın bildirilmesi, engellenmesi ve bunlara çözüm üretmek hakkında çok açık okul politikaları oluşturulabilir. Okul temelinde cep telefonları için bir kullanım politikası oluşturulabilir.

Öğretmen eğitimi ve mesleki gelişiminin yanısıra tüm okul personeli sanal zorbalığın farkında olması ve uygun şekilde müdahale etmesi için eğitilebilir. Bir öğrenci veya veli, bir sanal zorbalık olayını rapor ederse, durumu ciddiye almak ve sanal zorbalığa karşı önleyici mesajları ile birlikte okuldan kaynaklı olmasa bile, sorun giderilmelidir.

Özel eğitim kurumlarındaki sanal zorbalığı saptama, düzeltme ve önleme adına da araştırmalar yapılabilir. Programlar geliştirilebilir. Özel eğitime muhtaç öğrencilerin internet ve diğer elektronik araçlarla nasıl başa çıkılacağı konusunda öğretilebilecekleri özel programlara ihtiyacı vardır.

Veli / vasi eğitim programlarına ev sahipliği yaparak, eve tanıtım amaçlı mektup ve bu müfredatla sağlanan eğitici bilgi kaynakları ebeveynlere iletilebilir. Ebeveynler ve okul personeli, çocuklarının kullandığı teknolojilerden tüm türlerinden habersiz olabilir. Bu tür teknolojiler ile ilgili tehlikelerin yanı sıra faydaları hakkında bilgilerini geliştirmeye ihtiyaçları vardır. Yetişkinlerin teknoloji bilgisi artırılabilir. Bu bilinç ve rehberlik, ilgili yasal konular ve cep telefonu şirketleri, internet servis sağlayıcıları ile iletişim yolları hakkındaki bilgileri de içermelidir.

Yardımcı standartlar ve teknoloji kullanım politikalarının oluşturulması ve uygulanmasına yardımcı olmak için eğitim liderleri yetiştirilebilir.

Güvenli ve Bilinçli İnternet Kullanımı da dahil olmak üzere, sanal zorbalık ile başa çıkmak için yararlı ipuçları sunan pekçok web sitesi ve kuruluşlarla işbirliği yapılabilir. Gençler okulda ve toplum içinde sanal zorbalık yaşadıklarında, onlara yardım etmek için kullanılabilir kaynakların farkında olmalı. Kolluk kuvvetleri de dahil olmak üzere toplum temsilcileri, öğrencilere bu konuda konuşmaları için okula davet edilebilir.

Teknolojinin sürekli gelişmesine paralel olarak ölçme ve değerlendirme, sürekli iyileştirme ve online aktiviteleri güncelleme ihtiyacı gözardı edilmemelidir.

Okul sağlığı uzmanları ve psikolojik danışmanların zorba davranışların yerine daha uygun davranışları geliştirmeye yönelik sosyal beceri eğitimi vermeleri sağlanabilir.

Gerekli yasal düzenlemeleri yapmak, yasaların gelişen teknolojileri de içerecek şekilde sürekli güncellenmesi; yasa koyucuları, hakimleri, savcılar ve kolluk kuvvetlerini de sanal zorbalık ve aşırı durumlarına karşı eğitmek, bilgilerini yeni teknolojileri kapsayacak şekilde güncel tutmak için hizmetiçi eğitimler düzenlemek, sanal zorbalığın aşırı durumlarına karşı önlem olarak kullanılabilir.

Yeni dijital teknolojiler konusunda araştırmalar ve araştırmaları (sanal zorbalık ve sanal güvenlik araştırmaları da dahil olmak üzere) teşvik etmek sorunun çözümüne katkı sunacaktır.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Y. Sahin, Y.L., Erişti, B. (2010) ‘ *Development Of A Scale To Investigate Cybervictimization Among Online Social Utility Members* ’ Contemporary Educational Technology, 2010, 1(1), 46-59.
- Akbulut, Y., Y.L. Sahin ve B. Erişti (2010), “Cyberbullying victimization among Turkish online social utility members”, *Educational Technology & Society*, Vol. 13, s.192-201.
- Aksaray, S., (2011) *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 20, Sayı 2, 2011, Sayfa 405-432*
- Alper, S. İ. (2008) ‘ *İlköğretimde Zorbalık* ’, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa
- Arıcak, T. , Sıyahhan, S., Uzunhasanoglu, A., Sarıbeyoglu, S. Cıplak, S. Yılmaz, N., Memmedov, C. (2008) ‘ *Cyberbullying Among Turkish Adolescents* ’ Cyberpsychology & Behavior Volume 11, Number 3, 2008
- Arıcak, O.T., Psychiatric Symptomatology as a Predictor of Cyberbullying among University Students (Üniversite Öğrencilerindeki Sanal Zorbalık Davranışlarının Bir Yordayıcısı Olarak Psikiyatrik Belirtiler) Eurasian Journal of Educational Research, 34, pp. 167-184, Winter 2009
- Aoyama, I., Barnard-Brak, L., Talbert T.L., (2011) ‘ *Cyberbullying Among High School Students: Cluster Analysis of Sex and Age Differences and the Level of Parental Monitoring* ’ International Journal of Cyber Behavior, Psychology and Learning (IJCBL) Volume 1: 4 Issues (2011)
- Ayas, T. Horzum, M.B. (2010) , *Sanal Zorba/Kurban Ölçek Geliştirme Çalışması*, Akademik Bakış Dergisi, Sayı 19, Ocak – Şubat – Mart – 2010

- Aydoğan, D., Dilmaç , B., Deniz, M.E. (2009) İlköğretim Öğrencilerinde Sosyal Destek Ve Siber Zorbalığın İncelenmesi, : XVIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 1-3 Ekim 2009
- Baso, C. (2008), ‘ *Cyberbullying: A Resource for Parents and Educators* ’ , Master of Science Degree In School Psychology, The Graduate School University of Wisconsin-Stout December, 2008
- Bayar, Y. (2010) ‘ ‘Okul Sosyal İklimi İle Geleneksel Ve Sanal Zorbalık Arasındaki İlişkiler: Genellenmiş Akran Algısının Aracı Rolü’’ Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- BBC News, “Government Acts on Cyber-bullies,” *BBC News*, July 25,2006, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/education/5210886.stm.
adresinden 12.10.2011’de alınmıştır.
- Beale, A.V., Hall, K.R., (2007) Cyberbullying: What School Administrators (and Parents) Can Do The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas, Volume 81, Issue 1, 2007
- Beebe TJ, Asche SE, Harrison PQ, et al. 2004 Heightened vulnerability and increased risk-taking among adolescent chat room users: results from a statewide school survey. *Journal of Adolescent Health* 2004; 5:116–23.
- Beran, T., Li, Q., 2007 The Relationship between Cyberbullying and School Bullying, *Journal of Student Wellbeing December 2007, Vol. 1(2), 15-33*.
- Berarducci, L. R., (2009) ‘ *Traditional Bullying Victimization And New Cyberbullying Behaviors* ’ Thesis Submitted to The College of Arts and Sciences of the University Of Dayton In Partial Fulfillment of the Requirements for The Degree Master of Arts in Clinical Psychology University Of Dayton, Ohio, May, 2009

- Bilgiç, E. (2007) ‘ *İlköğretim I. Kademedeki Görülen Zorba Davranışların Sınıf Değişkenleri Ve Atmosferi Algılamalarına Göre İncelenmesi* ’, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana
- Bhat, C. S. (2008) ‘ *Cyber Bullying: Overview and Strategies for School Counsellors, Guidance Officers, and All School Personnel* ’ Australian Journal of Guidance & Counselling Volume 18 Number 1pp. 53-66
- Blais, J.J. (2008) ‘ *Chatting, Befriending, And Bullying: Adolescent Internet Experiences And Associated Psychosocial Outcomes* ’, A Thesis Submitted To The Department Of Psychology In Conformity With The Requirements For The Degree Of Doctor Of Philosophy Queen’s University Kingston, Ontario, Canada August, 2008
- Blair, J. (2003). New breed of bullies torment their peers on the Internet. *Education Week*, 22(21), 6-9.
- Blumenfeld, W.J., Cooper,R.M. (2010) LGBT and Allied Youth Responses to Cyberbullying: Policy Implications International Journal of Critical Pedagogy, Vol 3 (1) (2010) pp 114-133. [http:// www. news. İastate .edu/ news/ 2010/mar/cyberbullying](http://www.news.iastate.edu/news/2010/mar/cyberbullying), adresinden 15.11.2011’de alınmıştır.
- Bradshaw, C., Sawyer, A., & O’Brennan, L. (2007). Bullying and peer victimization at school: Perceptual differences between students and school staff. *School Psychology Review*, 36, 361- 383
- Burnukara, P. Uçanok, Z. (2010), ‘ *Ergenlerin Bilgi Ve İletişim Teknolojileri Kullanım Olanakları İle Sanal Ortamda Meydana Gelen Zorbalığa İlişkin Betimsel Bir İnceleme* ’,Toplum ve Sosyal Hizmet Cilt 21, Sayı 2, Ekim 2010
- Burnukara, P. (2009), ‘ *İlk Ve Orta Ergenlikte Geleneksel Ve Sanal Akran Zorbalığına İlişkin Betimsel Bir İnceleme* ’, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

- Calvete, E., Orue, I., Estévez, A., Villardón, L., Padilla, P. 2010 'Cyberbullying in adolescents: Modalities and aggressors' profile', *Computers in Human Behavior* Volume 26, Issue 5, September 2010, Pages 1128–1135
- Campbell, M. A. (2005). Cyber bullying: An old problem in a new guise? *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 15, 68-76.
- CBC News, 2008 "Cyberbullying Should be Criminal Offence: Teachers," *Canadian Broadcasting Company*, July 12, 2008, <http://www.cbc.ca/canada/story/2008/07/12/cyberbullying.html>. adresinden 10.01.2012'de alınmıştır.
- CBC News, 2007 "Majority of Canadian Teens in Survey Report Being Bullied Online," *Canadian Broadcasting Company*, April, 18, 2007, <http://www.cbc.ca/canada/story/2007/04/18/cyberbullying.html> adresinden 10.01.2012'de alınmıştır.
- Ceyhan, E. (2008). Ergen ruh sağlığı açısından bir risk faktörü: internet bağımlılığı- A risk factor for adolescent mental health: Internet addiction. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. 15 (2), 109-116.
- Childnet International report for UK Department for Children, Schools and Families, "Cyberbullying, a Whole-School Community Issue," Sept. 2007, http://www.safesocialnetworking.com/img/safety/Cyberbullying_1.pdf. adresinden 12.10.2011'de alınmıştır.
- Coşkun, G.(2008) 'İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ile problemli internet kullanımları arasındaki ilişki.' Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cowie H. 2004 'Challenging school bullying with peer support' *Compass*. 2004;17(1):19-23.

Cowie H, Wallace P. 2000 '*Peer Support in Action*'. London: Sage Publications; 2000.

'Cyberbullying 26.6 % of Spanish Adolescents Have Practiced It, "Barcelona Reporter.com, <http://www.barcelonareporter.com/index.php?/news/comments/12997>. adresinden 12.10.2011'de alınmıştır.

Çankaya, İ.H. , Tan, Ç. (2010) '*Effect Of Cyber Bullying On The Distrust Levels Of Pre-Service Teachers: Considering Internet Addiction As A Mediating Variable*', Procedia Social and Behavioral Sciences 9 (2010) 1634–1640

Çetinkaya, B., (2010)' *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Siber Zorbalığın Yaygınlığı*'' Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya

Çigdem Topçu,Ç. Erdur-Baker, Ö Çapa-Aydin, Y. (2008) '*Examination Of Cyberbullying Experiences Among Turkish Students From Different School Types*', Cyberpsychology & Behavior Volume 11, Number 6, 2008

David-Ferdon, C., Hertz, M.F., (2007) '*Electronic Media, Violence, and Adolescents: An Emerging Public Health Problem*' , Journal of Adolescent Health 41 (2007) S1–S5

Dehue,F., Bolman,C., Völlink T. (2008) Cyberbullying :Youngsters' experiences and parental perception .*Cyberpsychology and Behavior* , 2008 11 (2),217-223

Dempsey, A. G., M. L. Sulkowski ve E. A. Storch, (2009), '*Differences between peer victimization in cyber and physical settings and associated psychosocial adjustment in early adolescence*', *Psychology In The Schools*, Vol.46, s.962-972.

- Diamanduros, T. Downs, E. Jenkins, S. J. (2008) , ‘ *The Role Of School Psychologists In The Assessment, Prevention, And Intervention Of Cyberbullying* ’, Psychology İn The Schools, Vol. 45(8), 693-704, 2008
www.interscience.wiley.com adresinden 19.09.2011’de alınmıştır.
- Didden, R. , Scholte1, Ron H. J. , Korzilius, H., De Moor1, Jan M. H.Vermeulen, A. , O’reilly, M., Lang,R., Lancioni, Giulio E. (2009) ‘ *Cyberbullying Among Students With Intellectual And Developmental Disability İn Special Education Settings* ’ Developmental Neurorehabilitation, June 2009; 12(3): 146–151
(Received 10 April 2009; Accepted 14 April 2009)
- Dickie, M., Merchant, K., Nakamoto, M., Nuttall, C., Terazono, E.,and Yeager, H. 2004, April 13. Digital Media. Financial Times. Section: Creative Business. Pg. 8. Retrieved LEXIS NEXIS January 21, 2006.
- Dilmaç, B. Aydoğan, D. (2010), ‘ *Parental Attitudes as a Predictor of Cyber Bullying among Primary School Children* ’, International Journal of Psychological and Behavioral Sciences 2:4 2010
- Dilmaç, B. (2009), ‘ *Sanal Zorbalığı Yordayan Psikolojik İhtiyaclar: Lisans Öğrencileri İçin Bir Ön Çalışma* ’, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri / Educational Sciences: Theory & Practice 9 (3) • Yaz / Summer 2009 • 1291-1325
- Dilmaç, B., Aydoğan ,D., (2010) ‘ *Values as a Predictor of Cyber-bullying Among Secondary School Students* ’, International Journal of Human and Social Sciences 5:3 2010
- Dojcinovic, G. (2008) “Goodwill Ambassador Slaven Bilic joins UNICEF-Supported Campaign Against Cyberbullying,” *UNICEF*, Sept. 10, 2008, http://www.unicef.org/ceecis/media_9646.html. adresinden 07.06.2011’de alınmıştır.

Dueck, S. Cyberbullying: A New Place For An Old Practice Memorial University of Newfoundland <http://www.lba.k12.nf.ca/cyberbullying/effects.htm>-erişim adresinden 30.12.2011’de alınmıştır.

Eek, T. S. (2009) “A Big Sister Helps Students Cope with Bullying,” *UNICEF*, October 4, 2009, http://www.unicef.org/infobycountry/malaysia_51549.html. adresinden 24.08.2011’de alınmıştır.

Electronic Media and Youth: A CDC Issue Brief
[http:// www. cdc. gov/ violenceprevention/ pdf/ EA- brief-a. pdf](http://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/EA-brief-a.pdf). adresinden 18.08.2011'de alınmıştır.

Erdur-Baker , Ö., (2010) Cyberbullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky usage of internet-mediated communication tools *New Media & Society February 2010 12: 109-125* Middle East Technical University, Turkey <http://nms.sagepub.com>. [http:// nms. sagepub. com/ content/ 12/1/109](http://nms.sagepub.com/content/12/1/109) adresinden 24.09.2011’de alınmıştır.

Erdur-Baker, Ö., Kavşut, F., (2007) ‘*Akran Zorbalığının Yeni Yüzü: Sanal Zorbalık Paralel Başlık: Cyber Bullying: A New Face of Peer Bullying*’ Eğitim Araştırmaları, 2007,(27):31-42

Erdur-Baker, Ö., Yerin-Güneri, O. ve Akbaba-Altun, S (2006). Bilgi ve iletişim teknolojileri çocukları ve gençleri nasıl etkiliyor? *MEB, 1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler. Uluslararası Katılımlı Sempozyum. 28-31 Mart 2006. İstanbul.*

Eroğlu, Y., (2011) “Kosullu Öz-Değer, Riskli İnternet Davranışları Ve Siber Zorbalık/Mağduriyet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya

Feinberg, T. Robey, N., (2008) Principal Leadership, v9 n1 p10-14 Sep, 2008

Gillette, P., Daniels, D., Hymel, S., Swearer. S.M., (2009) Bullying: An age-old problem that needs new solutions. Bullying at School and Online – An Education.com Special Edition, References on (www.education.com adresinden 25.11.2011’de alınmıştır.)

Gottfried, K., (2012) Cyberbullying a problem around the globe: poll
<http://www.reuters.com/article/2012/01/11/us-cyberbullying-poll-idUSTRE80A1FX20120111> adresinden 12.02. 2012’de alınmıştır.

Gökler, R. (2007) , ‘ İlköğretim Öğrencilerinde Akran Zorbalığının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi ’, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Grinter, R. E. ve Palen, L. (2002). Instant messaging in teen life. *Computer Supported Cooperative Work Conference*, 16-20 Kasım, New Orleans, LA.

Gross, E.F. (2004). Adolescent internet use: What we expect, what teens report. *Applied Developmental Psychology*, 25, 633-649.

Gündüz, Ş., Şahin, Ş. (2011). Internet usage and parents’ views about internet addiction. *International Journal of Human Sciences* [Online]. Volume: 8 Issue: 1 Year: 2011

Hanley, J.A., 2010 (Cyberbullying – A Global Concern) Fosi Report Family Online Safety Institute <http://www.fosi.org/downloads/resources/Cyberbullying.pdf>. adresinden.12.10.2011’de alınmıştır.

Heidlage B.F. (2009) ‘ A Relational Approach To Schools’ Regulation Of Youth Online Speech ’ New York University Law Review [Vol. 84:572 May 2009]

Hinduja,S., Patchin, J.W. (2010) Cyberbullying victimization. Cyberbullying Research Center. <http://www.cyberbullying.us> adresinden 11.09.2011’de alınmıştır.

Hinduja, S., Patchin, J. W, (2010) ‘ *Cyberbullying And Self-Esteem* ’ Journal Of School Health • December 2010, Vol. 80, No. 12 • © 2010, American School Health Association <http://www.cyberbullying.us> adresinden 11.09.2011’de alınmıştır.

Hinduja S, Patchin JW. (2009) *Bullying Beyond the Schoolyard: Preventing and Responding to Cyberbullying*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications (Corwin Press); 2009 <http://www.cyberbullying.us> adresinden 11.09.2011’de alınmıştır.

Hinduja, S. Patchin, J. W. (2010). Bullying, Cyberbullying, and Suicide. *Archives of Suicide Research*, 14(3), 206-221. <http://www.cyberbullying.us/> adresinden 11.09.2011’de alınmıştır.

Hinduja, S. Patchin, J. W. 2010, “*Traditional and nontraditional bullying among youth: A test of General Strain Theory*” *Youth & Society*. Cyberbullying and Strain 2010 Cyberbullying Research Center <http://www.cyberbullying.us> adresinden 11.09.2011’de alınmıştır.

Hinduja, S.ve Patchin J. W. (2008), “Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization”, *Deviant Behavior*, Vol.29, s.1-29.

Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2006). Cyberbullying emotional and psychological consequences. Retrieved June 21, 2007 from, <http://www.cyberbullying.us> adresinden 11.09.2011’de alınmıştır.

- Holden, M., (2009) “One in Three UK Youngsters a Cyber-Bullying Victim,”
Reuters, March 3, 2009, [http:// www. reuters. com/ article/ technologyNews /idUSTRE5221TV20090303](http://www.reuters.com/article/technologyNews/idUSTRE5221TV20090303). adresinden 17.10.2011’de alınmıştır.
- Huang, Y.R. (2006). Identity and intimacy crises and their relationship to internet dependence among college students. *CyberPsychology & Behavior*, 9(5), 571-576.
- Huesmann, L.R. (2007) ‘*The Impact of Electronic Media Violence: Scientific Theory and Research*’, *Journal of Adolescent Health* 41 (2007) S6–S13
- Internet Safety Technical Task Force, “Enhancing Child Safety & Online Technologies: Final Report of the Internet Safety Technical Task Force,” The Berkman Center for Internet and Society at Harvard University, Dec. 31, 2008, at 24, <http://cyber.law.harvard.edu/pubrelease/isttf>. adresinden 12.10.2011’de alınmıştır.
- Johnson, J.M., 2009 ,The Impact of Cyber Bullying: A New Type of Relational Aggression American Counseling Association Annual Conference and Exposition, March 19-23, Charlotte, North Carolina. 2009
- Jones, S.E., Manstead, A.S.R , Livingstone, A.G. 2011, Ganging up or sticking together? Group processes and children's responses to text-message bullying, *British Journal of Psychology* Volume 102, Issue 1, pages 71–96, February 2011
- Juvonen, J. Gross, E. 2008, ‘Extending the school grounds? Bullying experiences in cyberspace’, *The Journal of School Health*, v.78, n.9, p.496. 2008
- Kartal, H. Bilgin, A. (2009) ‘ *İlkoğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenler Ve Öğrenim Gören Öğrencilerin Zorbalığa Yonelik Görüşleri* ’ , *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Yaz 2009, 7(3), 539-562

- Kartal, H. (2008), ‘ *İlköğretim Okullarında Zorbalık Yapanlar Ve Zorbalığa Uğrayanlar* ’ , ISSN:1306-3111 e-Journal of New World Sciences Academy 2008, Volume: 3, Number: 4 Article Number: C0088
- Katzer, C., Fetchenhauer, D., Belschak, F., (2009) *Cyberbullying: Who Are the Victims?* A Comparison of Victimization in Internet Chatrooms and Victimization in School Journal of Media Psychology: Theories, Methods, and Applications Volume 21, Number 1 / 2009
- Keith, Susan ve Michelle E. Martin (2005), Cyber-bullying: Creating a culture of respect in a cyber-world, *Reclaiming Children And Youth*, Vol.13, s.224-228.
- King, A.V., 2010 Constitutionality Of Cyberbullying Laws: Keeping The Online Playground Safe For Both Teens And Free Speech *Vanderbilt Law Review Cyberbullying Laws* [Vol. 63:3:845 2010]
- Kowalski, Robin M. Ve Susan P. Limber (2007), “Electronic Bullying Among Middle School Students”, *Journal Of Adolescent Health*, Vol.41, S.22-30.
- Kowalski, R.M., Agatston, P.W., Limber, S.P., (2009) A Prevention Curriculum for Grades 3-5 Scope and Sequence [https:// www. hazelden. org/ web/ public/ document/cyber_bullying_grades3-5_scopesequence.pdf](https://www.hazelden.org/web/public/document/cyber_bullying_grades3-5_scopesequence.pdf). adresinden 16. 09. 2011’de alınmıştır.
- Kowalski, R.M. Fedina, C. 2011, Cyber bullying in ADHD and Asperger Syndrome populations *Research in Autism Spectrum Disorders Volume 5, Issue 3, July-September 2011, Pages 1201-1208*
- Kulig, J., Hall, R. & Kalischuk, G. 2008, ‘Bullying perspectives among rural youth: Mixed methods approach’, *The International Journal of Rural and Remote, Health Research, Education, Practice & Policy*, v.8, pp.1-11.

- Lenhart A, Madden M. (2007) Teens, privacy & online social networks. Pew Internet & American Life Project. <http://www.pewresearch.org>. adresinden 14. 11. 2011’de alınmıştır.
- Levin, A., Foster, M. West, B. Nicholson, M.J. Hernandez,T. Cukier, W. Ho, E. Lasch , S. Podolsky, A. (2008) ‘ *The Next Digital Divide: Online Social Network Privacy*’, Ryerson University Ted Rogers School of Management Privacy and Cyber Crime Institute March, 2008
- LI, Q., (2005) ‘New Bottle But Old Wine: A Research on Cyberbullying in Schools’,*Computers and Human Behavior*, 1-15.
- Li, Q., (2006) Cyberbullying in Schools *A Research of Gender Differences*, School Psychology International May 2006 27: 157-170,
- Li, Q. (2007). New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools. *Computers in Human Behavior*, 23(4), 1777-1791.
- Li , Q., (2008) ‘A cross-cultural comparison of adolescents' experience related to cyberbullying’, Educational Research Volume 50, Issue 3, September 2008, 223–234
- Livingstone S.(2007) Strategies of parental regulation in the media-rich home. *Computers in Human Behavior* 2007; 23:920–41.
- Luther, F.D., Brown, L., Connor, K., Hanson, I., Madden,C.,Patterson-Shuman, A., Sharpe, G. (2010) ‘*Using Emerging Digital Technologies And Traditional Resources To Promote Cybersecurity*’ An Annotated Bibliography The Delta Kappa Gamma Bulletin Fall 2010.
- Magid, L., 2009 ‘Survey: Teens ‘sext’ and post personal info.’CNET News Safe and Secure news .com <http://news.cnet.com> adresinden 07.10.2011’de alınmıştır.

- Maher, D. 2008, Cyberbullying: An Ethnographic Case Study of One Australian Upper Primary School Class Youth Studies Australia, v27 n4 p50-57 Dec 2008
- Mason, K.L. (2008) , Cyberbullying: A Preliminary Assessment For School Personnel Psychology İn The Schools, Vol. 45(4), 2008 C_ 2008 Wiley Periodicals, Inc. Published Online İn Wiley Interscience www.interscience.wiley.com adresinden 17.10.2011’de alınmıştır.
- Medlin, A. (2002). *Stalking to cyberstalking, a problem caused by the Internet*. Retrieved February 7, 2004, <http://gsulaw.gsu.edu/lawand/papers/fa02/medlin> adresinden 15.09.2011’de alınmıştır.
- Mesch, G.S. (2009) ‘ *Parental Mediation, Online Activities, and Cyberbullying*’, Cyberpsychology & Behavior Volume 12, Number 4, 2009
- Mesch G.S. (2007) Social diversification: a perspective for the study of social networks of adolescents offline and online. In Kutscher N, Otto HU, eds. Grenzenlose Cyberwelt? Heidelberg, Germany: Verlag Fur Sozialwissenschaften, pp.105–21.
- Mishna, F., Khoury-Kassabri, M., Gadalla, T., Daciuk, J. (2012) Risk factors for involvement in cyber bullying: Victims, bullies and bully–victims Children and Youth Services Review Volume 34, Issue 1, January 2012, Pages 63-70
- Murphy, A.N., (2009) ‘*Electronic Bulling And Aggression In Adolescents, The Demographic, Behavioral, And Cognitive Predictors Of Electronic Bullying, Electronic Victimization, And Harm Perception Of Electronic Aggression*’ A Thesis Submitted To The Department Of Psychology İn Conformity With The Requirements For The Degree Of Master Of Science Queen's University Kingston, Ontario, Canada September, 2009

- National Children's Home and Tesco Mobile (2002). Retrieved by Karen Brown under SSHRC Cyber bullying Project December, 2005. <http://www.nch.org.uk/information/index.php?i=237>. adresinden 18. 09. 2011'de alınmıştır.
- Olweus, D. (1999a). Sweden. In P. K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano & P. Slee (Eds.), *The nature of school bullying: A cross national perspective* (pp. 7-27). London and New York: Routledge.
- Ortega, R. , Calmaestra, J. , Merchán, J.M. (2008) ' *Cyberbullying* ' International Journal of Psychology and Psychological Therapy 2008, 8, 2, 183-192
- Patchin, J.W. ve Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: a preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148-169.
- Press Release, Europa, "Safer Internet Day 2009 Commission Starts Campaign Against Cyberbullying," Feb. 10, 2009, [http:// europa. eu/ rapid/ press Releases Action.do?reference=MEMO/09/58](http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/09/58). adresinden 18.09.2011'de alınmıştır.
- Price, M., Dalgleish, J. (2010) , ' *Cyberbullying ' Experiences, Impacts And Coping Strategies ' As Described By Australian Young People ' , Youth Studies Australia Volume 29 Number 2 2010*
- Privitera, C., Campbell, M.A. (2009), Cyberbullying: The New Face Of Workplace Bullying? *Cyberpsychology & Behavior* Volume 12, Number 4, 2009
- Pörhölä, Maili (2009), "Being Involved In Cyberbullying: Relationships With Age, Gender, And Other Forms Of Bullying And Victimization", [http:// www. gold.ac.uk/Media/Abstract_Book_1st_Workshop.Pdf](http://www.gold.ac.uk/Media/Abstract_Book_1st_Workshop.Pdf), adresinden 18. 09. 2011'de alınmıştır.

Raskauskas, J. ve Stoltz, A. D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental Psychology*, 43, 564-573.

Reeckman, B. Cannard, L. (2009) ‘ Cyberbullying A TAFE perspective’ Youth Studies Australia Volume 28 Number 2

Resmî Gazete Sayı:26530 Kanun: İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun Kanun No. 5651 Kabul Tarihi: 4/5/2007 [http:// bilisim suclari.iem.gov.tr/kanun.html](http://bilisimsuclari.iem.gov.tr/kanun.html) adresinden 12.02.2012’de alınmıştır.

Riebel, J, Jager, R., Fischer, U.C.(2009). Cyberbullying in Germany-An exploration of prevalence, overlapping with real life bullying and coping strategies. *Psychology Science Quarterly*, 51(3): 298-314

Rivers, I., Noret, N. 2007 “The Prevalence and correlates of Cyberbullying in Adolescence: Results of a five year cohort study”, *Presented at the British,2007* http://www.qmuc.ac.uk/marketing/press_releases/Bullying.htm adresinden 06.09.2011’de alınmıştır.

Rochester Institute of Technology: A Survey of Internet and At-risk Behaviors (<http://www.rrcsei.org/RIT%20Cyber%20Survey%20Final%20Report.pdf>. adresinden 17.08.2011’de alınmıştır.)

Rosen LD. (2007) *Me, MySpace, and I: parenting the Net generation*. New York: Palgrave Macmillan (http://books.google.com.tr/books?id=AO5VfihMIS_MC&printsec=frontcover&hl=tr adresinden 15.08.2011’de alınmıştır.)

Safety Net. (2004). *Technology, safety, and privacy issues for victims of domestic violence*. Washington, DC: National Network to End Domestic Violence. (<http://vaw.sagepub.com/cgi/content/abstract/13/8/842>. adresinden 12.11.2011’de alınmıştır.)

‘Sanal Zorbalar Ölüme Zorladı’ KIBRIS GAZETESİ, 13 Ocak 2012

(<http://www.kibrisondakika.com/avustralya/sanal-zorbalar-olum-zorladi.htm>. adresinden 13.01. 2012’de alınmıştır.)

Scott , K., (2009) Childnet International supra note 41; *See also*, Katie Scott, “UK Legal System Unprepared for cyber-bullying,” Wired, Jan. 26, 2009, <http://www.wired.co.uk/news/archive/2009-01/26/uk-unprepared-for-cyber-bullying-cases.aspx>. adresinden 16.12.2011’de alınmıştır.

Shariff, S. Hoff, D.L. (2007) , ‘*Cyber bullying: Clarifying Legal Boundaries for School Supervision in Cyberspace*’, International Journal of Cyber Criminology Vol 1 Issue 1 January, 2007.

Slonje, R., Smith, Peter K. (2008) ‘*Cyberbullying: Another Main Type Of Bullying?*’ Personality And Social Sciences Scandinavian Journal Of Psychology, 2008, 49, 147–154

Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, C., Tippet, N. (2006). *An investigation into cyberbullying, its forms, awareness and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying*. A Report to the Anti-Bullying Alliance

Smith, P. K., Mahdavi,J., Carvalho,M., Fisher,S., Russell, S., and Goldsmiths,N.T., (2008) ‘Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils,’ The Journal of Child Psychology and Psychiatry 49:4 (2008), pp 376–385 University of London, UK)

Stefanone, M.A., Lackaff , D.J., Rosen, D. (2010), “Contingencies Of Self-Worth And Social-Networking-Site Behavior”, [http:// www. liebertonline. com/ Doi/ Full/10.1089/Cyber.2010.0049](http://www.liebertonline.com/Doi/Full/10.1089/Cyber.2010.0049) adresinden 14. 09. 2011’de alınmıştır.

Southworth,C., Finn, J. , Dawson, S., Fraser, C. and Tucker, S.(2007) Intimate Partner Violence, Technology, and Stalking , *Violence Against Women* 2007 13: 842 <http://vaw.sagepub.com/cgi/content/abstract/13/8/842>. adresinden 12.11.2011’de alınmıştır.

Steffgen, G., König,A., (2009) Cyber Bullying: The Role Of Traditional Bullying And Empathy University of Luxembourg, Campus Walferdange, (<http://miha2.ef.uni-lj.si/cost298/gbc2009-proceedings/papers/P200.pdf> adresinden 03.08.2011’de alınmıştır.)

Suler, J. (2005). *Adolescents in Cyberspace: The Good, The Bad, And The Ugly*. <http://www-usr.rider.edu/~suler/psycyber/psycyber.html> adresinden 18.10.2011’de alınmıştır.

Szoka, B., Thierer, A. (2009) 'Cyberbullying Legislation: Why Education is Preferable to Regulation', *Progress on Point* Volume 16, Issue 12 June 2009

Şahin,M., Sarı, S.V., Özer, Ö., Er,S.H., (2010) ‘Lise Öğrencilerinin Sanal Zorba Davranışlarda Bulunma Ve Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Görüşleri’ SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi *Mayıs 2010, Sayı:21, Ss.257-270.*)

Tokunaga , R.S., (2010) ‘Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization’ Computers in Human Behavior Volume 26, Issue 3, May 2010, Pages 277-287

Topcu, Ç. Erdur-Baker, Ö. (2010) ‘*The Revised Cyber Bullying Inventory (RCBI): Validity And Reliability Studies*’, *Procedia Social and Behavioral Sciences* 5 (2010) 660–664

Topçu, Ç., Erdur-Baker, Ö., And Çapa-Aydin, Y., (2008) Examination Of Cyberbullying Experiences Among Turkish Students From Different School Types, *Cyberpsychology & Behavior* Volume 11, Number 6,

Topçu, Ç. (2008) The relationship of cyber bullying to empathy, gender, traditional bullying, internet use and adult monitoring. A Thesis Submitted To The Graduate School Of Social Sciences, Middle East Technical University, Ankara

Topçu, Ç. ve Erdur-Baker, Ö. (2007). Geleneksel akran zorbalığının, siber zorbalığının ve bu iki tip zorbalık türü arasındaki ilişkinin toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. *16. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongre Kitabı*. Tokat. (s.255)

Turan, N., Polat, O., Karapirli, M., Uysal, C., Turan, S. G., (2011) The new violence type of the era: Cyber bullying among university students: Violence among university students Neurology, Psychiatry and Brain Research Volume 17, Issue 1, March 2011, Pages 21-26

Urton, C., (2010) Stopping Bullies: Cyberbullying & Digital Citizenship for Classrooms *Offering Real Help in Critical Situations and Reaching Kids Through Real Life Learning Experiences*, White paper/ Web Wise Kids 2010 <http://www.webwisekids.org/pdf/Cyberbullying-Prevention-and-Response-Kit.pdf>. adresinden 19.09.2011'de alınmıştır.

Vandebosch, Heidi ve Katrien Van Cleemput (2009), "Cyberbullying among Youngsters: Profiles of Bullies and Victims", *New Media & Society*, Vol.11, s.1-23.

Valkenburg, PM., & Peter, J. (2007). Preadolescents' and adolescents' online communication and their closeness to . *Developmental Psychology*, 43(2), 267-277

Varjas, K., Talley, J., Meyers, J., , Parris, L., Cutts, H., (2010) High School Students' Perceptions of Motivations for Cyberbullying: An Exploratory Study *Western Journal of Emergency Medicine*, 11(3): 269-273

- Wade, A., Beran, T., (2011), Cyberbullying: The New Era of Bullying Canadian Journal of School Psychology March 2011 vol. 26 no. 1 44-61
- Wallis, C. (2006). The Multitasking Generation. TIME. Canadian Edition. March 27, 2006. 34–39.
- Willard, N. (2007). Cyber-Safe Kids, Cyber-Savvy Teens Cyber-Secure Schools Presentation Notes, M.S., J.D. Center for Safe and Responsible Use of the Internet Web sites: <http://cyberbully.org> and <http://csriu.org>. adresinden 20. 09. 2011’de alınmıştır.
- Willard, N. (2005). *Educator’s Guide to Cyberbullying Addressing the Harm Caused By Online Social Cruelty*. (July, 2005). http://www.asdk12.org/MiddleLink/AVB/bully_topics/EducatorsGuide_Cyberbullying.pdf. adresinde 20. 09. 2011’de alınmıştır.
- Williams, K.R. Guerra, N.G. (2007) ‘*Prevalence and Predictors of Internet Bullying*’, Journal of Adolescent Health 41 (2007) S14–S21
- Wolak, J., K. Mitchell Ve D. Finkelhor, (2006), “Online Victimization Of Youth: Five Years Later.”, <http://www.unh.edu/ccrc/Pdf/Cv138.Pdf>, adresinden 01.10.2011’de alınmıştır.
- Wolke, D. , Samara, Muthanna M. (2004) ‘*Bullied by siblings: association with peer victimisation and behaviour problems in Israeli lower secondary school children*’ University of Bristol, Division of Child Health, ALSPAC, UK Journal of Child Psychology and Psychiatry 45:5 (2004), pp 1015–1029
- Ybarra, M. L. ve Mitchell, K. J. (2004a). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 1308-1316.

Ybarra, M.L., K.J.Mitchell, J. Wolak ve D. Finkelhor (2006), 'Examining CharactEriştics and Associated Distress Related to Internet Harassment: Findings From the Second Youth Internet Safety Survey', *Pediatrics*, Vol.118, s.1169-1177.

Ybarra, M.L., Diener-West, M. & Leaf, P.J. (2007). Examining the overlap in internet harassment and school bullying: Implications for school intervention. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 42-50.

Youth Safety on a Living Internet: Report of the Online Safety and Technology Working Group June 4, 2010 [http:// www. ntia. doc. gov/legacy/reports/2010/OSTWG_Final_Report_060410.pdf](http://www.ntia.doc.gov/legacy/reports/2010/OSTWG_Final_Report_060410.pdf) adresinden 16. 09.2011'de alınmıştır.

EK-1: KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sevgili Öğrenciler,

Yapılacak bir araştırma için sizlere bazı sorular verilmiştir. Yapılan çalışmanın geçerli ve güvenilir olması için SİZLERDEN SAMİMİ, İÇTEN YANITLAR VERMENİZ BEKLENMEKTEDİR. ELDE EDİLEN BİLGİLER YALNIZCA BİLİMSEL BİR ÇALIŞMA İÇİN KULLANILACAKTIR..Sorulara vereceğiniz yanıtlarda **işaretlemeyi (X) şeklinde yapınız. Ad ve Soyadınızı yazmayınız.** Katkılarınız için teşekkür ederim. ARAŞTIRMACI

KİŞİSEL BİLGİLER

Cinsiyetiniz : () Kız () Erkek

Yaşınız :

Sınıf : () 5

Siz dahil kaç kardeşiniz?

Yaşadığınız Yer: () İlçe () Köy

Baba Mesleği:

Anne Mesleği:

Baba Eğitim Düzeyi:() Okur-yazar değil () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite

Anne Eğitim Düzeyi:() Okur-yazar değil () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite

Ailenizin Aylık Geliri Ortalama (TL) : () 1000-2000 () 2001-3000 () 3001-4000 () 4001 – ve üstü

İNTERNET VE CEP TELEFONU KULLANIM BİLGİLERİ				
1. Bilgisayarınız var mı?	() Evet	() Hayır		
2. Bilgisayarınız ne kadar süredir var?	() 1 yıldan az	() 1-2 yıl	() 2 yıldan fazla	
3. İnternet kullanıyor musunuz?	() Evet	() Hayır		
4. Kendinize ait bir e-mail adresiniz var mı?	() Evet	() Hayır		
5. İnterneti en çok hangi amaçlar için kullanıyorsunuz?	() Ödev () Film İzleme () Oyun () Müzik () Sohbet () Diğer			
6. İnterneti ne kadar sıklıkla kullanıyorsunuz?	() Haftada 1-2 Gün	() Haftada 3-4 Gün	() Hergün	
7. Günlük internet kullanım süreniz?	() 1 Saatten Az	() 1-2 Saat	() 3-4 Saat	() 4 Saatten Fazla
8. İnternete nerelerden bağlanıyorsunuz	() Ev	() Okul	() İnternet Kafe	() Diğer
9. Cep telefonunuz var mı?	() Evet	() Hayır		
10. Cep telefonunuz varsa; ne kadar süredir var?	() 1 Yıldan Az	() 1-2 Yıl	() 2 Yıldan Fazla	
11. Cep telefonunuz varsa; günde kaç mesaj (sms) alıyorsunuz?	Yazınız:			
12. Cep telefonunuz varsa; günde kaç mesaj (sms) gönderiyorsunuz?	Yazınız:			
13. Cep telefonunuzu ne kadar sıklıkla kullanıyorsunuz?	() Günde 1-2 Kez	() Günde 3-4 Kez	() Günde 4'ten Fazla	
14. Cep telefonunuzu en çok hangi amaçlar için kullanıyorsunuz?	() Haberleşme () Bilgi Alışverişi (SMS) () Müzik () Oyun () İnternet () Diğer:.....			

EK-2 SANAL ZORBALIK DAVRANIŞLARI VE MARUZ KALMA ANKETİ			
		BEN de YAPTIM	BANA da YAPILDI
1	Başkalarının telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme.		
2	Cep telefonunda kendini başka biri olarak tanıtmak.		
3	SMS aracılığıyla utandırıcı, kırıcı mesajlar gönderme.		
4	Cep telefonu ile izinsiz görüntü çekme.		
5	Cep telefonu ile gizlice çekilen görüntüleri başkalarına gösterme.		
6	İzin almadan başkasının bilgisayardaki bilgileri (dosya, fotoğraf, messenger konuşma kayıtları vb.) alma.		
7	İnternette kendini başka biri olarak tanıtmak.		
8	İzin almadan başkasının İnternet takma adını (nick'i) kullanmak		
9	E-mail aracılığıyla utandırıcı, kırıcı mesajlar gönderme.		
10	E-mail hesaplarının şifrelerini ele geçirerek erişimi engelleme.		
11	E-mail hesaplarının şifrelerini ele geçirerek mesajlara ulaşma.		
12	Virüslü E-mail yollama		
13	Chat (Sohbet) odasında tehdit etme.		
14	Chat (Sohbet) odasında hakaret etme.		
15	Nedensiz yere MSN'e girişi engelleme.		
16	MSN'de paylaşılan bilgileri izin almadan başkalarına yayma.		
17	Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara SMS, e-mail veya video yollama		
18	Web -kamarası ile kişisel görüşmeleri farketirmeden başkalarına izletme.		
19	Facebook, Twitter gibi arkadaşlık sitelerinde birini kötüleyici/utandırıcı web sayfası veya gruplar oluşturma.		
20	Oyun sitesinde birisini tehdit etme.		
21	Oyun sitesinde birisine hakaret etme.		
22	Bir forum sitesinde yazılan yorumlarla, bilgilerle alay etme.		
23	Bir forum sitesinden grup halinde ya da bireysel olarak birini dışlama, küçük düşürme.		
24	Forum yetkilisi (admin/moderatör) tarafından nedensiz yere üyeliğin iptal etmesi.		
Benzeri şeylerle karşılaştığınızda sorununuzu çözmek için neler yaptınız? LÜTFEN BOŞLUĞA YAZINIZ.			